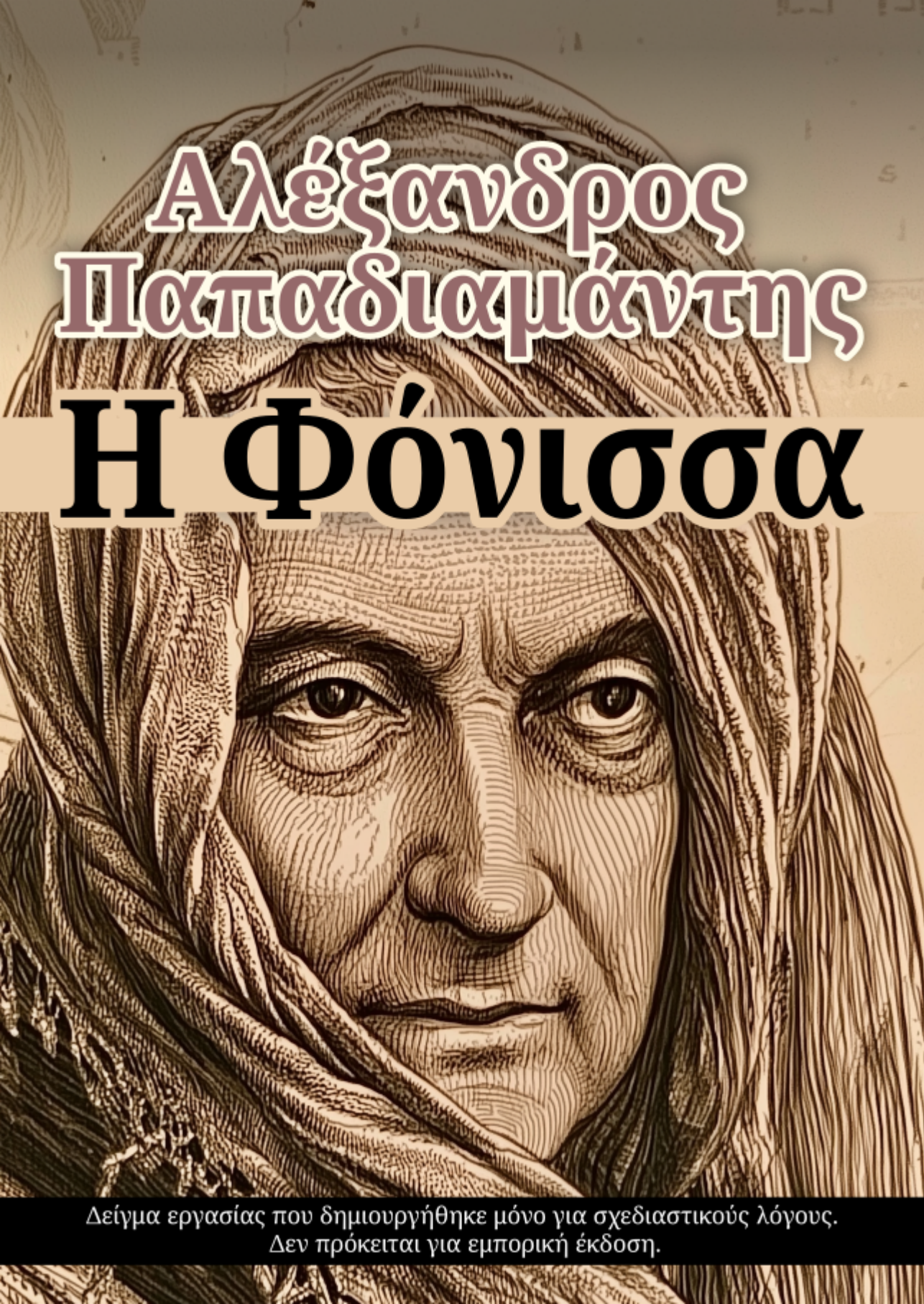

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης Η Φόνισσα

Δείγμα εργασίας που δημιουργήθηκε μόνο για σχεδιαστικούς λόγους.
Δεν πρόκειται για εμπορική έκδοση.

Η Φόνισσα

ISBN: 000-000-00-0000-0

Τίτλος: Η Φόνισσα

Συγγραφέας: Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Σελιδοποίηση: Αχέρων Παπαδόπουλος

Το παρόν έργο προστατεύεται από την ελληνική και διεθνή νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Σύμφωνα με τον Ν. 2121/1993 και τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (Ν. 100/1975), κάθε μορφή αναπαραγωγής, ανατύπωσης, μετάφρασης, διασκευής ή μερικής απόσπασης του περιεχομένου — έντυπη, ψηφιακή ή οποιαδήποτε άλλη — απαγορεύεται ρητά χωρίς την προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα.

Η Φόνισσα

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Η πρώτη δημοσίευση της νουβέλας «Η Φόνισσα» του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη έγινε το 1903 στο περιοδικό «Παναθήναια» σε συνέχειες. Η πρώτη έκδοση ως βιβλίο πραγματοποιήθηκε το 1912 από τον εκδοτικό οίκο του Γεωργίου Φέξη.

εν Αθήναις 1912

Α

Κεφάλαιον

ισοπλαγιασμένη κοντὰ εἰς τὴν ἐστίαν, μὲ σφαλιστὰ τὰ ὄμματα, τὴν κεφαλὴν ἀκουμπῶσα εἰς τὸ κράσπεδον τῆς ἐστίας, τὸ λεγόμενον «φουγοπόδαρο», ἡ θεια-Χαδούλα, ἡ κοινῶς καλουμένη Γιαννοῦ ἢ Φράγκισσα, δὲν ἐκοιμᾶτο, ἀλλ' ἐθυσίαζε τὸν ὕπνον πλησίον εἰς τὸ λίκνον τῆς ἀσθενούσης μικρᾶς ἐγγονῆς της. Ὅσον διὰ τὴν λεχώ, τὴν μητέρα τοῦ πάσχοντος βρέφους, αὕτη πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀποκοιμηθῇ ἐπὶ τῆς χθαμαλῆς, πενιχρᾶς κλίνης της.

Ὁ μικρὸς λύχνος, κρεμαστός, ἐτρεμόσβηνε κάτω τοῦ φατνώματος τῆς ἐστίας. Ἐρριπτε σκιὰν ἀντὶ φωτὸς εἰς τὰ ὀλίγα πενιχρὰ ἔπιπλα, τὰ ὅποια ἐφαίνοντο καθαριώτερα καὶ κοσμιώτερα τὴν νύκτα. Οἱ τρεῖς μισοκαυμένοι δαυλοὶ, καὶ τὸ μέγα ὀρθὸν κούτσουρον τῆς ἐστίας, ἔρριπτον πολλὴν στάκτην, ὀλίγην ἀνθρακιὰν καὶ σπανίως βρέμουνσαν φλόγα, κάμνουσαν τὴν γραῖαν νὰ ἐνθυμηταί μέσα εἰς τὴν νύσταν της τὴν ἀποῦσαν μικροτέραν κόρην της, τὴν Κρινιώ, ἣτις ἂν εὐρίσκετο τῶρα ἐντὸς τοῦ δωματίου, θὰ ὑπεψιθύριζε μὲ τόνον λογαοιδικόν: «Ἄν εἶναι φίλος, νὰ χαρῇ, ἂν εἶν' ἐχθρός, νὰ σκάσῃ...»

Ἡ Χαδούλα, ἡ λεγομένη Φράγκισσα, ἢ ἄλλως Φραγκογιαννοῦ, ἦτο γυνὴ σχεδὸν ἐξηκοντοῦτις, καλοκαμωμένη, μὲ ἀδρούς χαρακτηῆρας, μὲ ἥθος ἀνδρικόν, καὶ μὲ δύο μικρὰς ἄκρας μύστακος ἄνω τῶν χειλέων της. Εἰς τοὺς λογισμοὺς της, συγκεφαλαιοῦσα ὅλην τὴν ζωὴν της, ἔβλεπεν ὅτι ποτὲ δὲν εἶχε κάμει ἄλλο τίποτε εἰμὴ νὰ ὑπηρετῇ τοὺς ἄλλους. Ὅταν ἦτο παιδίσκη, ὑπηρέτει τοὺς γονεῖς της. Ὅταν ὑπανδρεύθη, ἔγινε σκλάβα τοῦ συζύγου της — καὶ ὅμως, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτηῆρός της καὶ τῆς ἀδυναμίας ἐκείνου, ἦτο συγχρόνως καὶ κηδεμὼν αὐτοῦ· ὅταν ἀπέκτησε τέκνα, ἔγινε δούλα τῶν τέκνων της· ὅταν τὰ τέκνα της ἀπέκτησαν τέκνα, ἔγινε πάλιν δουλεύτρια τῶν ἐγγόνων της.

Τὸ νεογνὸν εἶχε γεννηθῆ πρὸ δύο ἐβδομάδων. Ἡ μητέρα του εἶχε κάμει βαριά λεχωσιά. Ἦτο αὕτη ἡ κοιμωμένη ἐπὶ τῆς κλίνης, ἡ πρωτότοκος κόρη τῆς Φραγκογιαννοῦς, ἡ Δελχαρὼ ἡ Τραχήλαινα. Εἶχαν βιασθῆ νὰ τὸ βαπτίσουν τὴν δεκάτην ἡμέραν ἐπειδὴ ἔπασχε δεινῶς· εἶχε κακὸν βῆχα, κοκκίτην, συνοδευόμενον μὲ σπασμωδικὰ σχεδὸν συμπτώματα. Καθὼς ἐβαπτίσθη, τὸ νήπιον ἐφάνη νὰ καλύτερεῦν ὀλίγον, τὴν πρώτην βραδιάν, καὶ ὁ βήχας ἐκόπασεν ἐπ' ὀλίγον. Ἐπὶ πολλὰς νύκτας, ἡ Φραγκογιαννοῦ δὲν εἶχε δώσει ὕπνον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της, οὐδὲ εἰς τὰ βλέφαρά της νυσταγμόν, ἀγρυπνοῦσα πλησίον τοῦ μικροῦ πλάσματος, τὸ ὁποῖον οὐδ' ἐφαντάζετο ποίους κόπους ἐπροξένει εἰς τοὺς ἄλλους, οὐδὲ πόσα βάσανα ἔμελλε νὰ ὑποφέρῃ, ἐὰν ἐπέζη, καὶ αὐτό. Καὶ δὲν ἦτο ἱκανὸν νὰ αἰσθανθῇ καὶ τὴν ἀπορίαν, τὴν ὁποίαν μόνη ἡ μάμμη, διετύπωνε κρυφίως μέσα της: «Θέ μου, γιατί νὰ ἔλθῃ στὸν κόσμον κι αὐτό;»

Ἡ γραῖα τὸ ἐνανούριζε, καὶ θὰ ἦτον ἱκανὴ νὰ εἴπῃ «τὰ πάθη της τραγούδια» ἀποπάνω ἀπὸ τὴν κούνιαν τοῦ μικροῦ. Κατὰ τὰς προλαβούσας νύκτας, πράγματι, εἶχε «παραλογίσει» ἀναπολοῦσα ὅλ' αὐτὰ τὰ πάθη της εἰς τὸ πεζόν. Εἰς εἰκόνας, εἰς σκηναὶς καὶ εἰς ὁράματα, τῆς εἶχεν ἐπανέλθει εἰς τὸν νοῦν ὅλος ὁ βίος της, ὁ ἀνωφελὴς καὶ μάταιος καὶ βαρὺς.

Ὁ πατήρ της ἦτον οἰκονόμος καὶ ἐργατικὸς καὶ φρόνιμος. Ἡ μάμνα της ἦτον κακὴ, βλάσφημος καὶ φθονερά. Ἦτον μίαν ἀπὸ τὰς στρίγλας τῆς ἐποχῆς της. Ἦξευρεμάγια. Τὴν εἶχαν κυνηγήσει δύο-τρεῖς φορὰς οἱ κλέφτες, τὰ παλληκάρια τοῦ Καρατάσου καὶ τοῦ Γάτσου καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν τῆς Μακεδονίας. Ἐπραξαν τοῦτο διὰ νὰ τὴν ἐκδικηθοῦν, ἐπειδὴ τοὺς εἶχε κάμει μάγια, καὶ δὲν ἐπήγαιναν καλὰ οἱ δουλειές των. Ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐσχόλαζον ἐν ἀργίᾳ, καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κάμουν τίποτε πλιάτσικο, οὔτε ἀπὸ Τούρκους, οὔτε ἀπὸ χριστιανούς. Οὔτε ἡ Κυβέρνησις τῆς Κορίνθου τοὺς εἶχε στείλει κανὲν βοήθημα.

Τὴν εἶχαν κυνηγήσει τὸν κατήφορον, ἀπὸ τὴν κορυφὴν τ' Αἰ-Θανασοῦ, εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Προφήτου Ἡλίου, μὲ τὰς πελωρίας πλατάνους καὶ τὴν πλουσίαν βρύσιν, κ' ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μεροβί-

λι, στο πλάγι τοῦ βουνοῦ, ἀνάμεσα εἰς τὰ ὀρμάνια καὶ τοὺς λόγγους. Αὐτὴ ἐδοκίμασε νὰ κρυφθῇ εἰς μίαν λόχμην βαθεῖαν, πλὴν ἐκεῖνοι δὲν ἐγελάσθησαν. Ὁ θροῦς τῶν φύλλων καὶ τῶν κλάδων, ὁ ἴδιος τρόμος της, ὅστις μετέδιδε τρομώδη κίνησιν εἰς κλῶνας καὶ θάμνους, τὴν ἐπρόδωκεν. Ἦκουσε τότε ἀγρίαν φωνήν:

—Ἄχ! μωρὴ τσοῦπα, καὶ σ' ἐπιάσαμε!

Αὐτὴ ἀνεπήδησε τότε μέσ' ἀπὸ τοὺς θάμνους, κ' ἔτρεξεν ὡς φοβισμένη τρυγῶν μὲ τὸ πτερύγισμα τῶν λευκῶν πλατειῶν χειρίδων της. Δὲν ἦτο πλέον ἐλπίς νὰ γλυτώσῃ. Ἄλλοτε, τὴν πρώτην φορὰν ὅτε τὴν εἶχον κυνηγήσει, εἶχε κατορθώσει νὰ κρυφθῇ, κάτω εἰς τὸ Πυργί, ἐπειδὴ τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶχε πολλὰ μονοπάτια. Ἐδῶ, στὸ Μεροβίλι, δὲν ὑπῆρχον δρομίσκοι καὶ λαβύρινθοι, ἀλλὰ μόνον συστάδες δένδρων καὶ λόχμαι ἀπάτητοι. Ἦ τότε νεαρὰ Δελχαρώ, ἡ μήτηρ τῆς Φραγκογιαννοῦς, ἐπήδα ὡς δορκὰς ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον, ἀνυπόδητος, ἐπειδὴ πρὸ πολλοῦ εἶχε πετάξῃ τὰς ἐμβάδας της ἀπὸ τοὺς πόδας, ὀπισθέν της, —τὴν μίαν τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναλάβει ὡς λάφυρον ὁ εἷς ἐκ τῶν διωκτῶν— καὶ τ' ἀγκάθια ἐχώνοντο εἰς τὰς πτέρνας της, τῆς ἔσχιζον κ' αἱμάτων τοὺς ἀστραγάλους καὶ ταρσοὺς. Τότε, ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ, τῆς ἦλθε μία ἔμπνευσις.

Ἐκεῖθεν τοῦ λόγγου, εἰς τὸ πλάγι τοῦ βουνοῦ, ἦτον εἷς καὶ μόνος καλλιεργημένος ἐλαιῶν, καλούμενος ὁ Πεῦκος τοῦ Μωραΐτη. Ὁ γερο-Μωραΐτης, ὁ πάππος τοῦ κτήτορος, εἶχε μεταναστεύσει ἀπὸ τὸν Μιστρᾶν εἰς τὸν τόπον αὐτόν, περὶ τὰ τέλη τοῦ ἄλλου αἰῶνος — κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Αἰκατερίνης καὶ τοῦ Ὁρλώφ. Ὁ φημισμένος πεῦκος ἴστατο εἰς τὸ μέσον τῶν ἐλαιῶν, ὡς γίγας μετὰ ξὺν νάνων. Τὸ χιλιετὲς δένδρον ἦτον σκαφιδιασμένον κοντὰ εἰς τὴν ρίζαν, κάτω, εἰς τὸν γιγαντιαῖον κορμόν, τὸν ὁποῖον δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀγκαλιάσουν πέντε ἄνδρες. Οἱ βοσκοὶ καὶ οἱ ἀλιεῖς τὸν εἶχαν σκαφιδιάσει, τοῦ εἶχαν σκάψῃ τὴν καρδίαν, τοῦ εἶχαν κοιλάνει τὰ ἔγκατα, διὰ νὰ λάβωσιν ἐκεῖθεν ἄφθονον δᾶδα. Καὶ μὲ τὴν φοβερὰν πληγὴν εἰς τὰς ἴνας, εἰς τὰ σπλάγχνα του, ὁ πεῦκος ἐπέζησεν ἄλλα τρία τέταρτα αἰῶνος, μέχρι τοῦ

1871. Κατὰ Ἰούλιον τοῦ ἔτους ἐκείνου, μέγαν τοπικὸν σεισμὸν ἡσθάνθησαν οἱ κατοικοῦντες, εἰς ἀπόστασιν μιλίων, κάτω εἰς τὴν παραθαλασσίαν. Τὴν νύκτα ἐκείνην κατέρρευσεν ὁ γίγας.

Εἰς τὸ κοίλωμα ἐκεῖνο, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἠδύναντο νὰ καθίσωσιν ἀνέτως δύο ἄνθρωποι, ἔτρεξε νὰ κρυβῇ ἡ τότε νεόνυμφος Δελχαρώ, ἡ μήτηρ τῆς σημερινῆς Φραγκογιαννοῦς. Τὸ μέσον ἦτο ἄπελπι, καὶ σχεδὸν παιδαριῶδες. Ἐκεῖ δὲν ἐκρύπτετο ἄλλως, εἰμὴ κατὰ φαντασίαν, μὲ παιδικὸν τρόπον, ὅπως παίζουνσι τὸν κρυφτόν. Οἱ διώκται βεβαίως θὰ τὴν ἔβλεπον, θ' ἀνεκάλυπτον τὸ καταφύγιόν της. Μόνον ἐκ τῶν νώτων ἦτο ἀόρατος, ἀλλ' ὄχι κατὰ πρόσωπον. Ἄμα οἱ τρεῖς κλέφται ἔφθανον πέραν τοῦ πεύκου, θὰ τὴν ἔβλεπον ὡς καρφωμένην ἐκεῖ.

Οἱ τρεῖς ἄνδρες ἔτρεξαν, τὸ ἐπροσπέρασαν, κ' ἐξηκολούθησαν νὰ τρέχουν. Οἱ δύο ἐξ αὐτῶν οὐδ' ἐστράφησαν ὀπίσω νὰ ἰδοῦν. Ἐφαντάζοντο ὅτι ἡ «τσούπα» ἔτρεχεν ἐμπρός. Μόνον τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὁ τρίτος ἐστράφη, ὅπως οὖν σκοτισμένος, πρὸς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐκοίταξε παντοῦ ἄλλοῦ, ὄχι ὅμως εἰς τὸν κορμὸν τοῦ πεύκου. Ἐβλεπε καὶ τὸν πεῦκον συλλήβδην, μὲ τ' ἄλλ' ἀντικείμενα, χωρὶς νὰ φαντάζεται ὅτι ὁ κορμός του εἶχε κοιλίαν, καὶ ὅτι ἐντὸς τῆς κοιλίας ἐκρύπτετο ἄνθρωπος. Καὶ ἂν ἐγνώριζε, καὶ ἂν ἠγνόει τὸ κοίλωμα τοῦ γιγαντιαίου κορμοῦ, ἐκείνην τὴν στιγμὴν δὲν ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν του. Ἐκοίταζε νὰ ἰδῇ μὴ ἀνακαλύψῃ που τὸ χάσμα τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον θὰ τὴν εἶχε καταπίει ἐξ ἅπαντος — διότι καμμία πτυχή γῆς ὁρατὴ δὲν ὑπῆρχεν ὅπου νὰ κρυβῇ τις. Αἱ Δρυάδες, αἱ νύμφαι τῶν δασῶν, τὰς ὁποίας αὐτὴ ἴσως ἐπεκαλεῖτο εἰς τὰς μαγείας της, τὴν ἐπροστάτευσαν, ἐτύφλωσαν τοὺς διώκτας της, ἔρριψαν πρασινωπὴν ἀχλύν, χλοερὸν σκότος, εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των — καὶ δὲν τὴν εἶδον.

Ἡ νεαρὰ γυνὴ ἐσώθη ἀπὸ τοὺς ὄνυχάς των. Καὶ ὅλον τὸν καιρὸν ὕστερον ἐξηκολούθησε νὰ κάμνῃ μάγια, μάγια ἐναντίον τῶν κλεφτῶν, καὶ νὰ φέρνῃ εἰς αὐτοὺς πολλὰ «κεσάτια», ὥστε πουθενὰ πλέον δὲν ὑπῆρχε πλιάτσικο — ἐωσότου, ἔδωκεν ὁ Θεὸς καὶ ἡσύχασαν τὰ πράγματα, καὶ ὁ Σουλτάνος Μαχμουὺτ ἐχάρισε, καθὼς

λέγουν, τὰ «Διαβολονήσια» εἰς τὴν Ἑλλάδα, κ' ἔκτοτε ἔπαυσαν νὰ εἶναι ἀσύδοτα. Τὴν πλιατσικολογίαν διεδέχθη ἡ φορολογία, καὶ ἔκτοτε ὅλος ὁ περιούσιος λαὸς ἐξακολουθεῖ νὰ δουλεύῃ διὰ τὴν μεγάλην κεντρικὴν γαστέρα, τὴν «ῶτα οὐκ ἔχουσιν».

Ἡ Χαδούλα ἡ Φράγκισσα, ἃν καὶ πολὺ μικρά, ἦτον γεννημένη τότε, καὶ τὰ ἐνθυμεῖτο ὅλ' αὐτά, τὰ ὅποια διηγεῖτο ἀργότερα ἡ μάνα της. Ὑστερον, ὅταν ἐμεγάλωσε, κ' ἔγινε δεκαεπτὰ χρόνων, καὶ εἰρήνευσαν ὅπως οὖν τὰ πράγματα, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κυβερνήτου, τὴν ὑπάνδρευσαν οἱ γονεῖς της, καὶ τῆς ἔδωκαν ἄνδρα τὸν Γιάννην τὸν Φράγκον, ἐκεῖνον τὸν ὅποιον ἡ σύζυγός του ἐπωνόμασεν ἀργότερον «τὸν Σκουῖφον» καὶ «τὸν Λογαριασμόν».

Τὰ δύο ταῦτα παραγκώμια δὲν τοῦ τὰ εἶχε δώσει ἄνευ λόγου ἡ σύζυγός του, ἡ Χαδούλα. Σκουῖφον τὸν εἶχεν ὀνομάσει, ἀκόμη πρὶν τὸν ὑπανδρευθῇ, ὅταν τὸν εἰρωνεύετο συνήθως, μὲ τὴν παρθενικὴν πονηρίαν της —χωρὶς νὰ προγνωρίζῃ ὅτι αὐτὸς θὰ ἦτον ἡ τύχη της καὶ ὁ καλὸς της— ἐπειδὴ, ἀντὶ φεσίου, ἐφόρει εἶδος μακροῦ σκούφου, τεφροκοκκίνου, μὲ κοντὴν φούνταν. «Λογαριασμόν» τὸν ὠνόμασεν ἀργότερα, ἀφοῦ τὸν ὑπανδρεύθη, ἐπειδὴ συνήθιζε πολλάκις τὴν φράσιν, «αὐτὸς εἶν' ὁ λογαριασμός», καὶ διότι, ἄλλως, δὲν ἠδύνατο ὀρθῶς νὰ λογαριάσῃ οὔτε ποσὸν δι' ὀλίγους παράδες, οὔτε δύο ἡμεροκάματα. Ἄν ἔλειπεν αὐτῇ, θὰ τὸν ἐγελοῦσαν καθημερινῶς· ποτὲ δὲν θὰ τοῦ ἔδιδαν σωστὸν τὸν κόπον του εἰς τὰ πλοῖα, εἰς τὸ καρινάγιο ἢ εἰς τὸν ἄρσανάν, ὅπου εἰργάζετο ὡς μαραγκὸς ἢ ὡς καλαφάτης.

Εἶχεν ὑπάρξει ἐπὶ μακρὸν χρόνον μαθητὴς καὶ κάλφας τοῦ πατρὸς της, ἐξασκοῦντος τὴν ἰδίαν τέχνην. Ὅταν τὸν εἶδεν ὁ γέρων τόσον ἀπλοϊκόν, ὀλιγαρκῆ καὶ μετριόφρονα, τὸν ἐξετίμησε, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν κάμῃ γαμβρόν. Ὡς προῖκα τοῦ ἔδωκε μίαν οἰκίαν ἔρημον, ἐτοιμόρροπον, εἰς τὸ παλαιὸν Κάστρον,

ὅπου ἑκατοικοῦσαν ἓνα καιρὸν οἱ ἄνθρωποι, πρὸ τοῦ 21. Τοῦ ἔδωκε κ' ἓνα ὀνόματι Μποστάνι, τὸ ὁποῖον εὕρισκετο ἀκριβῶς ἔξω τοῦ ἐρήμου Κάστρου, ἐπὶ τινος κρημνώδους ἀκτῆς, καὶ ἀπεῖχε τρεῖς ὥρας ἀπὸ τὴν σημερινὴν πολίχνην. Ὅμοίως κ' «ἓνα πι-νάκι χωράφι», ἐν ἀγριοχώραφον, τὸ ὁποῖον ἀμφεσβήτει ὁ γείτονας ὡς ἰδικόν του· οἱ δὲ ἄλλοι γείτονες ἔλεγον ὅτι καὶ τὰ δύο χωράφια διὰ τὰ ὁποῖα ἐμάλωναν οἱ δύο ἦσαν καταπατημένα, καὶ ἦσαν «καλογερικά», ἀνήκοντα εἰς μίαν διαλυθεῖσαν Μονήν. Τοιαύτην προῖκα ἔδωκεν ὁ γερο-Σταθαρός εἰς τὴν θυγατέρα του. Ἄλλως αὕτη ἦτο μοναχοκόρη. Διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὴν συμβίαν καὶ τὸν υἱόν του, εἶχε κρατήσῃ τὰς δύο νεοδμήτους οἰκίας εἰς τὴν νέαν πόλιν, τὰ δύο ἀμπέλια πλησίον ταύτης, δύο ἐλαιῶνας, καὶ ὀλίγα χωράφια — καὶ ὅσα μετρητὰ εἶχεν.

Ἔως ἐδῶ εἶχαν φθάσει αἱ ἀναμνήσεις τῆς Φραγκογιαννοῦς, τὴν νύκτα ἐκείνην. Ἦτον ἡ ἐνδεκάτη ἐσπέρα ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ τῆς κόρης τῆς. Τὸ θυγάτριον εἶχεν ὑποτροπιάσῃ πάλιν, κ' ἔπασχε δεινῶς. Εἶχεν ἔλθει ἄρρωστον εἰς τὸν κόσμον. Ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του, ἡ φθορὰ τὸ εἶχε παρακολουθήσει... Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, σπασμωδικὸς βήχας ἠκούσθη, καὶ τὰ ξυπνητὰ ὄνειρα, αἱ ἀναμνήσεις, διεκόπησαν. Ἐκινήθη ἐπὶ τῆς πενιχρᾶς στρωμνῆς, ὅπου ἦτο ἀνακεκλιμένη, ἔκυψεν ἐπὶ τοῦ παιδίου, κ' ἐπροσπάθησε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ πρόχειρον βοήθειαν. Ἐπλησίασεν εἰς τὸ φῶς τοῦ λύχνου μικρὰν φιάλην. Ἐδοκίμασε νὰ δώσῃ μίαν κουταλιάν, εἰς τὰ χεῖλη τοῦ μωροῦ. Τὸ μικρὸν ἐγεύθη τὸ ρευστόν, καὶ μετὰ μίαν στιγμὴν πάλιν τὸ ἐξέκρασε.

Ἡ λεχὼνα ἐκινήθη ἐπὶ τῆς χαμηλῆς καὶ στενῆς κλίνης. Φαίνεται ὅτι δὲν ἐκοιμᾶτο καλά. Ἦτο μόνον ναρκωμένη, καὶ εἶχε κλειστὰ τὰ βλέφαρα. Ἦνοιξε τὰ ὄμματα, ἀνεσηκώθη δύο ἢ τρεῖς δακτύλους ἄνω τοῦ προσκεφάλου, καὶ ἠρώτησε:

— Πῶς πάει, μάννα;

— Πῶς νὰ πάη!... εἶπεν αὐστηρῶς ἡ γραῖα· ἡσύχασε τώρα, καὶ σύ!... Τί θὰ κάμη!... δὲν θὰ βήξῃ;

— Πῶς τὸ βλέπεις, μάννα;

— Πῶς νὰ τὸ ἰδῶ;... Μωρὸ παιδί εἶναι... νά, ποὺ ἦρθε στὸν κόσμο κι αὐτό!... ἐπρόσθεσε μὲ στρυφνὸν καὶ ἀλλόκοτον ἦθος ἡ γραῖα.

Καὶ μετ' ὀλίγον ἡ λεχώνα ἀπεκοιμήθη ἡσυχώτερα. Ἡ γραῖα μόλις ἔκλεισεν ὀλίγον τὰ ὄμματα τὴν ὥραν τοῦ ὄρθρου, μετὰ τὸ τρίτον λάλημα τοῦ πετεινοῦ. Ἐξύπνησεν ἀπὸ τὴν φωνὴν τῆς κόρης της, τῆς Ἀμέρσας, ἣτις ἦλθε λίαν πρῶι ἀπὸ τὸν μικρὸν οἰκίσκον, τὸν γειτονικόν, ἀνυπομονοῦσα νὰ μάθῃ πῶς εἶναι ἡ λεχώνα καὶ τὸ μωρόν, καὶ πῶς εἶχε περάσει τὴν νύκτα ἡ μάννα της.

Ἡ Ἀμέρσα, ἡ δευτερότοκος, ἦτον ἀνύπανδρη, γεροντοκόρη ἤδη, ἀλλὰ προκομμένη πολὺ, «μορφοδούλα», ὀνομαστή δὲ ὑφάντρια· ἦτον μελαψή, ὑψηλή, ἀνδρώδης, — καὶ τὰ προικιά της καὶ τὰ στολίδια τὰ κεντητά, τὰ ὁποῖα μόνη της εἶχε κατασκευάσει, εὐρίσκοντο κλεισμένα ἀπὸ χρόνων πολλῶν εἰς μεγάλην ἄκομψον κασσέλαν, καὶ τὰ ἔτρωγεν ὁ σκόρος καὶ τὸ σαράκι.

— Καλημέρα!... Πῶς εἴστε;... Πῶς περάσατε;

— Ἐσύ 'σαι, Ἀμέρσα;... Νά, πέρασε κι αὐτὴ ἡ νύχτα.

Ἡ γραῖα μόλις εἶχεν ἐξυπνήσει, κ' ἔτριβε τὰ ὄμματα τραυλίζουσα. Ἦκούσθη θόρυβος εἰς τὸ πλαγινὸν μικρὸν χώρισμα. Ἦτον ὁ Νταντῆς ὁ Τραχήλης, ὁ σύζυγος τῆς λεχώνας, ὅστις ἐκοιμᾶτο ἐκεῖθεν τοῦ λεπτοῦ ξυλοτοίχου, παραπλεύρως ἐνὸς ἄλλου κορασίου κ' ἐνὸς παιδίου μικρᾶς ἡλικίας, καὶ εἶχεν ἐξυπνήσει τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἐμάζερε τὰ ἐργαλεῖά του — σκεπάρνια, πριόνια, ροκάνια, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ὑπάγῃ στὸν ταρσανάν, ν' ἀρχίσῃ τὸ μεροκάματον.

—Άκοῦς, τί σαμαντὰ κάνει! εἶπεν ἡ γραῖα. Δὲν μπορεῖ νὰ μαζώξῃ τὰ σιδερικά του, χωρὶς ν’ ἀκουστῇ. Ὅποιος τὸν ἀκούει, θαρρεῖ τί γίνεται!...

— «Γύφτικο σπίτι καίεται», εἶπεν εἰρωνικῶς γελῶσα ἡ Ἀμέρσα.

Ὁ θόρυβος τῶν ἐργαλείων, τὰ ὅποια ὁ Νταντής, χωρὶς νὰ εἶναι ὁρατός, ὀπισθεν τοῦ ξυλοτοίχου, ἔρριπτεν ἀνὰ ἔν μέσα στὸ ζεμπίλι του.

—σκεπάρνια, πριόνια, τριβέλια, κτλ.— ἐξύπνησε καὶ τὴν λεχώ, τὴν γυναικὰ του.

— Τ’ εἶναι μάννα;

— Τί νὰ εἶναι!... Ὁ Κωνσταντῆς ρίχνει τὰ σύνεργά του μὲς στὸ ζεμπίλι!... εἶπε μετὰ στεναγμοῦ ἡ γραῖα.

— «Καὶ βιὸ λογαριάζεις;»... συνεπλήρωσε τὴν παροιμίαν ἡ Ἀμέρσα.

Ἦκούσθη τότε ἡ φωνὴ τοῦ Κωνσταντῆ ὀπισθεν τοῦ μικροῦ διαφράγματος.

— Ξυπνήσατε, πεθερά;... ἔλεγε· πῶς περάσατε;

— Πῶς νὰ περάσωμε!... «Σὰν τὴν κόττα στὸ μύλο...» Ἔλα νὰ πιῇς τὸ ρακὶ σου.

Ὁ Νταντής ἐφάνη εἰς τὴν θύραν τοῦ χειμερινοῦ θαλάμου. Ἦτο εὐρύτερνος, μὲ ἄχαριν τὸν κορμόν, «αἰσκιωτος», ὅπως ἔλεγεν ἡ γραῖα πενθερά του, καὶ σχεδὸν σπανός. Ἡ γραῖα ἔδειξεν εἰς τὴν Ἀμέρσαν τὴν μικρὰν φιάλην μὲ τὸ ρακί, εἰς τὸ μικρὸν ράφι ἄνωθεν τῆς ἐστίας, καὶ τῆς ἔνευσε νὰ βάλῃ στὸ ποτηράκι, διὰ νὰ πιῇ ὁ Κωνσταντής.

— Δὲν ἔχει κανένα σῦκο;... ἠρώτησε οὗτος, ἅμα ἔλαβε τὸ ρακοπότηρον ἀπὸ τὴν χεῖρα τῆς γυναικαδέλφης του.

— Ποῦ νὰ βρεθῇ τέτοιο πρᾶμα!... εἶπεν ἡ γραῖα Χαδούλα. «Σαράντα σταχτοκούλουρα» μᾶς χρειάζοντ' ἐδῶ, ἐπρόσθεσεν, ἐννοοῦσα τὴν σπατάλην ἣτις συνήθως γίνεται κ' εἰς τὰ πτωχότερα σπίτια, ἐν καιρῷ ἐνσκήψεως τοιοῦτου «αἰσίου γεγονότος», ὅποῖον εἶναι καὶ ἡ γέννησις κόρης.

— Θέλεις ἐσὺ γαμπρὸ μὲ μάτια; εἶπεν ἐνθυμηθεῖσα ἄλλην παροιμίαν ἡ γυναικαδέλφη του, ἡ Ἀμέρσα.

— Τουλόου σ' μὴν τὸν θέλης τὸν σαστικό σου νὰ 'ναι στραβός; εἶπε χωρὶς νὰ πειραχθῇ, ὁ Νταντής... Ἐβίβα! Καλὴ σαράντιση!

Κ' ἔπιεν ἀπνευστὶ τὸ μικρὸν ποτήριον.

— Καλὸ σας βράδυ!

Ἐφορτώθη τὴν ζεμπίλαν, κ' ἐπῆγε διὰ τὸν ταρσανάν.

Β

Κεφάλαιον

Τὸ πῦρ ἔφθινεν εἰς τὴν ἐστίαν, ὁ λύχνος ἐτρεμόφεγγεν εἰς τὸ μικρὸν φάτνωμα, ἡ λεχὼνα ἐλαγοκοιμᾶτο ἐπὶ τῆς κλίνης· τὸ βρέφος ἔβηχεν εἰς τὸ λίκνον, καὶ ἡ γραῖα Φραγκογιαννοῦ, ὅπως καὶ τὰς προλαβούσας νύκτας, ἤγρύπνει ἐπὶ τῆς στρωμνῆς της.

Ἦτον περὶ τὸ πρῶτον λάλημα τοῦ πετεινοῦ, ὅποτε αἱ ἀναμνήσεις ἔρχονται ἐν εἶδει φαντασμάτων. Ἀφοῦ τὴν ὑπάνδρευσαν, καὶ τὴν «έκουκούλωσαν», καὶ τὴν ἐπροίκισαν μὲ τὸ σπίτι τὸ ἐτοιμόρροπον εἰς τὸ παλαιὸν ἀκατοίκητον Κάστρον, καὶ μὲ τὸ μποστάνι τὸ χέρσον εἰς τὴν ἀγρίαν βορεινὴν ἐσχατιάν, καὶ μὲ τὸ ἀγριοχώραφον τὸ διαφιλονικούμενον ἀπὸ τὸν γείτονα καὶ ἀπὸ τὸ Μοναστήρι, ἠνεόνημφος μετὰ τοῦ συζύγου της ἐκατοίκησεν εἰς τὸ σπίτι τῆς ἀνδραδέλφης της τῆς χήρας, καὶ ἄνοιξε νοικοκυριὸ μὲ μικρὰ πράγματα. Τὸ προικοσύμφωνόν της, ὡς τόσον, ἔγραφε λεπτομερῶς ὅτι τῆς εἶχαν δώσει τόσες φορεσιᾶς ροῦχα, τόσα ὑποκάμισα, τόσες προσκεφαλάδες*, ὅπως καὶ δύο χαλκῶματα, ἓνα τηγάνι, μίαν πυροστιάν, κτλ. Ἀκόμη καὶ μαχαιροπίρουνα καὶ κουτάλια ἀνέγραφε τὸ προικοσύμφωνον.

Ἡ ἀνδραδέλφη, ἀμέσως τὴν Δευτέραν, τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ γάμου, τὰ ἐξήλεγξεν ὅλα, καὶ εὔρεν ὅτι ἔλειπον ἐκ τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ δύο σινδόνια, δύο μαξιλάρια, ἓν χάλκωμα, καθὼς καὶ μία πλήρης φορεσιά. Αὐθημερὸν δὲ παρήγγειλε τῆς πενθερᾶς νὰ φέρῃ τὰ ἐλλείποντα. Ἡ ἰδιοτελὴς γραῖα ἀπήντησεν ὅτι «τὰ ὅσα ἔδωσε, εἶναι καλῶς δοσμένα, καὶ εἶναι ἀρκετά». Τότε ἡ ἀνδραδέλφη ἔβαλε στὰ λόγια τὸν ἀδελφόντης· οὗτος παρεπονέθη εἰς τὴν νεόνημφο, ἐκείνη δὲ τοῦ ἀπήντησεν: «Ἄν ἀγροικοῦσε τὸ συμφέρο του, δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ τοῦ γράψουν σπίτι στὸ Κάστρο, ὅπου μόνον τὰ στοιχειὰ κατοικοῦν·

καὶ τί τὸν ὠφελοῦν τὰ σινδόνια καὶ τὰ ποκάμισα, ἀφοῦ δὲν ἦτον ἱκανὸς νὰ πάρῃ σπίτι κι ἄμπέλι κ' ἐλιώνῃ;»

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἄρραβῶνος, ἡ Χαδούλα εἶχε δοκιμάσει τῷ ὄντι νὰ σφυρίξῃ κάτι τοιοῦτον στ' αὐτιά τοῦ γαμβροῦ. Ἄν καὶ νέα πολὺ ἦτον, ἀλλὰ, χάρις εἰς τὴν φύσιν κ' εἰς τὰ μαθήματα τῆς μητρὸς της, τὰ ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια, εἶχε γίνῃ πολὺ πονηρὴ, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας της. Ἀλλ' ἡ μάνα της, μυρισθεῖσα τὸ πρᾶγμα, καὶ φοβουμένη μήπως αὐτὴ, ἡ μικρὴ Στριγλίτσα, καθὼς ὠνόμαζε συνήθως τὴν κόρην της, τοῦ σηκώσῃ τὰ μυαλὰ τοῦ γαμβροῦ, ὥστε νὰ πονηρέψῃ οὗτος νὰ ζητῇ προικιὰ περισσότερα, ἐξήσκησε τυραννικὴν ἐπιτήρησιν ἐπὶ τῆς κόρης καὶ τοῦ ἄρραβωνιαστικοῦ, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν ἐλαχίστην ἰδιαιτέραν συνομιλίαν μεταξὺ τῶν δύο. Τοῦτο ἔκαμνε, προσχήμετι μὲν διὰ τὴν σεμνότητα:

— Δὲν ἔχω... νὰ μοῦ σκαρώσῃ κανένα πρωιμάδι*... αὐτὴ ἡ Στριγλίτσα! εἶχεν εἰπεῖ.

Βλέπετε, τὴν μεταφορὰν τοῦ ρήματος τὴν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τῆς συντεχνίας. («Σκαρώνω καράβι» ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ «ναυπηγῶ ναῦν»); ἀλλὰ πράγματι τὸ ἔκαμνε, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν προῖκα.

Μίαν ἐσπέραν, τὴν παραμονὴν τοῦ ἄρραβῶνος, ὅτε ὁ γαμβρὸς μετὰ τῆς ἀδελφῆς του εἶχον ἔλθει εἰς τὴν οἰκίαν νὰ συζητήσουν τὰ περὶ προικός, ἐνῶ ὁ γέρον ναυπηγὸς ὑπηγόρευε τὸ προικοσύμφωνον εἰς τὸν Ἀναγνώστην τὸν Συβίαν, ψάλτην τῆς ἐκκλησίας, ὅστις εἶχε βγάλει τὸ ὀρειχάλκινον καλαμάρι τοῦ ἀπὸ τὴν ζώνην, τὴν ἐκπεροῦ χηνὸς πένναν ἀπὸ τὴν μακρὰν θήκην τοῦ καλαμαριοῦ, τοῦ ὁμοιάζοντος πολὺ μὲ πιστόλαν, καὶ θέσας ἐπὶ τῶν γονάτων τὸ βιβλίον τοῦ Ἀποστόλου, κ' ἐπάνω εἰς τὸ βιβλίον τεμάχιον χονδροῦ χαρτίου, εἶχε γράψῃ καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ γέροντος «Εἰς τ' ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος... ὑπανδρεύω τὴν κόρην μου Χαδούλαν μὲ τὸν Ἰωάννην Φράγκον, καὶ τῆς δίνω, πρῶτον τὴν εὐχὴν μου...», ἡ Χαδούλα ἴστατο ἀντικρὺ τῆς ἐστίας, δίπλα εἰς τὴν τέμπλαν* —τὴν στήλην τουτέστι τῶν στρωμάτων, παπλωμάτων καὶ προσκεφαλαίων τὴν σκεπαστὴν μὲ μεταξωτὴν σινδόνα, καὶ ἐπιστεφομένην μὲ δύο τεραστίας προσκεφαλάδες—

ἀκίνητος καὶ καμαρώνουσα, κατὰ τὸ φαινόμενον, ὅπως ἡ τέμπλα... ἀλλ' ὅμως ἔνευε κρυφά, ἀνυπομόνως, καίτοι μέγα λην προφύλαξιν, ἔνευεν εἰς τὸν ἄρραβωνιαστικόν, ἔνευεν εἰς τὴν ἀνδραδέλφην, νὰ μὴ δεχθῶσιν ὡς προῖκα «σπίτι στὸ Κάστρο» καὶ «χωράφι στὸ Στοιβωτό», ἀλλὰ ν' ἀπαιτήσωσι σπίτι εἰς τὴν νέαν πόλιν, καὶ ἀμπέλι κ' ἐλαιῶνα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς νέας πόλεως.

Εἰς μάτην. Οὐτε ὀγαμβρός, οὔτε ἡ ἀνδραδέλφη εἶδαν τ' ἀπηλπισμένα νεύματα. Μόνον ἡ γραῖα, ἡ μήτηρ της, ἥτις, ἂν καὶ ἀναγκασμένη ἦτο νὰ στρέφῃ τὰ νῶτα πρὸς τὴν κόρην, διὰ ν' ἀντιμετωπίζῃ φιλοφρόνως τὴν συμπεθέραν καὶ τὸν γαμβρόν, εἶχε καθίσει ὅμως με τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἔχῃ μόνον τὴν μίαν πλάτην γυρισμένην πρὸς τὴν νέαν—αἴφνης, ὡς νὰ τὴν ἐπληροφόρησεν ἀόρατον πνεῦμα ὅτι κάτι ἔτρεχεν, ἐστράφη ἀποτόμως πρὸς τὴν θυγατέρα της, καὶ εἶδε τ' ἀπηγορευμένα «καμώματά» της.

Πάραυτα ἐτόξευσε βλέμμα φοβερᾶς ἀπειλῆς πρὸς αὐτήν.

—“Ε! μωρὴ Στριγλίτσα! ὑπεψιθύρισε μέσα της. Ἐννοια σου!... κ' ἐγὼ σὲ σιάζω.

Εὐθὺς ὅμως κατόπιν, ἐσκέφθη ὅτι δὲν θὰ ἐσύμφερε νὰ κάμῃ λόγον δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν κόρην της. Διότι ἐφοβήθη μὴν τῆς δώσῃ ἀφορμὴν νὰ παραπονεθῇ εἰς τὸν πατέρα της. Καὶ τότε τὰ πράγματα θὰ ἐγίνοντο χειρότερα βεβαίως. Ὁ γέρων πιθανῶς θὰ ἐκάμπτετο εἰς τὰς ἱκεσίας καὶ τὰ κλαύματα τῆς μοναχοκόρης, καὶ θὰ ἔδιδε περισσοτέραν προῖκα. Ὅθεν ἐσιώπησεν.

Ἡ Χαδούλα ἐθαύμασε πῶς, ἐνῶ ἡ μήτηρ της ὀλοφάνερα τὴν εἶχεν ἰδεῖ νὰ κάμνῃ τὰ ριποκίνδυνα ἐκεῖνα νεύματα, διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν της, ὅταν εὐρέθησαν μόναι, δὲν τῆς ἔδωκεν οὔτε νυχιές, οὔτε τσιμπιές, οὔτε δαγκωματιές, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, ἄλλως, συχνὰ συνήθιζε. Σημειωτέον ὅτι ἡ προικοδοσία τῆς οἰκίας εἰς τὸ παλαιὸν ἀκατοίκητον χωρίον εἶχε τοῦτο τὸ εὐλογοφανές, ὅτι πολλαὶ οἰκίαι ἐσώζοντο ἀκόμα εἰς τὸ Κάστρον, ὅτι οἰκογένειαι τινες συνήθιζον νὰ διατρίβωσι τὸ θέρος ἐκεῖ, καὶ ὅτι εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων ὑπῆρχε προκατάληψις ὑπὲρ τοῦ «Παλαιοῦ Χωριοῦ», τὸ ὁποῖον ἐπονοῦσαν οἱ γεροντότεροι, καὶ δὲν εἶχαν συνηθίσει ἀκόμα οὔτε εἰς τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων, οὔτε εἰς βίον εἰρηνικόν, χωρὶς ἐπι-

δρομάς κλεφτῶν καὶ πειρατῶν καὶ τῆς Τουρκικῆς ἀρμάδας, καὶ ἡ ἐγκατάστασις εἰς τὴν νῆαν πόλιν δὲν ἐνομιζετο ὀριστική, ἀλλ' ὑπῆρχε προσδοκία ὅτι οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐβιάζοντο καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰ παλαιά, τὰ «μαθημένα» των. Κ' ἐνῶ ὅλο τὸ Κάστρον ἀνεπόλουν, καὶ τὸ Κάστρον ἐλυποῦντο καὶ τὸ ἐρρέμβαζον, καὶ τὸ εἶχον εἰς τὸ στόμα, δὲν ἔπαυον ὅμως νὰ κτίζωσιν οἰκοδομὰς εἰς τὸν νέον συνοικισμόν — ὅπως ἀποδειχθῇ διὰ μυριοστὴν φορὰν ὅτι οἱ ἄνθρωποι συνήθως ἄλλα σκέπτονται καὶ ἄλλα κάμνουν, καὶ ὅτι μιμοῦνται ἀλλήλους μηχανικῶς.

Οὕτω λοιπόν, μετὰ δύο ἐβδομάδας ἀπὸ τοῦ ἀρραβῶνος ἐτελέσθη ὁ γάμος. Οὕτως ἠθέλησεν ἡ πενθερά. Δὲν τῆς ἤρεσκεν, ὡς ἔλεγε, νὰ ἔχη γαμβρὸν ἀστεφάνωτον νὰ συχνάζῃ στὸ σπίτι, ἀφοῦ εἶχε θάρρος ἀπὸ πρὶν, ὡς συντεχνίτης καὶ παραγυιὸς τοῦ ἀνδρός της. Καὶ ἡ ἀνδραδέλφη, χήρα, ἡλικιωμένη, μὲ ἓνα παῖδα ἔφηβον, ἐργαζόμενον ἐπίσης εἰς τὸ ναυπηγεῖον, καὶ ἓν ἄλλο παιδίον κ' ἐν κοράσιον ἀνήλικα, ἐδέχθη κατ' οἶκον τὸ νέον ἀνδρόγυνον. Εἶτα, μετὰ ἓν ἔτος, ἐγεννήθη τὸ πρῶτον παιδίον, ὁ Στάθης, καὶ δευτέρα ἡ Δελχαρώ, ἀκολούθως ὁ Γιαλῆς, κατόπιν ὁ Μιχάλης, ἀκολούθως ἡ Ἀμέρσα, μετ' αὐτὴν ὁ Μητράκης, καὶ ἡ τελευταία ἡ Κρινιώ. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἐφαίνετο νὰ βασιλεύῃ εἰρήνη ἐντὸς τῆς οἰκίας. Εἶτα, ὅταν ἤρχισαν νὰ μεγαλώνουν τὰ δύο πρῶτα παιδιά τῆς νύμφης, εἶχον δὲ μεγαλώσει ἀρκετὰ καὶ τὰ δύο τελευταῖα τῆς ἀνδραδέλφης, ἤρχισε πόλεμος ἐντὸς τοῦ οἴκου. Τότε ἡ Φραγκογιαννού, ἥτις μὲ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πεῖραν τοῦ κόσμου ἐγένετο πολὺ σοφωτέρα, εἶχεν ἀξιωθῇ, ὡς ἔλεγε μετριοφρόνως, ν' ἀποκτήσῃ καὶ αὐτὴ ἓνα σπιτάκι δικό της, χάρις εἰς τὴν ἐπιδεξιότητά της καὶ τὴν οἰκονομίαν της. Τὴν μίαν χρονιὰν ἠμπόρεσε μόνον νὰ κτίσῃ τέσσαρας τοίχους λασποκτίστους, μικροὺς καὶ χαμηλοὺς καὶ νὰ τοὺς στεγάσῃ· τὴν δευτέραν χρονιὰν κατῴρθωσε νὰ πετσώσῃ κατὰ τὰ τρία τέταρτα τὸ σπίτι, δηλ. νὰ κατασκευάσῃ μικρὸν πάτωμα, μὲ διάφορα σανίδια, ἀνόμοια, παλαιὰ καὶ νέα, καί, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, ἀνυπομονοῦσα, πότε νὰ «ξελευθερωθῇ» ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς ἀνδραδέλφης, ἡ ὁποία ἐγήραζε κ' ἐγίνετο παράξενη, ἐκουβλήθη, κ' ἐπῆγε νὰ ἐγκατασταθῇ, μαζὶ μὲ τὸν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα, εἰς τὴν «γωνιάν» της, εἰς τὴν «φωλιάν» της, εἰς τὴν «ἄκρην» της. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅπως ἔλεγεν ἡ ἰδία, ἡσθάνθη τὴν μεγαλυτέραν χαρὰν εἰς τὴν «ζῆσιν» της.

“Ολ’ αὐτὰ τὰ ἐνθυμεῖτο, καὶ οἶονεὶ τὰ ἀνέζη ἡ Φραγκογιαννοῦ, κατὰ τὰς μακρὰς ἐκείνας ἀύπνους νύκτας τοῦ Ἰανουαρίου, ἐνῷ ὁ βορρᾶς ἠκούετο ἐκ διαλειμμάτων νὰ συρίζῃ ἔξω, πλήττων τὰς κεράμους, καὶ κάμνων νὰ ἡχώσι τὰ παράθυρα, ὅποτε ἡγρύπνει παρὰ τὸ λίκνον τῆς μικρᾶς ἐγγόνης της. Ἦτο ἤδη τρίτη ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυκτα, καὶ ὁ πετεινὸς ἐλάλησε καὶ πάλιν. Τὸ θυγάτριον, τὸ ὁποῖον μόλις εἶχεν ἡσυχάσει πρὸ μικροῦ, ἄρχισε νὰ βήχῃ ἐκ νέου ὀδυνηρῶς. Εἶχεν ἔλθει ἀσθενικὸν εἰς τὸν κόσμον, καὶ προσέτι, φαίνεται ὅτι εἶχε κρυώσει τὴν τρίτην ἡμέραν, εἰς τὰ «κολυμπίδια»*, ὅταν τὸ εἶχαν λούσει ἐντὸς τῆς σκάφης, καὶ κακὸς βήχας τὸ εἶχε κολλήσει. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀπλήστως ἀπὸ ἡμερῶν παρεμόνευε νὰ ἴδῃ συμπτώματα σπασμῶν εἰς τὸ μικρὸν ἀσθενὲς πλάσμα —ἐπειδὴ τότε ἤξευρεν ὅτι αὐτὸ δὲν θὰ ἐσώζετο— πλὴν εὐτυχῶς τοιοῦτον πρᾶγμα δὲν ἔβλεπε. «Εἶναι γιὰ νὰ βασανίζεται καὶ νὰ μᾶς βασανίζῃ», εἶχεν ὑποψιθυρίσει, χωρὶς κανεὶς νὰ τὴν ἀκούσῃ, μέσα της.

Τὴν στιγμὴν ταύτην, ἡ Φραγκογιαννοῦ ἄνοιξε τὰ κλειστὰ ἀγρυπνοῦντα ὄμματα, κ’ ἐκούνησε τὸ λίκνον. Συγχρόνως ἠθέλησε νὰ δώσῃ τὸ σύνηθες ρευστὸν εἰς τὸ πάσχον μωρόν.

— Ποιὸς βήχει; ἠκούσθη μία φωνὴ ὀπισθεν τοῦ μεσοτοίχου.

Ἡ γραῖα δὲν ἀπήντησεν. Ἦτο Σάββατον ἐσπέρας, καὶ ὁ γαμβρὸς της εἶχε πίνει ἓνα ρακὶ παραπάνω, πρὶν δειπνήσῃ· ὁμοίως εἶχε πίνει, μετὰ τὸ δεῖπνον, κ’ ἓνα μεγάλο ποτήρι ἀπὸ λάκυρον κρασί, διὰ νὰ ξεκουρασθῇ ἀπὸ τὰ μεροκάματα ὅλης τῆς ἐβδομάδος. Λοιπόν, ὁ Νταντής, ἐπειδὴ εἶχε πίνει ἄρκετά, ἀναλόγως, ὠμιλοῦσε μέσα στὸν ὕπνον του, ἢ μᾶλλον παραμιλοῦσε.

Τὸ μωρόν δὲν ἐδέχθη τὴν ρανίδα τοῦ ρευστοῦ εἰς τὸ στόμα, ἀλλὰ τὴν ἐλάκτισε μὲ τὴν γλωσσίσαν του, ἐν τῇ ὁρμῇ τοῦ βηχός, ὅστις εἶχεν αὐξήσει λίαν ἀλγεινῶς.

— Σκασμός!... εἶπε πάλιν ὁ Κωνσταντής, ὁ πατὴρ τοῦ βρέφους, μέσα στὸν ὕπνο του.

— Καὶ πλαντασμός!... προσέθηκε μετ’ εἰρωνείας ἡ Φραγκογιαννοῦ.

Ἡ λεχὼνα ἐξαφνίσθη μέσα στὸν ὕπνο της, ἀκούσασα ἴσως τὸν βήχα

τοῦ μικροῦ, καὶ ἅμα τὸν ἀλλόκοτον βραχὺν διάλογον, ὅστις διημείφθη μέσω τοῦ ξυλοτοίχου μεταξὺ τοῦ κοιμωμένου καὶ τῆς ἀγρυπνούσης.

— Τ' εἶναι, μάννα; εἶπεν ἀνασηκωθεῖσα ἡ Δελχαρώ. Δὲν εἶναι καλὰ τὸ παιδί;

Ἦγραῖα ἐμειδίασε στρυφνῶς εἰς τὸ τρομῶδες φῶς τοῦ μικροῦ λύχνου.

— Σὰ σ' ἀκούω, δυχατέρα!

Αὐτὸ τὸ «σὰ σ' ἀκούω, δυχατέρα» ἐλέχθη μὲ τόνον πολὺ ἀλλόκοτον. Ἄλλως δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἡ νεαρὰ μήτηρ ἤκουε τοιοῦτόν τι ἐκ μέρους τῆς μητρὸς της. Ἐνθυμεῖτο ὅτι καὶ ἄλλοτε συνέβη, ἡ γραῖα, μεταξὺ γυναικῶν καὶ γραϊδίων τῆς γειτονιάς, νὰ ἐκφράσῃ, μετὰ σείσματος ἐκφραστικοῦ τῆς κεφαλῆς, εἰς ὥρας καθ' ἃς ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς μεγάλης πληθώρας τῶν νεαρῶν κορασίων, περὶ τῆς σπάνεως, περὶ τοῦ ξενιτευμοῦ καὶ τῶν ὑπερμέτρων ἀπαιτήσεων τῶν γαμβρῶν, περὶ τῶν βασάνων ὅσα ὑπέφερε μία χριστιανὴ διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ «τ' ἀδύνατα μέρη», τουτέστι τὰ θήλεα, νὰ ἐκφράσῃ, λέγων, παραπλήσια αἰσθήματα. Ὅταν μάλιστα ἡ μήτηρ της ἤκουε περὶ ἀρρωστίας μικρῶν κορασίδων εἶχεν ἀκουσθῇ, σείουσα τὴν κεφαλὴν, νὰ λέγῃ:

— Σὰ σ' ἀκούω, γειτόνισσα!... «Δὲν εἶναι χάρος, δὲν εἶναι βράχος;»* ἐπειδὴ συνήθιζε πολὺ συχνὰ νὰ ἐκφράζεται μὲ παροιμίας λίαν ἐκφραστικάς. Καὶ ἄλλοτε πάλιν τὴν ἤκουσαν νὰ δογματίζῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν συμφέρει νὰ κάμνῃ πολλὰ κορίτσια, καὶ ὅτι τὸ καλύτερον εἶναι νὰ μὴ πανδρεύεται κανεὶς. Ἡ δὲ συνήθης εὐχή της πρὸς τὰ μικρὰ κοράσια ἦτο «νὰ μὴ σώσουν!... Νὰ μὴν πᾶνε παραπάνω!»

Καὶ ἄλλοτε προέβη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ εἴπῃ:

— Τί νὰ σᾶς πῶ!... Ἔτσι τοῦ ῥχεται τ' ἀνθρώπου, τὴν ὥρα ποὺ γεννιῶνται, νὰ τὰ καρυδοπνίγῃ!...

Ναὶ μὲν τὸ εἶπεν, ἀλλὰ βεβαίως δὲν θὰ ἦτον ἱκανὴ νὰ τὸ κάμῃ ποτέ... Καὶ ἡ ἰδίᾳ δὲν τὸ ἐπίστευε.

Τ

Κεφάλαιον

Ὅτῳ εἶχον διαρρεῦσει πολλαὶ νύκτες ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ τῆς Δελχαρῶς τῆς Τραχήλαινας. Ἀφοῦ τὸ μικρὸν ἐβαπτίσθη, καὶ ὠνομάσθη Χαδούλα, μετ' ὄνομα τῆς μάμμης του — τὸ ὅποῖον ἔκαμεν ἐκείνην νὰ μορφάξῃ σείουσα τὴν κεφαλὴν, καὶ νὰ ψιθυρίζῃ «μὴν τύχη καὶ χαθῇ τ' ὄνομα!» — πάλιν ἡ γραῖα ἡγρύπνει, ἂν καὶ τὸ μωρὸν ἐφαίνετο νὰ εἶναι ὅπως οὖν καλύτερα. Ἄλλως ἡ ἀγρυπνία ἤτο ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ ἰδιοσυγκρασίᾳ τῆς Φραγκογιαννοῦς, ἥτις ἐσκέπτετο χίλια πράγματα, καὶ εἶχε τὸν ὕπνον δύσκολον. Οἱ λογισμοὶ καὶ αἱ ἀναμνήσεις της, ἀμαυραὶ εἰκόνες τοῦ παρελθόντος, ἤρχοντο ἀλλεπάλληλοι ὡς κύματα μέσα εἰς τὸν νοῦν της, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς της.

Εἶχε καρπογονήσει, λοιπόν, ἡ Χαδούλα τόσα τέκνα, καὶ εἶχε κτίσει μικρὸν ὀσπίτιον διὰ νὰ κατοικήσῃ. Ὅσον ἠῤῥξανεν ἡ οἰκογένεια, τόσον ἠῤῥξανον καὶ τὰ «φαρμάκια». Ναί, ἀπὸ τὰς ἰδίας οἰκονομίας της εἶχεν ἀποκτήσει τὴν μικρὰν οἰκίαν ἡ Γιαννοῦ, καὶ ὅχι ἀπὸ τὰ περισσεύματα τοῦ συζύγου της. Ὁ μαστρο-Γιάννης ὁ Σκοῦφος, ἢ ὁ «Λογαριασμός», δὲν ἤξευρε, πράγματι, νὰ λογαριάσῃ καλὰ οὔτε πόσα μεροκάματα εἶχε δουλέψῃ, οὔτε πόσα κάνουν τέσσαρα ἢ πέντε ἢ ἕξ μεροκάματα τῆς ἐβδομάδος πρὸς μίαν καὶ 75 ἢ μίαν καὶ 80 — διότι τόσα ἔπαιρνε ὡς τρίτης τάξεως μαραγκός. Ὅταν ἐνίοτε, ὡς καλαφάτης, ἐπληρῶνετο πρὸς 2.35 ἢ 2.40, πάλιν δὲν ἤξευρε νὰ τὰ λογαριάσῃ.

Μόνον τοῦ ἤρεσκε νὰ τὰ πίνῃ, σχεδὸν ὅλα, τὴν Κυριακὴν. Πλὴν εὐτυχῶς ἡ σύζυγός του εἶχε λάβει τὰ μέτρα της, κ' ἔπαιρνε αὐτὴ τὰ λεπτὰ στὰ χέρια της τὸ Σάββατον τὸ βράδυ. Ἡ τὰ εἰσέπραττε κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸν πρωτομάστορην, ὅχι ἄνευ ἔριδος καὶ δυσκολίας — ἐπειδὴ ὁ πρωτομάστορς δὲν ἤθελε νὰ τῆς τὰ δώσῃ προτιμῶν

νὰ τὰ ἐγχειρίση εἰς τὸν μαστρο-Γιάννην τὸν ἴδιον, ἀπὸ τὸν ὅποιον μάλιστα ἐκράτει, καθὼς καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, δέκα ἢ δεκαπέντε λεπτὰ ὡς ἑκτακτα ποσοστά, λέγων «ἔχω κορίτσια, βρὲ ἀδερφέ, ἔχω κορίτσια!». Ἀλλ' ἡ Φραγκογιαννοῦ ποῦ νὰ γελασθῇ! Αὐτὴ τοῦ ἔδιδε τὴν μόνην λογικὴν καὶ τὴν μόνην πρέπουσαν ἀπάντησιν: «Ἐσὺ μόνάχα ἔχεις κορίτσια, μάστορη; Ὁ ἄλλος κόσμος δὲν ἔχουν;»

Ἡ, ἂν δὲν κατῴρθωνε νὰ τὰ λάβῃ ἡ ἰδία ἀπὸ τὸν ἀρχινευπηγόν, ἡ Γιαννοῦ τὰ ἥρπαζε, «σὰ χωρατά, σὰν ἀλήθεια», ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ συζύγου της, ἀφοῦ ἐφρόντιζε πρῶτον νὰ τὸν «καλοκαρδίση» καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὴν κατάλληλον ψυχολογικὴν θέσιν. Ἡ, τέλος, τὸν ἄφηνε νὰ κοιμηθῇ μισοζαλισμένος, καὶ τὰ ἔκλεπτεν ἀπὸ τὰ φορέματά του, τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου. Μόνον, τὴν Κυριακὴν πρωί, τοῦ ἔδιδε διὰ «χαρτζιλίκι» 40 ἢ πενήντα λεπτά.

Λοιπὸν εἶχε κτίσει τὸν οἰκίσκον ἀπὸ τὰς οἰκονομίας της, ἀλλὰ ποία ἦτο ἡ πρώτη βάσις τοῦ μικροῦ ἐκείνου κεφαλαίου; Τὴν ὥραν ταύτην, κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἀγρυπνίας, διὰ πρώτην φοράν τὸ ἐξωμολογεῖτο καθ' ἑαυτήν. Ποτὲ δὲν τὸ εἶχεν εἰπῇ οὔτε εἰς τὸν πνευματικόν της, εἰς τὸν ὅποιον ἄλλως πολὺ μικρὰ πράγματα ἔλεγε· ἀκριβῶς ἐκεῖνα μόνον τὰ συνήθη ἁμαρτήματα, ὅσα ἐκεῖνος ἤξευρε προτοῦ νὰ τὰ εἴπῃ αὐτῇ· δηλαδὴ κακολογίαν, θυμούς, γυναικείας κατάρας καὶ τὰ τοιαῦτα. Ποτὲ δὲν τὸ εἶχεν ὁμολογήσει εἰς τὴν μητέρα της, ἐφ' ὅσον ἔζη ἐκεῖνη — ἥτις ἄλλως ἦτο ἡ μόνη πού τὸ ὑπώπτευε καὶ τὸ ἤξευρε χωρὶς νὰ τῆς τὰ εἴπῃ αὐτή. Ναί, εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐμελέτα καὶ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ τῆς τὰ εἴπῃ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς της. Πλὴν δυστυχῶς ἡ γράϊα, πρὶν ἀποθάνῃ, συνέβη νὰ βωβαθῇ καὶ νὰ κωφαθῇ καὶ νὰ μείνῃ ἀναίσθητη «σὰν πρᾶμα», ὅπως περιέγραφε τὴν κατάστασιν ταύτην ἡ κόρη της, κ' ἔτσι δὲν ἐδόθη εὐκαιρία νὰ τῆς ὁμολογήσῃ τὸ πταῖσμά της.

Ἀκόμη ὀλιγώτερον, δὲν τὸ εἶπε ποτὲ εἰς τὸν πατέρα της, οὔτε εἰς τὸν σύζυγόν της. Ἴδου ποῖον ἦτο τὸ μυστικὸν τοῦτο.

Πρὸ τοῦ γάμου της ἡ Χαδούλα εἶχεν ἀρχίσει νὰ κλέπτῃ ἀπ' ὀλίγα ὀλίγα ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ πατρὸς της, ἀπ' ὀλίγους παράδες, ἀπὸ μισὸν γρόσι. Τόσον ὀλίγα, ὥστε σχεδὸν δὲν τὸ ἠσθάνθη, οὔτε τὸ ὑπώπτευσεν ἐκεῖνος. Μόνον δύο φορές εἶχεν ἐννοήσῃ ὁ ἴδιος ὅτι

εἶχε κάμει ἐσφαλμένον τὸν λογαριασμόν τοῦ μικροῦ θησαυροῦ του. Τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἀπέθετεν εἰς μίαν κρύπτην, τὴν ὁποίαν πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἀνακαλύψει ἡ γραῖα, μετὰ χρόνον δὲ ἀνεκάλυψε καὶ ἡ κόρη. Τότε πρὸς καιρόν, ἡ Χαδούλα διέκοψε τὰς κλοπὰς, διὰ νὰ μὴ δώσῃ λαβὴν μεγαλυτέρας ὑπονοίας εἰς τὸν πατέρα της. Ἀργότερα, πάλιν ἐξανάρχισε νὰ κλέπτῃ περισσότερα, ἀλλὰ δὲν «ἔπιανε χαρτωσιὰ» ἐμπρὸς εἰς τὰς κλοπὰς τῆς μητρὸς της.

Αὕτη εἶχε κλέψῃ πολλά, ἀλλὰ μὲ τέχνην καὶ μέθοδον. Ἐκλεπτε τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐπιχειρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε κατὰ μέγα μέρος τὴν διαχείρισιν, καθὼς ἀπὸ πώλησιν ἐλαίου καὶ οἴνου, προϊόντων τῶν κτημάτων τῆς οἰκογενείας, καὶ ὀλίγα, σχεδὸν ὅσα καὶ ἡ κόρη τους, ἀπὸ τὰ μεροκάματα τοῦ γέρου. Μετὰ χρόνους, ὅταν ἄνοιξαν οἱ δουλειές, κι ὁ γερο-Στάθης ἔγινε μικρο-αρχιναυπηγὸς —ἐσκάρωνε βάρκες καὶ καΐκια μοναχὸς του, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν υἱὸν καὶ ἀπὸ τὸν παραγυιὸν του, εἰς τὸ προαύλιον τῆς οἰκίας— τότε ἡ γραῖα ἠμπούρεσε νὰ κλέψῃ ἄρκετὰ καὶ ἀπὸ τὰ κέρδη τῆς ναυπηγικῆς τέχνης.

Τελευταῖον, ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ γάμου της, ἡ Χαδούλα εἶχε κατορθώσει ν' ἀνακαλύψῃ τὴν κρύπτην ὅπου εἶχε τὸ κομπόδεμα ἡ μητέρα της. Εἰς μίαν ὁπὴν τοῦ κατωγείου, ἀνάμεσα εἰς τὰ πιθάρια τὰ μισογεμᾶτα καὶ τὰ βαρέλια τ' ἀδειανὰ, εὗρίσκετο μία πλατεῖα καὶ μακρὰ λωρὶς μαύρης μανδήλας, ὅπου ἡ γραῖα εἶχε δεμένα «σὰν σκυλιὰ» ἑκατὸν ἐβδομήντα τόσα ἀργυρᾶ τάλληρα, ἄλλα κολωνᾶτα, ἄλλα ρηγῖνες, καὶ ἄλλα τουρκικά, ὅλα κλεμμένα ἀπὸ τὰ κέρδη τοῦ γέρου καὶ τὰ προϊόντα τῶν κτημάτων. Ἡ κόρη μὲ φαιδρὰν ἐκπληξιν, καὶ μὲ συγκίνησιν τρομώδη, ἐμέτρησε τὰ τάλληρα, τὰ σκυλοδεμένα, καὶ εἶτα τὰ ἔβαλε πάλιν εἰς τὴν ὁπὴν των, χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ τὰ πειράξῃ.

Ἀλλὰ τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου, τὸ βράδυ, τὴν ὥραν ποὺ ἐνύχτωνεν —ὅταν εἶδε τὴν ἐπιμονὴν τῶν γονέων της, νὰ μὴ θέλουν νὰ τῆς δώσουν ἄρκετὴν προῖκα, καὶ εἶδε τὴν ἀπονιὰν τῆς μητρὸς της— παραφυλάξασα τὴν ὥραν ὅποτε ἡ γραῖα ἐξῆλθε πρὸς στιγμὴν ἀπὸ τὴν οἰκίαν δι' ἐνθέλημα, κατέβη μέγα λμόν καρδίας κρυφὰ στὸ κατώγι· ἔψαξε καὶ ἀνεῦρε τὸ κομπόδεμα, τὸ σκυλοδεμένο, καὶ τὸ ἔλυσεν. Αὕτῃν τὴν φορὰν τῆς ἐφάνησαν ὡσὰν ὀλίγα. Καιρὸν δὲν εἶχε νὰ

τὰ μετρήσῃ. Ἰσως ἡ γραῖα νὰ εἶχεν ἀφαιρέσει μερικά ἐκ τῶν ταλλήρων, καὶ εἶχε κάμει χρήσιν δι' ἀγνώστους σκοπούς. Τῆς ἤλθεν ἡ ἰδέα νὰ πάρῃ τὸ κομπόδεμα ὅλον, αὐτοῦσιον μαζὶ μὲ τὴν λωρίδα τῆς παλαιᾶς μανδήλας τῆς μητρὸς της, ἀλλ' ἐφοβήθη· ἔλαβε μόνον ὀκτὼ ἢ ἐννέα τάλληρα, καταρχάς — τόσα, ὅσα ἐφάντάζετο ὅτι ἡ ἀπουσία των δὲν θὰ ἐπέφερε μεγάλην διαφορὰν εἰς τὸν ὄγκον καὶ δὲν θὰ ἦτο ἀμέσως ἐπαισθητή, εἴτα ἔκαμε νὰ τὸ δέσῃ· ἀκολουθῶς πάλιν τὸ ἤνοιξε, ἔλαβεν ἄλλα πέντε ἢ ἕξ, τὸ ὅλον δεκαπέντε. Κατόπιν πάλιν, ἐνῶ τὸ ἔδενε, ἐκ νέου ἔκαμε κίνημα νὰ τὸ λύσῃ, μὲ σκοπὸν νὰ πάρῃ ἄλλα δύο ἢ τρία ἀκόμη. Αἰφνης τότε ἤκουσε τὸ βῆμα τῆς μητρὸς της ἔξω. Βιαστικὰ ἔδεδεσε τὸ κομπόδεμα, καὶ τὸ ἔβαλεν εἰς τὴν θέσιν του.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον, ἡ γραῖα ἀνεκάλυψε τὴν κλοπὴν. Ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ εἴπῃ τίποτε εἰς τὴν κόρην της. Ἐμεινεν εὐχαριστημένη διότι ἐκείνη δὲν τὰ ἐπῆρεν ὅλα. «Στραβωμάρα εἶχεν!» εἶπε μεταξὺ τῶν ὁδόντων της.

Τὸ ποσὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ Χαδούλα εἶχε κλέψῃ κατὰ καιροὺς ἀπὸ τοὺς γονεῖς της, ἀνερχόμενον περίπου εἰς τετρακόσια γρόσια, τὸ νόμισμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔκρυπτεν ἐπὶ τόσα ἔτη ἐπιμελῶς. Ἀλλὰ διὰ νὰ κτίσῃ τὴν οἰκίαν, τὸ ἠῤῥησε μὲ τὴν ἱκανότητά της. Ἦτον βεβαίως ἐργατικὴ καὶ ἐπιδεξία. Ὅσον τῆς ἐπέτρεπον αἱ μέριμναι τῆς ἀνατροφῆς τόσων ἀλλεπαλλήλων τέκνων, ἔξενοδούλευε. Πλήν, εἰς τοὺς μικροὺς τόπους «δὲν ὑπάρχουσιν εἰδικοί, ἀλλὰ πολυτεχνῖται» καὶ ὅπως ἓνας μπακάλης κωμοπόλεως εἶναι συγχρόνως καὶ ἔμπορος ψιλικῶν, καὶ φαρμακοπώλης, ἀλλὰ καὶ τοκογλύφος, οὕτω καὶ μία καλὴ ὑφάντρια, ὅποια ἦτο ἡ Φραγκογιαννοῦ, οὐδὲν ἐκώλυε νὰ κάμνῃ συγχρόνως καὶ τὴν μαμμὴν ἢ τὴν ψευδογιάτρισσαν, καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα ἀκόμη νὰ ἐξασκῇ, ἥρκει νὰ εἶναι ἐπιτηδεῖα. Καὶ ἡ Φραγκογιαννοῦ ἦτο ἐπιτηδειοτάτη μεταξὺ ὅλων τῶν γυναικῶν.

Ἦτις εἶδε βότανα, ἔκαμνε κηραλοιφάς*, ἐξετέλει ἐντριβάς, ἐθεράπευε τὴν βασκανίαν, παρεσκεύαζε φάρμακα διὰ τὰς πασχούσας, διὰ τὰς χλωρωτικὰς καὶ ἀναιμικὰς κόρας, διὰ τὰς ἐγκύους καὶ τὰς λεχούς, καὶ τὰς ἐκ μητρικῶν ἀλγηδόνων πασχούσας. Μὲ τὸ καλάθιον ὑπὸ τὸν ἀγκῶνα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ἀκολουθουμένη ἀπὸ τὰ δύο τελευταῖα τέκνα της, τὸν Δημητράκη, ὀκτὼ ἐτῶν, καὶ τὴν Κρινιώ,

ἐξαέτιδα, ἐξήρχετο εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀνέβαινεν εἰς τὰ ὄρη, διέτρεχε φάραγγας, κοιλάδας καὶ ρεύματα, ἔψαχνε νὰ εὔρη τὰ βότανα, ὅσα αὐτὴ ἐγνώριζε —τὴν ἀγριοκρομμύδα, τὴν δρακοντιά*, τὸ τρίμερο*, καὶ ἄλλ' ἀκόμη— τὰ ἔκοπτεν ἢ τὰ ἐξερρίζωνεν, ἐγέμιζε τὸ καλάθιόν της, κ' ἐπέστρεφε τὸ βράδυ εἰς τὴν οἰκίαν.

Μὲ αὐτὰ τὰ βότανα κατεσκεύαζε διάφορα μαντζούνια, τὰ ὅποια ἐσύσταινεν ὡς ἀλάνθαστα ἱατρικὰ κατὰ τῶν χρονίων πόνων, τοῦ στήθους, τῆς κοιλίας, τῶν ἐντέρων κτλ. Τῇ βοηθείᾳ ὅλων αὐτῶν τῶν μέσων, ὀλίγα κερδίζουσα, ἀλλ' οἰκονόμος, κατῴρθωσε, μὲ τὸν καιρὸν, νὰ κτίσῃ τὴν μικρὰν φωλεάν της. Ἀλλ' οἱ νεοσσοὶ εἶχαν ἀρχίσει νὰ ξεπετοῦν ἤδη, νὰ φεύγουν εἰς τὰ ξένα!

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ πρῶτος υἱὸς της, εἰκοσαέτης ἤδη, ὁ Σταθαρός, εἶχε ξενιτευθῇ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἀφοῦ δὲ ἔστειλεν ἐν ἡ δύο γράμματα, ἐσιώπησε, καὶ ἔκτοτε δὲν εἶχε δώσει σημεῖον ζωῆς. Μετὰ τρία ἔτη, ὁ δεῦτερος υἱὸς της, ὁ Γιαλῆς, εἶχε μεγαλώσει κι αὐτός, κ' ἐμβαρκαρίσθη.

Καὶ οἱ δύο, εἰς τὰ μικρά των χρόνια, εἶχον δοκιμάσει τὴν τέχνην τοῦ πατρὸς των, ἀλλ' οὔτε ὁ εἷς οὔτε ὁ ἄλλος ἐπρόκοψαν πολὺ, οὐδὲ ἠρκέσθησαν εἰς αὐτήν. Ὁ Γιαλῆς, ὡς φιλόστοργος υἱὸς καὶ ἀδελφός, ἔγραψε πρὸς τὴν μητέρα του ἐκ Μασσαλίας, ὅπου εἶχεν ὑπάγει μ' ἓνα πατριώτικον καράβι, ὅτι ἀπεφάσισε κι αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ στὴν Ἀμερικὴν, νὰ ἰδῇ τί γίνεται ὁ μέγας ἀδελφός του ἰσως τὸν ἀνακαλύψῃ κάπου. Ἀλλὰ παρῆλθον καιροὶ καὶ χρόνοι ἔκτοτε καὶ οὔτε ὁ εἷς οὔτε ὁ ἄλλος ἠκούσθησαν πλέον.

Τότε ἔλαβεν ἀφορμὴν ἡ μητέρα των νὰ ἐνθυμηθῇ ἓνα παραμῦθι τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ἀστειοτέρων, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ στρώματος ἀπὸ μέλι, εἰς τὸ ὅποιον ἐκόλλησαν διαδοχικῶς καὶ ὁ πρῶτος ἀποσταλὴς υἱὸς τῆς Γριάς, διὰ νὰ συλλέξῃ καὶ φέρῃ ἐκεῖθεν τὸ μέλι, καὶ ὁ δεῦτερος υἱός, ὅστις εἶχε σταλῇ διὰ νὰ ξεκολλήσῃ τὸν πρῶτον, καὶ ὁ τρίτος, ὅστις ἐστάλῃ διὰ νὰ φέρῃ ὀπίσω καὶ τοὺς δύο, καὶ ὁ Γέρος, ὅστις ἐπῆγε νὰ ἰδῇ τί γίνονται οἱ υἱοὶ του· τέλος, αὐτὴ ἡ Γριά, ἡ ὁποία εἰς τὸ ὕστερον ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ νὰ ἰδῇ, μακρόθεν ὅμως —διότι, ὡς γριά, εἶχε τόσῃν πονηρίαν— τί ἔγιναν ὁ Γέρος καὶ τὰ παιδιὰ καὶ δὲν ἐγύρισαν ὀπίσω ἀπὸ τὸ «θέλημα», εἰς τὸ ὅποιον τοὺς

εἶχε στείλει, μόλις αὐτὴ ἐγλύτωσε καὶ δὲν ἐκόλλησε. Τότε στραφεῖσα πρὸς τοὺς τέσσαρας, κολλημένους τοὺς εἶπεν: «Α! αὐτὸ σᾶς μέλει; Ἐμένα δὲν μὲ μέλει!»

Ἐν τῷ μεταξύ, ἐνῶ ὁ Σταθαρός κι ὁ Γιαλῆς εἶχαν ξενιτευθῇ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, καὶ εἶχαν φάγει λωτόν, ἢ εἶχαν πῖει τὴν Λήθην, ἢ Δελχαρώ, ἢ πρώτη κόρη, πρωτότοκος μετὰ τοὺς ξενιτευμένους ἀδελφούς της, ἐμεγάλωνεν, ὅλον ἐμεγάλωνε. Κ' ἡ Ἀμέρσα, σχεδὸν τέσσαρα ἔτη μικροτέρα τῆς ἀδελφῆς της, ἐμεγάλωνε κι αὐτὴ ἐναμίλλως μὲ τὴν Δελχαρώ, κι «ἔρριχνε μπόι»· ἐγίνετο ἀνδρώδης, μελαψὴ καὶ ζωηρά, κ' οἰγειτόνισσες τῶν ὀνόμαζον «τὸ σερνικοθήλυκο». Κ' ἐκείνη ἡ μικρά, τὸ Κρινάκι, ἥτις δὲν εἶχε φεῦ! τοῦ κρίνου τὸ χρῶμα, ἂν καὶ φυσικὰ ἰσχνή, ἐδείκνυνεν ἤδη συμπτώματα ἀναπτύξεως.

Πῶς μεγαλώνουν, Θεέμου! ἐσκέπτετο ἡ Φραγκογιαννοῦ. Ποῖος κῆπος, ποῖον λιβάδι, ποῖα ἄνοιξις παράγει αὐτὸ τὸ φυτόν! Καὶ πῶς βλαστάνει καὶ θάλλει καὶ φυλλομανεῖ καὶ φουντώνει! Καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ βλαστοί, ὅλα τὰ νεόφυτα, θὰ γίνουν μίαν ἡμέραν πρασιαί, λόχμαι, κῆποι; Καὶ οὕτω θὰ ἐξακολουθῇ; Καὶ πᾶσα οἰκογένεια εἰς τὴν γειτονιάν, καὶ εἰς τὴν συνοικίαν καὶ εἰς τὴν πόλιν εἶχαν ἀπὸ δύο ἕως τρία κοράσια. Μερικαὶ εἶχον τέσσαρα, ἄλλαι πέντε. Μία μητέρα εἶχεν ἑξ ὀκτατέρων χωρὶς κανένα υἱόν, ἄλλη μία εἶχεν ἑπτὰ κ' ἓνα υἱόν, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο προωρισμένος νὰ φανῇ ἄχρηστος.

Λοιπὸν ὅλοι αὐτοὶ οἱ γονεῖς, ὅλα τὰ ἀνδρόγυνα, ὅλαι αἱ χῆραι, ἀνάγκη πᾶσα καὶ χρέος ἀπαραίτητον, νὰ ὑπανδρεύσουν ὅλας αὐτὰς τὰς κόρας — καὶ τὰς πέντε, καὶ τὰς ἑξ, καὶ τὰς ἑπτὰ! Καὶ νὰ δώσουν εἰς ὅλας προῖκα. Πᾶσα πτωχὴ οἰκογένεια, πᾶσα μήτηρ χήρα, μὲ δύο στρέμματα ἀγρούς, μ' ἓνα πενιχρὸν οἰκίσκον, ταλαιπωρουμένη, ξενοδουλεύουσα — εἴτε κολλήγισα ἄλλων εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν εἰς τὰ κτήματα, εἰς τὰς συκᾶς καὶ τὰς μορέας — συλλέγουσα φύλλα, παράγουσα ὀλίγην μέταξαν — ἢ τρέφουσα δύο ἢ τρεῖς αἰγας ἢ ἀμνάδας — γινομένη κακὴ μὲ ὅλους τοὺς γείτονες, πληρώνουσα πρόστιμα διὰ μικρὰς ζημίας — φορολογουμένη ἀσπλάγχχνως, τρώγουσα κρίθινον ἄρτον ποτισμένον μὲ ἰδρῶτα ἀλμυρόν — ὥφειλεν ἑξ ἅπαντος «ν' ἀποκαταστήσῃ» ὅλα τὰ θήλεα ταῦτα, καὶ νὰ δώσῃ πέντε, ἑξ, ἢ ἑπτὰ προῖκας! ὦ Θεέ μου!

Καὶ ὁποίας προῖκας, κατὰ τὰ νησιωτικὰ ἔθιμα. «Σπίτι στὰ Κοτρώνια, ἀμπέλι στὴν Ἀμμουδιά, ἐλιώνα στὸ Λεχούρι, χωράφι στὸ Στροφλιά». Ἀλλὰ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος, εἶχε κολλήσει καὶ ἄλλη ψώρα. Τὸ «μέτρημα», ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὠνομάζετο «τράχωμα»*, συνήθειαν τὴν ὁποίαν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἶχεν ἀφορίσει ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Ὁφειλεν ἕκαστος νὰ δώσῃ καὶ μετρητὴν προῖκα. Δισχιλίας, χιλίας, πεντακοσίας, ἀδιάφορον. Ἄλλως, ἅς εἶχε τὰς κόρας του νὰ τὰς καμαρώνῃ. Ἄς τὰς ἔβαζε στὸ ράφι. Ἄς τὰς ἔκλειε στὸ δουλάπι. Ἄς τὰς ἔστελνε στὸ Μουσεῖον.

Δ

Κεφάλαιον

ως ἐδῶ εἶχον φθάσει αἱ ἀναμνήσεις καὶ οἱ λογισμοὶ τῆς ἀγρυπνούσης γραΐας. Ἐλάλησε τὸ δεύτερον ὁ πετεινός. Θὰ εἶχαν περάσει δύο μετὰ τὰ μεσάνυκτα. Ἰανουάριος ὁ μὴν. Χρόνος ἡ νύκτα. Βορρᾶς ἐφύσα. Ἡ φωτιά εἰς τὴν ἐστίαν ἔσβηνε. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἠσθάνθη ρῖγος εἰς τὴν ράχιν, καὶ παγωμένους τοὺς πόδας της. Ἦθελε νὰ σηκωθῇ νὰ φέρῃ ὀλίγα ξύλα ἔξω ἀπὸ τὸν πρόδομον, διὰ νὰ τὰ ρίψῃ εἰς τὴν ἐστίαν, νὰ ξανάψῃ τὸ πῦρ. Ἀλλ' ἡργοπόρει· καὶ ἠσθάνετο μικρὰν νάρκην, ἴσως τὸ πρῶτον σύμπτωμα τοῦ εἰσβάλλοντος ὕπνου.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, τόσον παράωρα, ἐνῶ εἶχε κλειστὰ τὰ ὄμματα, ἐκρούσθη παραδόξως ἔξωθεν ἡ θύρα. Ἡ γραῖα ἐξαφνίσθη. Δὲν ἤθελε νὰ φωνάξῃ «ποιὸς εἶναι», διὰ νὰ μὴν ἐξυπνήσῃ τὴν λεχώ, ἀλλ' ἀπετίναξε τὴν νάρκην της, διακοπεῖσαν ἤδη ἀποτόμως διὰ τοῦ κρότου τῆς θύρας τὸν ὅποιον εἶχεν ἀκούσει, ἐσηκώθη σιγά, ἐξῆλθε τοῦ θαλάμου. Πρὶν φθάσῃ εἰς τὴν ἔξω θύραν, ἤκουσε διακριτικὴν, ψίθυρον φωνήν:

— Μάννα!

Ἀνεγνώρισε τὴν φωνὴν τῆς Ἀμέρσας. Ἦτο ἡ δευτερότοκος κόρη της.

— Τί ἔπαθες, ἀρή;... Τί σοῦ ἦρθε, τέτοια ὥρα;

Καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν.

— Μάννα, ἐπανάλαβε μετ' ἀσθμαιοῦσης φωνῆς ἡ Ἀμέρσα. Τί κάνει τὸ κορίτσι;... μὴν πέθανε;

—“Όχι... κοιμᾶται· τώρα ήσύχασε, εἶπεν ή γραῖα. Πῶς σοῦ ἦρθε;

— Εἶδα στὸν ὕπνο μου πῶς πέθανε, εἶπε μέ πάλλουσαν ἀκόμη φωνήν ή ὑψηλὴ γεροντοκόρη.

— Ἀμμ’ σὰν εἶχε πεθάνει, τάχα τί; εἶπε κυνικῶς ή γραῖα... Κ’ ἐσηκώθης... κ’ ἦρθες νὰ ιδῇς;

Ἡ οἰκία τῆς Γιαννοῦς, ὅπου αὕτη συνήθως ἐκατοίκει μετὰ τῶν δύο ἀγάμων θυγατέρων της —καθότι προσωρινῶς τώρα διενυκτέρευε πλησίον τῆς λεχοῦς— ἔκειτο ὀλίγας δεκάδας βημάτων βορεινότερα, παρέκει. Αὐτὴ ή οἰκία τῆς Δελχαρῶς εἶχε δοθῇ προικῶς εἰς ταύτην, ἦτο δὲ αὐτὴ ή παλαιὰ οἰκία, ή κτισθεῖσα ἀπὸ τὰς οἰκονομίας τῆς Χαδούλας, καὶ ἀπὸ τὸν πρῶτον πυρῆνα τὸν ὁποῖον εἶχε σχηματίσει ἀπὸ τὸ κομπόδεμα τῶν ἀειμνήστων γονέων της. Ὑστερον, ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν γάμον τῆς Δελχαρῶς, εἶχε κατορθώσει ή μήτηρ της ν’ ἀποκτήσῃ καὶ δευτέραν φωλεάν, μικροτέραν καὶ ἀθλιεστέραν τῆς πρώτης, εἰς τὴν αὐτὴν συνοικίαν. Δύο ἢ τρεῖς οἰκίαι ἐχώριζον τὴν δευτέραν ἀπὸ τῆς πρώτης.

Ἀπὸ ἐκείνην λοιπὸν τὴν νεόκτιστον οἰκίαν εἶχεν ἔλθει τόσον παρῶρα ή Ἀμέρσα, ἣτις δὲν ἐφοβεῖτο τὰ στοιχεῖα τὴν νύκτα, ἦτο δὲ τολμηρὰ καὶ ἀποφασιστικὴ κόρη.

— Κ’ ἐσηκώθης;... κ’ ἦρθες νὰ ιδῇς;

— Ξαφνίστηκα μέσ στὸν ὕπνο μου, μαννούλα. Εἶδα πῶς πέθανε τὸ κορίτσι, καὶ πῶς ἐσὺ εἶχες ἓνα μαῦρο σημάδι στὸ χέρι σου.

— Μαῦρο σημάδι;...

— Ἦθελες, τάχα, νὰ σαβανώσης τὸ κορίτσι. Καὶ τὴν ὥρα ποὺ τὸ σαβάνωνες, μαύρισε τὸ χέρι σου... καὶ πῶς ἔβαλες, τάχα, τὸ χέρι σου στὴ φωτιά, γιὰ νὰ ξεμαυρίσῃ.

— Μπά! ἀλαφροῖσκιωτη! εἶπεν ή γραῖα Χαδούλα... Κ’ ἔκαμες κουτουράδα, κ’ ἦρθες, τέτοιαν ὥρα...

— Δὲν μποροῦσα νὰ ήσυχάσω, μάννα.

— Καὶ δὲ σ' ἔνοιωσε τὸ Κρινιώ, ποὺ ἔφυγες;

— Ὅχι· κοιμᾶται.

— Κι ἄν ξυπνήσῃ, κ' ἰδῇ νὰ λείπῃς ἀπὸ κοντά της, πῶς θὰ τῆς φανῇ;... Δὲ θὰ βάλῃ τίς φωνές;... Θὰ τρελαθῇ, τὸ κορίτσι!

Αἱ δύο ἀδελφαὶ ἐκοιμῶντο τῷ ὄντι μόναι εἰς τὴν μικρὰν οἰκίαν. Ἡ Ἀμέρσα ἦτο ἄφοβος, κ' ἐνέπνεε πεποίθησιν, ὡς νὰ ἦτο ἀνὴρ. Ὁ πατήρ των εἶχεν ἀποθάνει πρὸ πολλοῦ, οἱ δὲ ἐπιζῶντες υἱοὶ διαρκῶς ἔλειπον εἰς τὰ ξένα.

— Πάω πίσω, μάννα, εἶπεν ἡ Ἀμέρσα... Ἀλήθεια, δὲν ἐσυλλογίστηκα πῶς μπορεῖ νὰ ξυπνήσῃ τὸ Κρινιώ, αὐτὴν τὴν ὥρα, νὰ τρομάξῃ, ποὺ θὰ λείπω.

— Μποροῦσες νὰ μείνῃς κ' ἐδῶ, εἶπεν ἡ μητέρα· μόνο, μὴ ξυπνήσῃ ἄξαφνα τὸ Κρινιώ, καὶ πάρῃ φόβο.

Ἡ Ἀμέρσα ἐκοντοστάθη πρὸς στιγμὴν.

— Μάννα, εἶπε, θέλεις νὰ καθίσω ἐγὼ 'δῶ, νὰ πᾶς ἐσὺ στὸ σπίτι;... γιὰ νὰ ξεκουραστῇς, νὰ ἡσυχάσῃς.

— Ὅχι, εἶπεν, ἀφοῦ ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν ἡ γραῖα. Τώρα, κ' ἡ νύχτα αὐτὴ πέρασε. Αὔριο βράδυ, πηγαίνω ἐγὼ στὸ σπίτι, καὶ κάθεσαι σὺ ἐδῶ. Μόνο, τώρα πῆγαινε. Καλὸ ξημέρωμα!

Ὅλος ὁ διάλογος ἐγίνετο εἰς μικρόν, στενὸν πρόδομον, κατέμπροσθεν τοῦ θαλαμίσκου, ὅπου ἠκούοντο ἡχηροὶ καὶ πολύχορδοι οἱ ρογχαλισμοὶ τοῦ Κωνσταντῆ. Ἡ Ἀμέρσα, ἥτις εἶχεν ἔλθει ξυπόλυτη, μ' ἐλαφρότατον, ἄψοφον βῆμα, ἐξῆλθε, καὶ ἡ μήτηρ της ἐκλείδωσεν ἔσωθεν τὴν θύραν.

Ἡ Ἀμέρσα ἔφυγε τρέχουσα. Αὐτὴ νὰ φοβηθῇ τὰ στοιχεῖα, ἥτις δὲν εἶχε φοβηθῇ τὸν ἀδελφόν της τὸν Μῆτρον, τὸν κοινῶς καλούμενον Μῶρον ἢ Μοῦρον ἢ Μοῦτρον — τὸν σκιάν* ἐκεῖνον, τὸν τρίτον υἱὸν τῆς μητρός της, τὸν ὁποῖον ἡ τεκοῦσα ὠνόμαζε συνήθως «τὸ σκυλὶ τ' Ἀγαρηνό!» — τὸν κατὰ τρία ἔτη μεγαλύτερον ἀδελφόν της, ὅστις τὴν εἶχε μαχαιρώσει ἡδη ἅπαξ — ἀλλ' αὐτὴ τὸν εἶχε σώσει, μὴ θέλουσα

νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν—καὶ θὰ τὴν ἐμαχαίρωνε βεβαίως καὶ δευτέραν φοράν, ἐὰν ἔμενεν ἔκτοτε ἐλεύθερος. Εὐτυχῶς, εἶχεν ἄλλοῦ ἐξασκήσει τὰς φονικὰς ὁρμάς του, ἐν τῷ μεταξύ, καὶ εἶχε κλεισθῇ ἐγκαίρως εἰς τὰς βενετικὰς εἰρκτὰς τοῦ παλαιοῦ φρουρίου, εἰς τὴν Χαλκίδα.

Ἴδου πῶς συνέβη τὸ πρᾶγμα. Ὁ Μῶρος ἢ Μοῦρος ἦτο φύσει ὁρμητικὸς καὶ παράφορος, ἂν καὶ εἶχε πολὺ δεξιόν, θηλυκὸν νοῦν, ὅπως ἔλεγεν ἡ μάνα του — νοῦν ὁ ὁποῖος ἐγέννα. Παιδιόθεν ἦτο ἱκανὸς μόνος του, νὰ πλάττῃ, αὐτοδίδακτος, πολλὰ ὥραϊα μικρὰ πράγματα· καρβάκια, προσωπίδας, ἀγαλμάτια, κοῦκλες καὶ ἄλλα ἀκόμη. Ἦτο σκιὰς τῆς γειτονιάς, ὁ σηματοφόρος ὅλων τῶν μαγκῶν, καὶ εἶχεν εἰς τοὺς ὁρισμοὺς του ὅλους τοὺς ἀγνιόπαιδας, ὅλα τὰ ξυπόλυτα τοῦ δρόμου. Εἶχε συνηθίσει ἐνωρὶς τὴν μέθην καὶ τὴν ἀσωτίαν, ἐξετέλει θορυβῶδεις παιδιάς, διαδηλώσεις, παιδικὰς ὁχλαγωγίας, μαζι μὲ τοὺς μικροὺς φίλους του· ἐπροκάλει κανυγάδες εἰς τὸν δρόμον, ἐπετροβόλει ὅσους συνήντα γέροντας καὶ γριάς, ὅσους πτωχοὺς καὶ ἀδυνάτους. Δὲν ἄφηνε σχεδὸν κανένα ἄνθρωπον ἀπείρακτον.

Εἶχε κλέψει μὲ τὸ μάτι, ἀπὸ ἑνα διαβατικὸν μαχαιροποιόν, τὴν τέχνην του. Ἐπροσπάθει ἀτελῶς νὰ κατασκευάζῃ μαχαίρια. Εἶχε μέγαν τροχὸν εἰς τὴν αὐλήν, τὴν σκεπαστὴν ἀπὸ τὸ μέγα χαγιάτι, καὶ τὸ κατώγι τῆς οἰκίας σχεδὸν τὸ εἶχε μεταβάλει εἰς ἐργοστάσιον — κ' ἐτρόχιζεν ὅλα τὰ μαχαίρια καὶ τοὺς ξυραφάδες* τῶν ἀγνιοπαίδων, καὶ ὅταν δὲν εἶχεν ἄλλα νὰ τροχίσῃ, ἐτρόχιζε τὸ ἰδικόν του. Ἐφιλοτιμεῖτο νὰ τὸ κάμῃ δίκοπον, ἂν καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτον οὕτω σχεδιασμένον. Προσέτι ἐδοκίμαζε νὰ κατασκευάζῃ κουμποῦρες, πιστόλια, μικρὰ κανονάκια, καὶ ἄλλα φονικὰ ὄργανα. Ὅλα τὰ λεπτά, ὅσα ἐκέρδιζεν ἀπὸ τὶς κοῦκλες, τ' ἀγαλμάτια καὶ τὰς προσωπίδας, καὶ δὲν τὰ ἔπινε, τὰ ἠγόραζε πυρίτιδα. Καὶ ὁ ἴδιος εἶχε δοκιμάσει νὰ κατασκευάζῃ ἐν τοιοῦτον προϊόν. Τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, καὶ δύο ἐβδομάδας ἀκόμη ὀψιμώτερα, ἦτο φόβος καὶ τρόμος νὰ τολμήσῃ τις νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν γειτονιάν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβασίλευε διὰ τοῦ τρόμου ὁ Μοῦτρος. Οἱ πιστολισμοὶ ἔπιπτον ἀδιάλειπτοι.

Μίαν Κυριακὴν, ὁ Μοῦρος μεθυσμένος εἶχε κάμει παραπολλὰς ἀταξίας εἰς τὸν δρόμον. Δύο χωροφύλακες, ἀκούσαντες τὰ παράπονα πολλῶν ἀνθρώπων, τὸν ἐκυνήγησαν διὰ νὰ τὸν πιάσουν, καὶ τὸν

πάρουν «μέσα» ἢ «στὴν καζάρμα»*. Ἀλλ' ὁ Μῶρος, λίαν εὐκίνητος, τοὺς ἔφυγεν, ἐγύρισε καὶ τοὺς ἐμυκτήρισε μακρόθεν, καὶ πάλιν τραπεῖς εἰς φυγὴν, ἐκρύβη εἰς μέρος ἀπρόσιτον — εἰς τὸ μέσα μέρος τοῦ ὑποστέγου ταρσανᾶ ἐνὸς ναπηγοῦ, ἐξαδέλφου του. Εἶτα, ἐπειδὴ οἱ δύο ἄνδρες παρήτησαν τὴν καταδίωξιν, ἀνέλαβε θάρρος κ' ἐξῆλθεν εἰς τὸν δρόμον.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὁ Μῶρος, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ξεμεθύσει ἀκόμα, κατήντησε νὰ κυνηγήσῃ εἰς τὸν δρόμον καὶ τὴν ἰδίαν μητέρα του, ἀπειλῶν νὰ τὴν σφάξῃ. Παρεπονεῖτο ὅτι ἡ γραῖα τοῦ εἶχε κλέψει λεπτὰ ἀπὸ τὴν τσέπην. Τὴν ἔφθασεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας, ὅπου ἔτρεχεν αὕτη διὰ νὰ κρυφθῇ, τὴν ἄρπαξεν ἀπὸ τὰ μαλλιά, καὶ τὴν ἔσυρεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὁδοῦ, εἰς διάστημα πενήντα βημάτων.

Αὕτη εἶχε βάλει τὰς φωνάς, κ' ἐξῆλθον οἱ γείτονες. Ἦτον ὥρα ἐσπερινοῦ, μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Εἰς τὰς φωνὰς τῶν γειτόνων, ἔφθασαν οἱ δύο χωροφύλακες, οἵτινες ἀπὸ πρὶν κατεζήτουν τὸν Μοῦρον, καὶ μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον εἶχον παραιτήσῃ τὸ κυνήγημα — ἐξ ἐναντίας μάλιστα ἦσαν λίαν ἐξωργισμένοι ἐναντίον τοῦ ταραξίου. Ὁ Μοῦρος, ἅμα τοὺς εἶδεν, ἄφησε τὴν μητέρα του κ' ἐτράπη εἰς φυγὴν. Ἐτρεξε νὰ κρυφθῇ εἰς τὴν οἰκίαν, ἐξ ἀνάγκης, ἐπειδὴ εὐρέθη «στὰ στενά», καὶ δὲν ἔβλεπεν ἄλλο ἄσυλον πλεόν μακρυσμένον ἀλλ' ἀσφαλέστερον.

Ἡ γραῖα, ἅμα ἐσηκώθη, καταμωλωπισμένη, πλήρης κονιορτοῦ, εἶδε τοὺς χωροφύλακας, κι ἄρχισε νὰ τοὺς ἱκετεύῃ.

— Ἀφῆστέ τον, παιδιά! Παλαβὸς εἶναι, δὲν εἶναι τίποτε. Μὴν τόνε σκοτώνετε, παιδιά, μὲ τὸ καμτοί!

Τοῦτο εἶπε διότι εἶδε τὸν ἕνα χωροφύλακα ἐξηγριωμένον, κρατοῦντα εἰς τὴν χεῖρα φοβερὸν μαστίγιον. Οἱ δύο ἄνδρες δὲν ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τὰς ἱκεσίας της, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν νὰ τρέχουν πρὸς καταδίωξιν τοῦ Μώρου. Παρεβίασαν τὸ ἄσυλον, τὸ κατώγι τῆς οἰκίας, ὅπου εἶχε τὸ ἐργοστάσιόν του ὁ Μῶρος. Ἐκεῖ εἶχε τρέξει διὰ νὰ κρυφθῇ, καὶ μόλις ἐπρόφθασε νὰ μανδαλώσῃ τὴν θύραν. Ἀλλ' ἡ σάνις ἦτο ὑπόσαθρος, κακῶς προσαρμοζομένη, καὶ ὁ Μῶρος δὲν εἶχεν ἀγαπήσει τὰς εἰρηνικὰς τέχνας διὰ νὰ φροντίσῃ νὰ τὴν διορθώσῃ.

Ἐκεῖνοι ἔσπασαν τὸν μικρὸν σύρτην καὶ εἰσῆλθον.

Ὁ Μοῦρος ταχὺς ὡς αἴλουρος ἀνερριχήθη εἰς τὴν κλαβανὴν, εἰς τὸ πάτωμα. Ἡ κλαβανὴ ἦτο σιμὰ εἰς τὸν βόρειον τοῖχον, ὁ δὲ βόρειος τοῖχος ἦτο ἐν μέρει θεμελιωμένος εἰς τὸν βράχον, ὁ βράχος ἐξεῖχε, καὶ παρεῖχε πάτημα εἰς τοὺς πόδας τοῦ Μῶρου τοὺς γοργοὺς, καὶ ἄλλας ἐσοχὰς ἐπὶ τοῦ τοίχου εἶχε σκάψει ὁ ἴδιος κατὰ καιροὺς, διὰ μόνων τῶν ποδῶν του. Ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι συνήθιζε πολὺ συχνὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γυμναστικῆς.

Ἡ σανὶς τῆς καταρρακτῆς ἦτο κλειστή. Ὁ Μῶρος τὴν ἤνοιξε μὲ ἑνακτύπον τῆς κεφαλῆς του καὶ μὲ μίαν προσπάθειαν τοῦ ἀριστεροῦ του βραχίονος. Εἴτα ὡς ὁ κολυμβητής, ὁ ἀναδυόμενος ἐκ τοῦ κύματος, ἐπήδησεν ἐπάνω εἰς τὸ πάτωμα, ἐκλείσε μετὰ κρότου τὴν κλαβανὴν, κ' ἐφάνη ὅτι ἔθεσεν ἐν βάρος, ἴσως μικρὰν τινα κασσέλαν, ἐπὶ τῆς σανίδος.

Οἱ δύο χωροφύλακες, ἐν ὀργῇ καὶ μὲ πολλὰς βλασφημίας, ἤρχισαν νὰ ψάχνουν εἰς τὸ ἰσόγειον. Κατέσχον ὅσα μαχαίρια καὶ κουμπούρια εὔρον ἐκεῖ, ὅπως καὶ τὸν τροχόν, καὶ δύο ἄλλας μικρὰς ἀκόντας καὶ ἡτοιμάζοντον ἀξέλθουν ἴσως διὰ νὰ φύγουν, ἴσως καὶ διὰ ν' ἀνέλθουν, ἐπάνω εἰς τὴν οἰκίαν.

Ὁ Μοῦτρος ἢ Μοῦρτος, ἐπάνω στὸ πάτωμα, ἦτον πλήρης ὀργῆς, μεθῶν ἀκόμη, καὶ ἀφρισμένος. Ἐφύσα ἀπὸ μανίαν καὶ λύσσαν. Ἐκεῖ ἐπάνω εὐρέθη μόνη ἡ ἀδελφή του ἡ Ἀμέρσα, παιδί σκηδεκαεπτὰ ἐτῶν τότε, ἣτις ἐτρόμαξεν ἅμα τὸν εἶδε ν' ἀναρριχᾶται εἰς τὴν κλαβανὴν μὲ τοιοῦτον ἀλλόκοτον τρόπον. Εἶχεν ἀκούσει κἀτὰ βήματα καὶ τὰς βλασφημίας τῶν δύο χωροφυλάκων. Ἐκυψεν εἰς μικρὰν σχισμάδα, μεταξὺ δύο σανίδων τοῦ κακῶς ἡρμωμένου πατώματος, ἢ εἰς ἕνα ρόζον μιᾶς σανίδος, χάσκοντα, κενόν, καὶ εἶδε κάτω τοὺς δύο ἀνθρώπους τῆς ἐξουσίας, εἰς τὸ φῶς τὸ εἰσδύον διὰ τῆς θύρας τοῦ κατωγείου τὴν ὁποίαν εἶχον ἀνοίξει ἐκεῖνοι.

— Μωρή! σ' ἔφαγα... τώρα θὰ πιῶ τὸ αἷμά σου! ἔκραξεν ὁ Μοῦτρος, μὴ ἔχων ποῦ ἄλλοῦ νὰ ξεθυμάνῃ, καὶ ἀπειλῶν ἄνευ αἰτίας τὴν ἀδελφὴν του.

— Σιώπα!... σιώπα! ἐπιθύρυσεν ἡ Ἀμέρσα. Πῶ πῶ, Θεέ μου! Δυὸ

«ταχτικοί»! κάτω στὸ κατώι... ψάχνουν... ψάχνουν... Τί γυρεύουν;

Ἔβλεπε τοὺς δύο χωροφύλακας ν' ἀποκομίζουν τὰ μικρά, ἄξεστα ὅπλα, τὰ ἔργα τοῦ ἀδελφοῦ της, ὡς καὶ τὸν τροχὸν καὶ τὰς ἀκόντας. Εἶτα αἰφνης τοὺς εἶδε νὰ κύπτουν πρὸς τὴν γωνίαν, ὅπου ἴστατο ὁ ὑφαντικὸς ἱστὸς τῆς μητρός της, καὶ εἶδε τὸν ἓνα χωροφύλακα νὰ λαμβάνῃ εἰς τὰς χεῖράς του τὴν σαῖτταν ἢ κερκίδα, ἣτις θὰ τοῦ ἐφάνη ἴσως καὶ αὐτὴ ὡς ὄπλον — ἀφοῦ μάλιστα καλεῖται καὶ σαῖττα. Ὁ ἄλλος ἐδοκίμασε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν ἐργαλειὸν τὸ ἀντίον, τὸ μέγα κυλινδροειδὲς ξύλον, περὶ τὸ ὁποῖον τυλίγεται τὸ νεοῦφαντον πανίον· ἴσως δὲν εἶχεν ἰδεῖ παρόμοιον πρᾶγμα εἰς τὴν ζωὴν του, κ' ἐφαντάζετο ὅτι καὶ αὐτὸ ἴσως θὰ ἦτο καλὸν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὄπλον.

Ἡ Ἀμέρσα, ἰδοῦσα, ἀφῆκε κραυγὴν πεπνιγμένην. Ἡθέλησε νὰ φωνάξῃ ν' ἀφήσουν τὸ ἀντί καὶ τὴν σαγίττα, ἀλλ' ὁ ἥχος ἐξέπνευσεν εἰς τὸ στόμα της.

— Σκάσε, μωρή! ἔγρυξεν ὁ Μοῦρτος. Τί λογιάζεις; Τί γλέπεις καὶ γελᾷς;

Ὁ Μοῦρτος, ἐν τῇ μέθῃ του, εἶχεν ἐκλάβει ὡς γέλωτα τὴν ἀναρθρον ἐκείνην κραυγὴν τῆς ἀδελφῆς του.

Μετ' ὀλίγα λεπτὰ, οἱ δύο χωροφύλακες, ἀφοῦ ἔρριψαν τελευταῖον βλέμμα πρὸς τὴν κλαβανήν — τὴν ὁποίαν εἶχον ἰδεῖ νὰ κλείεται ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν εἰσήρχοντο εἰς τὸ ἰσόγειον — ἐξῆλθον. Ἡ Ἀμέρσα ἀνεσηκώθη. Τῆς ἐφάνη ὅτι ἤκουσε τριγμὸν εἰς τὸ κάτω σκαλοπάτι τῆς ἐξωτερικῆς σκάλας, ἣτις ἦτο ξυλίνη, σκεπαστὴ ὑπὸ τὸ εὐρύχωρον χαγιάτι, τὸ ὑπόστεγον. Ἐτρεξε πρὸς τὴν θύραν.

Ἐφαντάσθη ὅτι οἱ δύο «ταχτικοί», ὅπως τοὺς ὠνόμαζεν, ἀνέβαινον τὴν σκάλαν, καὶ ἴσως θὰ παρεβίαζον καὶ τὴν θύραν τῆς οἰκίας. Ἐκυψεν εἰς τὴν κλειδότρυπαν, κ' ἐπροσπάθει νὰ ἴδῃ κ' ἐννοήσῃ τὰ συμβαίνοντα διὰ τῆς μικρᾶς ὀπῆς, ἐπειδὴ τὸ μόνον παράθυρον τῆς προσόψεως ἦτο κλεισμένον, καὶ δὲν εἶχεν ἄλλο μέσον διὰ νὰ ἴδῃ.

Ὁ Μοῦρος βλέπων τὴν Ἀμέρσαν νὰ τρέχῃ πρὸς τὴν θύραν, ἐφα-

ντάσθη, ἐν τῷ παραλογισμῷ τῆς μέθης του, ὅτι ἡ ἀδελφή του ἤθελε ν' ἀνοίξη τὴν θύραν καὶ τὸν παραδώσῃ εἰς τοὺς χωροφύλακας. Τότε, τυφλὸς ἐκ μανίας, ἔσυρεν ὀπισθεν, ἀπὸ τὰ νῶτα τῆς ὀσφύος του, τροχισμένην μάχαιραν, τὴν ὁποίαν εἶχε, καὶ ὀρμήσας ἐκτύπησε τὴν ἀδελφήν του εἰς τὸ πλευρὸν ὀπισθεν, κατὰ τὴν δεξιὰν μασχάλην.

Αἰσθανθεῖσα τὸν ψυχρὸν σίδηρον, ἡ Ἀμέρσα ἀφῆκε σπαρακτικὴν κραυγὴν.

Οἱ δύο χωροφύλακες δὲν εἶχον ἀκόμῃ ἀπομακρυνθῆ, ἀλλ' εἶχαν κοντοσταθῆ ἔξω τῆς θύρας τοῦ ἰσογείου, ὡς νὰ ἐσυμβουλευόντο τί νὰ κάμουν. Ἦκουσαν τὴν κραυγὴν ἐκείνην τοῦ τρόμου, ἐκοίταξαν ἐπάνω, κ' ἔτρεξαν.

Τότε ἀνέβησαν μετὰ κρότου τὴν σκάλαν κ' ἔφθασαν εἰς τὸ χαγιάτι. Ἔσεισαν βιαίως τὴν θύραν.

— Ἐν ὀνόματι τοῦ Νόμου! Ἀνοίξατε!

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦλθεν εἰς τὸν ἕνα τῶν χωροφυλάκων ἡ ὑπόνοια ὅτι ὁ ἔνοχος θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ δραπετεύσῃ διὰ τῆς καταρρακτῆς καὶ τοῦ ἰσογείου. Στραφεῖς εἰς τὸν δεύτερον χωροφύλακα τοῦ λέγει.

— Ἐχε τὸν νοῦ σου, σύ! Μὴ μᾶς τὸ στρίψῃ ἀπὸ κάτ' ἀπ' τὸ καταχυτό*, ἀπ' τὴν καταρρήχωση*!... Κ' ὕστερις ποῦ νὰ τὸν χαλεύουμε;

— Τί κρένεις; εἶπεν ὁ δεύτερος, μὴ ἐννοήσας ἀμέσως.

— Αὐτὸ ποῦ σοῦ κρένω! ἐπέμενεν ὁ πρῶτος... Κάμε κεῖνο ποῦ σὲ χουιάζουνε*!

Ὁ δεύτερος χωροφύλαξ, καίτοι νωθρὸς ὀλίγον, ἔτρεξε κάτω ὅσον ταχύτερα ἠμπόρεσε, διὰ νὰ κλείσῃ τὴν θύραν τοῦ ἰσογείου, ἢ διὰ νὰ παραμονεύσῃ. Ἀλλ' ἦτον ἤδη ἄργά. Ὁ Μοῦρος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀνοίξει τὴν κλαβανὴν, ἀποσύρας τὴν μικρὰν κασσέλαν τὴν ὁποίαν εἶχε βάλει ἐπάνω της, καὶ εἶχε πηδήσει κάτω. Ἦτον ὑπὲρ τὰ δύο μέτρα τὸ ὕψος, ἀλλ' ὁ Μοῦρος ἦτον ἐλαφρὸς, εὐκίνητος, κάτω δὲ τὸ ἔδαφος ἦτο στρωμένον μὲ πελεκούδια καὶ πριονίδια, κ' ἔφθασε κάτω ὀρθιος καὶ ἀβλαβής.

Τρέχων ὡς ἄνεμος, ἀνέτρεψε τὸν χωροφύλακα, ὅστις ἔπεσε βαρὺς ἐμπροσθεν τῆς ἐξωτερικῆς σκάλας, κ' ἔφυγεν, ὁ Μοῦρτος, ὡς ἀστραπή. Ἔτρεξεν ἐπάνω εἰς τὰ Κοτρώνια, εἰς τὴν κατοικίαν τῶν γλαυκῶν. Ἦτο βραχῶδης λόφος ὑψούμενος ὑπεράνω, ἐκ τῶν νώτων τῆς οἰκίας, ὅπου ἤξευρεν ὅλα τὰ «κατατόπια» ὁ Μοῦρτος. Οὔτε κατῶρθωσέ τις ποτέ, χωροφύλαξ ἢ ἄλλος νὰ τὸν συλλάβῃ.

Τὴν ὥραν ποὺ εἶχε πηδήσει ὁ Μοῦρτος ἀπὸ τὴν καταρρακτὴν, παρὰδόξως εἶχεν ἐνθυμηθῇ — ἴσως διότι εἶχε ξεμεθύσει ἤδη ἀπὸ τὰ συμβάντα, ἢ εἶχε «ξεμουστώσει»* ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ἴδιος — εἶχεν ἐνθυμηθῇ, λέγω, ὅτι, ἀφοῦ ἐμαχαίρωσε τὴν ἀδελφήν του, ἡ μάχαιρα τοῦ ἔπεσε ἀπὸ τὴν χεῖρα, καὶ ἔκειτο εἰς τὸ πάτωμα. Τοῦτο συνέβη ἴσως διότι τοῦ εἶχον ἔλθει τύψεις καὶ φόβος, τὴν στιγμὴν ἐκείνην — διὸ καὶ ἐπιπολῆς μόνον εἶχε θίξει μὲ τὴν λεπίδα τὴν σάρκα τῆς ἀδελφῆς του.

Καθὼς τοῦ ἦλθεν ἡ ἰδέα νὰ φύγῃ, κ' ἔτρεξε ν' ἀνοίξῃ τὴν κλαβανὴν, ἐπειδὴ ἐνόησε πλέον ὅτι οἱ χωροφύλακες ἀνέβαινον εἰς τὸ πάτωμα, μὴ ἔχων καιρὸν νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὸ μέρος τῆς θύρας, διὰ νὰ κύψῃ καὶ ἀναλάβῃ τὴν μάχαιραν, ἔτοιμος νὰ πηδήσῃ κάτω, ἐφώναξε πρὸς τὴν ἀδελφήν του:

— Τὸ «χαμπέρ'» μωρή!... Κοίταξε νὰ κρύψῃς κεῖνο τὸ «χαμπέρι»!

Τὴν ἔκφρασιν ταύτην ἐπροτίμησε, διὰ νὰ μὴ ἀκούσουν οἱ χωροφύλακες τὸ ὁμοιοτέλευτον «μαχαίρι». Κατὰ τὴν φοβερὰν στιγμὴν, πταίστης καὶ ἔνοχος, ἐπεκαλεῖτο τὴν φιλοστοργίαν τῆς ἀδελφῆς του διὰ νὰ τὸν σώσῃ, καθότι εἶχε πεποιθήσιν εἰς αὐτήν. Ἡ μάχαιρα θὰ ἦτο αἱματωμένη, καὶ θὰ ἔβλεπον τὸ αἷμα οἱ διώκται. Καὶ συνιστῶν τὴν ἀπόκρυψιν τοῦ ὀργάνου, ἤλπιζε τὴν ἀπόκρυψιν τοῦ ἐγκλήματος.

Τῷ ὄντι ἡ Ἀμέρσα, ἐνῶ τὸ αἷμα ἔρρεεν ἤδη ἐκ τῆς πληγῆς της, βλέπουσα ὅτι ἐξ ἅπαντος θὰ παρεβιάζετο ἡ θύρα, ἐκ παλαιᾶς λεπτῆς σανίδος, μ' ἐσκωριασμένους σύρτας καὶ μάνδαλα, σχεδὸν λιποθυμοῦσα ἤδη, ἔκυψε καὶ ἀνέλαβε τὴν μάχαιραν. Εἷτα ἐσύρθη μέχρι τῆς γωνίας ὅπου ἦτο μικρὰ τέμπλα*, ἥτοι σωρὸς ἐκ διπλωμένων σινδόνων, προσκεφάλων καὶ στρωμνῶν.

Ἐκρυψε τὴν αἱματωμένην μάχαιραν κάτωθεν ὅλου αὐτοῦ τοῦ σωροῦ

τῶν ὀθονίων, ἐτυλίχθη αὐτὴ μὲ παλαιόν, ἐμβαλωμένον, ἀλλὰ καθαρόν πάπλωμα, κ' ἐκάθισεν ἀπάνω εἰς τὸν χαμηλὸν σωρόν, ὅστις ἐβυθίσθη ἀκόμη χαμηλότερα. Ἐφερε τὴν ἀριστερὰν χεῖρα εἰς τὴν μασχάλην τῆς, κ' ἐπροσπάθει νὰ σταματήσῃ τὸ αἷμα. Παραδόξως δὲν εἶχε δειλιάσει ὅταν εἶχεν ἰδεῖ τὸ αἷμα, ἂν καὶ πρώτην φορὰν τῆς συνέβαινε τὸ πάθημα. Τὸ ὅλον τῆς ἐφαίνετο ὡς ὄνειρον. Μόνον ἔσφιγγε τοὺς ὀδόντας καὶ ἠπόρει πῶς δὲν ἠσθάνετο ἀκόμη πόνον. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα δευτερόλεπτα, ἠσθάνθη ὀξεῖαν ἀλγηδόνα.

Τὴν ἰδίαν στιγμὴν, ἡ θύρα ἐβυθίσθη πρὸς τὰ ἔσω. Ὁ εἷς χωροφύλαξ εἰσεπήδησε μετὰ κρότου εἰς τὸ πάτωμα.

Ἡ Ἀμέρσα δὲν ἀνεσήκωσε τὴν κεφαλὴν, ἔκυπτε, καὶ ἦτο τυλιγμένη ἕως τὴν μύτην εἰς τὸ πάπλωμα.

— Ποῦ εἶν' αὐτός, ὁ σκιάς; ἔκραξεν ἀπειλητικῶς ὁ χωροφύλαξ.

Ἡ Ἀμέρσα δὲν ἀπήντησεν.

Ὁ στρατιωτικός, ὅστις δὲν εἶχεν ἀντιληφθῇ οὔτε τὴν φυγὴν τοῦ Μούρου, οὔτε τὴν ἀνατροπὴν καὶ πτώσιν τοῦ ἰδίου συστρατιώτου του, ἴσως διότι ἡ στιγμὴ ἐκείνη συνέπεσεν ἀκριβῶς μετὰ τὴν παραβίασιν τῆς θύρας, καὶ ὁ εἷς κρότος ἐπνιγε καὶ ἐβώβαινε τὸν ἄλλον, ἐξήτασεν ὅλον τὸν πρόδομον ὅπου εὐρίσκετο ἡ Ἀμέρσα, εἴτα μετέβη δρομαίως εἰς τὸν χειμερινὸν θάλαμον, εἴτα εἰς τὸν θαλαμίσκον. Κανένα δὲν εὔρε. Μόνον ἡ κλαβανὴ ἦτον ἀνοικτή.

Μετὰ μίαν στιγμὴν, ἀνήρχετο καὶ ὁ δεύτερος ὁμόσκηνός του.

— Τό 'στριψε;

— Τὸ δωκε ἀπ' τὴν καταρρήχωση, χάμου...

— Καὶ τὸν ἐχούϊαξες;... Δὲν τὸν ἐπρόκαμες;

— Ἐφαγα κατραπακιά!... Ἄ! μὰ φευγάλα... Ἐφτὰ μίλια τὴν ὥρα!...

— Ἀχ! ἔκαμεν ὁ πρῶτος χωροφύλαξ, κάμπτων τὸν λιχανὸν τῆς δεξιᾶς χειρός, καὶ φέρων αὐτὸν εἰς τὸ στόμα, ὡς διὰ νὰ τὸν δαγκάσῃ, μετὰ σείσματος βιαίου τῆς κεφαλῆς. Μᾶς πρέπει γιὰ νὰ μᾶς τὰ

ξηλώσουνε!

Ὁ δεύτερος χωροφύλαξ, θέλων νὰ κάμη τὸν αὐστηρόν, ἀπέτεινε τὸν λόγον πρὸς τὴν κόρην:

— Γιὰ ποῦ τό ’βαλε ὁ ἀδερφός σου, μωρή; τῆς εἶπεν.

Ἡ Ἀμέρσα δὲν ἀπήντησε. Πλὴν μέσα της μὲ ἀκουσίαν εἰρωνείαν ἴσως θὰ ἐψιθύρισε μὲ ὅλον τὸν δεινὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνίαν ἣν ἡσθάνετο: «Ἐσὺ ξέρεις».

— Τί κάθεσαι αὐτοῦ, κορίτσι μου; εἶπεν ἡμερώτερος ὁ πρῶτος χωροφύλαξ. Μὴ σ’ ἐχτύπησε, τίποτα;

Ἡ Ἀμέρσα ἀνένευσε.

— Τ’ εἶχε καὶ σ’ ἐχάλευε;... Γύρευε νὰ σὲ μαχαιρώσῃ;

— Γιατί φώναξεις; προσέθηκεν ὁ δεύτερος.

Ἡ Ἀμέρσα ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ πρώτου χωροφύλακος:

— Ὅχι!

— Ἀλήθεια, μὴ σ’ ἐμαχαίρωσε; ἐπέμενεν ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ Ἀμέρσα, μὲ φυσικὴν ἐπιφώνησιν, εἶπεν:

— Ὁ ἀδελφός μου, θελὰ μὲ μαχαιρώσῃ!

— Γιατί κάθεσ’ αὐτοῦ, τί ἔχεις; Εἶσαι ἄρρωστη;

— Ἐχω θέρμη.

Ἡ Ἀμέρσα δὲν εἶχε συλλογισθῇ ὅτι τὸ πάτωμα, ἢ καὶ ἡ ψάθα, θὰ εἶχαν ἴσως κηλιδωθῇ μὲ αἷμα. Ἦδη εἶχε δύσει ὁ ἥλιος, καὶ ἦτο ἀμφιλύκη ἐντὸς τῆς οἰκίας. Ἐκτὸς τούτου τὸ μέρος ὅπου εἶχε πέσει ἡ αἱματωμένη μάχαιρα, εὐρίσκετο τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς τὴν σκιάν, ὅπισθεν τῆς μονοφύλλου θύρας, ἀνοικτῆς κατὰ τὰ δύο τρίτα, καὶ φθανούσης μέχρι τοῦ τοίχου, ὥστε οἱ δύο ἄνδρες δὲν εἶδον τὰς κηλίδας τὰς ἐρυθράς.

— Γιατί είχες βάλει μιὰ φωνή; ἐπέμενεν ὁ πρῶτος χωροφύλαξ.

— Εἶχα πόνον καὶ ζάλη, εἶπεν ἡ Ἀμέρσα.

Καὶ τὴν ἰδίαν στιγμὴν, ὡς διὰ νὰ ἐπικυρωθῇ ὁ λόγος της, τῆς ἦλθε πράγματι λιποθυμία. Ἐκαμεν ὦχ! σφίγγουσα τοὺς ὀδόντας κ' ἔκυψε κάτω. Οἱ δύο ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας, συγκινηθέντες, ἐκοιτάχθησαν, καὶ ὁ πρῶτος εἶπε:

— Μά, ποῦ εἶν' ἡ μάννα της;

Ὡς ὑπακούουσα εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην, ἔφθασε τρέχουσα ἡ Φραγκογιαννού.

— Νὰ ἐκεῖν' ἡ γριά, ποὺ τὴν τράβηξ' ἀπ' τὰ μαλλιά ὁ γυιός της, μὲς στὸ σοκάκι! εἶπεν ὁ δεύτερος χωροφύλαξ.

Εἶτα προσέθηκε:

— Δὲν μ' κρένεις, γερόντισσα, ποῦ εἶν' ὁ γυιόκας σου;

Ἡ Φραγκογιαννοῦ δὲν ἀπήντησε κ' ἔτρεξε πλησίον τῆς Ἀμέρσας. Ἦτο ἐπιτηδεῖα ἰάτρισσα, καὶ ἦτο ἱκανὴ νὰ περιποιηθῇ τὴν κόρην της.

Ὅλα ταῦτα ἤρχοντο συχνὰ εἰς τὴν μνήμην τῆς Ἀμέρσας, κ' ἐπανῆλθον ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς μακρὰς ὥρας τῆς νυκτός, τὰς ἐσπερινὰς καὶ ὀρθρίας, ὁπότε αὕτη ἔχανε τὸν ὕπνον της εἰς τὸν οἰκίσκον, πλησίον τῆς κοιμωμένης Κρινιώ, τῆς μικρᾶς ἀδελφῆς, ἐνῶ ἡ μήτηρ των ἀποῦσα κατὰ τὰς αὐτὰς ὥρας ἠγρύπνει ἐπὶ νύκτας τώρα, εἰς τὸν θάλαμον τῆς λεχοῦς, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἄλλης, τῆς μεγάλης κόρης της, καὶ ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἰκίσκον μετὰ τὴν νυκτερινὴν ἔξοδον, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιχειρήσει, ὡς «ἀλαφροῦσκιωτη» ποὺ ἦτον, κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ὀνείρου ἐκείνου, εἶδεν εἰς τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς κανδήλας, τῆς καιούσης ἐμπρὸς εἰς τὴν μικρὰν παλαιὰν καὶ μαυρισμένην εἰκόνα τῆς Παναγίας, εἶδεν ὅτι ἡ μικρὰ ἀδελφή της, τὸ Κρινιώ, ἐκοιμάτο ἀκόμη, καὶ δὲν ἐφαίνετο νὰ εἶχε σεισθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν της. Μόνον, ἅμα εἰσῆλθεν ἡ Ἀμέρσα, ἡ Κρινιώ, ὡς νὰ ἤκουσε τὸν μικρὸν θροῦν ἀμυδρῶς μέσας εἰς τὸν ὕπνον της, ἐκινήθη

ήρέμα, ἐστέναξε, κ' ἐγύρισεν ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρόν, χωρὶς ἄλλως νὰ ἐξυπνήσῃ.

Ἀλαφροῖσκιωτη! τῷ ὄντι. Ἡ λέξις τὴν ὁποίαν εἶχε προφέρει ἀρτίως ἢ μήτηρ της, τῆς ἐπανῆλθε πράγματι εἰς τὸν νοῦν, τὴν ὥραν καθ' ἣν, μὲ τὸ τρίτον λάλημα τοῦ πετεινοῦ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν, πλησίον τῆς κοιμωμένης μικρᾶς ἀδελφῆς της. Ἀλλ' ἦτο ἄρα αὐτὴ πράγματι «ἀλαφροῖσκιωτη»; Αὐτὴ τῆς ὁποίας τὰ ὄνειρα, αἱ πλάναι καὶ αἱ παρακρούσεις πολλάκις συνέβη νὰ σημαίνωσιν, ἢ νὰ δηλώσῃ τι ἢ ν' ἀφήνωσι παράδοξον ἐντύπωσιν. Καὶ αὐτὰ τὰ ψεύματά της, ὅσα ἔλεγε, ἐγίνοντο ἀκούσiai ἀλήθειαι δι' αὐτήν. Ὅπως, φέρ' εἶπεῖν, ὅταν, μετὰ τὸ μαχαίρωμα τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποστῇ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν της, ἀπαντῶσα εἰς τὰς ἐταστικὰς ἐρωτήσεις τοῦ χωροφύλακος, ἔλεγεν: «Εἶχα πόνο καὶ ζάλη!» Καὶ συγχρόνως ἅμα τῷ λόγῳ αὐτῷ, τῆς ἤρχετο ἀληθὴς λιποθυμία, ὥσει ἀνωτέρα τις, δαιμονία θέλησις νὰ ἤθελε νὰ καλύψῃ τὸ ψεῦδός της.

Ἡ Ἀμέρσα, κατεκλίθη ἐκ νέου πλησίον τῆς ἀδελφῆς της καὶ δὲν ἐκοιμήθη. Αἱ ἀναμνήσεις ἐξηκολούθουν νὰ τῆς ἔρχωνται, ραγδαῖα, καίτοι ὀλιγώτερον τυραννικαὶ καὶ μελανόπτεροι ἢ ὅσον εἰς τὴν μητέρα της. Καὶ κατὰ τὰς μακρὰς ἐκείνας ὥρας δὲν ἔπαυσε ν' ἀναλογίζεται καθ' ἑαυτὴν τὴν τύχην τοῦ ἀδελφοῦ της, τοῦ Μούρου, ὅστις εὕρισκετο τώρα εἰς τὸ δεσμωτήριον τῆς Χαλκίδος.

Ε

Κεφάλαιον

μα ἀπῆλθεν ἡ Ἀμέρσα, ἡ Φραγκογιαννού, ζαρωμένη πλησίον τῆς γωνίας, μεταξὺ τῆς ἐστίας καὶ τοῦ λίκνου, ἔχασεν ἐκ νέου τὸν ὕπνον της, καὶ ἤρχισεν ἀσυνεχίῃ τοὺς πικροὺς καὶ πόρρω πλανωμένους διαλογισμοὺς της. Ὅταν λοιπὸν ἐξενιτεύθησαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν οἱ δύο μεγαλύτεροι υἱοί, καὶ ἡ Δελχαρὼ ἐμεγάλωσεν, ἀνάγκη ἦτο αὐτῇ ἡ μήτηρ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κόρης, καθότι ὁ γέρων, ὁ «Λογαριασμός», δὲν διέπρεπεν ἐπὶ δραστηριότητι. Λοιπὸν ἤξεύρει ὅλος ὁ κόσμος τί σημαίνει μία μήτηρ νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ πατήρ διὰ τὰς κόρας της, καὶ νὰ μὴν εἶναι τοῦλάχιστον μήτε χήρα. Ὅφείλει ἡ ἰδία καὶ νὰ ὑπανδρεύσῃ καὶ νὰ προικίσῃ καὶ προξενήτρια καὶ πανδrolόγισσα νὰ γίνῃ. Ὡς ἀνὴρ ὁφείλει νὰ δώσῃ οἰκίαν, ἄμπελον, ἀγρόν, ἐλαιῶνα, νὰ δανεισθῇ μετρητά, τὰ τρέξῃ εἰς τοῦ συμβολαιογράφου, νὰ ὑποθηκεύσῃ. Ὡς γυνή, πρέπει νὰ κατασκευάσῃ ἢ νὰ προμηθευθῇ «προῖκα», τουτέστι παράφερνα, ἥτοι σινδόνας, χιτῶνια κεντητά, μεταξωτὰς ἐσθῆτας μὲ χρυσοῦφαντα ποδογύρια*. Ὡς προξενήτρια πρέπει ν' ἀνιχνεύσῃ γαμβρόν, νὰ τὸν κυνηγήσῃ, νὰ τὸν ἀλιεύσῃ, νὰ τὸν ζωγρήσῃ. Καὶ ὅποῖον γαμβρόν!

Ἐνα ὥσάν τὸν Κωνσταντῖν, ὅστις ἐρρογχάλιζε τώρα, πέραν τοῦ μεσοτοιχοῦ, εἰς τὸν πλαγινὸν θαλαμίσκον, ἄνθρωπον σπανόν, «ἀίσκιωτον», ἄγαρμπον. Καὶ ὁ τοιοῦτος νὰ ἔχῃ «καπρίτσια», ἀπαιτήσεις, πείσματα· σήμερον νὰ ζητῇ τοῦτο καὶ αὔριον ἐκεῖνο· τὴν μίαν ἡμέραν νὰ ζητῇ τόσα, τὴν ἄλλην περισσότερα· καὶ συχνὰ «νὰ τὸν βάζουν στὰ λόγια» ἄλλοι ἰδιοτελεῖς ἢ φθονεροί, ν' ἀκούῃ ἐντεῦθεν κ' ἐκεῖθεν διαβολάς, ραδιουργίας, «μανα-

φούκια»* καὶ νὰ μὴ θέλῃ «νὰ ταιριασθῇ». Καὶ νὰ ἐγκαθίσταται μετὰ τὸν ἄρραβῶνα στῆς πενθερᾶς τὸ σπίτι, καὶ νὰ «σκαρώνῃ» ἔξαφνα «πρωιμάδι»*. Κι ὅλον τὸν καιρὸν «κόττα-πίττα».

Κι αὐτὸν τὸν γαμβρόν, μὲ μυρίους κόπους, μὲ ἀνεκδιήγητα βάσανα, μόλις, μετὰ πολὺν καιρὸν, νὰ τὸν πείθῃ τις νὰ στεφανωθῇ ἐπὶ τέλους. Κ' ἡ νύφη νὰ καμαρώνῃ, φέρουσα στολισμὸν πολυτελῆ, καρπὸν πολλῆς νηστείας καὶ οἰκονομίας, κ' ἡ νύφη νὰ μὴν ἔχῃ πλέον μέσην, διὰ ν' ἀναδεικνύεται τὸ πάλαι λιγυρὸν ἀνάστημά της.

Καὶ τρεῖς μῆνας μετὰ τὸν γάμον νὰ γεννᾷ κόρην — μετὰ τρία ἀκόμη ἔτη ἔνανυιόν — μετὰ δύο ἔτη πάλιν κόρην — αὐτὴν τὴν νεογέννητον, χάριν τῆς ὁποίας ἡγρύπνει τώρα τόσας νύκτας ἡ γηραιὰ μάμμη.

Καὶ δι' ὅλ' αὐτὰ τὰ θυγάτρια νὰ μέλλῃ νὰ ὑποφέρῃ ἡ μήτηρ των τόσα — κι ἄλλα τόσα — κι ἄλλα τόσα, ἀπὸ ὅσα ἔχει ὑποφέρει ἡ μάμμη της δι' αὐτήν.

Ἔμεινεν ἡ καημένη, ἡ ἀνδροκόρη, ἡ Ἀμέρσα, ἀνύπανδρη (ἃς ἔχῃ τὴν εὐχὴν της). Εἶδε τὴν γλύκα. Τῷ ὄντι, φρόνιμηνέα. Τί θ' ἀπήλauen ἀπὸ τὰ βάσανα τοῦ κόσμου; Καὶ οὔτ' ἐζήλευε κἄν! Τί νὰ ζηλέψῃ; Ἔβλεπε τὴν μεγάλην ἀδελφὴν της καὶ τὴν ἐλυπεῖτο — τὴν ἐκαίετο.

Ὅσον διὰ τὴν μικράν, τὴν Κρινιώ, ἄμποτε κι αὐτὴν ὁ Θεὸς νὰ τὴν φωτίσῃ! Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ἡ μάμμη της δὲν ἔχει σκοπὸν — δὲν βαστᾷ πλέον, δὲν ἀντέχει — νὰ ὑποφέρῃ διὰ νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ καὶ τὸ πολλοσστημόριον ὅσων διὰ τὴν μεγάλην ἀδελφὴν της ὑπέφερε. Ἀλλὰ σᾶς ἐρωτῶ, ἔπρεπε πράγματι νὰ γεννῶνται τόσα κοράσια; Καὶ ἂν γεννῶνται, ἀξίζει τὸν κόπον ν' ἀνατρέφονται; «Δὲν εἶναι», ἔλεγεν ἡ Φραγκογιαννοῦ, «δὲν εἶναι χάρος, δὲν εἶναι βράχος;»* Καλύτερα «νὰ μὴ σώνουν νὰ πᾶνε παραπάνω». «Σὰ σ' ἀκούω γειτόνισσα!»

Μεγάλην καὶ ἱερὰν ἀνακούφισιν ἡσθάνετο ἡ πολυπαθὴς γυνή, ὅταν συνέβαινε, μετὰ τῆς μικρᾶς πομπῆς τοῦ ἱερέως, προπορευομένου τοῦ Σταυροῦ, ν' ἀκολουθῇ βαστάζουσα εἰς τὰς χεῖράς της ἡ ἰδίᾳ, ὡς φιλεύσπλαγχνος καὶ συμπονετικὴ ὁποῦ ἦτον, τὸ ἐν εἶδει λίκνου μικρὸν φέρετρον. Προέπεμπε τὸ θυγάτριον μιᾶς γειτόνισσας, ἡ μακρινῆς συγγενοῦς, μέχρι τοῦ τάφου. Δὲν ἔμπορῶσεν ἀκαταλαμβάνη

τί έμορμύριζεν ό ιερεὺς μασῶν τὰς λέξεις μὲ τοὺς όδόντας του. «Οὐδέν έστι πατρός συμπαθέστερον, οὐδέν έστι μητρός άθλιώτερον... Πολλάκις γάρ τοῦ μνήματος έμπροσθεν τοὺς μαστοὺς συγκροτοῦσικαίλέγουσιν· Ὡυιέμουκαίτέκνονγλυκύτατον,οὐκάκούεις μητρός σου τί φθέγγεται; Ἴδου καί ή γαστήρ ή βαστάσασά σε. Ἵνα τί οὐ λαλεῖς ὡς έλάλεις ήμῖν. Άλληλούια!» Καί πάλιν· «Ὡ τέκνον, τίς ποτε μὴ θρηνήσει βλέπων σου τὸ έμφανές, πρόσωπον εὐμάρατον, τὸ πρὶν ὡς ρόδον τερπνόν!»

Άλλά μεγάλως εὐφραίνετο όταν ή μικρά πομπή, μετὰ δέκα λεπτῶν τῆς ώρας δρόμον έφθανεν εἰς τὰ «Μνημόρια». Ὡραία έξοχή, παντοτινή άνοιξις, θάλλουσα βλάστη, άγριολούλουδα, έμύριζε κήπος. Ἴδου ό περίβολος τῶν νεκρῶν! Ὡ! ό Παράδεισος, άπ' αὐτόν τὸν κόσμονήδη,ήνοιγετάςπύλαςδιανάδεχθῆτὸμικρὸνάκακονπλάσμα, τὸ όποῖον ηὐτύχησε νὰ λυτρώση τοὺς γονεῖς του άπὸ τόσα βάσανα. Χαρήτε, άγγελούδια ποὺ πετᾶτε γύρω-τριγύρω μὲ τὰ φτερά σας τὰ χρυσόλευκα, καί σεῖς, ψυχαὶ τῶν Αγίων, ὑποδεχθῆτέ το!

Όταν επέστρεφεν εἰς τὴν νεκρώσιμον οἰκίαν ή γραῖα Χαδούλα, διὰ νὰ παρευρεθῇ τὴν έσπέραν εἰς τὴν παρηγοριάν, — παρηγορίαν καμμίαν δέν εὗρισκε νὰ εἴπῃ, μόνον ἦτο χαρωπὴ ὅλη κ' έμακάριζε τὸ άθῶον βρέφος καί τοὺς γονεῖς του. Καί ή λύπη ἦτο χαρά, καί ή θανὴ ἦτο ζωή, καί ὅλα ἦσαν ἄλλα έξ ἄλλων.

Ἄ! ιδού... Κανέν πρᾶγμα δέν εἶναι άκριβῶς ὅ,τι φαίνεται, ἄλλὰ πᾶν ἄλλο — μᾶλλον τὸ έναντίον.

Άφοῦ ή λύπη εἶναι χαρά, καί ό θάνατος εἶναι ζωὴ καί ανάστασις, τότε καί ή συμφορὰ εὐτυχία εἶναι καί ή νόσος ὑγεία. Ἄρα ὅλαι αἱ μάστιγες έκεῖναι, αἱ κατὰ τὸ φαινόμενον τόσον ἄσχημοι, ὅσαι θερίζουν τὰ ἄωρα βρέφη, ή εύλογιά κ' ή όστρακιά κ' ή διφθερίτις, καί ἄλλαι νόσοι, δέν εἶναι μᾶλλον εὐτυχήματα, δέν εἶναι θωπεύματα καί πλήγματα τῶν πτερῶν τῶν μικρῶν Αγγέλων, οἵτινες χαίρουν εἰς τοὺς οὐρανούς όταν ὑποδέχονται τὰς ψυχὰς τῶν νηπίων; Καί ήμεῖς οἱ ἄνθρωποι, έν τῇ τυφλώσει μας, νομίζομεν ταῦτα ὡς δυστυχήματα, ὡς πληγὰς, ὡς κακὸν πρᾶγμα.

Καί χάνουν τὸν νοῦν των οἱ ταλαίπωροι γονεῖς, καί πληρώνουν τόσον άκριβὰ τοὺς ήμιαγύρτας ιατροὺς καί τὰ τριωβολιμαῖα φάρ-

μακα, διὰ νὰ σώσουν τὸ παιδί τους. Δὲν ὑποπεύονται ὅτι, ὅταν νομίζουν ὅτι «σώζουν», τότε πράγματι «χάνουν» τὸ τεκνίον. Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὅπως εἶχεν ἀκούσει ἡ Φραγκογιαννοῦ νὰ τῆς ἐξηγῇ ὁ πνευματικὸς της, ὅτι ὅποιος ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν του, θὰ τὴν χάσῃ, κι ὅποιος μισεῖ τὴν ψυχὴν του, εἰς ζωὴν αἰώνιον θὰ τὴν φυλάξῃ.

Δὲν ἔπρεπε τῷ ὄντι, ἂν δὲν ἦσαν τυφλοὶ οἱ ἄνθρωποι, νὰ βοηθοῦν τὴν μάστιγα, τὴν διὰ πτερῶν Ἀγγέλων πλήττουσαν, ἀντὶ νὰ ζητοῦν νὰ τὴν ἐξορκίσουν; Ἀλλ' ἰδοὺ, τ' Ἀγγελούδια δὲν μεροληπτοῦν οὔτε χαρίζονται, καὶ παίρνουν ἀδιακρίτως εἰς τὸν Παράδεισον ἀγόρια καὶ κοράσια. Περισσότερα μάλιστα ἀγόρια — πόσα χαδευμένα καὶ μοναχογέννητα! — ἀποθνήσκουν ἄωρα. Τὰ κορίτσια εἶν' ἐφτάψυχα, ἐφρόνει ἡ γραῖα. Δυσκόλως ἀρρωστοῦν, καὶ σπανίως ἀποθνήσκουν. Δὲν ἔπρεπε νῆμεῖς ὡς καλοὶ χριστιανοί, νὰ βοηθῶμεν τὸ ἔργον τῶν Ἀγγέλων; Ὡ, πόσα ἀγόρια, καὶ ἀρχοντόπουλα μάλιστα, ἀρπάζονται ἄωρα. Ἀκόμη καὶ τ' ἀρχοντοκόριτσα εὐκολώτερον ἀποθνήσκουν — ἂν καὶ τόσον σπάνια μεταξὺ τοῦ φύλου — παρ' ὅσον τὰ ἀπειράριθμα θηλυκὰ τῆς φτωχολογιᾶς. Τὰ κορίτσια τῆς τάξεως ταύτης εἶναι τὰ μόνα ἐφτάψυχα! Φαίνονται ὡς νὰ πληθύνωνται ἐπίτηδες, διὰ νὰ κολάζουν τοὺς γονεῖς των, ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον ἤδη. Ἀ! ὅσον τὸ συλλογίζεται κανεὶς, «ψηλώνει ὁ νοῦς του»!

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἄρχισε τὸ θυγάτριον νὰ βήχῃ καὶ νὰ κλαυθμυρίζῃ. Ἡ γραῖα ἀφοῦ εἶχε συλλογισθῇ ὅλα τ' ἄνωτέρω, ὅσον καὶ ἂν εἶχεν ἐξαφθῇ ἀπὸ τὰ κύματα τῶν ἀναμνήσεων, ἡσθάνθη αἰφνης ζάλην, ἀπὸ τὸν σάλον οἶονεὶ καὶ τὴν ναυτίαν τῆς ζωῆς της, καὶ ἄρχισε νὰ ναρκώνεται, κ' ἐνύσταζεν ἀκρατήτως.

Τὸ μικρὸν κοράσιον ἔβηκε κ' ἔκλαιε κ' ἐθορύβει «ὡς νὰ ἦτον μεγάλος ἄνθρωπος». Ἡ μάμμη του ἐσκίρτησεν, ἐστράφη, κ' ἔχανε πάλιν τὸν ὕπνον της.

Ἡ λεχὼνα ἐκοιμᾶτο βαθέως, καὶ οὔτε ἤκουσε τὸν βῆχα καὶ τὰ κλάυματα.

Ἡ γραῖα ἤνοιξε βλοσυρὰ ὄμματα, κ' ἔκαμε χειρονομίαν ἀνυπομονησίας καὶ ἀπειλῆς.

—Ἐ! θὰ σκάσης; εἶπε.

Τῆς Φραγκογιαννοῦς ἄρχισε πράγματι «νὰ ψηλώνῃ ὁ νοῦς της». Εἶχε «παραλογίσει»* ἐπὶ τέλους. Ἐπόμενον ἦτο, διότι εἶχεν ἐξαρθῇ εἰς ἀνώτερα ζητήματα. Ἐκλινεν ἐπὶ τοῦ λίκνου. Ἐχώσε τοὺς δύο μακροὺς, σκληροὺς δακτύλους μέσα εἰς τὸ στόμα τοῦ μικροῦ, διὰ νὰ «τὸ σκάσῃ».

Ἦξευρεν ὅτι δὲν ἦτο τόσοσιν συνήθεια «νὰ σκάζουν» τὰ πολὺ μικρὰ παιδιά. Ἀλλ' εἶχε «παραλογίσει» πλέον. Δὲν ἐνόει καλὰ τί ἔκαμνε, καὶ δὲν ὠμολόγει εἰς ἑαυτὴν τί ἤθελε νὰ κάμῃ.

Καὶ παρέτεινε τὸ σκάσιμον ἐπὶ μακρόν· εἶτα ἐξάγουσα τοὺς δακτύλους της ἀπὸ τὸ μικρὸν στόμα τοῦ ὁποίου εἶχε κοπῇ ἢ ἀναπνοή, ἔδραξεν ἑξῶθεν τὸν λαιμὸν τοῦ βρέφους, καὶ τὸν ἔσφιγξεν ἐπ' ὀλίγα δευτερόλεπτα. Αὐτὸ ἦτο ὅλον.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ δὲν εἶχεν ἐνθυμηθῇ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ ὄνειρον τῆς Ἀμέρσας, τὸ ὁποῖον αὕτη ἐλθοῦσα πρὸ μιᾶς ὥρας, μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου λαλήματος τοῦ πετεινοῦ, εἶχε διηγηθῇ εἰς τὴν μητέρα της!

Εἶχε «ψηλώσει» ὁ νοῦς της!

ΣΤ

Κεφάλαιον

φοῦ ἡ Ἀμέρσα εἶχε χάσει τὸν ὕπνον της, μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς οἰκίας τῆς λεχώνας καὶ εἶχε πλαγιάσει πάλιν, χωρὶς νὰ κοιμηθῇ, εἰς τὸ πλάγι τῆς μικρᾶς ἀδελφῆς της, ἐπὶ μακρὸν ἐξηκολούθησε νὰ σκέπτεται καὶ πάλιν τὸν ἀδελφόν της, τὸν δυστυχῆ καὶ ἔνοχον ἐκεῖνον. Ἐκτοτε, μετὰ τὸ πῆδημα ἀπὸ τῆς κλαβανῆς καὶ τὴν ἀπόδρασίν του, δὲν τὸν εἶχεν ἰδεῖ πλέον. Οἱ χωροφύλακες τὸν κατεζήτουν ἐπὶ ἡμέρας, ἀλλ' οὐδαμοῦ τὸν εὔρον.

Εὐθὺς τότε μετὰ τὰς ἐρωτήσεις τῶν χωροφυλάκων, εἰς τὰς ὁποίας ἀπήντησεν ὅπως ἀπήντησεν ἡ Ἀμέρσα, ἅμα ἔφθασεν ἡ μήτηρ εἰς τὴν οἰκίαν, ἠῦρε τὴν κόρην τυλιγμένην εἰς τὸ πάπλωμα, κάτω νεύουσαν, καὶ πολὺ χλωμὴν ἐκ τῆς λιποθυμίας τὴν ὁποίαν εἶχε φέρει ἡ ροὴ τοῦ αἵματος.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἐνὸς χωροφύλακος, ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνατρέψει φεύγων ὁ Μοῦρος, «γερόντισσα ποῦ εἶν' ὁ γυιόκας σου», δὲν εἶχεν ἀπαντήσει ἡ Φραγκογιαννοῦ. Ἀλλ' ὁ ἄλλος, ὅστις ἐφαίνετο ἀνθρωπινώτερος, μὲ ἥρεμον τόνον εἶπε:

— Κοίταξε κυρά, τί ἔχ' ἡ κόρη σου. Μᾶς λέει πὼς εἶναι ἄρρωστη.

— Ἄρρωστη εἶναι! πῶς νὰ μὴν εἶναι! ἀπήντησε μεθ' ἐτοιμότητος ἡ Φραγκογιαννοῦ. Ἐπῆρε φρίξη* ἀπ' τὰ καμώματα ἐκείνου τοῦ προκομμένου, τοῦ γυιοῦ μου... Κοιτάξτε, παιδιά!... ἀνίσως τὸν πιάσετε, νὰ μὴν τὸν τυραγνήσετε πολὺ...

— Τὸν εἶδες πουθενὰ νὰ τρέχῃ; Κατὰ ποῦ ἔκαμε;

— Τὸν εἶδ' ἀπ' ἀλάργα!... Ἔκαμε κατὰ τὰ Πηγάδια, πέρα στ' Ἀλώνια.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐψεύδετο διπλᾶ. Δὲν εἶχεν ἰδεῖ τὸν Μοῦρον, ἀλλ' ἦτο βεβαία ὅτι αὐτὸς θὰ ἐτράπη κατὰ τὴν διεύθυνσιν τὴν ἀντίθετον ἣς αὐτὴ ἔλεγε, κατὰ τὰ Κοτρώνια, ἄνωθεν τῆς οἰκίας, πρὸς ἀνατολάς, ἐκεῖ ὅπου ἦτον μαθημένος ἀπ' τὰ μικρά του χρόνια νὰ κυνηγᾷ τὶς κουκουβάγιες.

Οἱ δύο ἄνδρες ἀπῆλθον δρομαῖοι. Ὁ εἷς, φεύγων, ἔρριψε τελευταῖον φιλύποπτον βλέμμα ὀπίσω διὰ τῆς ἡμιανοικτῆς θύρας.

Ἡ Χαδούλα ἔκλεισε τὴν θύραν. Συγχρόνως δὲ ἤνοιξε τὸ παράθυρον.

— Μ' ἐμαχαίρωσε, μάννα! ἐστέναξε μετὰ πόνων ἡ Ἀμέρσα, αἰσθανθεῖσα τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος τὸ εἰσρεῦσαν διὰ τοῦ ἀνοιχθέντος παραθύρου πλησίον της, καὶ συνελθοῦσα ἐκ τῆς λιποθυμίας.

Συγχρόνως δὲ ἀπέρριψε τὸ πᾶπλωμα, κ' ἐφάνη αἵματωμένη ἢ φανέλα τὴν ὁποίαν ἐφόρει ἔξωθεν τοῦ ὑποκαμίσου.

— ὦ! ἄχ! ὁ φονιάς!... ὁ Θεὸς κ' ἡ γῆς νὰ τὸν εὔρη! κατηράσθη ἰδοῦσα τὸ αἷμα ἢ μάννα της.

Καὶ ἄρχισε νὰ ψαύῃ τὴν κόρην, καὶ νὰ ζητῇ νὰ σταματήσῃ τὸ αἷμα, καὶ νὰ ἐπιδέσῃ τὴν πληγὴν. Ἀφήρесе τὴν φανέλαν, ἐξέσυρε τὴν χειρῖδα τοῦ ὑποκαμίσου, κ' ἐφάνη ὁ δεξιὸς βραχίων τῆς Ἀμέρσας, ἰσχνὸς καὶ ὑπωχρὸς ἀλλὰ καλοδεμένος καὶ νευρώδης.

Τὸ τραῦμα ἦτο μᾶλλον ἐπιπόλαιον, ἀλλ' οὐχ ἦττον τὸ αἷμα ἔρρεε. Ἡ Χαδούλα μετεχειρίσθη ὅ,τι ἴσχειμον ἐγνώριζεν, ἴσως τὸν «αἱματοστάτην»* ἃν εἶχε, κ' ἐπέδεσε τὴν πληγὴν. Μετ' ὀλίγον ἔπαυσε τὸ αἷμα.

Ἡ Ἀμέρσα εἶχεν ἀδυνατήσῃ ὅπως οὖν, ἀλλ' ἦτο ἰσχυρά, θαρραλέα, καὶ δὲν ἐφοβεῖτο. Πράγματι μετ' ὀλίγας ἡμέρας, χάρις εἰς τὰς φροντίδας τῆς μητρὸς της, ἐπουλώθη τὸ τραῦμα.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ποτὲ δὲν θὰ ἐκάλει τὸν ἱατρόν. Δὲν ἤθελε νὰ γνωσθῇ ὅτι ὁ υἱὸς της εἶχε μαχαιρώσῃ τὴν ἀδελφὴν του. Εἰς ὅλας τὰς καλοθελητρίας μεταξὺ τῶν γειτονισσῶν, ὅσαι τὴν ἠρώτων,

πότε μετὰ προσποιητῆς ἀγανακτήσεως, πότε μετὰ γέλωτος βεβιασμένου, διέψευσεν ὅτι ὁ Μοῦρος εἶχε τραυματίσει τὴν κόρην της. Ἐνδιεφέρετο πρὸ πάντων νὰ μάθῃ ἂν ὁ Μιχάλης θὰ ἐγλύτωνεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν χωροφυλάκων, καὶ ἅς ἐπήγαινε εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!

Τῷ ὄντι, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ υἱὸς της ἐμβαρκάρησε κρυφὰ τὴν νύκτα, μὲ ἓν πλοῖον, ὡς ναύτης, κ' ἔφυγεν ἀπὸ τὴν νῆσον. Ὁ γραμματεὺς τοῦ Λιμεναρχείου ἦτον βολικὸς καὶ καλοπροαίρετος ἄνθρωπος, καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ τὸν ναυτολογήσῃ. Ἦτο δὲ τότε ὁ Μοῦρος σχεδὸν εἰκοσαέτης, ἡ δὲ Ἀμέρσα ἦτο μόλις δεκαεπτὰ ἐτῶν.

Παρήλθε χρόνος ἐωσότου ἡ οἰκογένεια λάβῃ εἰδήσεις περὶ τοῦ φυγάδος. Τέλος, μετὰ ἔτος καὶ πλέον, ἠκούσθη μία ἀόριστος φήμη, ὅτι ὁ Μῶρος διέπραξε φόνον ἐν τὸς τοῦ πλοίου, μετ' ὁποῖον ἀρμένιζε. Αἱ ἀδελφαὶ του, ὅταν τὸ ἤκουσαν, εἰς τὸν κόσμον εἶπαν ὅτι δὲν ἤξεύρουν τίποτε, καὶ ὀλοψύχως ἠῤῃχοντο νὰ ἦτο ψευδὴς ἡ φήμη. Ἀλλ' ἡ μήτηρ ἐνδομύχως ἐπίστευεν εἰς τὸ ἀληθὲς τῆς εἰδήσεως.

Ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον, ἔλαβον ἐπιστολὴν φέρουσαν τὴν ταχυδρομικὴν σφραγιδα Χαλκίδος. Ὁ Μιχάλης ἔγραφεν ἀπὸ τῶν εἰρκτῶν τῆς πόλεως ἐκείνης. Κατὰ σχῆμα πρωθύστερον, ἐξετραγῶδει ἐν πρώτοις τὰ βάσανά του καὶ τὰ πάθη του εἰς τὰ βουδρουμεῖα τοῦ βενετικοῦ φρουρίου. Εἶτα, μετὰ συντριβῆς καρδίας, ἀλλὰ μὲ διαφορומένας φράσεις καὶ οἶονεὶ μεταξὺ τῶν γραμμῶν, ἐξωμολογεῖτο ὅτι ἴσως νὰ ἐφόνευσεν πράγματι τὸν ἄνθρωπον, τὸν γερο-Πορταῖτην, τὸν λαστρόμον τοῦ πλοίου, ἀλλὰ χωρὶς καλὰ νὰ τὸ ἐννοήσῃ, καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ. (Πράγματι, δὲν θὰ ἤθελε νὰ τὸν εἶχε φονεύσει). Ὁ ἐχθρὸς τὸν ἔβαλεν, αὐτὸς δὲν ἔπταιε τίποτε, τὸ φονικὸ ἔγινε στὸν καυγὰν ἐπάνω. Αὐτὸς εἶχεν εὐρεθῇ «εἰς βρασμὸν ψυχῆς». Ἀπεδείχθη μάλιστα ὅτι ἡ μάχαιρα ἦτον «τοῦ παθόν». Ἴσως νὰ εἶχεν ἀποσπάσει, ἀλλὰ δὲν ἐνθυμεῖτο πῶς, τὴν μάχαιραν ἀπὸ τὴν μέσσην τοῦ θύματος. Αὐτὸς ἐπίστευεν ὅτι τοῦ τὴν εἶχεν ἀρπάσει μᾶλλον ἀπὸ τὴν χεῖρα.

Εἶτα καὶ πάλιν ἐπανήρχετο εἰς τὰ βάσανά του, ὅσα ὑπέφερε δύο μῆνας τώρα, εἰς τὰς φυλακάς. Ἀκολουθῶς ἐπεκαλεῖτο τὴν φιλοστοργίαν τῆς μητρὸς του, καὶ τὴν ἐξώριζε «νὰ σηκωθῇ, — τὸ δίχως ἄλλο — νὰ πάῃ νὰ βρῇ τὴν Πορταῖτινα», τὴν χήραν τοῦ φονευθέντος

καὶ τὴν θυγατέρα του, καὶ νὰ τὰς παρακαλέσῃ μετὰ δακρύων, «νὰ κάμῃ νόμο-τρόπο»* νὰ τὰς καταφέρῃ ὅπως αἱ ἴδιαι ζητήσουν τὴν ἀθώωσιν τοῦ φονέως!

«Νὰ σηκωθῇς, μάννα, νὰ μπαρκάρῃς, νὰ πᾶς πέρα, στὴν Πλατάννα, νὰ τὴν περικαλέσῃς, τὴν Πορταΐτινα, ὡς καθὼς καὶ τὴν κόρη της, τὴν Καρίκλεια, νὰ τὶς καταφέρῃς νὰ ζητήσουν νὰ βγῶ ἀθῶος, κ' ἐγὼ νὰ γίνω παιδί τους, νὰ πάρω καὶ τὴν Καρίκλεια γυναικᾶ μου, χωρὶς προῖκα, καὶ νὰ ζήσουμε καλὰ κι ἀγαπημένα ὅλοι μας... Καὶ νὰ δοῦν πῶς ἐγὼ θὰ τὴν ἀγαπῶ, τὴν Καρίκλεια, καὶ πῶς θὰ τὴν ἔχω τὴν πεθερά μου, νὰ δουλεύω σὰ σκλάβος νὰ τὶς ζωοθρέφω, μὲ πολλὰ καλὰ, γιατί ἐγὼ εἶμαι ἄξιος καὶ μπορῶ νὰ βγάλω λεπτὰ...» Περαινῶν ὁ φονεὺς, ἐπανήρχετο ἐκ τρίτου εἰς τὰ βάσανά του, καὶ ὑπέσχετο ὅτι, ἅμα ἐξέλεθ' ὧν φυλακῶν, θὰ φέρῃ πολλὰ ὠραῖα πράγματα καὶ στολίδια, διὰ νὰ προικίσῃ τὰς δύο ἀδελφάς του, ἀκόμη καὶ κοῦκλες καὶ παιγνίδια διὰ τὰ μικρὰ κοράσια τῆς μεγάλης ἀδελφῆς του, τῆς Δελχαρῶς.

Λοιπὸν δὲν εἶναι παράδοξον ἂν ἡ Φραγκογιαννοῦ δὲν ἐδίστασεν. Ἐχρεώθη ὀλίγα χρήματα, δοῦσα ἐνέχυρον ὅ,τι ἀσημικὸν εἶχε, κ' ἐμπαρκάρισε, κ' ἐπέρασε πέρα εἰς τὴν ἀντικρινὴν νῆσον, εἰς τὸ χωρίον Πλατάναν, κ' ἐπῆγε νὰ εὔρῃ τὴν Πορταΐταιναν. Ἀλλὰ παράδοξον εἶναι ὅτι, μὲ τὴν εὐγλωττίαν της τὴν περιπαθῇ, μὲ τὴν στωμυλίαν της τὴν γυναικείαν, μὲ τὰ χίλια ψεύματα ὅσα ἤξευρεν — ἦτο δὲ τότε ἡ Φραγκογιαννοῦ 55 ἐτῶν, ἀλλ' ἀκμαία γυνὴ καὶ μὲ ζωηροὺς χαρακτῆρας — κατ' ὥρῳ ἐπείσθη τὴν γραῖαν, τὴν χήραν τοῦ φονευθέντος (σημειώσατε ὅτι ἡ μήτηρ καὶ ἡ κόρη ἔδωκαν καὶ ξενίαν ἀκόμη εἰς τὴν μητέρα τοῦ φονέως), νὰ τὴν πείσῃ, λέγω, καταβάλλουσα τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδίου αὐτῆς, ν' ἀπέλθωσιν ὁμοῦ εἰς τὴν Χαλκίδα, μὲ σκοπὸν νὰ ἐνεργήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ πλησίον τῆς Εἰσαγγελίας, τοῦ Δικαστηρίου καὶ τῶν Ἐνόρκων ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς ἢ τῆς ἀθώωσης τοῦ ὑποδίκου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κόρην, «τὴν Καρίκλειαν», αὕτη ἐδήλωσεν ὅτι ἐκδίκησιν δὲν ἐπιζητεῖ, ἐπειδὴ «ὁ πατέρας της δὲν ἔρχεται πίσω», μόνον ποτὲ δὲν θὰ θελήσῃ τὸν φονέα ὡς ἄνδρα της· προτιμᾷ νὰ μένῃ ἀνύπανδρη εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἐπῆγαν ὁμοῦ, αἱ δύο γραῖαι, κ' ἔμειναν εἰς Χαλκίδα τρεῖς μῆνας, κατοικοῦσαι εἰς τρώγλην, εἰς ἓνα τουρκόσπιτον — κοντὰ εἰς τὰ

Ἑβραϊκά, παρὰ τὴν Ἄνω Πύλην τοῦ φρουρίου. Καὶ καθημερινῶς ἡ Χαδούλα ἐπήγαινε εἰς τὰς εἰρκτάς, τὰς πρωινὰς ὥρας, κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν φυλακισμένων, συνοδευομένη συνήθως ἀπὸ τὴν Πορταῖταιναν, ἣτις ὁμῶς ἐκάθητο ἀντικρὺ τῆς εἰρκτῆς κ' ἐπερίμενε, μὴ θέλουσα νὰ ἴδῃ κατὰ πρόσωπον τὸν φονέα. Διερχόμεναι ἔξω ἀπὸ τὸν μέγαν καὶ ἄκομψον παλαιὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἔκαμναν τὸν σταυρὸν των, καὶ ἡ μήτηρ ἔφερεν εἰς τὸν ὑπόδικον σιμίθια καὶ σῦκα καὶ σαρδέλες, καὶ καπνὸν διὰ τὴν πίπαν του. Καὶ μέσα εἰς τὴν βαθεῖαν τσέπην τοῦ φουστανιοῦ της, κρυφά, εἶχε χωμένην μικρὰν φιαλίδα μὲ ρώμι ἢ ρακί, πρὸς παρηγορίαν τοῦ φυλακισμένου.

Ἀλλὰ δις ἢ τρίς τῆς ἐβδομάδος διὰ τῆς Ἄνω Πύλης τοῦ φρουρίου ἐξήρχοντο κ' ἔβλεπαν κρεμάμενα ἐκεῖ, εἰς τὸν σκοτεινὸν πυλῶνα, τὴν κνήμην τοῦ «Ἑλληνος γίγαντος», καὶ τὸ «τσαρούχι του», τεραστίου μεγέθους, ἐπιφυλαττόμεναι, ὅταν θὰ ἐπανεκάμπτουν μὲ τὸ καλὸν εἰς τὴν πατρίδα, νὰ διηγῶνται κ' αἱ δύο τὸ πρᾶγμα εἰς τὰ ἐγγόνια των. Εἴτα διηυθύνοντο κατὰ τὴν συνοικίαν Σουβάλαν, ἥ κατὰ τὸν Ἅγιον Δημήτριον, κ' ἐπεσκέπτοντο τὸν Εἰσαγγελέα, ὅστις διὰ τοῦ γραφέως του τὰς ἀπεδίωκε, καὶ τοὺς δικαστάς, οἵτινες ἐνίστε κατεδέχοντο νὰ γελῶσι μαζὶ των.

Τέλος ὅταν ὠρίσθῃ ἡ δίκη, ἐζήτησαν νὰ πλησιάσουν τοὺς ἐνόρκους, οἵτινες εἶχον ἔλθει, ἄλλοι φουστανελάδες, ἀπὸ τὰ ὀρεινὰ χωρία, ἄλλοι βρακάδες, ἀπὸ τὰς νήσους καὶ τὰ παραθαλάσσια. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ὑπέσχετο χίλιων λογιῶν δῶρα εἰς ὅλους, καὶ θὰ ἦτον ἱκανὴ νὰ τὰ δώσῃ, ἂν εἶχε· μοσχᾶτα κρασιά, ὠραῖα λάδια «κεχριμπάρι», ἀστακοουρές, παστὰ κεφαλόπουλα, αὐγοτάραχα, ξεροχτάποδα, ἐκλεκτὰ σῦκα, καὶ πᾶν ὅ,τι ἡδύνατο νὰ παράγῃ ἡ νῆσός της.

Εἰς ἐνατῶν ἐνόρκων, ἄνθρωπον κίτρινον καὶ βήχοντα, ὅστις ἐφαίνετο νὰ πάσχῃ, ὑπέσχέθῃ αὐτὴ νὰ τὸν ἰατρεύσῃ, μ' ἓνα μαντζούνι ποὺ ἤξευρεν. Ὅλ' αὐτὰ δὲν ἴσχυσαν, καὶ ὁ φονεὺς κατεδικάσθῃ εἰς εἰκοσαετῆ δεσμά. Ἐνανάγησαν ὅλα τὰ σχέδια, ὥς καὶ αὐτὴ ἡ συμπεθερίᾱ μεταξὺ τῆς μητρὸς τοῦ φονέως καὶ τῆς χήρας τοῦ θύματος.

Τώρα ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα, ἀλλὰ τὰ ὀλίγα

χρήματά των εἶχον ἐξαντληθῇ, καὶ ὅσα εἶχον κομίσει μεθ' ἐαυτῶν καὶ ὅσα εἶχε στείλει ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἀμέρσα ξενοδουλεύουσα καὶ ὑφαίνουσα εἰς τὴν πατρίδα. Ἀφοῦ ἡ Φραγκογιαννοῦ μάτην παρεκάλεσεν ὅσα πλοῖα ἔβλεπεν ἐτοιμαζόμενα νὰ πλεύσωσι πρὸς τὸν Μαλιακὸν κόλπον ἢ πρὸς τὴν Ἰστιαίαν, νὰ παραλάβωσιν τοὺλάχιστον τὴν Πορταῖταιναν, ὡς γεροντοτέραν καὶ ἀσθενεστέραν—αὐτὴ διὰ τὸν ἐαυτὸν της εἶχε τὸ σχέδιόν της— ὅταν εἶδεν ὅτι οἱ διάφοροι κυβερνηταὶ ἀπήτουν ὄχι μόνον τὸν ναῦλον, ἀλλὰ νὰ ἔχη καὶ τρόφιμα ἢ ἐπιβάτις, καὶ ἂν τὴν ἄφηναν εἰς τὴν Στυλίδα ἢ τοὺς Ὠρεοὺς, ἃς κάμῃ καλὰ νὰ εὕρῃ πλοῖον διὰ τὴν πατρίδα της — ἐξεμυστηρεύθη τὸ σχέδιόν της εἰς τὴν Πορταῖταιναν.

— Ἐγώ, εἶπεν, εἶμαι ἱκανὴ νὰ πάω στεριά, μὲ τὰ ποδάρια μου, ἀποδῶ ὡς τὴν Ἀγίαν Ἄννα — λένε πῶς εἶναι δυὸ μέρες δρόμος — κ' ἐκεῖ θὰ βροῦμε τὸ ταχύπλο, τὸ δικό μας ποὺ θὰ μᾶς γνωρίσῃ ὁ καπετὰν Πετσερέλος, ὁ ταχυδρόμος, καὶ θὰ μᾶς πάρῃ. Τὰ ἔξοδά μου στὸ δρόμο θὰ τὰ οἰκονομήσω μαζεύοντας βότανα, χορτάρια, κι ἀγριολάχανα, κι ὅποια χριστιανὴ βρῶ κ' ἔχη τὸ παιδί της ἄρρωστο, ἢ τὸν ἄνδρα της, θὰ τῆς κάμω ψευτογιατρικὰ νὰ βοηθήσω τὸν ἄνθρωπό της, νὰ τὴν ὑποχρεώσω... Μπορεῖς ἐσύ; Βαστοῦν τὰ κότσια σου;

— Τί θὰ κάμω; μπορῶ, δὲν μπορῶ, ἀπήντησεν ἡ Πορταῖταινα. Καλύτερα νὰ πᾶμε συντροφιά, ὅπως ἤρθαμε.

Κ' ἐξεκίνησαν. Ἡ Χαδούλα ἔκαμεν ὅπως εἶπε, μόνον πῶς ἀργοπόρησαν περισσότερον εἰς τὸν δρόμον, ἔνεκα τῆς βραδυποδίας τῆς Πορταῖταινας. Κ' ἐπέτυχε μάλιστα ὑπὲρ τὰς ἐλπίδας της. Ὅταν, μετὰ μίαν ἐβδομάδα, ἔφθασεν εἰς τὴν πατρίδα, εἶχε καὶ περίσσευμα ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησιν. Ἐφερεν εἰς τὴν οἰκίαν της, ἐξ ὅσων τῆς ἔδιδον δι' ἀμοιβὴν τῶν ἐκδουλεύσεών της, ἓνα σάκκον μὲ σῖτον, ὡς μίαν ὁκάντυριον, δύο ὄρνιθας, ἓνα μάλλινο χράμι, τὸ ὅποῖον τῆς ἐχάρισαν, καὶ ὀλίγας δραχμὰς μετρητά. Ἐκ τούτων ἐπλήρωσε γενναιοφρόνως καὶ τὸν ναῦλον τῆς Πορταῖταινας, διὰ νὰ ὑπάγῃ κι αὐτὴ εἰς τὴν ἐστίαν της.

Ὅλα ταῦτα τὰ ἐνθυμεῖτο καλῶς ἡ Ἀμέρσα, ἐπειδὴ ἡ μάνα της δὲν εἶχε παύσει νὰ τὰ διηγῇται ἔκτοτε. Τώρα, εἶχον παρέλθει δώδεκα ἔτη, ὁ ἀδελφός της εὕρισκετο ἀκόμη εἰς τὰς φυλακάς, ὁ πατήρ

της πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἀποθάνει, ὁ Σταθαρὸς κι ὁ Γιαλὴς δὲν ἐπανῆλθον ποτὲ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, ὁ μικρὸς ὁ Γιωργάκης κ' ἐκεῖνος εἶχε πάρει μεγάλα πέλαγα, ἡ Κρινιώ κι αὐτὴ εἶχε μεγαλώσει, ἡ Δελχαρὼ εἶχε γεννήσει καὶ πάλιν κόρην, κι αὐτή, ἡ Ἀμέρσα, εἶχε μείνει γεροντοκόρη.

Z

Κεφάλαιον

κρα σιγή καὶ ἡσυχία ἐπεκράτησεν ἐντὸς τοῦ σκοτεινοῦ θαλάμου, μετὰ τὸν τελευταῖον βῆχα καὶ τὸν κλαυθμυρισμὸν τοῦ θυγατρίου, τὰ ὅποια τόσον ἀποτόμως διεκόπησαν. Ἡ Φραγκογιαννοῦ εἶχε κύψει τὸ πρόσωπόν της, καὶ εἶχε στηρίξει μὲ τὰς δύο χεῖρας τὸ μέτωπον, καὶ εἶχε παύσει νὰ σκέπτεται. Τῆς ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἔζη πλέον. Οὔτε ἡ πνοή της ἠκούετο. Πᾶς θόρυβος εἶχε παύσει. Οὔτε φλόξ ἔβρεμεν εἰς τὴν ἐστίαν, οὔτε βόμβος ἠκούετο, καὶ τὸ ἡμίκαυστον φιτίλιον τοῦ λύχνου ἔφεγγε θλιβερώς. Ἡ μικρὰ κανδήλα πρὸ πολλοῦ εἶχε σβήσει εἰς τὸ εἰκονοστάσιον, καὶ αἱ μορφαὶ τῶν ἀγίων δὲν ἐφαίνοντο πλέον.

Αἴφνης ἡ λεχώνα ἐξύπνησε μετὰ τιναγμοῦ, ἐν μέσῳ τῆς ἄκρας ἡρεμίας.

— Τ' εἶναι, μάννα; εἶπε.

Ἡ μήτηρ της βλοσυρά, καὶ ὡς ἐν φρεναπάτῃ, τὴν ἐκοίταξεν εἰς τὸ φῶς τοῦ λυχναρίου.

— Τ' εἶναι! εἶπε, τίποτα. Ξύπνησες;

— Μοῦ φάνηκε πὼς κάτι εἶπες... πὼς μ' ἐφώναξες, μὲς στὸν ὕπνο μου.

— Ἐγώ;... ὄχι. Τ' αὐτιά σου κάμανε.

— Τί ὥρα νὰ εἶναι, μάννα;

— Τί ὥρα; ξέρω γώ;... Τόσες φορὲς λάλησε καὶ ξαναλάλησε τ' ὄρνιθι.

— Καὶ σὺ δὲν ἐκοιμήθης, μάννα;

— Ἐχόρτασα τὸν ὕπνο καλά... Τρύπησε τὸ πλευρό μου, εἶπεν ἡ Φραγκογιαννού, ἥτις δὲν εἶχε κλείσει ὄμμα. Ὅπου εἶναι θὰ φέξῃ.

Ἡ λεχώνα ἐχασμήθη, κ' ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ στόματος. Συγχρόνως δὲ ὕψωσε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ μικρὸν εἰκονοστάσιον, τὸ ὁποῖον ἀντίκρυζεν.

— Ἐχει σβήσει τὸ καντήλι, μάννα· δὲν τὸ ἀναβες;

— Δὲν τὸ ἀγροίκησα, θυγατέρα, εἶπεν ἡ γραῖα· ἐκοιμώμουν βαθιά.

— Καὶ τὸ παιδί κοιμᾶται, βλέπω, ἡσυχα. Πῶς τό 'παθε;

— Ἦσύχασε κι αὐτὸ τώρα πλιά, εἶπεν ἡ γραῖα.

— Κ' ἐμένα μοῦ πονεῖ τὸ βυζί μου, εἶπεν ἡ λεχώ· ἄρχισε νὰ κατεβάξῃ πολὺ τώρα. Ἦθελα νὰ ἦτον ξυπνητὸ νὰ τὸ βύζαινα.

— Ἔ! τί νὰ γίνῃ... Θὰ βροῦμε κανένα παιδί, εἶπεν ἡ γραῖα.

— Τί λές, μάννα;

Ἡ γραῖα δὲν ἀπήντησεν. Ἦθελε κάτι νὰ εἶπῃ. Δὲν ἤξευρε τί νὰ εἶπῃ.

— Δὲν κάνεις τὸν κόπο ν' ἀνάψῃς τὸ καντήλι, μάννα;

— Ἄν θέλῃς, σηκώσου σὺ κι ἀναψέ το· δὲν ἔχω χέρια...

— Πῶς!

— Πιάστηκε πλιά τὸ χεράκι μου.

— Τί λές; Σὲ καλὸ σου, μάννα· ἐγώ, ποὺ δὲν ἔχω πάρει εὐχή, κάνει ν' ἀνάψω τὸ καντήλι;

Τὴνστιγμὴν ἐκείνην, καθὼς εἶπε «πιάστηκε τὸ χεράκι μου», ἐπανῆλθε πρῶτην φορὰν εἰς τὸν νοῦν τῆς γραίας τὸ ὄνειρον τῆς Ἀμέρσας.

Δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατηθῇ, καὶ ἔπνιξεν εἰς τὰ στήθη της βαθὺν λυγμόν.

— Τί ἔχεις, μάννα;

Καὶ ἡ λεχὼ ἐπήδησε κάτω ἀπὸ τὴν χαμηλὴν κλίνην.

— Δὲν εἶναι καλὰ, τὸ παιδί;

Φωναὶ καὶ σπαραγμοὶ καὶ κλάυματα ἠκούσθησαν. Ἡ μήτηρ εὗρισκε τὸ θυγάτριόν της νεκρὸν ἐντὸς τοῦ λίκνου.

Ἀπὸ τὸν θόρυβον, ἐξύπνησεν εἰς τὸ διπλανὸν χώρισμα ὁ Κωνσταντῆς, ὅστις εἶχε χορτάσει καλὰ τὸν ὕπνον.

— Τί εἶναι; ἔκραξε τρίβων τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἐχασμήθη, ἐτανύσθη, ἐτινάχθη, κ' ἔτρεξεν εἰς τὴν θύραν τοῦ θαλάμου.

— Βρέ! τί κάνετε σεῖς;... Θὰ σηκώσετε τὸν κόσμον στὸ ποδάρι... Μή-
γαρις μᾶς ἀφήνετε, μπάρεμ*, νὰ πάrouμ' ἓνα ὕπνο ἀπ' τὶς φωνές
σας;

Κανεὶς δὲν ἀπήντησεν εἰς τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Κωνσταντῆ. Ἡ σύζυγός του ἔκυπτε, πνίγουσα τοὺς λυγμούς της, ἐπὶ τοῦ λίκνου. Ἡ πενθερά του ἐκάθητο, συνάπτουσα τὰς χεῖρας, αἰνιγματώδης, σφίγγουσα τοὺς ὀδόντας, μὲ ἀπλανὲς τὸ βλέμμα. Μετὰ τὸν πρῶτον ἀκούσιον λυγμόν της, δὲν εἶχεν ἐκβάλει πλέον ἄλλην φωνήν.

— Τί!... πέθανε τὸ παιδί; Βρέ!... ἔκαμεν ὁ Κωνσταντῆς, μείνας μὲ
ἀνοικτὸν τὸ στόμα.

Εἶτα προσέθηκε:

— Γιὰ ταῦτο ἔβλεπα κάτι ἀνάποδα ὄνειρα, ζάβαλε*!...

Ἡ Δελχαρῶ, ἀνακύψασα πρὸς στιγμὴν ἀπὸ τοῦ λίκνου, συνέχουσα τοὺς λυγμούς της, εἶπε:

— Μάννα, δὲν θὰ φέρῃς τὰ ρουχάκια του, νὰ τ' ἀλλάξουμε;... Ποῦ

εἶν' ἡ Ἀμέρσα;

Ἡ Φραγκογιαννοῦ δὲν ἀπήντησε.

— Ποῦ εἶναι ἡ Ἀμέρσα, μάννα; ἐπανέλαβε, ψάυσασα τὸν ἀγκῶνα τῆς μητρὸς τῆς ἡ Δελχαρώ.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀνετινάχθη ὡς νὰ τὴν ἔθιξεν ἄκανθα ἢ κέντρον νάρκης.

— Ἡ Ἀμέρσα, ποῦ εἶναι; στὸ σπίτι μας... ἀπήντησε.

— Δὲν εἶχεν ἔρθει δῶ ἡ Ἀμέρσα; Μοῦ φάνηκε πὼς ἄκουσα τὴ φωνή τῆς μὲς στὸν ὕπνο μου, εἶπεν ἡ λεχῶνα.

— Ἄς πάη νὰ τὴν φωνάξῃ, εἶπεν ἡ γραῖα, νεύουσα μὲ τὸν κανθὸν τοῦ ὄμματος πρὸς τὸν γαμβρόν τῆς.

— Κωσταντή, πᾶς νὰ φωνάξῃς τὴν Ἀμέρσα; εἶπεν ἡ λεχῶ πρὸς τὸν σύζυγόν τῆς.

— Πάω. Ἀκοῦς, λέει!... Ὡχ! κρῖμα, ζάβαλε!... Καλὰ ποὺ τὸ βαφτίσαμε κιόλας.

ὍΝταν τῆς ἔκυψεν εἰς τὸ πᾶτωμα τοῦ μικροῦ προδόμου εἰς τὸ σκότος, ψηλαφῶν νὰ εὔρῃ τὰ παλιοπάπουτσά του νὰ τὰ φορέσῃ. Ἐκαμνε μικρὸν θόρυβον, κρούων διάφορα ζεύγη παλαιῶν τσοκάρων πρὸς ἄλληλα καὶ ἐπὶ τῶν σανίδων τοῦ πατώματος.

— Ποῦ εἶναι τὰ παλιοκατσάρια μου; εἶπε.

Τέλος ἐφόρεσεν ἓν ζευγὸς πατημένων γυναικείων ἐμβάδων, τὰς ὁποίας εὔρε, καὶ αἵτινες ἐκάλυπτον μόνον τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν καὶ μέρος τοῦ ταρσοῦ, ἀφήνουσαι ἔξω ὅλην τὴν πτέρναν. Ἄλλον θόρυβον ἔκαμε διὰ ν' ἀνοιξῇ τὴν θύραν, μὴ εὐρίσκων εἰς τὸ σκότος τὸν σύρτην οὔτε τὸ μάνδαλον. Ἀφοῦ ἤνοιξε τὴν θύραν, ἐπανῆλθεν αἴφνης ὀπίσω.

— Ἀκοῦς, Δελχαρώ, εἶπε, τῆς Ἀμέρσας μονάχα νὰ πῶ νὰ ῥθῇ, ἢ νὰ ῥθῇ καὶ τὸ Κρινιώ μαζί; Τί λὲς ἐσύ, πεθερά;

Καὶ ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀνυπόμονος:

— Πήγαινε τώρα, τί φέρνεις γῦρο; εἶπε. Ἄς ἐρθῇ ὅποιος ἐρθῇ!

Ἡ Δελχαρὼ ἐθρήνει ἡρέμα κύπτουσα ἐπὶ τοῦ λίκνου. Ὁ Νταντῆς πρὶν ἐξέλθῃ, ἔρριψε βλέμμα εἰς τὸ λίκνον καὶ εἰς τὴν σύζυγόν του.

— Ἄχ! κρῖμα, ζάβαλε! εἶπε... Κ' ἔβλεπα κάτι ὄνειρα!... βρέ, παιδιά!

Κ' ἐξῆλθε δρομαῖος.

Η

Κεφάλαιον

Τὴν ἐβδομάδα τῶν Βαΐων, μίαν πρωίαν, ἀπῆλθεν ἡ Φραγκογιαννοῦ ὀλομόναχη εἰς τὴν ἐξοχήν, πρὸς τῆς Μαμοῦς τὸ ρέμα. Ἦθελε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν μικρὸν ἐλαιῶνα, τὸν ὁποῖον ὡς «ψυχομοίρι»* εἶχε λάβει ἀπὸ μίαν εὐπορον ὁπωσοῦν κουμπάραντης, ἀποθανοῦσαν ἄκληρον, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προσφέρει ἐκδουλεύσεις. Τὸ ἥμισυ τοῦ ἐλαιῶνος τούτου εἶχε δώσει ὡς προῖκα εἰς τὴν Δελχαρῶ, τὸ ἄλλο ἥμισυ κατεῖχεν ἀκόμη ἡ γραῖα.

Ὀλίγαι ἐβδομάδες εἶχον παρέλθει ἀπὸ τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα διηγήθημεν. Οὐδεὶς δυσανάλογος θόρυβος εἶχε γίνῃ διὰ τὸ μικρὸν θυγάτριον τῆς Δελχαρῶς τῆς Τραχήλαινας, τὸ ὁποῖον ἔθαψαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ἡ μήτηρ τοῦ βρέφους, ἃν καὶ εἶδε μέλαν ἀτινασημεῖα περὶ τὸν λαιμὸν τοῦ μικροῦ παιδίου, δὲν θὰ ἐτόλμα ποτὲ νὰ κάμῃ λόγον, οὔτε ἄλλος θὰ ἐπίστευε τὸ ἔγκλημα τῆς μητρός της. Προφανῶς τὸ παιδίον εἶχεν ἀποθάνει ἀπὸ τὸν κοκκίτην.

Ὁ μόνος ἰατρός, ὅστις ὑπῆρχεν ἀπὸ χρόνων εἰς τὸ χωρίον, ὁ φιλάνθρωπος Βαυαρὸς Β., ἔτυχεν ἀπών. Εἶχεν ἀκουσθῇ καὶ πάλιν χολέρα εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν συνήθιζε ν' ἀποστέλλῃ κατ' ἐκλογὴν τὸν ἰατρὸν τοῦτον εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Δήλῳ λοιμοκαθακτηρίου.

Ἀντ' αὐτοῦ ἡ κυβέρνησις εἶχε στείλει προσωρινῶς ὡς ὑγειονόμον γηραιὸν τινα ἰατρὸν, τὸν κ. Μ., ὅστις δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη. Ἐν τῷ μεταξὺ ὑπῆρχεν εἷς ἀπόφοιτος τῆς ἱατρικῆς, διατρίβων ἐν τῇ νήσῳ. Οὗτος κληθεὶς ὑπὸ τῆς δημοτικῆς ἀστυνομίας ὅπως βεβαιώσῃ τὸν θάνατον, ἐκοίταξεν ἐπιπολαίως τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ

βρέφους, παρεπονέθη διατί νὰ μὴν τὸν φωνάξουν ἐνόσω τοῦτο ἔζηκ' ἔδωκε τὸ «ἐνταφιαστήριον», γράψας «ἐκσπασμῶδους βηχός».

Ἡ γραῖα Χαδούλα ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἔζησε ζωὴν τύψεων, ἀνησυχίας, καὶ μ' ἐξωτερικὸν σχῆμα ὡς νὰ εἶχε τέφραν ἐπὶ τῆς κόμης τῆς ψαρᾶς, τόσον ἐλαφρῶς κυπτὴν καὶ ἀκίνητον ἐτήρει τὴν κεφαλὴν της, καὶ ὡς νὰ ἐφόρει τὴν μακρὰν μαύρην μανδήλαν της ὡς σάκκον μετανοίας. Ὅταν ἐμβῆκεν ἡ Μεγάλη Σαρακοστή, ἄρχισε νὰ συχνάζῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔκαμνε πολλὰς καὶ βαθείας γονυκλισίας, ἐμελέτα νὰ ἐξομολογηθῇ, καὶ ἀνέβαλλεν. Ἐνήστευεν ἄνευ ἐλαίου ξηροφαγοῦσα τὰς πέντε ἡμέρας ἐκάστης ἐβδομάδος, καὶ εἶχε βαστάξει «τρίμερο» τὴν πρώτην ἐβδομάδα καὶ τὸ μεσοσαράκостον. Ἐντρέπετον ἀβλέπη τὴν κόρηνην της, τὴν Δελεχάρω, καὶ ἀπέφευγε ν' ἀντικρύσῃ τὸ βλέμμα της.

Τὴν ἡμέραν λοιπὸν ἐκείνην, τῆς ἐβδομάδος τῶν Βαΐων, ἔφθασεν ἡ Φραγκογιαννοῦ λίαν πρωΐ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοῦ πετρώδους λόφου, τοῦ ἀντικρύζοντος ἐκ δυσμῶν τὴν πολίχνην, καὶ ὀπόθεν μελαγχολικὸν πίπτει τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ μικροῦ κοιμητηρίου, ἀπλουμένου κάτω, ἐπὶ ὑψηλῆς θαλασσοπλήκτου λωρίδος γῆς, μὲ τὰ λευκὰ μνήματα, καὶ εὐθὺς φεύγει ζι τοῦν φαιδρότητα καὶ ζωὴν εἰς τὰ γαλανὰ κύματα, εἰς τὸν εὐρὺν τριπλοῦν λιμένα, καὶ εἰς τὰ χλοερά, χαρίεντα νησίδια, τὰ φράττοντα τοῦτον ἐξ ἀνατολῶν καὶ μεσημβρίας. Ἐπάνω τῆς κορυφῆς ἐκείνης ἴστατο ἐρημικόν, ἄποπτον, ὡς φανὸς τὴν ἡμέραν λάμπων, τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Ἡ Φραγκογιαννοῦ διῆλθεν ἔξωθεν, ποιοῦσα τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, κ' ἐνῶ εἶχε σκοπὸν νὰ εἰσέλθῃ, τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐδίστασε, κ' ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον της. «Δὲν εἶμαι ἄξια», εἶπε μέσα της, «νὰ μπῶ σ' ἓνα ξωκκλήσι πού τόσο συχνὰ λειτουργιέται... Ἄς πάω καλύτερα στὸν Αἰ-Γιάννη τὸν Κρυφό».

Μετὰ τοῦτο ἔφθασε εἰς τὸν ἐλαιῶνα, ἐπεθεώρησεν ἐν πρὸς ἐν ὅλα τὰ ἐλαιόδενδρα διὰ νὰ ἰδῇ ἂν ἦσαν φουσκωμένα ἤδη. Ἦτο ἤδη περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου, τὸ δὲ Πάσχα ἦρχετο ὄψιμον. Παρεκάλει μέσα της τὸν Χριστὸν «νὰ δώσῃ λαδάκι, γιὰ ν' ἀναπλέψῃ* ἡ φτώχεια». Ἀπὸ δύο ἐτῶν, τῷ ὄντι, δὲν εἶχαν καρπίσει οἱ ἐλιές, εἶχε δὲ ἀναφανῇ καὶ μία ὑπουλὸς ἀσθένεια, φθείρουσα τὸν καρπὸν, καὶ μαυρίζουσα τοὺς κλῶνας τῶν δένδρων.

Ἀφοῦ ἔμεινεν ἐπ' ὀλίγον εἰς τὸν ἐλαιῶνα, ἐσηκώθη, στρέφουσα πολλάκις τὴν κεφαλὴν ὀπίσω, ὡς διὰ ν' ἀποχαιρετίσῃ τὰ ἐλαιόδενδρα καὶ ἀπεμακρύνθῃ. Ἐφθασε κάτω εἰς τὸ ρεῦμα καὶ ἤρχισε νὰ τὸ ἀνέρχεται, καθὼς πολλάκις συνήθιζε. Φέρουσα τὸ καλάθιόν της ὑπὸ τὸν ἀριστερόν ἀγκῶνα, κρατοῦσα τὸ μαχαιράκι της μὲ τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν, ἔκυπτε παντοῦ, εἰς ὅσα μέρη αὐτὴ ἐγνώριζε, κ' ἔψαχνεν αὐτὴ εὖρη καυκαλῆθρες καὶ ζοχάρια καὶ μυρόνια καὶ ἄνηθον διὰ νὰ γεμίσῃ τὸ καλάθάκι της, νὰ κάμῃ πίτταν τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου, νὰ φάγῃ αὐτὴ κ' αἱ θυγατέρες της, ἀλλὰ νὰ προσφέρῃ κ' εἰς τίς γειτόνισσες, ἀπὸ τὰς ὁποίας χάσιμον δὲν εἶχεν.

Ἐκτὸς τῶν ἀγριολαχάνων τούτων, τὰ ὅποια ὅλοι ἐγνώριζον νὰ συλλέγουν, ἡ Χαδοῦλα ἤξευρεν ἄλλα βότανα, χρήσιμα ὡς φάρμακα διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, τὸ τρίμερο, καὶ τὴν δρακοντιὰ καὶ τὴν ἀγριοκρομμύδα, ἀνάμεσα εἰς τὰς κομάρους καὶ τὰς πτέριδας, καὶ παρὰ τὰς ρίζας τῶν ἀγρίων δένδρων, καὶ τοὺς μύκητας καὶ τὰς ἀκάνθας καὶ τὰς κνίδας, καθὼς καὶ τὸ πολυτρίχις τοὺς μικροὺς καταρράκτας τοῦ ρεύματος — τὸ ὅποιον λέγουν ὅτι εἶναι φάρμακον διὰ τὰς λεχοὺς τὰς πυρεσσοῦσας.

Ἀφοῦ συνέλεξεν ἱκανὰ βότανα καὶ ἐκ τοῦ εἶδους τῶν ἱαματικῶν τούτων, τὰ ὅποια ἐτύλιξεν εἰς χωριστὸν μανδήλι ἐντὸς τοῦ καλάθιου, καὶ ἡ ὥρα ἔκλινεν ἤδη πρὸς τὸ δειλινόν, καὶ ὁ ἥλιος ἐπλησίαζεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ· ἐντὸς τοῦ ρεύματος βαθεῖα ἦτο ἡ σκιά, καὶ ὁ θροῦς τῶν βημάτων της ἀντήχει ὡς δοῦπος σκληρὸς εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς της.

Ἡ γραῖα ἀνήρχετο ἤδη ὑψηλότερα, πρὸς τὴν ἀπότομον κορυφὴν τοῦ ρεύματος. Κάτω ἐχαράττετο βαθὺ τὸ ποτάμιον, τ' Ἀχειλᾶ τὸ ρέμα, καὶ ὅλην τὴν βαθεῖαν κοιλάδα μετὰ ἡρέμου μορμυρισμοῦ διέτρεχε τὸ ρεῦμα, κατὰ τὸ φαινόμενον ἀκίνητοῦν, λιμνάζον, ἀλλὰ πράγματι ἀενάως κινούμενον ὑπὸ τὰς μακρὰς βαθυκόμους πλατάνους· ἀνάμεσα εἰς βρύα καὶ θάμνους καὶ πτέριδας, ἐφλοίσβιζε μυστικά, ἐφίλει τοὺς κορμούς τῶν δένδρων, ἔρπον ὀφιοειδῶς κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος, πρασινωπὸν ἀπὸ τὰς ἀνταυγείας τὰς χλοεράς, φιλοῦν καὶ ἅμα δάκνον τοὺς βράχους καὶ τὰς ρίζας, νᾶμα μορμύρον, ἀθόλωτον, βρῖθον ἀπὸ μικρὰ καβουράκια, τὰ ὅποια ἔτρεχον νὰ κρυβῶσιν εἰς τὸ θόλωμα τῆς ἄμμου, ἅμα καὶ ἐν βοσκόπουλον, ἀφῆνον

τὰς ὀλίγας ἀμνάδας νὰ βόσκουν εἰς τὴν δροσερὰν χλόην, ἤρχετο νὰ κύψει τὸ ρεῦμα, καὶ ἄνεσθήκων ἐπέτραν τινὰ διὰ νὰ τὰ κυνηγήσῃ. Τὸ λάλον, ἀσίγητον κελάδημα τῶν κοσσύφων ἀντήχει ἀρμονικὸν εἰς τὸ δάσος, τὸ περιστέφον ὅλην τὴν δυτικὴν κλιτύν, καὶ ἄνερπον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀναγύρου, ἕως τὴν Ἀετοφωλιὰν ἐπάνω — ὅπου ἐλέγετο ὅτι εἷς θαλασσαετὸς εἶχε κατοικήσει ἐπὶ τρεῖς γενεὰς ἀνθρώπων ἐκεῖ, καὶ τέλος ἐξέλιπε χωρὶς ν' ἀφήσῃ ἀετόπουλα. Εἰς τὴν ἔρημωθεῖσαν φωλεάν του εὐρέθη ὀλόκληρον μουσεῖον ἀπὸ τεράστια κόκκαλα θαλασσίων ὄφρων, φωκῶν, καρχαριῶν καὶ ἄλλων ἐναλίων θηρίων, τὰ ὅποια εἶχε ξεφαντώσει κατὰ καιροὺς ὁ μέγας καὶ κραταιὸς ὄρνις τῶν θαλασσῶν, μὲ τὸ γρυπὸν ράμφος του τὸ κυανωπὸν, καὶ μὲ τὸ τεφρὸν μεγαλοπρεπὲς πτέρωμα.

Ἐπάνω, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ρεύματος, εἰς ἕνα ζυγὸν σχηματιζόμενον μεταξὺ δύο βουνῶν, ἀνάμεσα εἰς τοῦ Κονόμου τὰ ρόγγια* καὶ εἰς τὸν Μικρὸν Ἀνάγυρον, ἐκεῖ εὐρίσκετο ἀπὸ παλαιὸν καιρὸν τὸ ἀρχαῖον, ἔρημον μονύδριον, ὁ Ἅϊς Γιάννης ὁ Κρυφός. Ἦτο πράγματι κρυφός, κείμενος ὀπισθεν τοῦ μικροῦ ἀνχένος, καλυπτόμενος ἀπὸ τὰ δύο βουνά, καὶ ἀπὸ πυκνὴν λόχμην. Εἴτε ἐκ τοῦ βορείου μέρους ἤρχετο τις, ὅπως τώρα ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀπὸ τ' Ἀχειλᾶ τὸ ρέμα, εἴτε ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ, ἐκ τῆς τοποθεσίας τῆς καλουμένης τοῦ Κονόμου τὰ ρόγγια*, καὶ ἂν ἐγγύτατα διήρχετο πλησίον τοῦ παλαιοῦ σεβάσματος, ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑποπτεύσῃ τὴν ὑπαρξίν του, ἂν δὲν ἐγνώριζε καλῶς τὰ μέρη, ὅπως τὰ ἐγνώριζεν ἡ Φραγκογιαννοῦ.

Ὁ περίβολος καὶ τὰ ὀλίγα κελλία ἦσαν ἐρείπιον ἀπὸ πολλοῦ. Ὁ ναῖσκος ὠρθοῦτο ἀκόμη, ἀλλ' ἦτον ἔρημος καὶ ἀλειτούργητος. Τὸ καθολικὸν ἐστεγάζετο ἀκόμη, ἀλλ' εἰς τὸ ἅγιον βῆμα ἡ στέγη εἶχε καταρρεύσει πρὸς τὸ βόρειον, αἱ δὲ πλάκες τῆς σκεπῆς καὶ τὰ συντρίμματα εἶχον καλύψει τὸ θυσιαστήριον· ὑπῆρχε ξύλινον τέμπλον, πάλαι ποτὲ γλυπτὸν καὶ χρυσωμένον, ἐφθαρμένον καὶ δυσγνώριστον, ἀλλ' αἱ εἰκόνες ἔλειπον. Αἱ ὀλίγαι τοιχογραφίαι εἶχον φθαρῇ ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν, καὶ τὰ πρόσωπα τῶν Ἀγίων δὲν διεκρίνοντο πλέον.

Μόνον δεξιόθεν τοῦ χοροῦ ὑπῆρχε μία τοιχογραφία παριστῶσα τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον μαρτυροῦντα τὸν Χριστόν· «Ἴδε ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Τὸ πρόσωπον

καὶ ἡ χεὶρ τοῦ Βαπτιστοῦ, τεινομένη καὶ δεικνύουσα, διεκρίνοντο ὁπωσοῦν καλῶς. Τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος λίαν ἀμυδρῶς ἐφαίνετο ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ τοίχου.

Τὸν Αἰ-Γιάννην τὸν Κρυφὸν ἐπεκαλοῦντο τὸν παλαιὸν καιρὸν ὅλοι ὅσοι εἶχον «κρυφὸν πόνον» ἢ κρυφὴν ἁμαρτίαν. Ἡ γραῖα Χαδούλα ἐγνώριζε τὴν δοξασίαν ἢ τὸ ἔθιμον τοῦτο, καὶ διὰ τοῦτο ἐνθυμήθη νὰ ἔλθῃ σήμερον εἰς τὸν παλαιόν, ἔρημον ναῖσκον, ὅπως προσφέρῃ τὰς ἱκεσίας της. Προέκρινε τὸν ναὸν τὸν ἀλειτούργητον, ἀφοῦ καὶ εἰς τὴν ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἐσύχνα ζεν ὄλην τὴν σαρακοστήν, ἐτόλμα μόνον νὰ εἰσέρχεται μᾶλλον εἰς τὸν νάρθηκα, ὅπισθεν τοῦ ἐνὸς φύλλου τῆς γυναικείας πύλης, τοῦ κλεισμένου μὲ τὸν σύρτην — ὡς νὰ ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ εἶν' ἐτοίμη πρὸς φυγὴν, ἅμα τὴν ἐδίωκέτις! Καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τόσον μὴ τὴν διώξῃ ὁ Παπανικόλας, ὁ αὐστηρὸς καὶ ἀσκητικὸς ἐφημέριος, ἢ ὁ κύρ Δημητρὸς ὁ ἐπίτροπος, ὅστις πάντοτε ἐγόγγυζε καὶ ἦτο τραχὺς πρὸς τὰς γραῖας, αἵτινες ἐπέμενον μὴ θέλουσαι ν' ἀνέρχωνται εἰς τὸν γυναικωνίτην, καὶ ἀπῆτουν νὰ ἔχουν διαρκῶς μικρόν, περίφρακτον μὲ σειρὰς στασιδίων διαμέρισμα, εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τοῦ ναοῦ· ἀλλ' ἐφοβεῖτο τὸν Ἀρχάγγελον, τὸν ἀγριωπὸν, ὅστις ἦτο ζωγραφισμένος μεγαλωστὶ ἐπὶ τῆς βορείας πύλης τοῦ ναοῦ, μὲ τὴν ρομφαίαν του τὴν φλογίνην εἰς τὴν χεῖρα.

Εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἔρημον ναῖσκον, ἄναψεν ἓν κηρίον, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τὸ καλάθι της μαζί μὲ ὀλίγα πυρεῖα, κ' ἔκαμε τρεῖς στρωτὰς γονυκλισίας ἐμπρὸς εἰς τὴν τοιχογραφίαν τὴν ἡμιεφθαρμένην. Εἶτα, ἀνακυκλοῦσα εἰς τὸν νοῦν τὴν ἔμμονον ιδέαν, ἣτις τῆς εἶχε κολλήσει, χωρὶς νὰ τὴν ἐκφράξῃ μεγαλοφώνως, εἶπε μὲ φωνήν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο ν' ἀκούσῃ τις, ἂν παρίστατο μάρτυς τῆς σκηνῆς ἐκείνης: «Ἄν ἔκαμα καλὰ, Αἰ-Γιάννη μου, νὰ μοῦ δώσης σημεῖο σήμερα... νὰ κάμω μιὰ καλὴ πράξιν, ἓνα ψυχικόν, γιὰ νὰ γαληνιάσῃ ἡ ψυχὴ μου κ' ἡ καρδούλα μου!...»

Κεφάλαιον

φοῦ εἶχε γεμίσει τὸ καλάθι της, καὶ ὁ ἥλιος ἔκλινε πολὺ χαμηλά, καθὼς ἐξῆλθε τοῦ ἐρήμου ναῖσκου, ἡ γραῖα Χαδούλα ἐκίνησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πολίχνην. Κατῆλθε πάλιν τὸ ρέμα-ρέμα εἰς τὰ ὀπίσω, ἐστράφη δεξιά, ἄρχισε ν' ἀνηφορίζῃ πρὸς τὸν λόφον τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου, ὁπόθεν εἶχεν ἔλθει. Μόνον πρὶν φθάσῃ ἀκόμη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ἴσταται τὸ παρεκκλήσιον, καὶ ὁπόθεν ἀνοίγεται μεγάλη θέα πρὸς τὸν λιμένα καὶ τὴν πόλιν, εἶδεν ἐκεῖ δεξιά της χαμηλὰ εἰς τὸ βάθος μικρᾶς κοιλάδος, ἣτις καλεῖται τῆς Μαμοῦς τὸ ρέμα, καὶ τέμνεται ἀμβλεῖαν γωνίαν τὴν ἄλλην βαθεῖαν κοιλάδα τοῦ Ἀχειλᾶ, τὸν εὐρὺν καὶ καλῶς καλλιεργημένον κῆπον τοῦ Γιάννη τοῦ Περιβολᾶ, καὶ εἶπε μέσα της:

«Ἄς πάω στὸν μπαχτσὲ τοῦ Γιάννη, νὰ τοῦ γυρέψω κανένα μάτσο κρομμύδια, ἢ κανένα μαρούλι, νὰ μὲ φιλέψῃ... Τί θὰ χάσω;» Συγχρόνως, ἀνεπόλησεν τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὅτι πρὸ ἡμερῶν εἶχεν ἀκούσει· ὅτι ἡ γυναῖκα τοῦ Γιάννη τοῦ Περιβολᾶ ἦτον ἄρρωστη. Ἦγνόει ἂν αὕτη εὐρίσκετο τώρα εἰς τὴν καλύβην τὴν ἐντὸς τοῦ κήπου, παρὰ τὴν εἴσοδον, ἢ ἂν ἐνοσηλεύετο εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κηπουρὸς ὁ ἴδιος θὰ εὐρίσκετο ἐξ ἅπαντος ἐδῶ, (συνεπέρανεν, ἐπειδὴ ἔβλεπε μακρόθεν ἀνοικτὴν τὴν θύραν τοῦ περιβόλου) ἐσυλλογίσθη νὰ τοῦ πουλήσῃ δούλευσιν, μὲ τὰ βότανα ποὺ εἶχε στὸ καλαθάκι της, ὑποσχομένη αὐτῷ «μαντζούνια» πρὸς ἴασιν τῆς γυναικὸς του. Εἶτα εὐθὺς πάλιν εἶπε καθ' ἑαυτῇ:

«Τὶ δούλεψην ἀκάμη κανεὶς στή φτώχεια!... Ἡμεγαλύτερη καλωσύνη ποὺ μποροῦσε νὰ τοὺς κάμῃ θὰ ἦτον νὰ εἶχε κανεὶς στερφοβότανο νὰ τοὺς δώσῃ. (Θέ μ', σχώρεσέ με!) Ἄς ἦτον καὶ παλληκαροβότανο!

ἐπέφερε. Γιατί κάνει ὅλο κοριτσάκια, κι αὐτὴ ἡ φτωχιά!... Θαρρῶ πὼς ἔχει πέντ' ἔξι ὡς τώρα. Δὲν ξέρω ἂν τῆς ἔχη πεθάνει κανένα... ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐφτάψυχα!»

Εἶχεν ἐρευνήσει, τῷ ὄντι, ἐπὶ χρόνους πολλούς, εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰς φάραγγας, ὅπως εὖρη «παλληκαροβότανο» διὰ τὴν κόρην της, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τῆς εἶχε δώσει δὲν ἐπέτυχεν· ἐξ ἐναντίας, ἐνήργησε μᾶλλον ὡς «κοριτσοβότανο». Καὶ ὅμως εἰς αὐτὴν ἄλλοτε, ὅταν τῆς τὸ ἔδωκεν ἡ ἀνδραδέλφη της, εἶχε τελεσφορήσει, διότι ἔκαμε τέσσαρας υἱούς, καὶ μόνον τρεῖς θυγατέρας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ «στερφοβότανο», ὁ πνευματικὸς τῆς εἶχεν εἰπεῖ πρὸ χρόνων ὅτι εἶναι μεγάλη ἀμαρτία.

Πρὶν φθάσῃ εἰς τὴν θύραν τοῦ κήπου, καθὼς κατήρχετο τὸν δρομίσκον τῆς κλιτύος, εἶδεν ὅτι ὁ Γιάννης ὁ Περιβολᾶς δὲν εὕρισκετο ἐντὸς τοῦ κήπου, ἀλλ' ἦτο τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὸν γειτονικὸν ἀγρόν, τὸν ὁποῖον εἶχε φαίνεται ἐνοικιάσει ὡς κολλήγας ἀπὸ τὸν γείτονα. Ὁ ἀγρὸς ἦτον σπαρμένος κριθὴν λίαν χλοάζουσαν καὶ σπιθαμιαῖαν ἤδη, ἔκειτο δὲ ἐπὶ χαμηλοτέρου ἀπὸ τὸν κῆπον ἐπιπέδου, εἰς ὕψος γόνατος. Ὁ Γιάννης, σκυμμένος εἰς μίαν ἄκρην τοῦ ἀγροῦ, ὡς φαίνεται, ἐβοτάνιζεν, ἦτοι ἐξερρίζωνε τ' ἄσχημα χόρτα καὶ τὰ ζιζάνια ἀνάμεσα εἰς τὸ σπαρτόν, ἐνόσω ἦτο ἀκόμη ἐνωρίς, καὶ ὁ ἥλιος ἔδυνεν ἤδη. Εὕρισκετο πέραν τῆς ἄλλης ἄκρας τοῦ κήπου, καὶ ὅταν ἡ Γιαννοῦ ἐπλησίασεν εἰς τὴν θύραν τοῦ περιβόλου, δὲν τὸν ἔβλεπε πλέον, κρυπτόμενον ὀπισθεν τοῦ πυκνοῦ φράκτου, εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν, ὥστε δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοῦ φωνάξῃ μακρόθεν τὴν καλησπέραν. Ἐκεῖνος, κύπτων, ὅλος ἔκδοτος εἰς τὴν ἐργασίαν του, οὔτε τὴν εἶδεν.

Ἦγραῖα Χαδούλα εἰσῆλθε. Πλησίον τῆς θύρας ἦτον ἡ καλύβη, ἱκανῶς λευκάζουσα, μὲ ἐξωτερικὸν ὅχι πολὺ ἀκμαῖον οὔτε καθάριον. Ἐφαινετο ὅτι πρὸ πολλοῦ χρόνου δὲν εἶχεν ἀσβεστωθῇ, κ' ἐμαρτύρει περὶ τῆς ἀρρωστίας τῆς οἰκοκυρᾶς. Ἀταξία ἐργαλείων, χόρτων καὶ δεμάτων ὑπῆρχεν ἐμπροσθεν ταύτης. Ἡ θύρα ἦτο κλειστή. Τὰ δύο παράθυρα κλειστά. Μόνον εἷς φεγγίτης μὲ ὕαλον ὑπῆρχε πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσῃ ὡς ἐκεῖ ἐπάνω ἡ Φραγκογιαννοῦ, διὰ νὰ στηλώσῃ τὸ ἀνάστημά της καὶ ἴδῃ ἂν ἦτον ἄνθρωπος μέσα, ἔπρεπε ν' ἀνέλθῃ τὰς δύο ἢ τρεῖς βαθμίδας, καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ μικρόν,

ἄφρακτον σανίδωμα, τὸ καλούμενον «χαγιάτι».

Ἐνῷ ἐδίσταζεν, ἂν ἔπρεπε οὕτω νὰ κάμῃ, ἡ μᾶλλον ν' ἀνέλθῃ ἀπλῶς εἰς τὸ χαγιάτι καὶ νὰ κρούσῃ τὴν θύραν, ἤκουσε φωνὰς μικρῶν κορασίων. Ὀλίγον παρέκει ἦτον τὸ πηγάδι μὲ τὸν μάγγανον, καὶ δίπλα, ἡ στέρνα, χαμηλή, βαθεῖα, μὲ τὰς ὄχθας μόλις ἀνεχούσας ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν κτιστὴν ὄχθην, παρὰ τὸ χεῖλος τῆς στέρνας, ἐκάθηντο δύο μικρὰ κοράσια, τὸ ἓν ὥς πέντε ἐτῶν, τὸ ἄλλο ὥς τριῶν ἐτῶν, καὶ ἔπαιζαν μὲ μίαν καλαμιὰν καὶ μὲ σπάγγον καὶ ἐν καρφίον δεμένον εἰς τὴν ἄκρην, ὥς νὰ ἐψάρευν τάχα ἐντὸς τῆς στέρνας.

— Νά!... μοῦ ἔδωκε τὸ σημεῖο ὁ Ἄις-Γιάννης, εἶπε μέσα της, σχεδὸν ἀκουσίως ἡ Φραγκογιαννοῦ, ἅμα εἶδε τὰ δύο θυγάτρια... Τί λευθεριά θὰ τῆς ἔκαναν τῆς φτωχιάς, τῆς Περιβολοῦς, ἀνίσως ἔπεφταν μὲς στὴ στέρνα κ' ἐκολυμποῦσαν!... Νὰ ἰδοῦμε, ἔχει νερό;

Πλησιάσασα, ἔκυψε, καὶ εἶδεν ὅτι ἡ στέρνα ἦτον σχεδὸν γεμάτη· ὥς δύο τρίτα ὀργυιᾶς νεροῦ.

— Τί τ' ἀφήνει ἐδῶ, κεῖνος ὁ πατέρας τους, μικρὰ κορίτσια, εἶπε πάλιν ἡ Φραγκογιαννοῦ. Τάχα δὲν μποροῦν νὰ πέσουν καὶ μοναχὰ τους μέσα;...

Ἐστρεψεν ἀνήσυχον βλέμμα πρὸς τὴν καλύβην. Ἀλλ' αὐτὴ εἶχε τὴν ὄψιν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος μέσα.

Ἐκοίταξε μετὰ περιεργείας τὰ δύο κοράσια. Τὸ μεγαλύτερον τούτων ὠραῖον, ξανθόν, ἂν καὶ σχεδὸν ἄνιπτον, ἔκαμνεν ὠραίαν ἐντύπωσιν. Τὸ μικρότερον, χλωμόν, κακονδυμένον, ἐφαίνετο μᾶλλον νὰ πάσχη ἀπὸ «ζούραν»*, ἥτοι παιδικὸν μαρασμόν.

— Κοριτσάκια, εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ, τί ἐκάνετ' δῶ;... Ποῦ εἶν' ἡ μάνα σας;

Τὸ μεγαλύτερον κοράσιον ἀπήντησε:

— Πίτι.

— Στὸ σπίτι, ἡρμήνευσεν ἡ γραῖα. Μὰ ποῦ στὸ σπίτι; Ἐδῶ ἢ στὸ

χωριό;

— Ζέν εἶναι ζῶ, εἶπε πάλιν τὸ μικρόν.

Φαίνεται ὅτι ἐξετέλει ἐντολὴν τοῦ πατρός της, μὴ θέλοντος νὰ ἐνοχλῶσιν οἱ διαβάται τὴν ἄρρωστην. Αὕτη, ἄλλως, εὐρίσκετο πράγματι ἐντὸς τῆς καλύβης, καίτοι τὰ παράθυρα ἦσαν κλειστά, ἴσως διὰ νὰ μὴ τὴν βλάβῃ ὁ ἐσπερινὸς ἀήρ τοῦ ρεύματος. Φαίνεται ὅτι ὁ σύζυγός της πρὸ ὀλίγου μόνον εἶχε κατέλθει εἰς τὸν γειτονικὸν ἀγρόν, πρὸς μικρὰν συμπληρωτικὴν ἐργασίαν, καὶ εἶχεν ὀκνήσει ἢ νομίσαι περιττὸν νὰ κλείσῃ καὶ τὴν θύραν τοῦ περιβόλου τοῦ λαχανοκήπου.

Ἡ γραῖα Χαδούλα ἠρώτησε καὶ πάλιν:

— Κ' εἶναι στὸ χωριό, ἡ μάννα σας; Καὶ σεῖς πῶς εἶστε ὁ μὴ μοναχὰ σας;

— Εἶναι πατέλας ζῶ, εἶπεν ἡ μικρά.

— Ποῦ;

— Ἐκεῖ κάτω, ἔδειξεν ἡ μικρά.

— Καὶ τί κάνει;

Ἡ παιδί σκηῖσε τοὺς ὠμους. Δὲν ἤξευρε τί νὰ εἴπῃ. Τέλος ἐπρόφερεν:

— Ἐχει ζ' λειά· (ἔχει δουλειά).

— Πῶς σὲ λένε, κορίτσι μου;

— Μένα; Μ' σούδα (Μυρσούδα).

— Καὶ τὴν ἀδερφή σου;

— Τούλα (Ἀρετούλα).

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐσκέφθη:

«Θὰ φωνάξουν, τάχα;... Θ' ἀκουστῇ; Ποῦ ν' ἀκουστῇ!... Πρέπει νὰ

κάμω γλήγορα, προσέθηκε μέσα της. Αὐτός, ὅπου εἶναι, τώρα σὲ λίγο, θὰ ῥθη δῶ, γιατί θὰ σουρουπώσει, καὶ δὲ θὰ βλέπη νὰ κάνη δουλειὰ ἐκεῖ κάτω... Καὶ πρέπει νὰ φεύγω τὸ γληγορότερο, χωρὶς νὰ μὲ ἰδῇ, ὅπως δὲν μὲ εἶδε ὡς τώρα».

Ἐδίστασε πρὸς στιγμήν. Ἡσθάνθη μέσα της φοβερὰν πάλην. Εἶτα εἶπε, σχεδὸν μεγαλοφώνως: «Καρδιά!... αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀπόφαση».

Καὶ δράξασα μὲ τὰς δύο χεῖρας τὰ δύο κοράσια, τὰ ὥθησε μὲ μεγάλην βίαν.

Ἠκούσθη μέγας πλαταγισμός.

Τὰ δύο πλάσματα ἔπλεαν εἰς τὸ νερὸν τῆς στέρνας.

Ἡ μεγαλυτέρα κορασίς ἔρρηξεν ὀξεῖαν κραυγὴν, ἣτις ἀντήχησεν εἰς τὴν μοναξιάν τῆς ἐσπέρας.

— Μᾶ*...!

Ἐξ ἐμφύτου ὀρμῆς, ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔστρεψε τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν λευκὴν καλύβην, ὅπου μέχρι τοῦδε εἶχεν ἐστραμμένα τὰ νῶτα.

Καὶ συγχρόνως ἡτοιμάζετο νὰ φύγῃ, καὶ συνάμα ἔστρεφε τὸν κανθὸν τοῦ ὄμματος πρὸς τὴν στέρναν, διὰ νὰ ἰδῇ ἂν διήρκει ἡ ἀγωνία.

Ἀνέλαβε τὸ καλάθι της, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀποθέσει καταγῆς, καὶ ἀπεμακρύνθη δύο βήματα.

Τὰ δύο μικρὰ πλάσματα ἤσπαιρον μέσα εἰς τὸ νερόν. Ἡ μικρὰ εἶχε βυθισθῇ ἤδη. Ἡ μεγαλυτέρα ἐπάλαιε.

Μετ' ὀλίγα δευτερόλεπτα, ἡ γραῖα ἤκουσεν ὀπισθέν της κρότον θύρας ἀνοιγομένης, καὶ ἀσθενῇ φωνήν.

Ἐστράφη. Ἡ θύρα τῆς καλύβης εἶχεν ἀνοιχθῇ. Ἡ ἄρρωστη γυνή, ἡμῆτηρ τῶν δύο κορασίων, ὠχρά, καί τυλιγμένη μὲ μαλλίνην σινδόνα, ὁμοία μὲ φάντασμα, ἵστατο εἰς τὸ χάσμα τῆς θύρας.

— Τί εἶναι; εἶπε μετὰ τρόμου ἡ πάσχουσα γυνή.

Τότε ἡ Φραγκογιαννοῦ, μὲ μεγάλην ἐτοιμότητα, καθὼς ἴστατο ὀρθία, δύο βήματα πρὸς τὴν στέρναν, ἔρριψε τὸ καλάθι της κάτω, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀναλάβει ἀρτίως, καὶ ἄρχισε νὰ τρέχῃ, νὰ πηδᾷ, καὶ νὰ φωνάζῃ:

— Τὰ κορίτσια!... Τὰ κορίτσια!... Πέσανε μέσα!... Κοίταξε!... Δὲν ἔχετε τὸ νοῦ σας, χριστιανοί!... Πῶς κάμανε;... Καί τ' ἀφήνετε μοναχὰ τους, κοντὰ στὴν στέρνα, νερὸ γεμάτη!... Καλὰ ποὺ βρέθηκα!... Νά, τώρα πέρασα κ' ἐγώ... Ὁ Θεὸς μ' ἔστειλε!

Κ' ἐν τῷ ᾧ ἀμα κύψασα, καὶ ἀφαιρέσασα ἐν ἀκαρεῖ τὴν φουστάναν* της, μείνασα μὲ τὴν λεγομένην «μαλλίναν»*, τὴν ἐν εἰδὶ μεσοφορίου, ἀπορρίπτουσα τὰς πατημένας χονδρὰς ἐμβάδας, μείνασα μὲ τὰς κάλτσας τὰς τρυπημένας εἰς τὴν πτέρναν, ἐρρίφθη βαρεῖα, μετὰ πατάγου μέσα εἰς τὸ νερὸν τῆς στέρνας.

Ἡ γυνὴ ἡ ἄρρωστη εἶχεν ἀφήσει βραχνὴν κραυγὴν, κ' ἔτρεξε νὰ κατέλθῃ τὰ δύο ἡτρία λίθινα σκαλοπάτια τῆς εἰσόδου, παραπατοῦσα καὶ μόλις δυναμένη νὰ βαδίζῃ ἐκ τῆς ἀδυναμίας. Πρὶν αὕτη φθάσῃ πλησίον τῆς στέρνας, ἡ Γιαννοῦ εἶχε πιάσει τὸ μικρότερον κοράσιον, τὸ ὅποιον τῆς ἐφαίνετο μᾶλλον πνιγμένον ἤδη, καὶ τὸ ἔσυρε βραδέως πρὸς τὰ ἔξω, μὲ τὴν κεφαλὴν πάντοτε ἐπίστομα εἰς τὸ νερόν. Εἶτα σηκώσασα τὸ μικρὸν σῶμα, ἀφοῦ ἀπέθεσε τοῦτο ἐπὶ τῆς λιθίνης κρηπίδος, ἔκυψε κ' ἔπιασε τὴν ἄλλην κορασίδα, τὴν μεγαλυτέραν. Τὴν ἔδραξεν ἀπὸ τὸ κράσπεδον τοῦ φορέματός της, καὶ ἀπὸ τὸν ἕνα πόδα, κ' ἐνῶ ἐτράβα πρὸς τὰ ἄνω τὸ σῶμα, ἡ κεφαλὴ ἔμενε κάτω, ὅσον τὸ δυνατόν μακροτέραν ὥραν ἐντὸς τοῦ νεροῦ.

Τέλος ἡ μήτηρ εἶχε φθάσει πλησίον τῆς σκηνῆς, καὶ ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔσυρε νὰ ποφασιστικῶς τὸ σῶμα πρὸς τὰ ἔξω. Ἀπέθηκε τοῦτο πλησίον τοῦ ἄλλου σώματος.

Τὰ δύο μικρὰ πλάσματα ἐφαίνοντο ἀναίσθητα.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ μετὰ προσπαθείας, ψάξασα μὲ τοὺς πόδας εἰς τὸ νερόν, ἀνεῦρεν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τὸ στόμιον τῆς στέρνας, τὸ φραγμένον διὰ πλατείας σανίδος μὲ ὑψηλὴν ὡς κοντάριον λαβὴν, καὶ πατήσασα τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τῆς ἐσοχῆς ἐκείνης τοῦ τοίχου ἀνῆλθε μετὰ κόπου εἰς τὴν κρηπίδα ὅλη στάζουσα.

— Είδες! Δέν τὸ ἐσυλλογίστηκα! ἀνέκραξεν ἐπιδεικτικῶς ἡ Φραγκογιαννού. Τάχα δὲν ἔπρεπε νὰ τραβήξω τὸν κόπανο* ἐπάνω, νὰ ξεφράξω τὴ μπούκα, γιὰ ν' ἀδειάσῃ μονομιᾶς ἡ στέρνα, πρὶν πνιγοῦν τὰ κοριτσάκια, τὰ καημένα!

Ἦτο ἀληθές, ἄλλως, ὅτι δὲν τὸ εἶχε σκεφθῇ. Πλὴν νὺπάρχει ὑποκρισία καὶ ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ.

Ἡ Φραγκογιαννού ἐτίναξε τὰ κράσπεδα τῶν ἐνδυμάτων της, τὰ διάβροχα, καὶ ρίπτουσα βλέμμα ἐπὶ τὰ δύο ἀναίσθητα σώματα, ἤρχισεν ἐν βίᾳ καὶ σπουδῇ νὰ λέγῃ:

— Κρέμασμα ἀνάποδα θέλουνε... Χτύπημα μὲ τὸ καλάμι, γιὰ νὰ ξεράσουν μαθές!... Καλὰ ποὺ εἶναι γλυκὸ τὸ νερό... Ποῦ εἶναι ὁ ἄνδρας σου, χριστιανή μου;... Ἔτσι τ' ἀφήνουν, μικρὰ κορίτσια, μοναχά τους, νὰ παίζουν μὲ τὸ νερὸ τῆς στέρνας;... Καλὰ ποὺ ἦρθα! Ὁ Θεὸς μ' ἔστειλε... Ἀπὸ τὸν Ἀνάγυρο ἔρχομαι, ἀπ' τὸν ἐλιώνα... Καλὰ ποὺ ἦτον ἡ πόρτα τοῦ μπαχτσέ ἀνοικτή!... Ποῦ 'ναι ὁ ἄνδρας σου; Ποῦ 'ν' τος; Ὅ, τι μπῆκα ἀπ' τὴν πόρτα, ἀκούω μπλούμ! Τρέχω... Τί νὰ ἰδῶ! Δὲν πρόφθασα... Οὔτε ἤξευρα πὼς εἶς' ἐδῶ. Σὲ εἶχα στὸ χωριὸ πὼς βρίσκεσαι... Εἶχα μάθει πὼς ἦσουν ἄρρωστη... Τὴν τρομάρα ποὺ πῆρα!... Τώρα, κρέμασμα ἀνάποδα, καὶ γλήγορα... Δὲν πιστεύω νὰ εἶναι καλὰ πνιγμένα... Ποῦ 'ναί... τος ὁ ἄνδρας σου; Ποῦ 'ν' τος;

Καὶ δράξασα μετὰ βίας τὸ ἐν σῶμα, τὸ μικρότερον, περὶ τοῦ ὁποίου ἦτο σχεδὸν βεβαία ὅτι ἦτο νεκρὸν ἤδη, τὸ μετέφερε πλησίον ἐνὸς δένδρου, διὰ νὰ τὸ κρεμάσῃ ἀνάποδα, ὡς ἔλεγε.

— Ποῦ εἶν' ἓνα σκοινάκι;... Νά, βλέπω ἓνα σπάγγον μὲ καλαμιὰ! Καλά, θὰ χρειαστῇ.

Ἐνευ ἐν ἀνυπομόνως εἰς τὴν ἄρρωστην γυναικί, νὰ τῆς φέρῃ πλησίον τὴν καλαμιὰ, μὲ τὴν ὁποίαν ἔπαιζαν πρὸ μικροῦ αἱ δύο κορασίδες.

Ἡ γυνή, ζαλισμένη, παραλογισμένη, συμπλέκουσα τὰς χεῖρας ἐν ἀπορίᾳ, ἐν τρόμῳ, ἐν ἀγωνίᾳ, μὲ ἀσθενῆ φωνὴν εἶπε:

— Μὰ ποῦ 'ναι ὁ πατέρας τους;

— Έμένα ρωτᾷς; εἶπεν ἡ Γιαννού.

— Δὲν φωνάζεις;... Δὲν μπορῶ νὰ σκούξω, δὲν ἔχω καρδίτσα, χριστιανή μου... Ἴσως νὰ εἶναι ἀποκάτω, στὸ χωράφι.

Ἡ Φραγκογιαννού, ἀποθέσασα πρὸς ὥραν τὸ μικρὸν σῶμα καταγῆς, εἶχε τρέξει δύο βήματα, καὶ λύσει τὴν καλαμιὰν μὲ τὸν σπάγγον, κ' ἐπροσπάθει νὰ τὸν λύσῃ ἢ τὸν κόψῃ, ὅπως δέσῃ δι' αὐτοῦ τοὺς πόδας τῆς μικρᾶς πνιγμένης εἰς τὸν κλῶνα τῆς κερασέας, καὶ κρεμάσῃ τὸ σῶμα κατὰ κεφαλῆς.

Συγχρόνως, ἀπαντῶσα εἰς τὴν ἐπίκλησιν τῆς γυναικός, ἐφώναξε μὲ ἀγρίαν, ἀλλόκοτον φωνήν:

— Γιάννη!... Γιάννη!

Ἡ κραυγὴ ἀντήχησεν ἀνὰ τὴν κοιλάδα. Ἀλλ' ὁ Γιάννης δὲν ἐφαίνετο. Ἡ Γιαννού ἔδεσε τοὺς πόδας τῆς μικρᾶς, κ' ἐπροσπάθει νὰ τὴν κρεμάσῃ, συγχρόνως δὲ ἐπανέλαβε τὴν κραυγὴν τῆς:

— Γιάννη !... Ποῦ εἶσαι;... Ἐλα!... Τὰ κορίτσια πέσανε μὲς στὴν στέρνα!...

«Καλύτερα πὺν ἄργεῖ», ἔλεγε μέσα τῆς.

— Δὲν ἀκούει, θὰ πῶ*, αὐτὸς ὁ χριστιανός; Τόσο ταμάχι, στὴ δουλειά! Τώρα νύκτωσε πλιά... Γιάννη! Γιάννη!...

Συγχρόνως συνησθάνθη ὅτι σχεδὸν ἐπροδίδετο, καθότι ἡ γυνὴ ἡρητῶς δὲν τῆς εἶχεν εἰπεῖ ὅτι ὁ Γιάννης εἰργάζετο στὸ χωράφι, ἀλλὰ μόνον ἡ ἰδίᾳ τὸν εἶχεν ἰδεῖ, καὶ ἂν τῆς τὸ εἶπέ τις, ἢ πνιγεῖσα παιδίσκη τῆς τὸ εἶπεν. Ὅθεν ἐπέφερε:

— Μὰ ποῦ εἶναι;... Στὸ χωράφι, εἶπες; Καὶ τί κάνει;... Ποιὸς νὰ τρέξῃ, χριστιανή μου, ὥς ἐκεῖ;... Σὺ εἶσαι ἄρρωστη γυναικά... Γιάννη!... Ποῦ εἶσαι, Γιάννη;

Τέλος ἡκούσθη φωνή, πέραν τοῦ ἀκρινοῦ φράκτου, ἀπὸ τὴν ἐσχατιὰν ἐρχομένη.

— Τί εἶναι;... Ποιὸς φωνάζει;

— Τρέξε, Γιάννη!... Τὰ κορίτσια πνιγήκανε! ἔκραξε μὲ μέγαν κόπον ἡ ἄρρωστη γυνή.

Μετὰ ἓν λεπτὸν ἔφθασε τρέχων ὁ Γιάννης.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κρεμάσει τὸ μικρὸν σῶμα, εἶτα ἐσήκωσε καὶ τὸ σῶμα τὸ ἄλλο, τῆς μεγαλυτέρας παιδίσκης, καὶ τὸ ἐψηλάφει μὲ τὰς δύο χεῖρας, ζητοῦσα νὰ βεβαιωθῇ ἂν ἦτο νεκρὸν ἤδη. Καὶ συγχρόνως ἔρριπτε λοξὸν ὕπουλον βλέμμα πρὸς τὴν δύστηνον μητέρα, τὴν ὠχρὰν καὶ ριγοῦσαν ὑπὸ τὴν λευκὴν, μαλλίνηνσινδόνατης, κ' ἔσεισε τὴν κεφαλὴν, ἀκουσίως οἰκτείρουσα τὴν γυναῖκα ἐκείνην.

Ὅταν εἶδε μακρόθεν τὸν πατέρα, τὸν κηπουρόν, νὰ τρέχῃ πρὸς τὰ ἐδῶ, ἐγύρισε τὸ σῶμα μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω, καὶ τὸ ἐκράτει προσωρινῶς οὕτω διστάζουσα καὶ ἔντρομος.

— Τί εἶναι;... Τί τρέχει; ἔκραξεν ἐν ἄκρα ἀπορίᾳ ὁ Γιάννης.

— Νά! καλὰ ποὺ βρέθηκα! ἐφώνασε πρὸς τοῦτον ἡ Φραγκογιαννοῦ... Ἦρχομουν ἀπὸ τὸν Ἀνάγυρο, μὲ τὸ κοφίνι μου. Ἔλεγα νὰ σοῦ δώσω κανένα βότανο, ἀπ' αὐτὰ ποὺ μάζωξα σήμερα στὸ ρέμα, γιὰ νὰ κάμετε ματζούνι γιὰ τὴν γυναῖκά σου!... ἐπειδὴ εἶχα μάθει πὼς ἦτον ἄρρωστη... Καλὰ ποὺ βρέθηκε ἡ πόρτα ἀνοιχτή!... Μπαίνω μέσα... Ἀκούω, μπλούμ! τὴν τρομάρα ποὺ πῆρα! Τὰ δυὸ κορίτσια, καθὼς ἔπαιζαν μὲ τὴν καλαμιὰ, ἔπεσαν στὴ στέρνα... Κατὰ πῶς φαίνεται, ὅσο μπόρεσα νὰ καταλάβω, εἶχαν πιάσει καυγὰ ποιά νὰ κρατῇ τὴν καλαμιὰ, γιὰ νὰ βγάλῃ τάχα τὰ ψάρια... Ἡ μικρὴ ἤθελε ν' ἀρπάξῃ τὴν καλαμιὰ ἀπ' τὴ μεγάλη... Σπρώχνοντας ἡ μεγάλῃ τὴ μικρὴ, τὴν ἔρριξε μὲς στὸ νερό, καὶ πιάνοντας ἡ μικρὴ τὴν μεγάλῃ, κατὰ πῶς φαίνεται, τὴν ἐτράβηξε μαζὶ τῆς μὲς στὴ στέρνα. (Ἡ Φραγκογιαννοῦ εἶχε αὐτοσχεδιάσει τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ἐκ τοῦ προχείρου, καὶ ἐξ ἐμπνεύσεως.) Ἄχ! τὴν τρομάρα ποὺ πῆρα! Ἀκούω ἓνα μπλούμ! Καλὰ ποὺ βρέθηκα! Ὁ Θεὸς μ' ἔστειλε... Ἀμμή, ἔτσι ἀφήνουνε, χριστιανοί μου, μικρὰ κορίτσια, νὰ παίζουν μοναχὰ τοὺς κοντὰ στὴ στέρνα, γεμάτη νερό!...

Ὁ Γιάννης, ἰδὼν τὰ δύο ἀναίσθητα σώματα εἰς τὰς ὥχρας ἀκτῖνας τῆς ἀμφιλύκης, τραβῶν τὰ μαλλιά του, δάκνων τοὺς ἄρμους τῶν δακτύλων του, ἀπήντησεν:

—ὦ!... τί ἁμαρτίες!... ἔχεις δίκιο, χριστιανή μου! Ἄχ!... καὶ τί ἦτον αὐτό!... Κ' ἐγὼ ἤμουν κάτω στὸ χωράφι, κ' ἔβγαζα τὰ χορτάρια... καὶ δὲν μποροῦσα νὰ ἡσυχάσω, τὸ ἔρμο!... Ἕνα σαράκι μ' ἔτρωγε!... Καὶ δὲν ἐσυλλογίστηκα πὼς ἡ στέρνα ἦτον γεμάτη. Κ' εἶχα ἓνα φόβο, μιὰν ὑποψία... ἔλεγα ν' ἀφήσω τὸ βοτάνισμα, νὰ ῥθω, νὰ τρέξω, στὸν μπαχτσὲ πίσω... Κ' ἔλεγα, ὁ ἔξαποδῶ κάτι μοῦ σκαρώνει, κάτι μοῦ μαγειρεύει... Καὶ δὲ μοῦ ἔκανε καρδιά, ν' ἀφήσω τὴ δουλειά, τὸ ἔρμο! ὦχ! δίκιο ἔχεις, ὅ,τι καὶ νὰ πῆς, χριστιανή μου. Ἄχ! ἄχ! τί ἁμαρτίες;

Καὶ ἐν πολλῇ ἀγωνίᾳ, ὁ κηπουρὸς συνειργάσθη εἰς τὰ πρόχειρα ἐναντίον τοῦ πνιγμοῦ μέσα, τὰ ὅποια συνίστα ἡ πολύπειρος Φραγκογιαννοῦ.

.....
.....

Ἡ γραῖα Χαδούλα ἐξ ἀνάγκης ἔμεινε καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα εἰς τὴν καλύβην, ὅπου ἐδοκίμασεν ὅλα τὰ σπάνια καὶ ἀπερίγραπτα συναισθήματα τῆς φόνισσας μεταβαλλομένης αἰφνης εἰς ἰάτρισσαν τῶν ιδίων θυμάτων της. Μὲ ὅλα τὰ κρεμάσματα καὶ τὰς ἐντριβάς, τὰ ὅποια ἐφήρμοσεν αὕτη, τὰ δύο κοράσια ἀπέθαναν. Τὸ πρῶτον ἔτρεξεν ὁ Γιάννης εἰς τὴν πολίχνην διὰ νὰ δώσῃ εἶδησιν εἰς τὰς ἀρχάς, ἐνῶ ἡ Φραγκογιαννοῦ μείνασα ὀπίσω ἐσυντρόφευε τὴν ἄρρωστην μητέρα, κλαίουσαν καὶ ὀδυρομένην, ἐξασκοῦσα καὶ τὸ ἔργον τῆς παρηγορητρίας, σιμὰ εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἰάτρισσας.

Ὁ εἰρηνοδίκης καὶ ὁ «ἐκπληρῶν τ' ἀστυνομικὰ» πάρεδρος ἦλθον ἐπὶ τόπου. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀνακρινομένη διηγήθη τὴν χθεσινὴν ἐκδρομὴν της, καὶ τὴν τυχαίαν διέλευσίν της ἀπὸ τὸν λαχανόκηπον. Εἶτα ἐπανελάβε σχεδὸν κατὰ λέξιν ὅσα εἶχεν εἰπεῖ εἰς τὸν πατέρα τῶν δύο κορασίων: «Ἡ μικρότερη ἤθελε ν' ἀρπάξῃ τὴν καλαμιὰ ἀπ' τὴν μεγαλύτερη. Σπρώχνοντας ἡ μεγάλη τὴν μικρὴ τὴν ἔρριξε μέσα στὸ νερό, καὶ πιάνοντας ἡ μικρὴ τὴν μεγάλη, κατὰ πῶς φαίνεται, τὴν ἐτράβηξε μαζί της μὲς στὴ στέρνα». Ταῦτα ἐξέφερε μᾶλλον

ὡς συμπερασμοὺς ἢ ἀνακρινομένη· διότι μόλις ἐπάτησε τὸ κατώφλιον τῆς θύρας, ἔλεγε, κιᾶκουσε ἕνα μπλούμ! καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ προλάβῃ τὴν καταστροφὴν, μόνον ἐπῆρε «μεγάλῃ τρομάρᾳ».

Ὁ παρεπιδημῶν ἰατρός, κ. Μ., ἦλθεν, εἶδε τὰ πτώματα καὶ συνέταξε τὴν ἔκθεσίν του· ἀπεφάνθη ὅτι τὰ δύο κοράσια ἐπνίγησαν ἐκπτώσεως εἰς τὸ ὕδωρ.

Οὐδεμία ἔνδειξις οὔτε ὑποψία ὑπῆρχε κατὰ τῆς Φραγκογιαννοῦς. Τὰ δύο μικρὰ πλάσματα τὰ ἐδιάβασεν εἰς ἱερεὺς ἐλθόν, εἰς τὸν ναῖσκον τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου, καὶ τὰ ἔθαψαν ἐκεῖ ἔξω, μεταξὺ σχοίνων καὶ θάμνων, πλησίον εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ναΐσκου.

I

Κεφάλαιον

Ἀρῆλθον αἱ ἐορταὶ τοῦ Πάσχα. Τὴν ἐβδομάδα τοῦ Θωμᾶ, ἡ γραῖα Χαδούλα, βοηθουμένη ἀπὸ τὴν μικρὰν κόρην της, τὴν Κρινιώ, ἔπλυνεν ἐντὸς τῆς εὐρείας αὐλῆς τοῦ κύρ Αλεξάνδρου τοῦ Ροσμαῆ, γέροντος προκρίτου, ὅστις ἦτο σύντεκνός της, καὶ τῆς εἶχε βαπτίσει σχεδὸν ὅλα τὰ τέκνα. Εἰς τὸ ὑπόστεγον μέρος τῆς αὐλῆς τὸ καλούμενον λαδαρειό*, δίπλα εἰς τὴν πελωρίαν ξυλίνην καρούταν*, ὁμοιάζουσιν πολὺ μὲ τὴν Κιβωτὸν τοῦ Νῶε, ὅπως τὴν ζωγραφίζουν, πλησίον εἰς τὸ φρέαρ, καὶ ὅπου ἡ ἀναθάλλουσα τεραστία μορέα ἐξέτεινε τοὺς μεγάλους καταπρασίλους κλώνάς της, ὡς χιαστὴν εὐλογίαν διδομένην σταυροειδῶς εἰς ἀξίους καὶ ἀναξίους, ὁ μικρὸς κῆπος φραγμένος μὲ δρύφακτα ἐξεδίπλωνε πολύχρωμα μεθυστικὰ ἄνθη εἰς δρόσον γλυκασμοῦ καὶ τρυφὴν ὁμμάτων δι' ὅλα τοῦ Θεοῦ τὰ πλάσματα· δίπλα εἰς τὴν μικρὰν κάμινον μὲ τὴν κτιστὴν στέρναν τῶν στεμφύλων, εἶχεν ἡ Φραγκογιαννοῦ τὴν μεγάλην, βαθεῖαν σκάφην της, παραπλεύρως ταύτης ἄλλην σκάφην ἡ Κρινιώ, καὶ ἀκούραστοι αἱ δύο ἀπὸ δύο ἡμερῶν ἔπλυνον, ἐμπουγάδιαζαν, ἐξέβγαιναν, ἄπλωναν, ἐστέγνωσαν, ἐμάζευαν, καὶ ἀκόμα δὲν εἶχον τελειώσει τὴν καλὴν των ἐργασίαν.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἡ Φραγκογιαννοῦ εἶχεν ἐνοχληθῇ μεγάλως ἀπὸ τὰ τρεξίματα, τοὺς θορύβους, καὶ τὰ καμώματα ἐνὸς σμήνους μικρῶν παιδίων καὶ κορασίων, τὰ ὅποια εἰσήλυνον ἐντὸς τῆς αὐλῆς κ' ἐθορύβουν. Σχεδὸν ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς, δέκα ἢ δεκαπέντε τὸν ἀριθμόν, εἰσέβαλλον εἰς τὴν αὐλήν, ἔτρεχαν ἐδῶ-ἐκεῖ, ἐχοροπηδοῦσαν, ἐκυνηγοῦντο γύρω γύρω εἰς τὴν καρούταν, ἔπαιζον τὸ κρυφτάκι, ἔκυπταν εἰς τὸ φρέαρ, Νάρκισσοι διὰ νὰ ἰδοῦν τὴν σκιάν των εἰς τὸ ὕδωρ, μὲ κίνδυνον νὰ πέσουν μέσα, ἐξέβαλλον μεγάλας,

άνθρωπους φωνάς, ὡς Ἥχοί, θυγάτρια κρυπτόμενα ὀπισθεν τῆς καρούτας, εἰς τὰ σκοτεινὰ στενώματα, ὅπου τὰ ἔθελγεν ὁ παιγνιώδης φόβος — καὶ ὅλα ταῦτα μὲ μεγάλην παιδικὴν ἀδιακρισίαν καὶ φορτικότητα, μὴ ἀφήνοντα τὴν φίλεργον γραῖαν καὶ τὴν κόρην τῆς νὰ κάμουν ἥσυχαι τὴν ἐργασίαν των.

Δύο πύλας εἶχεν ἡ εὐρεῖα αὐλή, τὴν μεγάλην καὶ τὴν μικράν. Καὶ τὰς δύο τὰς εἶχε κλείσει ἐπανειλημμένως ἡ Γιαννοῦ μὲ τὸν μοχλόν, ἢ μὲ τὸ μάνδαλον, ἐλπίζουσα νὰ εὕρῃ ἡσυχίαν· κ' αἱ δύο εὐρίσκοντο μετ' ὀλίγον ἀνοικταὶ ἐκάστοτε· τοῦτο διότι καὶ οἱ ἔνοικοι ἐλάμβανον συχνὰ ἀνάγκην νὰ εἰσέλθουν ἢ νὰ ἐξέλθουν, καὶ ἄλλοι ἐκτὸς τῶν παιδίων ἔξωθεν ἤρχοντο, συγγενεῖς ἢ φίλοι τῆς οἰκίας. Ἐκαμε παραστάσεις εἰς τὴν σεβασμίαν γερόντισσαν, τὴν οἰκοκυράν, ἣτις ἐπανειλημμένως ἐμάλωσε τὰ παιδιά, ὅλως ἀλυσιτελῶς. Παρεπονέθη εἰς δύο γειτόνισσες, μητέρας τινῶν ἐκ τῶν θορυβούντων παιδίων. Αὗται τῆς ἀπήντησαν ὅτι «νὰ κοιτάζῃ τὴ δουλειά της, καὶ νὰ μὴν κάνῃ κουμάντο σὲ ξένο βιό».

Κοντὰ τὸ μεσημέρι, ἡ Γιαννοῦ ἔστειλε τὴν Κρινιώ στὸ σπίτι, διὰ νὰ φέρῃ ψωμὶ καὶ φάβα, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰπῇ ὅτι θὰ ἔβραζεν ἡ Ἀμέρσα — ἣτις εἶχε πάντοτε τὸν ἐργαλειόν της εἰς τὸ σπίτι, καὶ δὲν συνήθιζεν ἀλαμβάνη μέρος εἰς τὴν πλύσιν καὶ ἄλλας ἐξωτερικὰς ἐργασίας — διὰ νὰ γευματίσουν.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔμεινε πρὸς ὥραν μόνη, ἐξακολουθοῦσαν ἀπλύνῃ. Τὴν ὥραν ἐκείνην ὑπῆρχον ἐν τὸς τῆς αὐλῆς μόνον δύο ἡτρία κοράσια, τὰ ὁποῖα δὲν ἐθορύβουν κι αὐτὰ ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ παιδιά. Ἀφότου μάλιστα εἶχεν ἰδρυθῇ εἰς τὸ χωρίον σχολεῖον τῶν θηλέων, τὰ κοράσια εἶχον μεγάλως ξυπνήσει. Ἡ κυρὰ δασκάλα πολλὰ γράμματα δὲν τὰ ἐδίδασκεν, ἀκόμη ὀλιγώτερα χειροτεχνήματα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐμάνθανε «νὰ λάβουν θάρρος» καὶ νὰ μὴν κάνουν «σὰν σκιασμένα» καὶ σὰν «βουνίσια», καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἦτο καιρὸς πλέον νὰ «χειραφετηθῶσιν».

Ἡ Φραγκογιαννοῦ τὰ ἐμάλωσεν ἐπανειλημμένως, ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἄκουαν. Τὸ ἐν μάλιστα θυγάτριον, μόλις ἐπτά ἐτῶν, τῆς γειτόνισσας τῆς Προπαντίνας, ἡ Ξενούλα, ἄρχισε νὰ περιγελᾷ τὴν γραῖαν μὲ μιμικὰς κινήσεις τῶν χειρῶν καὶ τοῦ στόματος.

Στιγμήν τινα, τὰ δύο ἄλλα κοράσια ἔτρεξαν ἔξω τῆς αὐλῆς, ἡ δὲ Ξενούλα, μείνασα, ἔκυπτεν εἰς τὸ φρέαρ, κ' ἐζητοῦσε, μέμιναν βέργαν, νὰ φθάσῃ καὶ ταράξῃ τὸ νερόν. Ἐκυπτεν ἐπιμόνως, ἀλλ' ἡ βέργα ἦτο πολὺ κοντὴ καὶ δὲν ἔφθανε.

—Ἐ! Θέ μου, καὶ νὰ 'πεφτες μέσα, Ξενούλα! εἶπε μὲ ἀλλόκοτον γέλωτα ἡ Φραγκογιαννοῦ. Τί λευθεριὰ θὰ 'κανες τῆς μάννας σου!

—Ἐ! Σέ μου, τσαὶ νὰ 'μπεμπες μπέσα! ἐμιμήθη παρωδοῦσα τὴν φωνὴν ἡ Ξενούλα! Τοὶ λελυγιά τσάκαλες τσῆ μπάμιας σου!

Εἶχεν ἀνασηκωθῇ ὀλίγον, καὶ πάλιν ἔκυψε βαθύτερον ἢ πρίν.

Τὸ στόμιον τοῦ πηγαδιοῦ, τετράγωνον, ἦτο φραγμένον μὲ σανίδας ἀνίσου πλάτους, ὥστε αἱ πλευραὶ δὲν εἶχον τὸ αὐτὸ ὕψος. Ἡ μικρὰ σανὶς, ἐφ' ἧς ἔκυπτεν ἡ Ξενούλα, ἦτο χαμηλοτέρα τῶν ἄλλων τριῶν, φθαρμένη, ὀλισθηρὰ, φαγωμένη ἀπὸ τὴν προστριβὴν τοῦ σχοινοῦ τοῦ κουβᾶ, δι' οὗ ἦν τλουν ὕδωρ, μὲ σκουριασμένα καρφία, σαπρὰ καὶ κινουμένη. Καθὼς ἔκυψεν ἡ παιδίσκη, ἐστηρίχθη ὅλη, μὲ τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν σανίδα, ἐγλίστρησεν, ἡ σανὶς ἐνέδωκεν, ἐξεκόλλησεν ἀπὸ τὴν μίαν ἄκραν, καὶ ἡ Ξενούλα ἔπεσε κατακέφαλα μέσα εἰς τὸ χάσκον στόμα τοῦ φρέατος. Ἠκούσθη πνιγμένη κραυγὴ, κτύπος, καὶ εἶτα μέγας πλαταγισμὸς εἰς τὸ ὕδωρ.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ ἦτο μίαν καὶ ἡμίσειαν ὀργυιὰν κάτω τοῦ στομίου, τὸ δὲ βάθος τοῦ νεροῦ πρέπει νὰ ἦτο μιᾶς ὀργυιάς.

Ἐξ ἐμφύτου ὀρμῆς, ἡ Φραγκογιαννοῦ ἠθέλησε νὰ φωνάξῃ καὶ νὰ τρέξῃ εἰς βοήθειαν. Ἀλλὰ τὴν μὲν κραυγὴν τῆς ἡ ἰδίᾳ ἔπνιξεν εἰς τὸν λάρυγγα, πρίν τὴν ἐκβάλλῃ, αἱ δὲ κινήσεις παρέλυσαν καὶ τὸ σῶμά της ἐπάγωσεν. Ἀλλόκοτος στοχασμὸς τῆς ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν. Ἴδου ὅτι μόλις σχεδὸν ὡς ἀστεῖσμόν εἶχεν ἐκφέρει τὴν εὐχήν, νὰ ἔπιπτεν ἡ παιδίσκη μέσα στὸ πηγάδι, καὶ ἰδοὺ ἔγινεν! Ἄρα ὁ Θεὸς (ἐτόλμα νὰ τὸ σκεφθῇ;) εἰσήκουσε τὴν εὐχήν τῆς, καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπιβάλλῃ πλέον χεῖρας, ἀλλὰ μόνον ἤρκει νὰ ἡῤχετο, καὶ ἡ εὐχή της εἰσηκούετο.

Μετὰ μίαν στιγμὴν, ἔλαβεν ἀπόφασιν νὰ ἔλθῃ μέχρι τοῦ στομίου

τοῦ φρέατος, νὰ κύψη καὶ νὰ ἰδῇ εἰς τὸ βάθος. Εἶδε τὴν ἀγωνίαν τῆς μικρᾶς κόρης, ἀσπαιρούσης μέσα εἰς τὸ νερόν, εἶπε καθ' ἑαυτὴν ὅτι, καὶ ἂν ἤθελε, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν σώσῃ. Ἀλλὰ βεβαίως, ἂν ἐπνίγετο... αὐτὴν θὰ κατηγόρουν! Νὰ κράξῃ τώρα βοήθειαν, ἦτο ἀργά. Ἀργὰ ἴσως θὰ ἦτο διὰ νὰ σωθῇ ἡ μικρά, ἀλλὰ πιθανῶς δὲν θὰ ἦτο ἀργὰ διὰ νὰ δείξῃ αὐτὴ τὴν ἀθωότητά της. Καὶ ὅμως δὲν ἀπεφάσισε νὰ κράξῃ. Καλύτερον θὰ ἦτο, ἂν ἀμέσως τὸ εἶχε κάμει. Ἀλλ' ὅποια κακὴ τύχη! Πῶς τὴν ἐπαίδευεν ἡ ἀμαρτία! Ἄν ἦτον τώρα ἡ Κρινιώ ἐδῶ, πόσον εὐκταῖον θὰ ἦτο! Ἐκείνη βεβαίως θὰ ἦτον ἱκανὴ νὰ κατέλθῃ ξυπόλυτη εἰς τὸ νερόν —διότι τὸ πηγάδι, ὅπως συνήθως συμβαίνει, εἶχε πατήματα εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους, ἐσοχὰς ἐντὸς τοῦ κτιρίου τῶν λίθων, ἂν καὶ ἴσως πολὺ ἐπικινδύνους καὶ ὀλισθηράς—καὶ πιθανὸν ἦτον νὰ κατ' ὄρθωσεν ἡ Κρινιώ νὰ σώσῃ τὴν μικρὰν κορασίδα. Τώρα ὅμως ἦτο ἀπελπισία καὶ θάνατος!

Εἰς αὐτὰς τὰς στιγμὰς, ἡ Φραγκογιαννοῦ εἶχε λησμονήσῃ τὴν πρῶτην ἰδέαν της — ὅτι ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ εἰσακουσθῇ ἡ εὐχή της καὶ νὰ πνιγῇ ἡ παιδίσκη. Εἶτα εὐθὺς πάλιν ὁ λογισμὸς οὗτος τῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὸν νοῦν — καὶ ἀκουσίως ἐγέλασε πικρὸν γέλωτα.

Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἀπεφάσισε τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ.

«Ἄς πάω στὸ σπίτι, εἶπε μέσα της. Θὰ προφασισθῶ, ἐπειδὴ τὸ Κρινιώ ἀργεῖ νὰ ἔλθῃ — ἴσως νὰ μὴν εἶν' ἔτοιμο τὸ φαῖ— πῶς πείνασα τάχα πολὺ, κ' ἐπροτίμησα νὰ φᾶμε ὅλοι στὸ σπίτι, γιὰ νὰ βγάλω ἀπ' τὸν κόπο καὶ τὸ Κρινιώ, νὰ κουβαλᾷ». Καὶ ἐν ἀκαρεῖ, ἀφοῦ ἐτοποθέτησε τὴν σκάφην μὲ ὅσα ροῦχα εἶχε μισοπλυμένα ἀκόμη ὀπισθεν τῆς καρούτας, εἰς μέγα ξύλινον ἀμπάριον, τὸ ὅποιον ἐκλείδωσε, κ' ἔβαλε τὸ κλειδίον στὴν τσέπην της, ἐξῆλθε τρέχουσα ἀπὸ τὴν αὐλήν, διὰ τῆς μικρᾶς πύλης, τὴν ἐκλείσεν ἐξωθεν μετὰ τὸ μάνδαλον, καὶ ἀπῆλθεν.

ΙΑ

Κεφάλαιον

φοῦ τὸ σῶμα τῆς Ξενούλας ἀνεσύρθη ἀπὸ τὸ φρέαρ, πνιγμένον καὶ νεκρόν, ἡ γραῖα Χαδούλα δὲν ἦτο πλέον ἡσυχῇ, κρυερὸς φόβος ἤρχισεν ἀτὴν κατατρύχῃ... Ἐλεγεν ὅτι τώρα, ἂν καὶ δὲν ἔπταιε, δὲν θὰ ἐγλύτωνε πλέον.

Τῷ ὄντι, ἡ ἐξουσία εἶχεν ἀρχίσει νὰ συλλαμβάνῃ ὑποψίας. Ἡ σύμπτωσις ὅτι ἡ γραῖα ἐκείνη εἶχεν εὐρεθῇ δευτεραγωνιστοῦσα εἰς τὸν πνιγμὸν τῶν δύο κορασίων τοῦ Γιάννη τοῦ Περιβολᾶ, εἰς τῆς Μαμοῦς τὸ ρέμα ὁπου ὀλῆ ἡ ὑπόθεσις, καί τοι δὲν προέκυψαν στοιχεῖα ἐνοχῆς ἢ καὶ νύξεις πρὸς ὑποψίαν, εἶχέ <τι> τὸ παράδοξον καὶ τὸ ἀλλόκοτον, καὶ ὅτι αὐτὴ πάλιν ἡ γραῖα εὐρίσκετο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ γέροντος Ροσμαῖ, κατὰ τὰς ὥρας περίπου ὅτε ἐπνίγετο εἰς τὸ φρέαρ ἡ μικρὰ Ξενούλα, ἡ θυγάτηρ τοῦ Προπαντῆ, παρεῖχε νύξεις τινὰς ὑποψίας εἰς τὸν εἰρηνοδίκην, ὅστις ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ παρέδρου, τοῦ «ἐκπληροῦντος τ' ἀστυνομικά». Καὶ τότε ὁ πάρεδρος, ὅστις ὡς δημόσιος κατήγορος περιωρίζετο μόνον ν' ἀγορεύῃ κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν ποινικῶν, λέγων: «Κατὰ τς μαρτυρίες ποὺ εἶπαν οἱ μαρτύροι, φαίνεται νὰ ἔκαμε, ἢ φαίνεται νὰ μὴν ἔκαμε τὴν πρᾶξιν», ὅλον δὲ τὸν ἄλλον καιρὸν δὲν ἐλάμβανεν ἀφορμὴν ν' ἀναπτύξῃ τὴν δραστηριότητά του ἢ νὰ τροχίσῃ τὴν γλῶσσάν του, ἀπλῶς ἀπήντησεν ὅτι «ἀφοῦ ἔτσι τὸ λέει ὁ εἰρηνοδίκης, ἔτσι θὰ εἶναι, κ' ἔτσι μοῦ φαίνεται». Καὶ τότε οἱ δύο ἀπεφάσισαν ν' ἀνακρίνωσιν αὐστηρότερον τὴν Χαδούλαν, χήραν Ἰωάννου Φράγκου, κ' ἐν ἀνάγκῃ νὰ τὴν προσωποκρατήσωσι.

Κατὰ τὴν πρώτην ἀνάκρισιν, ἣτις εἶχε γίνοι ἐπὶ ποδὸς κ' ἐπιτοπίως —τότε ὁ εἰρηνοδίκης καὶ ὁ ἀστυνόμος δὲν εἶχον συλλάβει ἀκόμη ρητὰς ὑποψίας, ἢ δὲν τὰς εἶχον ἀνακοινώσῃ πρὸς ἀλλήλους (ὅποτε

διὰ τῆς συνεπινεύσεως τοῦ ἐνὸς ἢ πεποιθήσεις τοῦ ἄλλου, ὡς πάντοτε συμβαίνει, ἐδεκαπλασιάζετο) — ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐν ἀταραξίᾳ εἶχε καταθέσει τὰ γνωστὰ ἤδη γεγονότα, ἄνευ τῆς ἐσωτερικῆς ψυχολογίας των· ὅτι δηλ, αὐτὴ, ἐκεῖ ποὺ ἔπλυνε, «σὺν ἀπέρας ἐτὸ μεσημέρι, κ' ἐπείνασε, κ' ἡ κόρη τῆς ἡ Κρινιώ εἶχεν ὑπάγει στὸ σπίτι νὰ φέρῃ τὸ φαῖ, καὶ σὺν ἀργοῦσε, κι αὐτὴ εἶχε παραπεινάσει — καὶ τὴν εἶχαν καταζαλίσει τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τὰ παιδιὰ καὶ τὰ κορίτσια, ποὺ ἐχαλνοῦσαν τὸν κόσμον μὲ τὰ παιγνίδια καὶ τὶς ἀταξίες τους μὲς στὴν αὐλή, καὶ γύρω-γύρω στὸ λαδαρειό, καὶ γύρω-τριγύρω στὴν καρούτα, καὶ στὸ πηγάδι σιμά· εἰς τὰς φρονίμους νοουθεσίας τῆς αὐτᾶ, κακομαθημένα, τὴν ἐπεριγελοῦσαν καὶ τὴν ἠρέθιζαν, καὶ τὴν ἔκαμνον νὰ χάσῃ τὴν ὑπομονήν — ὅλα τ' ἄνωτέρω ἐπεβεβαίωσε κ' ἡ Κρινιώ, ἡ κόρη τῆς — τότε αὐτὴ, καταζαλισμένη καὶ μὴ δυναμένη νὰ σταθῇ στὰ πόδια τῆς ἀπ' τὴν πείνα, ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ στὸ σπίτι, διὰ νὰ φάγουν ὅλοι μαζί ἐκεῖ, ν' ἀπαλλάξῃ καὶ τὴν Κρινιώ ἀπὸ τὸν περισσὸν κόπον τῆς μεταφορᾶς τοῦ φαγητοῦ, κι αὐτὴ νὰ ἡσυχάσῃ πρὸς ὥραν καὶ νὰ ξαποστάσῃ. Ἐξῆλθε λοιπὸν τῆς αὐλῆς, κ' ἔκλεισε τὴν θύραν μὲ τὸ μάνδαλον. Ὅταν, μετὰ τὸ γεῦμα, ὡς μίαν ὥραν ἀργότερα, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν αὐλήν, μαζί μὲ τὴν Κρινιώ, κατ' ἀρχὰς δὲν ὑπώπτεισαν τίποτε, κ' ἐπανελάβον τὴν ἐργασίαν των. Ὁ θόρυβος τῶν παιδίων εἶχε κοπάσει πρὸς ὥραν τότε. Ὅταν ὁμως μετ' ὀλίγον ἐχρειάσθῃ ν' ἀντλήσουν νερὸν ἀπὸ τὸ φρέαρ, τότε τὸ «γιουρδέλι»*, ἥτοι τὸ ἀντλήμα τῆς Κρινιώς, προσέκρουσεν εἰς στερεὸν σῶμα ἐντὸς τοῦ ὕδατος, κι αὐτὴ ἐν ἐκπλήξει καὶ φόβῳ ἔκραξε τὴν μητέρα τῆς. Τότε αἱ δύο ὁμοῦ ἀνεκάλυψαν τὸ σῶμα τῆς μικρᾶς κόρης ἐπιπλέον, ἢ μᾶλλον βυθισμένον ἤδη ἐντὸς τοῦ ὕδατος».

Ἡ Κρινιώ ἦτον ἐντελῶς εἰλικρινῆς βεβαιοῦσα τ' ἄνωτέρω. Ὁ εἰρηνοδίκης ἤκουσεν εὐμενῶς τὴν κατάθεσιν ταύτης. Ἀλλ' ὁμως ἔκαμε μορφασμὸν εἰς τὴν μητέρα τῆς. Ἐκεῖνος ὁ μορφασμὸς — ἐκεῖνα τὰ «μοῦτρα» τοῦ εἰρηνοδίκου — δὲν τῆς ἤρεσαν, τῆς Φραγκογιαννοῦς, ἥτις ἦτο λίαν πεπειραμένη, καὶ τότε μεγάλη ἀγωνία τὴν ἐκυρίευσεν.

Εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Τραχήλαινας τῆς κόρης τῆς, ὅπου εὐρίσκετο μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, δὲν ἔπαυε νὰ κοιτάζῃ ἀνήσυχος ἀπὸ τὸ παράθυρον. Διεύθυνε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν ἰδίαν τῆς μικρὰν οἰκίαν, ἥτις καίτοι μὴ ἀντικρύζουσα, ἀλλὰ πλαγίως κειμένη, ἦτο

όρατή, ἐπειδὴ ἐξεῖχε πέραν τῶν ὀλίγων μεσολαβουσῶν οἰκιῶν, δύο ἢ τρεῖς πῆχες πρὸς τὸν δρόμον. Ἡ Γιαννοῦ, ἃν καὶ συχνὰ ἐκοίταζε, δὲν ἔβλεπε τίποτε. Ἡ κόρη της ἡ Δελχαρῶ, εἶδε τὴν ἀνησυχίαν της, κι ἄρχισε νὰ κοιτάζῃ ὅπως ἡ μήτηρ της, καὶ αὐτὴ. Τὴν ὥραν τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, αἶφνης μετὰ κρυφίου φόβου τὴν ἔκραξε:

— Μάννα! Μάννα!

— Τί εἶναι;

— Ἔλα νὰ ἰδῇς!

— Τί;

— Δυὸ ταχτικοὶ στέκονται καὶ κοιτάζουν ἔξω ἀπ' τὴν αὐλή, στὸ σπίτι σας...

Ἡ γραῖα Χαδούλα ἐσηκώθη, καὶ εἶδεν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐφοβεῖτο. Δύο «ταχτικοί», ἥτοι χωροφύλακες, ὅπως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ υἱοῦ της, τοῦ Μώρου — ὅποτε οὗτος, πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν περίπου εἶχε σύρει ἐκ τῆς κόμης ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου τῆς ὁδοῦ τὴν μητέρα του, καὶ εἶχε μαχαρῶσει τὴν ἀδελφήν του — ἴσταντο παραμονεύοντες, κοιτάζοντες ἀπλήστως πρὸς τὴν οἰκίαν.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ εἶδε καὶ ἐπείσθη ὅτι μέγας καὶ ἐπικείμενος κίνδυνος τὴν ἠπειλεῖ.

— Πρέπει νὰ πάρω τὰ βουνά, δυχατέρα! εἶπεν αἶφνης. Ἄνπροφτάσω!

— Γιατί, μάννα; εἶπεν ἐν ἀγωνίᾳ ἡ Δελχαρῶ.

— Γιατὶ... μὲ γυρεύουν γιὰ νὰ μὲ φυλακώσουν.

— Ἀλήθεια;... Ἐσὺ τὸ ἔρριξες, μάννα, τὸ κορίτσι στὸ πηγάδι;!

— Ὅχι, μάρτυς μου ὁ Θεός!... Αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαμα, εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ.

— Τότε;...

— Σιώπα!

— Ἡ ἁμαρτία σέ κυνηγᾷ, μάννα, εἶπε δειλῶς ἡ Δελχαρῶ.

— Σιώπα! Μουρλάθηκες; εἶπε βλοσυρὰ ἡ μάννα της, ὑποπεύσασα ὑπαινιγμόν τινα εἰς τὸν τόνον μεθ' οὗ ὠμίλει ἡ κόρη της.

— Τί νὰ πῶ κ' ἐγώ, ἡ καημένη! εἶπε συμπλέκουσα τὰς χεῖρας ἐν ἀμηχανίᾳ, ἡ Δελχαρῶ.

— Ἄ! αὐτὸ μὴν τὸ λές! ὅχι! Δὲν κάνει νὰ τὸ λές!

Καὶ τρομερά, κατῆλθε τὴν σκάλαν νὰ φύγη.

— Ποῦ πᾶς, μάννα;

— Στὰ βουνά, σοῦ εἶπα!... Δῶσέ μου λίγο παξιμάδι.

Ἡ Δελχαρῶ ἔτρεξε ν' ἀνοίξῃ τὸ ἐρμάριον, κ' ἔλαβεν ἐκεῖθεν ὀλίγα παξιμάδια.

— Δῶσέ μου καὶ τὸ καλάθι μου... κ' ἓνα μαχαιράκι, ἐπανέλαβεν ἐν ἄκρα βία ἡ Φραγκογιαννού... Βάλε μου κ' ἓνα χράμι μάλλινο μέσα... καὶ τὴ μανδήλα μου... τὰ παλιοτσόκαρά μου... Δῶσέ μου καὶ τὸ ραβδί μου... ψάξε νὰ τὸ βρῇς!

Ἡ Δελχαρῶ, ἐν ἄκρα σιγῇ καὶ ὑπομονῇ, ἐπροσπάθει νὰ ἐκτελέσῃ ὅλας τὰς ἐτοιμασίας ταύτας.

— Ποῦ θὰ πᾶς, μάννα; ἐπανέλαβε κλαίουσα. ὦ! καίετ' ἡ καρδιά μου!

— Μὴν κλαῖς!... Κάπου θὰ κρυφτῶ, σέ καμμιὰ τρύπα... Ἡσυχία, ἐσεῖς, φρόνιμα! ὥς ποῦ νὰ περάσῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου!

Καὶ λαβοῦσα τὸ καλάθιον καὶ τὸ ραβδίον της, κατῆλθε σιγά. Ἔκαμε τὸν σταυρόν της.

Αἰφνης ἐκοντοστάθῃ εἰς τὴν τρίτην βαθμίδα τῆς σκάλας, καὶ στραφεῖσα πρὸς τὴν Δελχαρῶ, τῆς εἶπε:

— Ξέρεις τί νὰ κάμης;... Θὰ πάω ἀπ' τὸν ἀπάνω δρόμο, γιὰ νὰ γλυτώσω, νὰ μὴ μὲ ἰδοῦν, τὰ σκυλιά... Καὶ σύ, αὐτὴν τὴ στιγμὴ, νὰ τρέξης στὸ σπίτι... νὰ καμωθῆς πὼς δὲν τοὺς βλέπεις, τοὺς ταχτικούς... καὶ νὰ φωνάξης τῆς Ἀμέρσας ἀποκάτ' ἀπ' τὸ δρόμο: «Ἀμέρσα, εἶναι ἀπάνω ἡ μάννα;»...

...Ὅχι, μὴ λές «εἶν' ἀπάνω ἡ μάννα»... μόνο νὰ πῆς: «Ἀμέρσα, πὼς εἶναι ἡ μάννα, εἶναι καλύτερα; ἔχει σηκωθῆ;... Στὸ στρῶμα εἶν' ἀκόμα;» Γιὰ νὰ πιστέψουν πὼς βρίσκομαι ἀπάνω στὸ σπίτι, καὶ πὼς εἶμαι ἄρρωστη... Γιὰ νὰ μὴν ὑποπτευθοῦν τίποτα, καὶ μὲ κυνηγήσουν τὰ σκυλιά!... Τρέξε, γλήγορα!

Εἶτα προσέθηκε:

— Ἔχετε γειά... καὶ καλὴ ἀντάμωση!

Εὐθὺς ὕστερον ἐξῆλθε κ' ἡ Δελχαρῶ, τρέχουσα, μ' ἐλαφρὸν βῆμα, καὶ διευθύνθη πρὸς τὴν μητρικὴν τῆς οἰκίαν, νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολήν.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐπῆρε τὸν ἀπάνω δρόμον, κατὰ τὰ Κοτρώνια, μὲ δρομαῖον βῆμα. Εἰς τὴν τελευταίαν ἀπήχησιν τοῦ «καλὴ ἀντάμωση», τὸ ὅποιον εὐχήθη εἰς τὴν κόρην τῆς, ἀκουσίως προσέθηκε καθ' ἑαυτὴν μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας: «Ἡ ἐσᾶς θ' ἀνταμώσω ἐδῶ — ἦ, τὸν ἀδελφό σας στὴν φυλακὴ θὰ πάω ν' ἀνταμώσω — ἦ, στὸν ἄλλο κόσμον θ' ἀνταμώσω τὸν πατέρα σας... κι αὐτὸ εἶναι ἀπ' τὰ τρία τὸ σιγουρότερο!»

Καθὼς ἀνέβαινε νὰ σθμαίνουσα τὸν πετρώδη λόφον, «Ἐλα, Παναγία μου, ἔλεγε μέσα τῆς, ἃς εἶμαι κι ἀμαρτωλή». Εἶτα εἰς τὰ ἐνδόμυχα τῆς ψυχῆς τῆς εἶπε: «Δὲν τὸ ἔκαμα γιὰ κακό».

Μόλις ἐπροχώρησεν ὀλίγα βήματα, καὶ εἰς τοὺς τελευταίους σποραδικοὺς οἰκίσκους τῆς πολίχνης, ἐπάνω στοὺς βράχους, καθὼς ἐκατηφόριζε νὰ φθάσῃ στὸν αἰγιαλόν, βλέπει τὸν Κυριάκον, τὸν κλήτορα τῆς ἀστυνομίας, μὲ τὸ φέσι του μὲ τὴν κοντὴν φούνταν, ἢ «γαλίπαν»* ὅπως τὴν ἔλεγαν, μὲ τὸν καστανόν του στριμμένον μύστακα, καὶ κρατοῦντα εἰς τὴν χεῖρα τὸ κοντὸν ρόπαλόν του, περίξ τοῦ ὁποίου ἐφαίνετο σκυταλοειδῶς ἡ ἐπιγραφὴ «Ἰσχύς τοῦ Νόμου».

Οὗτος, συνοδευόμενος ἀπὸ ἑναγέροντα ἀπόμαχον, μὲ στρατιωτικὴν στολὴν, ἤρχετο ἀπὸ ἑνα πλάγιον δρομίσκον, διευθυνόμενος εἰς τὸν αἰγιαλόν, ὅπου κατήρχετο καὶ ἡ Φραγκογιαννού, καὶ μετὰ μικρὸν ἐξ ἅπαντος θὰ τὴν ἔφθανον, ἢ θὰ τῆς ἔπαιρνον τὰ νῶτα.

Ἴσως ἡ παρουσία τοῦ Κυριάκου ἐκεῖ, μαζί μὲ τὸν ἀπόμαχον, νὰ ἦτο τυχαία. Ἀλλ' ἡ ἔνοχος γυνή, ὡς τοὺς εἶδεν, ἐταράχθη, κ' ἐτάχυνε τὸ βῆμα. Τῆς ἐφάνη δὲ ὅτι κ' ἐκεῖνοι τὸ αὐτὸ ἔκαμαν.

Τότε ἡ Γιαννού, καθὼς ἔφθασεν εἰς τὸν αἰγιαλόν, κατ' ἀγαθὴν συγκυρίαν, αἴφνης εἶδεν ἐνώπιόν της ἀνοικτὴν τὴν θύραν μιᾶς οἰκίας, λίαν γνωρίμου εἰς αὐτήν, καὶ οὐδὲ στιγμὴν ἐδίστασε νὰ ὑπερβῇ τὸ κατώφλιον. Ἄμα εἰσῆλθε, τεταραγμένη, ἔβαλε τὸ μάνδαλον καὶ τὸν σύρτην.

— Μαρουσώ, εἶς' ἐπάνω; ἔκραξε μὲ σιγανήν, ἀλλὰ συριστικὴν φωνήν, ἀνερχομένη τὴν σκάλαν.

Μία γυνὴ κοντούλα, ροδοκόκκινη, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν θύραν ἐνὸς θαλάμου, κ' ἐπαρουσιάσθη μειδιῶσα, ἀλλὰ καὶ ἀνήσυχος τὸ βλέμμα.

— Ποῦ σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, θεια-Χαδούλα; ἠρώτησε.

— Μὴν τὰ ρωτᾷς, παιδίμου... Μεγάλῃ συφορὰ μοῦ ἐπενέβηκε, ἤρχισε νὰ λέγῃ ἡ Γιαννού.

Εἶτα ἀνήσυχος ἠρώτησε:

— Μὴν εἶν' ἐδῶ ὁ κύρ Ἀναγνώστης;

— Ὅχι, δὲν εἶν' ἐδῶ· τόσο νωρὶς δὲν ἔρχεται, εἶναι στὸν καφενέ... Ἄχ! θεια-Χαδούλα κ' ἐγὼ ἔλεγα πῶς νὰ κάμω νὰ ῥθῶ στὸ σπίτι νὰ σοῦ πῶ τὰ τρέχοντα...

— Ἐμαθες τίποτα;

— Τὰ ἔλεξαν τῶρα τὸ ἀπόγευμα, ὁ ἀφέντης μου, μαζί μὲ τὸν κουμπάρο μας τὸν Ἀιμερίτη, πού ἦρθε γιὰ νὰ φουμάρῃ ἕνα τσιμπούκι καὶ νὰ κουβεντιάσουν, ὅπως συνηθίζουν.

— Καὶ τί λέγανε;

— Ο ρηνοδίκης μαζί με τὸν ἀστυνόμο, θέλουν νὰ σέ συλλάβουν... Ἔλεγαν νὰ στείλουν τοὺς χωροφύλακες... Σ' ἔχουν ὑποπτη γιὰ τὸ κοριτσάκι ποὺ πνίγηκε χθὲς μὲς στὸ πηγάδι.

— ὦ! τρομάρα μου...

— Κ' ἔλεγα νὰ ῥθω νὰ σοῦ πῶ, γιὰ νὰ κρυφτῆς, ἂν μπορέσης... Μὰ πῶς βρέθηκες ἐδῶ;

Ἡ Φραγκογιαννοῦ διηγήθη ὅτι, ἀφοῦ, μετὰ τὴν χθεσινὴν ἀνάκρισίν της, ἐκατάλαβεν ὅτι ὁ εἰρηνοδίκης ἄρχισε νὰ τὴν ἔχη «στὴν μπούκα τοῦ τουφεκιοῦ», ἠσθάνθη κι αὐτὴ φόβον μὴ κακοπέση ἄδικα, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς κόρης της, τῆς Δελχαρῶς, ὅπου ἔτυχε νὰ εὐρίσκεται σήμερον τὸ δειλινόν, εἶχεν ἰδεῖ τοὺς χωροφύλακας νὰ κατασκοπεύουν τὸ δικό της τὸ σπίτι· ὅτι ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ στὰ βουνά· ὅτι, καθὼς ἔτρεχεν ἐδῶ κάτω, κατὰ τὸν αἰγιαλόν, σκοπεύουσα νὰ πάρῃ τὸ κρυφὸν μονοπάτι τοῦ βουνοῦ, ὀπίσω ἀπὸ τὰ Κοτρώνια, εἶδε τὸν Κυριάκον τὸν κλήτορα μαζί μ' ἓνα γερο-ταχτικόν, νὰ ἔρχονται κατόπιν της, ἀλλ' ὅτι κατὰ θείαν νεῦσιν, εὐρέθη κοντὰ στὸ σπίτι τῆς Μαρουσῶς, ἡ ὁποία ξεύρει καλὰ ἀπὸ παλαιὸν καιρὸν «τὰ πάθια της», ἐφρόντισε νὰ προσθέσῃ, καὶ ἰδοῦσα τὴν θύραν ἀνοικτὴν, ἔσπευσε νὰ εἰσέλθῃ, ὅπως εὐρὴ ἄσυλον.

— Ἐχω κλειδώσει τὴν πόρτα ἀπὸ μέσα παιδάκι μου... ἀπ' τὸ σαστισμό μου, τί νὰ κάμω! Μοῦ ἦτανε γραφτὸ νὰ πάθω, τὰ ῥπαθα. Ἔτσι νὰ ἔχῃς πολὺ καλὸ, Μαρουσῶ μου, δὲν κοιτάζεις κρυφά, κρυφὰ ἀπὸ τὸ παντζούρι ἐκεῖνο;... νὰ ἰδῆς ἂν εἶναι ὁ Κυριάκος κάτω ἢ ἔχει τραβήξει;

Ἡ Μαρουσῶ ἤλθε πρὸς τὸ ὑποδειχθὲν παράθυρον, κ' ἐκοίταξε κατὰ τὸν δρόμον. Εἶτα ἐπιστραφεῖσα εἶπεν:

— Εἶναι παραπέρα, ἐκεῖ... Στέκονται στὸ δρόμο μαζί μ' ἓνα γέρο ἀπόμαχον... Ἐχουν πιάσει κουβέντα μετὰ τὸν γείτονά μας τὸν ψαρά, τὸν Φραγκούλη.

— Καὶ κοιτάζουν κατὰ δῶ;

— Κοιτάζουν στην άμμουδιά, πέρα.

Ἡ γραῖα ἦτο ἔμφοβος, κ' ἔφερε τὰς χεῖρας περὶ τὸ πρόσωπον, ὡς διὰ νὰ τραβήξῃ τὰ τσουλούφια της, ἢ νὰ σχίσῃ τὰ μάγουλά της.

Ἡ Μαρούσα τὴν ᾧκτειρε.

— Δὲν κάθесαι, θεια-Χαδούλα;... Μὴ φοβᾶσαι... Ὅ,τι εἶναι, θὰ περάσῃ... Κάθισε, νὰ σοῦ κάμω καφεδάκι νὰ πιῇς.

Ἡ Γιαννοῦ μετὰ δισταγμοῦ ἐρρίφθη ἐπὶ τινος χαμηλοῦ σκαμνίου, εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ μαγειρείου, ὅπου ἐγίνετο ὁ διάλογος.

Ἡ οἰκία ἐφαίνετο εὐπορούσης οἰκογενείας, καὶ εἶχε πολλὰ χωρίσματα, κ' ἐπίπλωσιν εὐπρεπῇ.

— Δὲ θυμᾶσαι τὰ δικά μου, θεια-Χαδούλα;... εἶπε μυστηριωδῶς ἡ Μαρούσα, καὶ τὸ πρόσωπόν της ἀφ' ὅ,τι ἦτο ἐγίνεν ἀκόμη ἐρυθρότερον... Θυμήσου τί τρομάρες, τί βάσανα πέρασα τότε κ' ἐγώ! Κι ἄς εἶσαι καλά, πόσο μ' ἐβοήθησες! Ἐτσι θὰ περάσουν καὶ τὰ δικά σου.

— Γιατί εἶπα ἐγὼ πὼς ἐσὺ ξέρεις τὰ πάθια μου! ἐπανέλαβεν ἡ Φραγκογιαννοῦ μετριόφρων.

— Ἐκεῖνα ποὺ λές, ἦταν πάθια δικά μου, διώρθωσε φιλαλήθης ἡ Μαρουσώ.

Ἐψησε τὸν καφὲν καὶ τὸν ἐκένωσε.

— Ὁ ἀφέντης μου, ὅπου εἶναι, θὰ ῥθῃ... Πιὲ τὸν καφέ σου. Βούτηξε καὶ τὸ ψωμάκι, προσέθηκε κόπτουσα μεγάλην φέταν ψωμίου.

Ἡ γραῖα ἄρχισε νὰ βουτᾷ τὸ ψωμὶ καὶ νὰ τὸ μασᾷ χωρὶς ὄρεξιν.

— Πολὺ καλὸ νὰ ᾗχης, ἔλεγε. Δὲν πάει κάτω, παιδί μου... Ἀπ' τὸ χολοσκάσμο ποὺ ἔχω... Φαρμάκι βγάζ' ὁ οὐρανίσκος μου.

Εἶτα ἐπέφερε:

— Δὲν κάνεις τὸν κόπο νὰ κοιτάξῃς πάλι ἀπ' τὸ παραθυράκι, ἔξω;..

Εἶναι ἀκόμη ὁ Κυριάκος κάτω;

Ἡ Μαρούσα ὑπήκουσεν.

— Ἐκεῖ εἶναι θεια-Χαδούλα... Ἐπιασαν μεγάλην κουβέντα μὲ τὸν Φραγκούλη.

— Καὶ τώρα, ποῦ νὰ πάω;... Σὰν ἔρθ' ὁ πατέρας σου;... Βασίλεψ' ὁ ἥλιος... σουρούπωσε... θὰ νυχτώσῃ.

Ἡ Μαρούσα ἐσκέφθη ἐπὶ στιγμὴν, εἶτα εἶπεν:

— Ἐγὼ ἔχω μεγάλην ὑποχρέωση σὲ λόγου σου, θεια-Χαδούλα... Πῶς νὰ τὸ ξεχάσω!

— Θυμᾶσαι; εἶπεν ἀκουσίως μειδιῶσα ἡ γραῖα.

— Καὶ μπορῶ νὰ τ' ἀστοχήσω;... Ὅ,τι μπορέσω νὰ κάμω, θὰ κάμω γιὰ σένα.

— Ἄς εἶσαι καλά.

— Μοῦ φαίνεται πὼς τὸ καλύτερο εἶναι νὰ σὲ κρύψω ἐδῶ τὴν νύχτα, τώρα, πρὶν ἔλθῃ ὁ ἀφέντης μου.

— Ποῦ;

— Κάτω, στὸ μικρὸ κατωγάκι, στὸ σοφά*... ξέρεις;

— Ἄ! εἶπεν ἡ Φραγκογιαννού, ὡς νὰ τῆς ἦλθε μία ἀνάμνησις.

— Καὶ τὰ μεσάνυκτα, σὰν λαλήσῃ τ' ἀρνίθι...

— Ἐ;...

— Κοντὰ νὰ φέξῃ, ὅ,τι ὥρα νοιώσῃς...

— Καλά!

— Ἄν θέλῃς, σηκώνεσαι, καὶ πᾶς στὸ καλὸ, ὅπου σὲ φωτίσῃ ὁ Θεός.

—“Άς εἶναι! εἶπε μετὰ στεναγμοῦ ἡ γραῖα.

— Τὴν ἄλλη νύχτα πάλι, ἀνίσως καὶ δὲν εὔρης ἄλλο καταφύγιο εἰς μέρος πλιὸ κρυφόν, καὶ πλιὸ σίγουρο, ἔρχεσαι, καὶ μοῦ ρίχνεις ἓνα πετραδάκι σ’ αὐτὸ τὸ παράθυρο, ἢ στὸ μικρὸ μπαλκονάκι κατὰ τὸ γιालόν, κατεβαίνω, σοῦ ἀνοίγω, καὶ σὲ κρύφτω πάλι στὸ κατωγάκι.

— Καλά!... Μά, γιὰ κοιτάξε, ἔφυγε ὁ Κυριάκος;

Ἡ Μαρούσα ἐπῆγε πέραν τοῦ μεσοτοίχου, εἰς τὸ παράθυρον πρὸς τὸν δρόμον, ἀργοπόρησεν ὀλίγον, ἴσως διότι εἶχε σκοτεινιάσει πλέον καὶ δὲν διέκρινε καλῶς ἔξω, καὶ ἐπανῆλθε,

— Δὲν ἔφυγαν... ἐκεῖ εἶναι κ’ οἱ τρεῖς.

— Τώρα ἓνα πρᾶμα δὲν ξέρω, εἶπε σύννους ἡ Φραγκογιαννοῦ. Δὲν ξέρω ἂν μὲ εἶδε ὁ Κυριάκος νὰ ’μβαίνω ἐδῶ, ἢ ὄχι... Ἄν δὲν μ’ ἔχη ἰδεῖ, καὶ δὲν μοῦ κάνει καρτέρι, καλύτερα ἔχω νὰ φύγω, νὰ σᾶς σηκώσω τὸ βάρος ἀπὸ τώρα.

Ἔλεγε τοῦτο εἰλικρινῶς. Ἐστενοχωρεῖτο, ἐπόθει τὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ. Ἐκεῖ ἡσθάνετο ὅτι θὰ εὕρισκεν ἄνεσιν, ἤλπιζε δὲ καὶ ἀσφάλειαν.

— “Ὅ,τι κι ἂν εἶναι, δὲν πρέπει νὰ φύγης ἀπόψε, εἶπε προθυμότερα γινομένη ἡ Μαρούσα, καθ’ ὅσον ἐθερμαίνεται ἐκ τῆς ἀναμνήσεως. Κάθισε, θεια-Χαδούλα, ἀπόψε, στὸ κατωγάκι, γιὰ νὰ μὲ κάμης νὰ θυμηθῶ τὰ παλιά μου βάσανα. Θὰ μοῦ ἔρθουν, τάχα, σὰν ὄνειρο στὸν ὕπνο μου;

— Ἔτσι τὰ θυμᾶται, πλιόν, κανεῖς, παιδάκι μου, εἶπε μὲ πονηρὰν ἀφέλειαν ἡ γραῖα. Ἄχ! κάθε ἀμαρτία ἔχει καὶ τὴ γλύκα της.

— Ἀλήθεια!... καὶ πόση πίκρα φέρνει στὸ τέλος! συνεπλήρωσε μελαγχολικῶς ἡ Μαρουσώ.

Ἡ οἰκία ἦτο διπλῇ. Ἐκτὸς τοῦ κυρίως κτιρίου, εἶχε μικρὸν παράρτημα πρὸς βορρᾶν, ὅπου ἦτο τὸ μαγειρεῖον, καὶ ὑπὸ τὸ μαγειρεῖον εὕρισκετο «τὸ μικρὸ κατωγάκι». Ἐκεῖ διὰ τῆς καταπακτῆς καὶ μικρᾶς σκάλας ὠδήγησεν ἡ Μαρούσα τὴν ξένην της, πρὶν ἔλθῃ ὁ κύρ Ἀναγνώστης, ὁ οἰκοδεσπότης. Τῆς ἔφερεν ἄρτον, τεμάχιον κρύου βρα-

στοῦ, ὑπόλοιπον τοῦ γεύματος, τυρίον, νερόν, ποτήριον οἴνου, καὶ τὴν ἐγκατέστησεν ἐπάνω εἰς τὸν σοφὰν τοῦ μικροῦ κατωγείου, τοῦ χρησιμεύοντος ὡς ἀποθήκη διαφόρων οἰκιακῶν σκευῶν. Τῆς ἔστρωσεν ἓνα παλαιὸν κιλίμι, μίαν τριμμένην τσέργαν*, ἓνα μικρὸν σινδόνι, τῆς ἔβαλε μίαν προσκεφαλάδα* σκληράν, μὲ γέμισμα ἀπὸ λινόξυλα, καὶ τῆς εὐχήθη καλὴν νύκτα καὶ «ὕπνον ἐλαφρόν».

Ἐλαφρὸς ἦ βαρὺς, ὁ ὕπνος τῆς Φραγκογιαννοῦς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἦτο εὐκολοσοῦτε εὐάρεστος, εὐρισκομένης εἰς τοιαύτην ταραχὴν καὶ τοιοῦτον τρόπον. Ἀλλὰ τὸ περιβάλλον τὴν ἔκαμε πρὸς ὥραν νὰ λησμονῇ σχεδὸν τὰ ἐνεστώτα καὶ τὴν ἰδίαν τρομερὰν θέσιν της, καὶ ν' ἀναπολῇ τὰ παρελθόντα. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον μετριοφρόνως ἡ Γιαννοῦ εἶχεν ὀνομάσει δις «τὰ πάθια της», ἡ δὲ Μαρούσα εἰλικρινῶς εἶχεν ἀναγνωρίσει μᾶλλον ὡς «πάθια» καὶ «βάσανα» ἰδικά της, εἶχε συμβῇ πρὸ ὀκτῶ ἢ δέκα ἐτῶν.

Ὁ κύρ Ἀναγνώστης Μπενίδης, ἄτεκνος, εἶχε λάβει ὡς ψυχοκόρην τὴν Μαρούσαν, καὶ τὴν εἶχεν ἀναθρέψει ὅσον αὐστηρὰ ἢ δυνήθη ἢ σύζυγός του, ἥτις ἦτον ἀποθαμένη πρὸ δέκα πέντε ἐτῶν. Ὁ κ. Μπενίδης ἦτον εἰς τὸν καιρὸν τοῦ τὸ σημαντικώτερον πρόσωπον τοῦ τόπου του. Εἶχε διατελέσει δημογέρων πρὸ τοῦ Ἀγῶνος, πληρεξούσιος εἰς τὰς πρώτας Συνελεύσεις Τροιζήνης, Προνοίας, Ἄργους, κτλ., δήμαρχος πρὸ τοῦ Συντάγματος. Εἶτα μετὰ τὸ Σύνταγμα διέτέλεσεν ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος εἰς πολλὰ μέρη. Τὴν Μαρούσαν, Ἑβραιοπούλαν, ἢ κατ' ἄλλους Τουρκοπούλαν, εἶχε προσλάβει εἰς ἡλικίαν σχεδὸν βρεφικὴν, καὶ τὴν εἶχε βαπτίσει.

Εἶτα, ὅταν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὡς συνταξιούχος ἀπεσύρθη εἰς τὸν τόπον του, τὴν ὑπάνδρευσε μ' ἓνα ἀνεψιόν του, καὶ τῆς ἔδωκεν ὡς προῖκα τὸ μικρὸν αὐτὸ κολλητὸν σπιτάκι, εἰς τὸ ἰσόγειον τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο τὴν ὥρην τῆς Φραγκογιαννοῦ, ἱκανὰ ἀγροτικὰ κτήματα, καὶ ὀλίγα μετρητά, ὑποσχεθεὶς νὰ τῆς ἀφήσῃ ὡς κληρονομίαν καὶ τὴν κυρίως οἰκίαν, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελεν εὐρεθῇ παρ' αὐτῷ μετὰ θάνατον.

Ὁ γαμβρός, ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἓν τέκνον, ἔλειπεν ὅλον τὸν καιρὸν. Ἐταξίδευε λοστρόμος μὲ τὰ καράβια. Ἦτον φημισμένος ναυτικός, ἀλλὰ σπάταλος κι ἀξένοιαστος. Τώρα τελευταῖα, εἶχεν ἀργήσει

τρία ἔτη νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν τόπον. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ γηραιὸς κύρ Ἀναγνώστης εἶχε χηρεύσει, καὶ ἡ ψυχοκόρη, κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ συζύγου ὑπηρέτει διαρκῶς εἰς τὴν οἰκίαν τὸν θετὸν πατέρα της, ὅπως καὶ παιδιόθεν ἦτο συνηθισμένη. Ὁ σύζυγος ἔγραφεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπιστολάς, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ἔλθῃ, ἀλλὰ δὲν ἤρχετο. Τὸ θυγάτριον τῆς Μαρούσας ἦτο ἤδη τεσσάρων ἐτῶν, καὶ οὔτε ὁ πατὴρ εἶχεν ἰδεῖ ποτὲ τὸ τέκνον, οὔτε αὐτὸ ἐγνώριζε τὴν ὄψιν τοῦ πατρός.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, μαζὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς συγκοινωνίας, εἶχαν ἀρχίσει νὰ ξανοίγουν κάπως καὶ τὰ ἡθῃ εἰς τὸν μικρὸν, ἀπόκεντρον τόπον. Ξένοι ἐρχόμενοι ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, τὰ «πλέον πολιτισμένα», εἴτε ὑπάλληλοι τῆς κυβερνήσεως, εἴτε ἔμποροι, ἐκόμιζον νέας, ἐλευθέρας θεωρίας περὶ ὅλων τῶν πραγμάτων. Οὗτοι τὴν αἰδῶ καὶ τὴν συστολὴν ὠνόμαζον βλακείαν, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν σωφροσύνην εὐήθειαν. Τὴν διαφθοράν καὶ τὴν λαγνείαν ὠνόμαζον «φυσικὰ πράγματα». Ἡ δύστηνος Μαρούσα, ἥτις δὲν εἶχε γεννηθῇ εἰς τὸν τόπον, ἀρχῆθεν δὲν ἦτο πολὺ αὐστηρὰ οὔτε σεμνοπρεπής, εἶχε δὲ μικρὰν δόσιν ἐλαφρότητος.

Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εὐρίσκοντο εἰς τὴν νῆσον ἓνας γραμματεὺς τοῦ εἰρηνοδικείου, ἄγαμος, φουστανελάς· ἓνας γραμματεὺς τοῦ Λιμεναρχείου, βρακάς, ἀξιωματικὸς τοῦ οἰκονομικοῦ Ν. κλάδου, γεροντοπαλλήκαρο· ἓνας ἐνωμοτάρχης κομψευτής, μὲ λιγνὴν μέσσην καὶ ἀγκιστροειδῇ μύστακα· ἓνας τελωνοφύλαξ ἔχων τριπλάσιον εἰσόδημα ἀπὸ τὸν μισθὸν του, καὶ δύο ἢ τρεῖς πράκτορες ξένων ἐμπορικῶν οἰκῶν ἢ ἄλλοι μέτοικοι. Ὅλοι οὗτοι εἶχον παντοτινὴν συντροφίαν μὲ δύο ἢ τρεῖς ἄλλους νεαροὺς ἐμπορευομένους, κομψευομένους, μ' «ἐλληνικοῦρες» πολλὰς εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ μὲ πολλὰς «προσρήσεις». Μὲ τοὺς τελευταίους τούτους ἠναγκάζοντο νὰ ἔρχωνται συχνὰ εἰς ἐπαφὴν πολλὰ ἡ γυναῖκες, καὶ σώφρονες ἄλλως, τοῦ τόπου, χάριν τῶν ἀφεύκτων καὶ ἀτελειώτων ὀψωνισμάτων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἀδύνατον ν' ἀπαλλαγῇ ποτὲ ὁ γυναικεῖος κόσμος.

Ἀπὸ τὰ τόσα βρόχια, τὰ ὅποια τῆς εἶχαν ρίψει εἰς τὸν δρόμον της, ἀπὸ τὰς τόσας ἐλεπόλεις, τὰς ὁποίας τῆς εἶχον στήσει περὶ τοὺς

τοίχους της ὅλοι οἱ εἰρημένοι ἐπιχειρηματίαι, δὲν ἠδυνήθη νὰ γλυτώσῃ ἡ Μαρούσα· καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν αὕτη, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συζύγου, εὐρέθη ἔγκυος. Καὶ τὸ ἐνόησεν ὅτε ἦτο ἤδη δύο μηνῶν. Ἀλλὰ πρὶν τὸ ἀνακαλύψῃ αὕτη, ὅλη ἡ γειτονιά, ὡς εἰκός, τὸ ἤξευρεν, ἴσως καὶ προτοῦ νὰ συμβῇ τὸ πρᾶγμα. Μόνον ὁ κύρ Ἀναγνώστης εὐρίσκετο ἐν ἀγνοίᾳ. «Ὁκόσμος», ὅπως εἶπε τότε ἡ πονηρὴ Κοκκίτσα, μία γειτόνισσα, «τό 'χε τούμπανο, κι αὐτὸς κρυφὸ καμάρι».

Ὑπῆρξαν κ' αἱ κακαὶ γλῶσσαι, αἵτινες εἶπον ἄνευ τῆς ἐλαχίστης πιθανότητος, ὡς εἰκός, ὅτι ὁ κύρ Ἀναγνώστης ἐφήρμοζε τὴν παλαιὰν μέθοδον τοῦ Δαβίδ, καὶ ὅτι διὰ νεαρᾶς πνοῆς καὶ θερμοῦ αἵματος ἐζήτει νὰ «ξανανιώσῃ». Ἀλλ' ἡ εἰρημένη Κοκκίτσα καὶ δύο ἢ τρεῖς ἄλλαι γειτόνισσαι, αἵτινες τὰ ἔλεγον σιγανὰ, κ' ἐγγέλων συριστικὰ μεταξὺ των, ἰσχυρίζοντο ὅτι, δῆθεν «ἀπ' τὸ παιδὶ ἔχουν πολλοὶ μερδικό»· ὅτι τὸ κεφάλι πρέπει νὰ εἶναι τοῦ γραμματικοῦ, τοῦ φουστανελά μὲ τὸ τεράστιον φέσι καὶ τὴν μακροτάτην φούντα, ἡ μέση, θὰ εἶναι βέβαια τοῦ νωματάρχῃ, τοῦ σεβταλῆ, τὸ ἕνα τὸ ποδάρι (στὸ λάκκο!) τοῦ γέρο-κολασμένου, τοῦ βρακᾶ, τὸ ἕνα χέρι (μακρὸν χέρι!) τοῦ τελωνοφύλακα, καὶ τὸ ἄλλο χέρι (παστρικὸ χέρι!) τοῦ ψιλικατζῆ, μὲ τίς 'λληνικοῦρες.

Πρώτῃ ἡ ρηθεῖσα Κοκκίτσα εἶχε προσκληθῇ μυστηριωδῶς ἀπὸ τὴν Μαρούσαν (σημειωτέον ὅτι αὕτη, ὅσον καὶ ἂν ἐφαίνετο ἀπονήρευτῃ, εἶχεν ἐννοήσει ὅτι ἡ Κοκκίτσα τὴν ὑπώπευετο πρὸ πολλοῦ, ὅθεν ἐπροσποιήθη κι αὐτὴ εὐθηνήν, ἀναγκαστικὴν ἐμπιστοσύνην διὰ νὰ τὴν κολακεύσῃ, ἐλπίζουσα ὅτι θὰ τὴν ἔπειθε, καὶ διὰ δώρων, νὰ σιωπήσῃ) εἶχε προσκληθῇ, λέγων, νὰ λάβῃ γνῶσιν τοῦ μυστηρίου. Ἡ Μαρούσα, «ἀδερφή νὰ τὴν κάμη, ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ στὰ χέρια της», ἔπεσε στὸν τράχηλόν της καὶ τὴν ἰκέτευε νὰ κάμη ἔλεος ἂν ἡξεύρῃ τίποτε ψευτογιατρικά, διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ, εἰ δυνατόν, ὁ καρπὸς τῆς ἁμαρτίας, κι ὁ Θεὸς πλέον ἅς ἐγίνετο ἴλεως! Διότι ἄλλως αὐτὴ βέβαια — τί τὴν ἠθελε τέτοια ζωή; — θὰ ἔπεφτε βέβαια, στὸν γιαλὸ νὰ πνιγῇ, καθὼς ἦτον μάλιστα καὶ σιμά, ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ σπίτι, ἡ θάλασσα. Ἡ Κοκκίτσα τὴν καθησύχασε μὲ λόγια παρηγορίας, καὶ ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζῃ ἐπ' αὐτῆς διαφόρους ἀλοιφὰς καὶ ἐμπλαστρα, τὰ ὅποια οὐδόλως ἐτελεσφόρουν.

Δευτέρᾳ προσεκλήθη ἡ Σταμάτω, πτωχὴ χήρα, κ' ἡ Κονδύλω ἡ

ἀδελφή της, ἀλβανόγλωσσοι αἱ δύο, καταγόμεναι ἀπὸ μίαν τῶν νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ. Αὗται ἐξήσκουν ἐντρίβας ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς ἀτυχοῦς γυναικός. Καὶ τὰς τρεῖς μὲ ὅ,τι ἔκλεπτεν ἀπὸ τὰς οἰκονομίας τοῦ κυρ Ἀναγνώστη, τὰς ἀντήμειβε. Κ' ἐκεῖναι ἐμάκρυνον τὰς ἀλοιφάς, καὶ παρέτεινον τὰς ἐντρίβας, ἀλυσιτελῶς πάντοτε.

Τὴν ἐσπέραν, ἀνερχόμεναι αἱ τρεῖς εἰς τὴν αὐλὴν τῆς κυρα-Θωμαῆς, ὀλίγα σπίτια παραμέσα, ὅπου ἦρχοντο κ' ἡ γρια-Χιόνω, κ' ἡ θεια-Κυράννω, ὅλαι μετανάστιδες ἐκ Μακεδονίας τοῦ 1821, τὰ ἔλεγαν μεταξύτων. Αἱ τρεῖς πρῶται ἔδιδον καθ' ἐσπέραν τακτικὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν κυρα-Θωμαῆν καὶ εἰς τὰς δύο ἄλλας γραῖας· καὶ ὅλαι μαζί ἐχασκογελοῦσαν.

Μάλιστα τὰ ὄψιμα ἐλληνικὰ τῆς Σταμάτως, καθὼς περιέγραφε τὴν κατάστασιν τῆς ἐγκύου («αὐτὴ ὅλη κοντὸ εἶναι· καὶ τὰ πόδια της κοντὴ τὸ ἔχει!... θὰ μὴν τὸ ρίχνῃ, τάχατες!...») ἐπέτεινον τοὺς γέλωτάς των. Καὶ εἰς τὰς ἐκθέσεις τῆς Σταμάτως, ἡ γραῖα Κυράννω ἐπρόσθετε τὰ σχόλιά της, μὲ τὴν Μακεδονικὴν της διάλεκτον.

— Αὐτηνιές, σὶ λιέου, εἶνι παλιοφουράδες!... Ἀχιλῶνις, μαρή... Ποῦ στὰ χουργιά, τὰ θ' κάμας! νὰ τοῦ φτιάξ' καμμιά αὐτ'νό, θὲ τ' βγάλ'νι, σὶ λιέου, στοῦ γουμαρουπάζαρου!...

Τελευταία ἀπ' ὅλας ἐκλήθη νὰ λάβῃ μέρος ἡ Φραγκογιαννοῦ, ὡς σοφωτέρα ὁλωντῶν ἄλλων. Ἡ Μαρούσα εἶχεν ἀρχίσει ν' ἀπελπίζεται ἀπὸ τὰς τρεῖς πρῶτας «ψευτομαμμές», καὶ κατέφυγεν εἰς ταύτην ὡς εἰς τελευταίαν ἐλπίδα. Τῷ ὄντι ἡ γραῖα Χαδούλα μὲ τὰ φάρμακά της, μὲ τὰ μαντζούνια της καὶ μὲ τὰ ζεστὰ ἢ κρύα ὅσα ἔδιδε νὰ πῇ εἰς τὴν πάσχουσαν, τῇ βοηθεῖα καὶ τῶν ἐντρίβων τὰς ὁποίας ἐξετέλει μ' ἐπιδεξιότητα πολὺ ὑπερτέραν ἀπὸ τὰς ἄλλας, κατῴρθωσεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἑκτρωσιν. Ὁ κυρ Ἀναγνώστης οὐδέποτε ἔμαθε τίποτε.

Αὐτὴ ἦτον ἡ παλαιὰ ἐκδούλευσις, καὶ αὐτὴ ἡ εὐγνώμοσύνη τὴν ὁποίαν εἶχον ὑπαινιχθῇ σήμερον αἱ δύο. Αὐτὰ ἦσαν τῆς Φραγκογιαννοῦς «τὰ παλιὰ τὰ πάθια της», κι αὐτὰ ἦσαν τῆς Μαρούσας «τὰ βάσανά της».

Ἡ ἀνάμνησις κατεῖχε τὸν νοῦν τῆς Φραγκογιαννοῦς ὅλην τὴν ὥραν,

ἐνῶ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ σοφᾶ, εἰς τὸ σκότος· διότι λύχνον δὲν τῆς εἶχε φέρει ἢ φιλοξενούσα, μόνον ἓνα κηράκι κι ὀλίγα σπύρτα τῆς εἶχεν ἀφήσει. Ὁλην αὐτὴν τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἀνελογίζετο, καὶ ὁ ὕπνος ποτὲ δὲν τῆς ἤρχετο. Ἐρευνῶσα τὴν συνείδησίν της, ἐν πρᾶγμα εὗρισκεν· ὅ,τι εἶχε κάμει καὶ τότε καὶ τώρα τὸ εἶχε κάμει διὰ τὸ καλόν. Ἐκουλουριάζετο ὑποκάτω εἰς τὸ μάλλινον σκέπασμα, ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ κειμένη, κ' ἔκυπτε τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ στέρνον, κ' ἐπροσπάθει νὰ ζαλισθῇ, νὰ ναρκωθῇ, νὰ τῆς ἔλθῃ λήθαργος. Τότε, μετὰ χρόνους, ἐνθυμήθη καὶ τὴν σύντομον προσευχήν, τὴν ὁποίαν τῆς εἶχεν ἐπιβάλει ἄλλοτε νὰ λέγῃ συχνὰ ἓνας γέρων πνευματικός· τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με».

Ἡ συχνὴ ἐπανάληψις τῆς εὐχῆς ἐνήργησε, καὶ ἡ Χαδούλα ἐναρκώθη ἐπ' ὀλίγα λεπτὰ καὶ ἀπεκοιμήθη. Πλὴν πάραυτα εἰς τὸν ὕπνον της, ἢ εἰς τὰ ξύπνα της, (δὲν ἤξευρε καλά), τῆς ἐφάνη ὅτι μέσα, εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς της, ἤκουε φωνὴν βρέφους, κλαῦμα, μινυρισμὸν θρηνώδη· τοῦτο ὡμοίαζε μὲ τὴν φωνὴν τῆς μικρᾶς ἐγγονῆς της, τῆς πρὸ ὀλίγων μηνῶν, διὰ χειρὸς αὐτῆς... τελειωθείσης.

Ἡ γραῖα ἐξύπνησεν ἔντρομος, ἀνετινάχθη ὅλη. Ἀνεσηκώθη καὶ ἡσθάνετο μέγαν σπαραγμόν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ καλυτέραν σωματικὴν ἄνεσιν. Ὁ σύντομος ἐκεῖνος ὕπνος εἶχεν ἐξαλείψει παρ' αὐτῇ τὸ νευροπαθὲς καὶ τὸ ἀνήσυχον. Ἐψηλάφησεν, εὔρετὰ σπύρτα, ἦναψε τὸ κηρίον, ἐπῆρε τὸ ραβδί της, τὸ καλάθι της, ἔβαλε μέσα εἰς αὐτὸ καὶ τὰς ἐμβάδας της, καὶ ἀνυπόδητη, μὲ τὶς κάλτσες, ἐκίνησε νὰ φύγῃ.

ΙΒ

Κεφάλαιον

Μαρούσα τῆς εἶχε δώσει τὸ κλειδί τοῦ μικροῦ κατωγείου, τῆς εἶπε νὰ ἐξέλθῃ διὰ τῆς ἰδιαιτέρας θύρας τούτου πρὸς τὴν ὁδόν, νὰ κλειδώσῃ ἔξωθεν, καὶ νὰ πάρῃ τὸ κλειδί μαζί της, διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθῇ πάλιν τὴν ἄλλην νύκτα, ἂν ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ. Ὅσον δι' αὐτήν, ἂν ἐλάμβανεν ἀνάγκην νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ κατωγάκι, θὰ κατήρχετο διὰ τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς εἶχεν ὀδηγήσει ἐκεῖ τὴν ξένην της, τῆς ἐσωτερικῆς σκάλας καὶ τῆς θύρας τοῦ μεσοτοιχοῦ.

Τῷ ὄντι, ἡ Φραγκογιαννοῦ ἠσθάνετο πλέον μεγάλην σφλομονήν*, καὶ τὸ στενὸν κατωγάκι μὲ τὸν ὑγρὸν ἀέρα του τὴν ἐστενοχῶρει. Καιρὸς ἦτον ἀναπνεύσῃ πλέον τὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ, πρὶν οἱ διώκται χωροφύλακες τὴν κλείσωσιν, ἴσως διὰ βίου, εἰς τὰ ὑγρά καὶ ἀνήλια ὑπόγεια τῆς ἀνθρωπίνης θέμιδος.

Ἐξῆλθε, καί, κάτω εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς της, ἐμινύριζεν ἀκόμη ἡ θρηνώδης φωνὴ τοῦ βρέφους, τοῦ μικροῦ κορασίου τοῦ ἀδικοθανάτισαντος. Ἐστάθη εἰς τὸ χάσμα τῆς θύρας, ἐκοίταξε μετὰ προφυλάξεως ἔξω, δεξιὰ, ἀριστερά, ἄνω, κάτω τοῦ δρόμου· δὲν εἶδε ψυχὴν οὔτε σκιάν. Ἐβαλε πτερά εἰς τοὺς πόδας της.

Δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἤκουε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν της, ὅπου ὑπῆρχε σκοτεινὴ, σπηλαιώδης ἡχώ, τὸ πένθιμον ἐκεῖνο κλαῦμα τοῦ βρέφους. Κ' ἐνόμιζεν ὅτι ἔφευγε τὸν κίνδυνον καὶ τὴν συμφορὰν, καὶ τὴν συμφορὰν καὶ τὴν πληγὴν τὴν ἔφερε μαζί της. Κ' ἐφαντάζετο ὅτι ἔφευγε τὸ ὑπόγειον καὶ τὴν εἰρκτὴν, καὶ ἡ εἰρκτὴ καὶ ἡ Κόλασις ἦτο μέσα της.

Ὡρα ἦτον ὥς δύο μετὰ τὰ μεσάνυκτα, νύξ ἀσέληνος, ἀστροφεγγής.

Ἀρχὰς Μαΐου, δευτέραν ἐβδομάδα μετὰ ὄψιμον Πάσχα. Ἡ ἐξοχή εὐωδίαζεν, ἡ αὔρα ἐμυροβόλει. Ὀλίγα ἄγρυπνα πουλάκια ἔμελπον τὸ ὄρθριον ἐπάνω εἰς τὰ κλαδιά. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐπῆρε τὸν δρομίσκον, τὸν λίαν γνωστὸν εἰς αὐτήν, στενὸν καὶ ἔρποντα, ὀπισθεν τῶν κήπων καὶ κάτωθεν τῶν βράχων. Ὁδρομίσκος μόλις ᾔητον ὁρατὸς εἰς τὴν ἀστροφεγγίαν, καλυπτόμενος ἐν μέρει ἀπὸ τοὺς προεξέχοντας ράμνους τῶν θάμνων καὶ τῶν βάτων, οἵτινες προέκυπτον ἀπὸ τοὺς φράκτας τῶν κήπων. Ἡ εὐκίνητος γραῖα ἐπάτει ἐπὶ χόρτων καὶ χαμαιμήλων, κ' ἐπὶ χλωρῶν ἀκανθῶν, ἀνήρχετο δὲ μὲ βῆμα κόρης, νεαρᾶς βοσκοπούλας τοῦ βουνοῦ, τὸν ἀνήφορικὸν δρομίσκον.

Εἶχε τελειώσει ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν κήπων καὶ τῶν περιβολίων πρὸς τὰ δεξιὰ της, ἐνῶ ἀριστερὰ της παρετείνετο ἀκόμη ὁ μικρὸς βραχώδης λόφος, τὰ Κοτρώνια, μὲ τὰς τρεῖς γραφικὰς κορυφὰς των τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης, τὰς ἐπιστεφομένας ἀπὸ ἀνεμομύλους καὶ μικρὰ λευκὰ καλύβια καὶ σπιτάκια, ἔρποντα γύρω των. Τώρα πλεόν ἔφθασεν εἰς μέρος ὅπου ἄρχιζαν ἀμπέλια, ἄγροϊ μὲ ὀπωροφόρα δένδρα, ὅσον ᾔητον ἀκόμη πλαγινὸς ὁ ἀνήφορος, καὶ ἐλαιῶνες, ἡ ἄγροϊ μὲ ὑψηλοὺς στάχους, σειομένους ἀπὸ τὴν νυκτερινὴν αὔραν, ἐκεῖθεν, ὅπου ὁ ἀνήφορος καθίστατο ἀποτομώτερος, καὶ ἄνω. Ἡ Φραγκογιαννοῦ, μὲ ἐλαφρὸν ἄσθμα, ἔτρεχεν, ἔτρεχε, μαστιζομένη τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὸ ἀπόγειον τὸ πρωινόν, τὸ ἀντίπνοον, τοῦ Βορρᾶ τὸ χαϊδευμένον ἐωθινὸν τέκνον.

Ἔσπευδε νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον, πρὶν ἀνατείλῃ ἡ ἡμέρα, εἰς τὰ μέρη τὰ ὁποῖα αὐτὴ ἐγνώριζε. Ὑπῆρχον, κατὰ τοὺς βορείους αἰγιαλοὺς τῆς νήσου, πολλοὶ κλεφτότοποι, μέρη ἀπάτητα, σπήλαια καὶ βράχοι ὅπου ἐφύτρωνε τὸ ἀγριοβότανον καὶ ἡ κάππαρις, καὶ τὰ κρίταμα καὶ ἡ ἀρμυρήθρα, καὶ ὅπου τοὺς ὑπάρχοντας ὀλίγους δρόμους κατέστρεφον καθημερινῶς τὰ κοπάδια τῶν ἐρίφων καὶ τῶν αἰγῶν. Ἐκεῖ θὰ ᾔητο τὸ ἄστυλόν της, ἐκεῖ ὅπου ᾔησαν αἱ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας της. Εἰς ἐκείνους τοὺς βορείους αἰγιαλοὺς, σιμὰ εἰς τὸ ἄγριον καὶ γαλανὸν πέλαγος, εἰς τὸ παλαιὸν Κάστρον, τὸ κτισμένον ἐπὶ γιγαντιαίου θαλασσοπλήκτου βράχου, ἐκεῖ εἶχε γεννηθῇ ἡ Χαδούλα, κ' ἐκεῖ εἶχεν ἀνατραφῇ ὥς δέκα ἐτῶν κόρη.

Εἶτα, ὅταν εἰρήνευσαν τὰ πράγματα, καὶ ἡ νέα πολίχνη ἐκτίσθη εἰς τὸν λιμένα τὸν μεσημβρινόν, ἡ μάσσα της, ἡ μάγισσα, ἡ πολυ-

κυνηγημένη από τούς κλέφτες καὶ τούς λιάπηδες, συχνὰ τὴν εἶχεν ἐπαναφέρει εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τῆς εἶχε δεῖξει ὅλους τοὺς κλεφτότοπους, τοὺς ἀβάτους βράχους καὶ τὰ ἄντρα, καὶ τῆς εἶχε διηγηθῇ δι' ἕνα ἕκαστον τῶν τόπων ἐκείνων ἀνὰ μίαν ἱστορίαν, φανταστικὴν ἢ ἀληθῆ. Εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὅταν τὴν ὑπάνδρευσαν καὶ τὴν «ἐκούκουλωσαν», καὶ τὴν «ἐνεκροβλόγησαν» κατὰ τὴν συνήθη φρασολογίαν τῆς μητρὸς της, τῆς εἶχαν δώσει ἀκόμη καὶ τὴν προῖκά της. Τὸ σπίτι, στὸ Κάστρο τὸ ἔρημο, καὶ τὸ χωράφι στὸ Μποστάνι, στὸν ἀπάτητον κρημνόν. Ὑστερον, ὅταν αὐτὴ ἐνοικοκυρεύθη, κ' ἔμαθε πολλά, κ' ἐπρόκοψεν εἰς γυναικείαν σοφίαν, κ' ἐσυνήθισε νὰ θηρεύῃ τὰ βότανα καὶ τὰ τρίφυλλα καὶ τὰς δρακοντιὰς εἰς τοὺς λόγγους καὶ τὰ βουνά, πολὺ συχνὰ εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὰ μέρη ἐκεῖνα, χάριν τῶν ἐρευνῶν της.

Ἐκεῖ λοιπὸν ἐπήγαινε καὶ τῶρα, ἂν ἔδιδεν ὁ Θεὸς νὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς, ἀλλ' εἰς ποίαν δεινотάτην περίστασιν. Καὶ ποία ἄρα θὰ ἦτον ἡ τύχη της ἀπὸ τοῦδε; Μόνος ὁ Θεὸς τὸ ἤξευρε.

Πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ δρόμος ἀποτόμως ἀνηφόριζε, καθὼς διήρχετο ἔξω ἀπὸ ἕνα περιβόλι, φραγμένον μετὰ πυκνοὺς βάτους καὶ θάμνους ὑψηλοὺς καὶ ἐν μέρει μετὰ τοιχογύρισμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον πολλῶν εἰδῶν ὀπωροφόρα δένδρα, ἡ Φραγκογιαννοῦ κατὰ τύχην ἐσκόνταψεν εἰς τὸν δρόμον, ἔκαμε δὲ μικρὸν θροῦν, πεσοῦσα ἐλαφρῶς ἐπάνω εἰς ἕνα θάμνον. Ἀφῆκε μικρὰν φωνὴν ὁμοίαν μετὰ στεναγμόν. Τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἤκουσε πολὺ πλησίον της, ἀλλ' ἔσωθεν τοῦ φράκτου, δυνατὸν γαύγισμα σκύλου. Ἀνωρθώθη, καὶ μετὰ ταχύτερον βῆμα ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον της.

— «Ποιὸς νὰ εἶναι;» εἶπε μέσα της.

Ἦκούσθη τότε μία φωνὴ βραχνὴ καὶ νυσταλέα, ἀλλ' ἀπότομος.

— «Ἐ! βάρδ' ἀπ' τὰ περιβόλια! Ἀνοιχτά!... Ἀνοιχτά!

Ἀνεγνώρισε τὴν φωνὴν τοῦ Ταμπούρα, τοῦ δραγάτη. Ἐνόησε τότε τί συνέβαινε. Τὸ περιβόλι, ἔξωθεν τοῦ ὁποίου εἶχε σκοντάψει, ἀνῆκεν εἰς τὸν τότε Δήμαρχον τοῦ τόπου. Ἐντὸς αὐτοῦ, σιμὰ εἰς τ' ἄλλα δένδρα, ὑπῆρχον καὶ ὀλίγα κερασέαι, μετὰ καρποὺς σχεδὸν ὠρίμους ἤδη καὶ περκάζοντας, μελανωποὺς εἰς τὴν ἀστροφεγγίαν, ἀνάμεσα

εἰς τὰ μαυροπράσινα φύλλα. Ὁ Ταμπούρας, μὴ ἔχων τί ἄλλο νὰ φυλάξῃ, ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμῃ ἡ ὥρα τῶν ὀπωρῶν οὔτε τῶν καρπῶν, ἐκοιμήτο εἰς τὸ περιβόλι τοῦ Δημάρχου, ἐντὸς μικρᾶς καλύβης μὲ τὸν σκύλον του, κ' ἐφύλαγε τὰ κεράσια, μὴν τὰ κλέψουν οἱ δημόται τοῦ ἄρχοντος.

Φεύγουσα, ἤκουεν ἀκόμα τὸ γαύγισμα τοῦ σκύλου, συγχρόνως δὲ «αὐτιάσθη», καὶ τῆς ἐφάνη ὅτι ἤκουεν ἀνθρώπινα βήματα. Ἀλλ' ἠπατήθη. Ἴσως ἦτο μᾶλλον ἀντίκτυπος καὶ ἡχώ τῶν ἰδίων βημάτων της. Φαίνεται ὅτι ὁ ἀγροφύλαξ μόλις εἶχε μισοξυπνήσει, κ' ἔβαλεν, ὡς ἐν ὑπνοβασίᾳ, μηχανικῶς, τὴν συνήθη φωνὴν του. Εἶτα εὐθὺς πάλιν ἀπεκοιμήθη.

Ἡ Χαδούλα ἔγινεν ἄφαντη εἰς τὸ ὕψος τοῦ λόφου, ὅπισθεν τῶν δένδρων. Ἐκεῖ ἐστάθη μίαν στιγμὴν κ' ἔτεινε τὸ οὖς. Τίποτε δὲν ἤκουεν εἰμὴ τὸ λάλημα ἐνὸς πουλιοῦ, τὸ σύριγμα ἐνὸς νυκτερινοῦ ἐντόμου, καὶ τὸ φύσημα τῆς αὔρας. Τότε τῆς ἦλθαν εἰς τὸν νοῦν τὰ κεράσια, τὰ ὁποῖα εἶχε διακρίνει ἀμυδρῶς στίλβοντα εἰς ἓνα κρεμάμενον κλῶνα, ἐξέχοντα ὀλίγον ἔξω τοῦ φράκτου τοῦ δημαρχικοῦ περιβολίου, σιμὰ ἐκεῖ ὅπου εἶχε σκοντάψει, καὶ εἶπεν:

—Ἀχ! καὶ δὲν ἔκαμα νὰ φτάσω ἓνα κεράσι, νὰ δροσίσω τὸ στόμα μου, ποὺ εἶναι φαρμάκι. Ξέχασα νὰ πιῶ μιὰ σταξὶὰ νερὸ πρὶν φύγω... Ἄς φτάσω στὴ βρύση, μιά!

Τότε μόνον ἐνθυμήθη ὅτι δὲν εἶχε πίνει νερὸν πρὶν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ κατωγάκι, ὅπου εἶχε διέλθῃ ὀλίγας ἀλλὰ τόσον μακρὰς ἐναγωνίους ὥρας. Ἡ Χαδούλα ἀνελογίσθη μετὰ πικρίας ὅτι ὅλα, καὶ τὰ μικρότερα πράγματα, πρωθύστερα καὶ ἀνάποδα τῆς ἤρχοντο εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἐὰν εἶχε προμελετήσῃ νὰ κλέψῃ ὀλίγα κεράσια ἀπὸ τὴν κερασιὰ τοῦ Δημάρχου, θὰ ἐπάτει μετὰ προσοχῆς, θὰ ἐπλησίαζε μετὰ προφυλάξεως, καὶ τότε πιθανῶς οὔτε ὁ δραγάτης ἤθελεν ἐξυπνήσει, οὔτε ὁ σκύλος ἴσως θὰ ἐγαύγιζε. Ἀλλὰ διὰ νὰ εὐρεθῇ ἀπρόσεκτη καὶ ἀλλοφρονοῦσα, διὰ νὰ μὴν κοιτάξῃ καλὰ ποῦ πλησίον εὐρίσκετο, ἐπαραπάτησεν, ἔκαμε μικρὸν θόρυβον, ἀρκοῦντα διὰ νὰ ξυπνήσῃ τὸν σκύλον καὶ τὸν ἄνθρωπον. Ὅλα ἔτσι τῆς ἤρχοντο!

Ἄλλως, ἡ δίδυμη τῶρα εἶχεν ἐρεθισθῇ μὲ τὸν δρόμον τὸν ἀνωφερῆ. Ἐκοψε φύλλα ἐλαιοδένδρων καὶ τὰ ἔβαλε μὲς στὸ στόμα της.

Ἐβάδισεν ἐπὶ μίαν ὥραν ἀκόμη. Ἦτον ἤδη χαρὰν γῆ. Ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, κατῆλθε πάλιν εἰς τὸ ρεῦμα, εἰς τὴν ὑπώρειαν τοῦ βουνοῦ μετὰς πολυσχιδεῖς πλευράς, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο οἱ Βίγλες. Τίς οἶδε ποῖοι παλαιοὶ κλέφτες ἐφύλαγαν ἄγρυπνοι καραούλια ἐκεῖ, καὶ ἐντεῦθεν εἶχε λάβει τὸ ὄνομα. Ἐφθασεν εἰς τὴν μικρὰν βρύσιν, εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ. Ἐφεγγεν ἤδη. Ἐπὶ νερόν, ἐδροσίσθη, κ' εὐθὺς ἔφυγεν. Εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐσύχναζον πολλοὶ ἄνθρωποι, βοσκοὶ καὶ ξωμερίται* κι ἄλλοι. Ἡ Γιαννοῦ ἤθελεν ὅσον τὸ δυνατόν νὰ μείνῃ ἀόρατος. Ἐκατηφόρισεν ἀκόμη, εἰσῆλθεν εἰς τὸ κάτω ρεῦμα τὸ βαθύ, τὸ βαῖνον πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ καλούμενον Λεχούνη.

Ἐκεῖ ἔφθασε μικρὸν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Ὑπῆρχον ἐκεῖ δύο ἢ τρεῖς νερόμυλοι, μᾶλλον παλαιοὶ καὶ ἄχρηστοι, ἐκ τῶν ὁποίων οἷς μόνον ἐδούλευε, καὶ τοῦτο σπανίως. Ὅλα ἐδείκνυν τὴν ἐρημίαν, δὲν ἐφαίνετο ὀϊχνοσ ἀνθρώπου ἐκεῖ. Ἡ Φραγκογιαννοῦ, ἀπὸ περισσὴν προφύλαξιν, δὲν ἠθέλησε νὰ πλησιάσῃ. Ἀπέφυγε τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἐβάδισεν ὀπισθεν λόχμης, κ' ἔφθασεν εἰς γούρναν βαθεῖαν, μέδιαν γὲς νερόν, γνωστὴν εἰς ὀλίγους. Ἦτο μέρος κρυφὸν καὶ ἀπάτητον. Ἐσχηματίζετο ἐκεῖ οἶον εἰ ἄντρον, ἀποτελούμενον ἐκ χλόης, ἐκ κορμῶν καὶ κισσοῦ. Ἄντρον νύμφης, Δρυάδος τῶν παλαιῶν χρόνων ἢ Ναϊάδος, εὐρούσης ἴσως καταφύγιον ἐκεῖ.

Διὰ νὰ κατέλθῃ τις εἰς τὴν μικρὰν πτυχὴν τῆς γῆς, ὅπου ἦτο ἡ γούρνα τοῦ νεροῦ, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν τύχην διώκτριας καὶ τοὺς πόδας τῆς Φραγκογιαννοῦς, τοὺς ἀνυποδήτους, τοὺς σχισμένους κ' αἵματωμένους ἀπὸ τὰς κνίδας καὶ τὰς ἀκάνθας. Ἐκεῖ ἐκάθισε ν' ἀναπαυθῇ. Ἐβγαλεν ἀπὸ τὸ καλάθι τῆς τὸ ψωμί καὶ τὸ τυρὶ καὶ ὀλίγον κρέας, τὰ ὁποῖα τὴν εἶχε φιλεύσει ἡ Μαρούσα, ἐπειδὴ τὴν ἐσπέραν δὲν εἶχε δυνηθῇ νὰ φάγῃ τίποτε, μετὰ τὸν καφὲ ὁποῦ εἶχε πίνει εἰς τὸ μαγειρεῖον. Ἐφύλαξε μόνον τὰ δίπυρα, τὰ ὁποῖα εἶχε λάβει ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς κόρης τῆς, τῆς Δελχαρῶς. Ἐφαγεν, ἔπιδροσερὸν νερόν, κ' ἔλαβε μικρὰν ἀναψυχὴν. Ἐκείνην τὴν στιγμὴν, ἀνέτελλεν ὁ ἥλιος. Ὁ δίσκος του ἐφάνη ν' ἀναδύεται ἀπὸ τὰ κύματα, ἀντικρὺ, εἰς τὸ μακρινὸν πέλαγος, τοῦ ὁποῖου μίαν λωρίδα ἔβλεπεν ἀπὸ τὴν κρύπτην τῆς ἸΧαδούλας. Τὰ ὄρνεα τοῦ βουνοῦ, τοῦ πετρῶδους καὶ ἠχώδους, τὸ ὁποῖον ἠγείρετο ὀπισθεν τῆς, ἔρρηξαν μακροὺς κρωγμούς, καὶ τὰ πουλάκια τῆς κοιλάδος, τῆς λόχμης, τοῦ μικροῦ

δάσους, άφῆκαν φαιδράς μελωδίας.

Μία άκτις θερμή, έρχομένη μακράν, άπό τὸ φλεγόμενον πέλαγος, διέσχιζε τὴν πυκνὴν φυλλάδα καὶ τὸν κισσὸν τὸν περισκέποντα τὸ ἄσυλον τῆς ταλαιπώρου γραίας, καὶ ἔκαμνε νὰ στίλβῃ ὡς πλῆθος μαργαριτῶν ἡ δρόσος ἡ πρωινή, ἡ βρέχουσα τὸν πλούσιον σμαράγδιον πέπλον, κ' ἐφυγάδευεν ὅλον τὸ ρίγος τῆς ὑγρασίας, καὶ ὅλον τὸ κρύος τοῦ φόβου τοῦ πελιδνοῦ, φέρουσα πρόσκαιρον ἐλπίδα καὶ θάλλπος.

Ἡ Γιαννοῦ ἔβγαλε τὸ χράμι τὸ μάλλινον, τὸ διπλωμένον εἰς πολλὰς πτυχάς, άπό τὸ καλάθι της, τὸ ἐξεδίπλωσεν, ἐτυλίχθη μ' αὐτό, κ' ἔκλινε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ρίζαν τοῦ γηραιοῦ πλατάνου. Ἀπεκοιμήθη.

Τῆς ἐφάνη εἰς τὸν ὕπνον της ὅτι ἦτον νέα ἀκόμα· ὅτι ὁ πατήρ της καὶ ἡ μάνα της τὴν ὑπάνδρευον, ὅπως τὴν εἶχαν ὑπάνδρεύσει καὶ τὴν εἶχαν «νεκροβλοήσει» τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, καὶ τὴν ἐπροίκιζαν, δίδοντες αὐτῇ καὶ τὸν κῆπον τὸν πατρῶον, ὅπου αὐτὴ ἐσκάλιζε κ' ἐπότιζε τὰ κουκιὰ καὶ τὰ λάχανα, ὅταν ἦτον μικρή· καὶ ὁ πατήρ της τὴν ἐφίλευε τάχα, διὰ τὸν κόπον της καὶ τῆς ἔδιδε «τέσσερα κεφάλια», κεφάλια άπό λαχανίδες. Ἡ Χαδούλα μετὰ χαρᾶς ἔλαβε τὰ τέσσαρα φυτὰ εἰς τὰς χεῖρας, ἀλλ' ὅταν τὰ ἐκοίταξε, εἶδεν, ὦ φρίκη! ὅτι ἦσαν τέσσαρα μικρὰ κεφάλια ἀνθρώπινα νεκρικά...

Ἀνεταράχθη, ἐσκίρτησεν, εἶπε «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ!...» Πάλιν ἀπεκοιμήθη. Ὀνειρεύθη ὅτι ἡ μητέρα της τὴν συνελάμβανεν ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐρευνῶσαν νὰ εὔρῃ τὸ κομπόδεμα, κάτω εἰς τὸ ἰσόγειον, ἀνάμεσα εἰς τὰ βαρέλια καὶ τὰ πιθάρια καὶ τὸν σωρὸν τῶν καυσοξύλων· ὡς τὴν εἶδεν, ἐμειδίασε πικρῶς, τὸ σύνηθες μειδιάμα της, καὶ διὰ νὰ τὴν ἐβγάλῃ τάχα άπό τὸν κόπον, ἐπῆρε μοναχὴ της τὸ κομπόδεμα, ἔβγαλε καὶ τῆς ἐχάρισεν άπό τὰ τόσα τάλληρα, τὰ σκυλοδεμένα, τρία γερμανικὰ τάλληρα, τρεῖς ρηγῖνες, ἀπ' ἐκεῖνας ποὺ εἶχαν καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ἐπάνω, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Patrona Bavariae»*. Ἡ Φραγκογιαννοῦ, μετὰ χαρᾶς μεμειγμένης μ' ἐντροπὴν, ἐπῆρε τὰ τρία νομίσματα, άπό τὰ χέρια τῆς μητρὸς της, πλὴν ὅταν τὰ ἐκοίταξεν, εἶδεν ὅτι τὰ τρία ἐκεῖνα νομίσματα, μὲ τὰ πρόσωπα ποὺ ἔφερον ἐπάνω, ἦσαν τρία προσωπάκια, μικρά,

πελιδνά, μὲ σβησμένα ματάκια... "ὦ! τρόμος! προσωπάκια μικρῶν κορασίδων!

Ἐξύπνησε περίτρομος, δυστυχής, φρενιασμένη. Ἦτον ἤδη μεσημβρία. Ὁ ἥλιος ἔκαιεν ὑπὲρ ἄνω τῆς κεφαλῆς τῆς ἄνωθεν τῆς κορυφῆς τοῦ δροσεροῦ πλατάνου. Μὲ ὅλον τὸ θάλλος τοῦ ἡλίου, καὶ τὴν φαιδρότητα τῆς ἡμέρας τῆς μαγιάτικης, ἡ ἐντύπωσις τοῦ ὄνειρου ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸν νοῦν τῆς. Τῆς ἐφαίνετο παράξενον μάλιστα πῶς, ἐν ἡμέρᾳ, εἶδε τὰ ὄνειρα αὐτά. Ὅσάκις εἶχε κοιμηθῇ ἐν καιρῷ ἡμέρας, εἰς τὴν ζωὴν τῆς, δὲν ἐνθυμεῖτο ποτὲ νὰ εἶδεν ὄνειρον.

Ἐβρεξεν εἰς τὴν γούρναν δύο δίπυρα, τὰ ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς πέτρας τῆς πλακαρῆς* παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ λάκκου, καὶ τὰ ἐλησμόνησεν ἐκεῖ ἐπὶ μακρόν, ἐωσότου ἔλυωσαν ἀπὸ τὸ βρέξιμον κ' ἐσάπισαν. Μετὰ ὦραν, ἐγέμισε τὴν φούχταν τῆς μὲ τὰ ψυχία, καὶ τὰ ἔφαγε.

Ὅταν ὁ ἥλιος ἐκρύβη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βραχώδους βουνοῦ, κ' ἐσκίασεν ἡ κοιλάς, καὶ ἦτο δειλινὸν πλέον, ἐστενοχωρήθη καὶ προέκυψε τὴν κεφαλὴν ἔξω τῆς κρύπτῃς. Ἐκοίταξεν ἄνω καὶ κάτω, εἰς τὴν κοιλάδα τὴν κατάφυτον ἀπὸ ἐλαιῶνας, ἀλλὰ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τότε ἐσκέφθη νὰ πάρῃ τὸ καλάθι τῆς καὶ τὸ ραβδί τῆς, νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν μικρὰν κόγχην, ν' ἀναβῇ ἐπάνω εἰς τὴν λόχμην τὴν σύνδενδρον, καὶ νὰ πάρῃ σιγὰ τὸ ρέμα-ρέμα, καὶ ν' ἀρχίσῃ πάλιν τὴν παλαιάν τῆς τέχνην, νὰ ψάχνῃ πρὸς ἀνεύρεσιν βοτάνων — τὰ ὅποια δὲν ἤξευρε πλέον εἰς τί θὰ τῆς ἐχρησίμευον, ἀφοῦ δὲν εἶχε πλέον εἰς τὸν κόσμον ἄλλο ἄσυλον, εἰμὴ τὴν εἰρκτὴν καὶ μόνην.

Ἀλλ' ὅμως ἔτρεφεν ἀόριστον ἐλπίδα, ὅτι θὰ εὑρίσκειν ἴσως ξενίαν εἰς καμμίαν μάνδραν ἢ καλύβην βοσκοῦ, καὶ τότε τὰ βότανα θὰ τὰ ἐπρόσφερεν εἰς τὴν σύζυγον τοῦ φιλοξενούντος ὡς μικρὸν ἀντάλλαγμα. Τὸ περισσότερον ὅμως, θὰ τὸ ἔκαμνε διὰ νὰ περάσῃ ἡ βαρεῖα ἀνία, ἣτις ἐβασάνιζε τὴν ψυχὴν τῆς.

Τὴν ὦραν ἐκείνην ἤκουσε μεμακρυσμένους κωδωνίσκους νὰ ἤχοῦν, καὶ συγχρόνως εἶδε μακρόθεν νὰ κατέρχεται ἓνα κοπάδι. Πάραυτα ἐσκέφθη ὅτι, ἂν δὲν προλάβῃ εὐθὺς νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν μικρὰν χαράδραν, μετ' ὀλίγον ἡ κρύπτῃ τῆς θ' ἀνακαλυφθῇ ἐξ ἅπαντος. Διότι, καὶ ἂν τὰ πολλὰ τῶν ἀρνίων ἢ τῶν ἐριφίων ἐσκορπίζοντο, κ' ἐπήγαινον νὰ πίωνσιν εἰς τὸ μέγα ρεῦμα, τὸ ὅποιον ἔρρεεν ἐπάνω

μέχρι τῆς στέρνας, καὶ ὕστερον κάτω ἀπὸ τὸν νερόμυλον, μερικὰ ἐξ αὐτῶν βεβαίως θὰ κατήρχοντο εἰς τὸ μικρὸν ρεῦμα, τὸ γεῖτον τῆς γούρνας. Εἶτα τὰ ζῶα θὰ ἐσκιάζοντο, θὰ ἐξαφνίζοντο, θὰ ὠπισθοχώρουν πηδῶντα, καὶ ὁ βοσκός, ὅστις καὶ ἂν ἦτο, θὰ τὴν ἀνεκάλυπτε, θὰ ἐπαραξενεύετο, καὶ ἴσως θὰ συνελάμβανεν ὑποψίας.

Τὸ καλύτερον ἄρα θὰ ἦτο ν' ἀντιμετωπίσῃ, μὲ τὴν ἄφευκτον προσποίησιν, μὲ τὸ ψεῦδος εἰς τὰ χεῖλη, τὴν παρουσίαν τοῦ βοσκοῦ. Ἄλλως ἦτο πολὺ πιθανόν, ὁ ἀγροδίαιτος ἐκεῖνος νὰ μὴν εἶχε πρὸ ἡμερῶν εἰδήσεις ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ νὰ μὴν ἐγνώριζε τίποτε περὶ τοῦ διωγμοῦ, τὸν ὁποῖον ὑπέφερεν ἡ Φραγκογιαννού.

II

Κεφάλαιον

ετ' ὀλίγον τῷ ὄντι, ἀφοῦ ἡ Γιαννοῦ ἐξῆλθε τῆς κρύπτῃς, καὶ βαίνουσα παρὰ τὸ ρεῦμα ἔνευεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀναζητοῦσα βότανα, ἐπλησίασε τὸ κοπάδι τῶν προβάτων μεικτὸν μετὰ τινων αἰγῶν καὶ ὁ βοσκὸς ἐνεφανίσθη. Ἡ Γιαννοῦ τὸν ἀνεγνώρισεν ἀμέσως. Ἦτον ὁ καλούμενος Γιάννης Λυρίγκος.

Ἄμα εἶδε τὴν γραῖαν, ἄρχισε νὰ φωνάξῃ μακρόθεν:

— Καὶ ποῦ σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, θεια-Γαρουφαλιά; (Ὁ Λυρίγκος ἀνεγνώρισε τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ, φαίνεται, δὲν ἐνθυμεῖτο καλῶς τὸ ὄνομα). Καλὰ ποὺ σ' ἡῦρα!... Ὁ Θεὸς σ' ἔστειλε!

— Τί νὰ τρέχῃ; εἶπε μέσα τῆς ἡ Φραγκογιαννοῦ. Κάτι θέλει νὰ μοῦ πῇ. Βέβια, ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἔχῃ ἀκούσει τίποτα γιὰ τὰ πάθια τὰ δικά μου.

— Ξέρεις τίποτα, θεια-Γαρουφαλιά; ἐπανέλαβεν ὁ Λυρίγκος πλησιέστερον ἐρχόμενος.

— Τί νὰ ξέρω, γνιέμου; εἶπεν ὑποκριτικῶς ἡ Φραγκογιαννοῦ, ἀπέχουσα νὰ ἐξαγάγῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς πλάνης ὅσον ἀφορᾷ τὸ βαπτιστικόν τῆς ὄνομα, εἶτα ἐπέφερεν: — Ἀπὸ τὰ ψὲς λείπω ἀπ' τὸ χωριό. Ἦρθα νὰ μαζώξω βότανα στὰ ρέματα.

— Ἄκουσε, θεια-Γαρουφαλιά, ἐπανέλαβε μὲ ἀπλότητα ὁ ἄνθρωπος. Ἀπόψε γεννήσαμε, στὸ καλύβι.

— Γεννήσατε;

— Σπαργανίσασμε*! Εἶναι τὸ τρίτο κοριτσάκι πὺν μᾶς ἦρθε στὰ πέντε χρόνια... ὅλο κοριτσούδια, τὸ ἔρμο!

— Νὰ σᾶς ζήσει! εἶπεν ἡ γραῖα. Καλὴ σαράντιση τῆς φαμιλιᾶς* σου!

— “Ὡς τόσο, τὸ κοριτσάκι ἦρθε στὸν κόσμον ἄρρωστο, κι ὅλο κλαίει, καὶ στὸ βυζὶ δὲν κολλάει. Κ’ ἡ μάνα του ἡ καφερή, τόσο καλὰ δὲν εἶναι... Ὅλο κάψη καὶ σεκλέτι, τὸ ἔρμο!

— Ἀλήθεια;

— Νὰ ἤθελες νὰ μᾶς ἔκανες τὴ χάρη, νὰ περνοῦσες ἀπ’ τὸ καλύβι, νὰ ἔκανες κανένα ψευτογιατρικό, θεια-Γαρουφαλιά;... Ἐκείνη ἡ πεθερά μου δὲ φελάει τίποτα, τί σοῦ κάμη;

— Μὰ τώρα κοντεύει νὰ νυχτώσῃ... εἶπε μὲ ὑποκρισίαν ἡ Φραγκογιαννοῦ.

Καὶ μέσα της ἔλεγε: «Τὸ ριζικό μου εἶναι πλιό! Ὡχ Θέ μου!»

— Ἄς νυχτώσῃ... Ἄν θέλῃς, κοιμᾶσαι στὸ καλύβι.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐστάθη ὡς νὰ ἐδίσταζεν. Ἀλλ’ ἦτον ἐτοίμη νὰ συναινέσῃ.

Τὴνίδιανστιγμὴν, μετὴν τελευταίαν ἀνάκτινα τοῦ ἡλίου, ἥτις ἐχρύσωνε τὴν κορυφὴν τοῦ ἀνατολικοῦ λόφου μετὰ τοὺς ἐλαιῶνας τοὺς πολλούς, κ’ ἔκαμνε νὰ στίλβῃ τὸ φύλλωμα τῶν ἐλαιῶν, ἐφάνησαν δύο ἄνθρωποι κατερχόμενοι δρομαῖοι ἀπὸ ἓνα μονοπάτι μετὰξὺ δύο ἐλαιῶνων.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ τοὺς εἶδε πρώτη κ’ ἐτρόμαξεν. Ὁ ἥλιος, ὅστις κατέλαμπε τὰ φύλλα, ἔκαμνε νὰ γυαλίζον καὶ τὰ κομβία τῆς στολῆς των τὰ πρὸ μακροῦ χρόνου ἀγνάλιστα. Ἦσαν οἱ χωροφύλακες.

Πάραυτα ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔστρεψε τὰ νῶτα πρὸς τὸν Γιάννην τὸν Λυρίγκον, κ’ ἔτρεξε πρὸς τὴν ρίζαν τοῦ πετρώδους βουνοῦ, πρὸς δυσμὰς.

Ὁ βοσκὸς ἐφώναξεν ἑκπληκτος:

— Ποῦ πᾶς, θεια-Γαρουφαλιά;

— Σιώπα! παιδί μου, τοῦ ἐσύριξεν ἔντρομος ἡ γυνή, ἂν ἀγαπᾶς τὸν Χριστό! Ἔρχονται ταχτικοί!... Νὰ μὴν πῆς πῶς με εἶδες!

— Ταχτικοί;

— Νὰ μὴ μέμαρτυρήσης παιδί μου, χάνομαι! Ἡσύχασε!... Ἀνγλυτώσω τώρα, τὴν νύχτα θὰ ῥθῶ στὸ καλύβι σας...

Καὶ ἀφοῦ ἔβγαλε τὰ πασουμάκια της, τὰ ὁποῖα ἐξερχομένη ἀπὸ τὴν γούρναν εἶχε φορέσει, καὶ τὰ ἔρριψε μέσα στὸ καλάθι, ἄρχισε ν' ἀναρριχᾶται ἐλαφρὰ πατοῦσα, ἀνυπόδητη, μετὰ τὸ καλάθι της περὶ τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα, μετὰ τὸ ραβδί της εἰς τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν, τὸν κρημνὸν τὸν ἀνωφερῆ, ὅπου μόνον τὰ ὀλίγα ἐρίφια, ὅσα ἦσαν μεταξὺ τῶν προβάτων τοῦ Λυρίγκου, θὰ ἠδύναντο ν' ἀναρριχηθῶσι.

Μετ' ὀλίγα δευτερόλεπτα, ἀφοῦ ἀνῆλθεν εἰς ὕψος ὀλίγων ὀργυιῶν, ἐκρύπτετο ὀπισθεν τοῦ πρώτου προέχοντος βράχου, κ' ἐγίνετο ἄφαντη.

Εὐθὺς κατόπιν οἱ δύο χωροφύλακες, οἵτινες διὰ νὰ φθάσουν ἕως τὸ μέρος ὅπου εὐρίσκετο ὁ βοσκὸς ἦτο ἀνάγκη νὰ χαμηλώσουν καὶ διέλθουν τὸ ρεῦμα, μεταξὺ τῆς πυκνῆς λόχμης —καὶ τὴν περίστασιν ταύτην εἶχεν ἐπωφεληθῇ ὅπως φύγη ἡ Φραγκογιαννού— ἐφθασαν πλησίον τοῦ Λυρίγκου. Ὁ βοσκὸς ἐν τῷ μεταξὺ ἐκοίταζε τὰ αἰγοπρόβατά του, τὰ ἐφώναζε: «Τίβι! τίβι!... ὄι! ὄι!». Ἐπροσπάθει νὰ τὰ συμμαζέψῃ καὶ τὰ φέρῃ πρὸς τὸν ἀνήφορον, διὰ νὰ τὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν ράχιν τὴν μεσημβρινήν, ὅπου εὐρίσκετο ἡ στάνη του.

Οἱ δύο ἄνδρες ἐχαιρέτισαν τὸν Λυρίγκον. Εἶτα τὸν ἠρώτησαν ἂν εἶδε «κεῖνη τὴν παλιογυναῖκα, πῶς τὴν λέν, τὴν Φραγκογιαννού».

Ὁ Λυρίγκος εἶπεν ὄχι.

Ὁ εἷς τῶν χωροφυλάκων ὕβρισε τὸν βοσκόν.

— Ψέματα λές! Ἐγὼ τὴν εἶδα!...

Οὗτος ἐπέμενε ὅτι εἶχε ἰδεῖ τὸν ἴσκιον, τὸν «διακαμὸν»* ἢ τὸ «διάνεμα»*, καθὼς ἔλεγε, τῆς γραίας, ν' ἀναρριχᾶται ὡς γάττα εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημνοῦ. Ὁ ἄλλος δὲν εἶχε ἰδεῖ οὔτε ἰσχυρίζετο τίποτε.

Ὁ πρῶτος, μὲ τὰ τσαρούχια του, ἐδοκίμασε ν' ἀναρριχηθῇ εἰς τὸν βράχον. Ἀλλὰ μετὰ τρία βήματα κατεκρημνίσθη κ' ἔπεσε, κτυπήσας ἐλαφρῶς εἰς τὸ γόνυ.

Ἐκεῖ ὅπου εἶχε ἀναβῆ ἡ Φραγκογιαννοῦ, ἦτο τὸ βουνὸν τοῦ Κουρούπη, βορεινόν, βραχῶδες, ἀπάτητον, καὶ τοὺς πόδας του ἐφίλει καὶ ἐπληττε τὸ κῦμα τοῦ πελάγους. Ἡ θέα ἠνοιέτο πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς Μακεδονίας, τὴν Χαλκιδικήν, καὶ τὸν μέγαν Ἀθῶνα.

Ἡ θέσις ὅπου ἔφθασεν ἡ καταδιωκομένη γυνὴ ἐκαλεῖτο τὸ Κοχύλι. Ἀνθρώπινος πούρ σπανίως ἐπάτει ἐκεῖ. Μόνον ὅταν ἀπεπλανᾷτο ἢ «ἐβραχώνετο»* καμμιά γίδα, τότε κανεῖς βοσκὸς ἐρριψοκινδύνευε ν' ἀνέλθῃ πρὸς τὴν ἄβατον ἐκείνην σκοπιάν. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀνεκάλυψε μικρὸν σπήλαιον, ὅλον ἀνοικτὸν εἰς τὴν θέαν τοῦ πελάγους, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ κυρίως Κοχύλι, κ' ἐκάθισεν ἀνέτως εἰς τὴν χιβάδα ἐκείνην. Ἦτο σχεδὸν βεβαία ὅτι οἱ διῶκταί της δὲν θὰ τὴν ἔφθανον ἐκεῖ. Ἐὰν τυχὸν κανεῖς ἀπ' αὐτοὺς ἦτο τόσον «μάννας γυιός», ὥστε ν' ἀποφασίσῃ καὶ νὰ κατορθώσῃ ν' ἀναρριχηθῇ εἰς τὸν βράχον, αὐτὴ εἶχε ἐτοίμην καὶ τὴν «ὑποχώρησιν». Ἐγνώριζεν ἓν ἄλλο μονοπάτι, ἔσωθεν τῆς διπλῆς κορυφῆς τοῦ πετρώδους βουνοῦ, σχίζονεῖς δύο τὰς συστάδας τῶν βράχων, τὸ ὁποῖον, γνωστὸν εἰς μόνους τοὺς αἰγοβοσκούς τῶν μερῶν τούτων, ἔφερε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὰς μάνδρας καὶ τὰς κατοικίας των.

Ἐκάθισεν εἰς τὴν κόγχην τοῦ βράχου, κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας της ἔχουσα τὴν βοήνην καὶ τὴν μελωδία νῶν κυμάτων, καὶ ἄνω τῆς κεφαλῆς της ἤκουε τὴν κλαγγὴν τῶν ἀετῶν καὶ τοὺς κρωγμοὺς τοῦ ἱέρακος. Καθὼς ἠπλώθη ἡ νύκτα, ἐφεγγοβόλησεν ἀπὸ ἄστρα τὸ ἀχανὲς στερέωμα, καὶ ὁ ἄηρ ὁ εὐώδης θὰ ἦτον ἱκανὸς νὰ βαλσαμώσῃ καὶ αὐτὰ τῆς γυναικὸς ταύτης τὰ «πάθια». Τὸ κογχυλοειδὲς ἄντρον ἦτο μόνον ὥς τρία μπόια ἄνω ἀπὸ τὸ κῦμα, ἀλλ' ὁ βράχος ἕως κάτω ἦτο τόσον κάθετος, ὥστε ἀδύνατον ἦτο «βροτὸς ἀνὴρ» ν' ἀνέλθῃ ἢ νὰ κατέλθῃ. Ἦτο θέσις καλὴ μόνον διὰ νὰ πέσῃ τις εἰς

τὴν θάλασσαν νὰ πνιγῇ, ἐὰν τὸ εἶχεν ἀποφασίσει.

Ἡ γραῖα ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ καλάθι τῆς τὰ ὀλίγα παξιμάδια, ὅσα τῆς εἶχον μείνει, ἐλαίας καὶ τυρίον, κ' ἐδείπνησεν. Εὐτυχῶς τὸ φλασκί τῆς ἦτο γεμᾶτο νερόν, ἐπειδὴ τὸ δειλινὸν τὸ εἶχε γεμίσει ἀπὸ τὴν γούρναν.

Ἐκλείσε τὰ ὄμματα, καὶ ἤρχισε νὰ ναναρίζεται μόνη τῆς, ὑποψιθυρίζουσα ἓνα τραγούδι ὡσὰν μοιρολόγι, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὕπνον. Ἐπανῆλθον πάλιν καὶ τῆς ἔστησαν πολιορκίαν οἱ φόβοι καὶ τὰ φαντάσματα. Τὸν κλαυθμυρισμὸν ἐκεῖνον τοῦ νηπίου τὸν ἤκουε συχνὰ μέσα τῆς, βαθιὰ στὰ σωθικά τῆς. Τὸ μυστηριῶδες τοῦτο κλαῦμα ματαίως ἐδοκίμαζε νὰ κατασιγάσῃ μὲ τὸ ἄσμα τὸ παραπονετικὸν καὶ ρεμβῶδες, τὸ ὁποῖον ὑπεψιθύριζε:

Μαννούλα μου, ἤθελα νὰ πάω, νὰ φύγω, νὰ μισέψω, τοῦ ριζικοῦ μου ἀπὸ μακριὰ τὴν πόρτα ν' ἀγναντέψω. Στὸ σκοτεινὸ βασίλειο τῆς Μοίρας νὰ πατήσω, κ' ἐκεῖ νὰ βρῶ τὴ μοῖρά μου, καὶ νὰ τὴν ἐρωτήσω...

Τῆς ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν ὅτι, ἴσως οἱ «ταχτικοί» νὰ τὴν ἐκυνήγουν καὶ τὴν νύκτα ἀκόμη. Ἐὰν αὐτοὶ ἀνήρχοντο ἐπάνω, εἰς τὰ μανδριά τῶν βοσκῶν, κ' ἔμεναν ἐκεῖ νὰ διανυκτερεύσουν;... Μήπως δὲν εἶχαν χλωρὴν μυζήθραν οἱ βοσκοί, ἢ μήπως δὲν εἶχαν γάλα καὶ στρογγυλιάτα*, ἢ ἀκόμα καὶ κόττες διὰ στραγγάλισμα καὶ ψήσιμον, εἰς πρόχειρον ξυλίνην σούβλαν; Ἐὰν τυχὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς βοσκοὺς ἐγεῤῥατο, κ' ἐδείκνυνεν εἰς τοὺς χωροφύλακας τὸ μέσα μονοπάτι, τότε ἢ ἀποχώρησις τῆς δὲν θὰ ἐκόπτετο; Καὶ ἦτο ἀπείρως δυσκολώτερον νὰ καταβῇ, ὁπόθεν ἀνέβῃ, ἐκτὸς ἂν ἐγίνετο πτερόπους κ' ἔφευγε...

Εἶχε μέγα ἐνδιαφέρον νὰ ἐμάνθανε τί τοῦ εἶπαν τοῦ Λυρίγκου οἱ δύο «ταχτικοί», καὶ τί αὐτὸς εἶπε. Τὸ καλύβι τοῦ Λυρίγκου, τὸ ἐγνώριζε, ἦτον ἐπάνω στὴν ράχιν, ὅπισθεν τοῦ βουνοῦ, καὶ ἀπεῖχεν ὥς εἴκοσι λεπτά τῆς ὥρας. Τώρα, βέβαια, ὁ Λυρίγκος θὰ εἶχε μάθει τὸ διατὶ αὐτὴ κατεδιώκετο νὰ συλληφθῇ, καὶ διὰ ποίαν πρᾶξιν κατηγορεῖτο. Καὶ μὲ τί μοῦτρα νὰ παρουσιασθῇ, τότε, στὸ καλύβι, αὐτῇ; Ἀλλὰ πιθανὸν ὁ ἴδιος νὰ μὴν ἐκοιμᾶτο στὸ καλύβι, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν μάνδραν τῆς ἀγέλης του, ἥτις θὰ εὐρίσκετο ἐκεῖ κάπου, ὅχι πολὺ

μακράν. Καὶ τότε αὐτὴ θὰ εὑρίσκε τὰς δύο γυναῖκας, τὴν λεχὼ καὶ τὴν μητέρα της, θὰ τὰς ἐξάφνιζε... Τί νὰ κάμη; Ποίαν ἀπόφασιν νὰ λάβη;

Ἀπεναρκώθη, καὶ χωρὶς νὰ κοιμᾶται ἐντελῶς, ὠνειρεύετο. Τῆς ἐφάνη ὅτι εὑρίσκετο ἄλλοῦ, εἰς ἄλλον τόπον. Σιμὰ εἰς τὸν Αἰ-Γιάννην τὸν Κρυφόν, ἐκεῖνον τὸν Ἅγιον ὅστις ἐγιάτρειε τοὺς κρυφοὺς πόνους, κ' ἐδέχετο τὴν ἐξαγόρευσιν τῶν κρυφῶν ἁμαρτιῶν· ἐκεῖ ἐξαφνα εὐρέθη. Ἀντίκρυζε τὸν κῆπον τοῦ Περιβολᾶ, μὲ τὴν γυναῖκα τὴν κατὰ κλειστον εἰς τὴν καλύβην, τὴν ἄρρωστην. Ἔβλεπε τὴν θύραν τοῦ φραγμένου κήπου, τὸ πηγάδι, τὴν στέρναν, τὸ μάγγανον. Ἦκου-σεν εὐκρινῶς νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν στέρναν μία βαθεῖα, πολὺ βαθεῖα, ἀλλόκοτος βοή. Ἐταράσσετο τὸ νερὸν τῆς στέρνας, μὲ παφλασμὸν τρικυμίας, ἐφώναζε, καὶ σχεδὸν ὠμίλει ὡς ἄνθρωπος. Αὐτὴ διεκρίνεν ἐναργῶς τὴν λέξιν τὴν ὁποίαν ἐπρόφερε τὸ λαλοῦν ἐκεῖνο νερόν: «Φόνισσα!... Φόνισσα!...»

Ἀνετινάχθη φρίσσουσα, ἐξύπνησε, καὶ διετύπωσε πρὸς ἑαυτήν, ὡς εἰς παραμίλημα πυρετοῦ, μίαν ἀλλόκοτον ἐρώτησιν: «Τάχα τὸ αἷμα τὸ πνιγμένο φωνάζει, ὅπως καὶ τὸ αἷμα ποὺ χύθηκε;»

Εἶτα εὐθὺς συνῆλθεν εἰς ἑαυτήν, ἐδοκίμασε πάλιν νὰ προφέρῃ τῆς προσευχῆς τὰ καταπραῦντικά λόγια: «Κύριε Ἰησοῦ...» Τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἀνεπόλησε τὰ λησμονημένα λόγια ἐνὸς τροπαρίου, τὸ ὅπο-ῖον εἶχεν ἀκούσει πολλὰς φορὰς εἰς τὴν νεότητά της νὰ ψάλλῃ ἓνας γέρων ἱερεὺς: «Ἰησοῦ γλυκύτατε Χριστέ... Ἰησοῦ μακρόθυμε!»

Τότε εὐθὺς τῆς ἦλθε πάλιν ὁ ὕπνος, βαθὺς καὶ διαρκέστερος. Καὶ τότε ὠνειρεύθη οἶονεὶ ὅτι ἐξαναέζη ὅλην τὴν περασμένην ζωὴν της. Καὶ παραδόξως, μέσα εἰς τὸν ὕπνον της, ἔβλεπε τὰ ἐπίλοιπα ἐκ τῶν ὀνείρων τῆς παρελθούσης ἡμέρας. Ἔβλεπεν ὅχι πλέον ὅτι ὑπανδρεύετο ἢ ἐπροικίζετο, ἀλλὰ ὅτι ἐγέννα, καὶ τῆς ἐφάνη ὅτι εἶχε καὶ τὰς τρεῖς κόρας της συγχρόνως, τὴν Δελχαρῶ, τὴν Ἀμέρσαν καὶ τὴν Κρινιώ, μικράς, σχεδὸν ὁμήλικας, ὡς νὰ ἦσαν τρίδυμοι. Ὅτι αἱ τρεῖς, κρατούμεναι ἐκ τῶν χειρῶν, ἴσταντο ἔμπροσθέν της, καὶ τῆς ἐζήτουν θωπείας, ἀσπασμοὺς καὶ φιλεύματα. Αἰφνης, τὰ πρόσωπά των, ἀλλοιωθέντα, δὲν ὠμοίαζον πλέον ὡς τῶν τριῶν θυγατέρων της, ἀλλὰ προσέλαβον ὅλους τοὺς χαρακτῆρας τῶν

τριῶν ἐκείνων κορασίων, τῶν πνιγμένων, καί, ὡς κομβολόγιον ἐκρεμάσθησαν αἴφνης ἀπὸ τὸν λαιμόν της.

— Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ματούλα, ἔλεγεν ἡ μία. — Κ' ἐγὼ ἡ Μυλσούδα, ἡ μικλή, ἐψέλλιζεν ἡ ἄλλη. — Κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ Ξενούλα, ἔλεγεν ἡ τρίτη. — Φίλησέ μας! — Πάρε μας! — Ἡμεῖς τὰ κορίτσια σου! — Ἐσὺ μᾶς γέννησες, μᾶς ἔκαμες! — Μᾶς γέννησε... στὸν ἄλλο κόσμον, ἐπρόσθεσε σαρκαστικῶς ἡ Ξενούλα. — Χόρεψέ μας! — Δῶσέ μας μάμ! — Κάμε μας νάνι! — Τραγούδα μας! — Καμάρωσέ μας!

Ὡ! ἀλήθεια, τῆς ἐφαίνετο τόσον φυσικὸν τὸ πρᾶγμα! Αὐταὶ αἱ τρεῖς μικραὶ κορασίδες ἦσαν τὰ τέκνα της! Ὅποιος ὁρμαθὸς ἔμψυχος, ἀνθρώπινος!... Νεκρωμένος, βαρὺς ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ἀφρισμένος!... Πῶς θ' ἀντεῖχεν ἡ γραῖα Χαδούλα νὰ φέρῃ, εἰς ὅλον τὸν καιρὸν, ὅλον τὸν φρικώδη τοῦτον ὁρμαθὸν κρεμασμένον ἀπὸ τὸν τράχηλόν της!

Ἐξύπνησε παραλογισμένη, φρίσσουσα· ἐσηκώθη, ἐπῆρε τὸ ραβδί της, τὸ καλάθι της, καὶ ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Ἐδῶ εἰς τὴν κοίλῃν χιβάδα τοῦ βράχου, εἰς τὴν βοήν τοῦ ἐρήμου αἰγιαλοῦ, ὑπῆρχον πολλὰ φαντάσματα. Ὁ τόπος ἦτον στοιχειωμένος. «Ἄς φύγω κι ἀποδῶ!»

Πάραντα ἐπανῆλθον εἰς τὸν νοῦν της οἱ λογισμοὶ της οἱ ἄλλοι, οἱ θετικώτεροι. Ἐὰν τυχὸν οἱ δύο χωροφύλακες εἶχον ἀνακαλύψει τὸ κρυφὸ μονοπάτι, τὸ καλύτερον ἦτο νὰ τρέξῃ πρὸ τοῦ κινδύνου, καὶ ἂν τοὺς συνήντακαθ' ὁδόν, πιθανὸν νὰ εὕρισκε διέξοδον ὅπισθεν τῆς συστάδος τῶν βράχων, χειρότερον δὲ θὰ ἦτο ἂν τὴν ἀπέκλειαν ἐδῶ εἰς αὐτὴν τὴν στενούραν, εἰς τὸ Κοχύλι.

Ἐτρεξε τὸνδρομίσκον τὸν ἀνωφερῆ, εἰς τὴν ἀστροφεγγιάν, ἀνάμεσα εἰς τοὺς βράχους, καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἔφθασεν ἀσθμαίνουσα εἰς τὸν οἰκίσκον τοῦ Λυρίγκου. Ἐστάθη διὰ νὰ λάβῃ ἀναπνοήν, εἴτα ἔκρουσε τὴν θύραν.

Περὶ ἐνὸς μόνου ἦτο βεβαία, ὅτι οἱ δύο «ταχτικοὶ» εὕρισκοντο παντοῦ ἄλλου, ἀλλ' ὅχι εἰς αὐτὸ τὸ καλύβι, ὅπου ὑπῆρχε γυνὴ λεχὼ μὲ τὴν συντροφίαν τῆς μητρός της. Ἐὰν ἔμειναν τὴν νύκτα εἰς τὸ βουνόν, θὰ εὕρισκοντο εἰς ἓν ἀπὸ τὰ μανδριά τῶν ποιμνίων.

Ἡ γραῖα, ἡ πενθερὰ τοῦ Λυρίγκου, ἥτις δὲν εἶχεν ὕπνον νὰ κοιμηθῇ, ὅπως δὲν ἐκοιμᾶτο καὶ ἡ Φραγκογιαννοῦ πρὸ ἡμερῶν, ὅταν ἐσυντρόφευε τὴν λεχώ, τὴν κόρην της, ἐσηκώθη καὶ ἠρώτησε:

— Ποιὸς εἶναι;

— Μ' ἔστειλε ὁ Γιάννης, ἀπήντησεν ἔξωθεν τῆς κλειστῆς θύρας ἡ Χαδοῦλα, χωρὶς νὰ εἴπῃ τ' ὄνομά της, γιὰ νὰ κάμω γιαιτρικά τῆς λεχώνας.

— Τέτοιαν ὥρα;

— Δὲν μπόρεσα νωρίτερα νὰ ῥθῶ.

— Ποῦ τὸν ἤῤυρες;

— Κάτω στὸ Λεχοῦνι, στὸ ρέμα.

Ἡ γραῖα ἀπέσυρε τὸν μοχλὸν καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν.

— Αὐτοὶ δὲν ξέρουν τίποτε, ἐσκέφθη καθ' ἑαυτὴν ἡ Φραγκογιαννοῦ· σ' αὐτὲς «περνάει ἡ μπογιά μου» ἀκόμα.

Ἄμα ἐπάτησε τὸν πόδα μέσα, καὶ ἄρχισε νὰ φέρεται ὡς οἰκοκυρά. Εἰς τὸ φῶς τοῦ κανδηλίου, τοῦ καίοντος ἐμπρὸς εἰς ἓν παλαιὸν εἰκόνισμα, τρίπτυχον, φέρον τὸν Χριστὸν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ διαφόρους ἁγίους εἰς τὰς δύο πτέρυγας, ἐπῆγε κατ' εὐθεΐαν εἰς τὴν ἐστίαν, σιμὰ εἰς τὴν στρωμνὴν τῆς λεχοῦς, ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἐδοκίμασε τὴν φωτιάν, καὶ εἶδεν ὅτι ἦτον μισοσβησμένη. Ἐπῆρε ξυλάρια καὶ ξηρόκλαδα, ἀπὸ ἓνα σωρὸν παρὰ τὴν γωνίαν, ἔρριψεν ὀλίγα εἰς τὴν ἐστίαν, ἐφύσησε κ' ἐξάναψε τὴν φλόγα. Ἐλαβεν ἓνα ἱμβρίκι, τὸ ὁποῖον εὗρίσκετο ἐπὶ τῆς ἐστίας, τὸ ἐγέμισε νερόν, ἔψαξεν εἰς τὸ καλάθι της, ἐπῆρε δύο ἢ τρία κλωναράκια βοτάνων, τὰ ἔρριψε μέσα, κ' ἔβαλε τὸ ἀγγεῖον εἰς τὸ πῦρ.

Εἶτα, νεύουσα πρὸς τὸ μέρος τῆς λεχώνας, εἶπε σιγὰ εἰς τὴν γραῖαν:

— Μὴν τὴν ξυπνᾷς... Σὰν ξυπνήσῃ, ὕστερα, νὰ τὸ πιῇ αὐτό.

Ἡ γυνὴ ἀπήντησε διὰ νεύματος. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐξηκολούθει

νὰ φουσᾷ τὸ πῦρ. Ἡ γραῖα, ἐν ἀμηχανία, ἐπεθύμει νὰ τὴν ἐρωτήσῃ καὶ πάλιν πῶς εὐρέθη ἐκεῖ τοιαύτην ὥραν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα. Ἡ κόρη τῆς ἔκαμνε κακὴ λεχωσιά, κ' ἐφοβεῖτο μὴν ἐξυπνήσῃ ἔξαφνα καὶ θορυβηθῇ.

Τὸ θυγάτριον, μικρὸν ράκος δύο ἡμερῶν ζωῆς, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἔλθει κι αὐτὸ εἰς τὸν κόσμον δι' ἁμαρτίας καὶ βάσανα, ἐκοιμᾶτο εἰς τὴν κοιτίδα του, ἀλλ' ἡ ἀναπνοή του ἦτο δύσκολος καὶ ἠκούετο ἐν μέσῳ τῆς σιωπῆς. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ὅταν τὸ φύσημά του ἐγίνετο ὅπως οὐκ ἐπιθυμότερον, καὶ τὸ βρέφος ἐφαίνετο ἔτοιμον νὰ ξυπνήσῃ καὶ νὰ φωνάξῃ, ἡ μάμμη τὸ ἐνανούριζε δι' ἐνὸς μονοσυλλάβου, «Κοί, κοί, κοί, κοί!», ἐφαίνετο δὲ τῷ ὄντι ἡ συλλαβὴ αὕτη (ἥτις φαίνεται νὰ εἶναι ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ «κοιμήσου!», ἢ αὐτὴ ἡ ρίζα τοῦ «κεῖμαι»), ἐφαίνετο, λέγω, πολλάκις ἐπαναλαμβανομένη, νὰ ἐξασκῇ παράδοξον ὑποβολὴν καὶ γοητεῖαν.

Ἡ ὥρα παρήρχετο. Εἶχον λαλήσει ἤδη δύο φορὰς τὰ ὀρνίθια. Ἡ Πούλια εἶχεν ὑπερβῇ πρὸ πολλοῦ τὸ μεσουράνημα. Ἀπὸ τὴν ἀντικρινὴν κορυφὴν τῆς ράχης, ὅπου ἦσαν ἄλλα καλύβια κατοικοῦμενα ἀπὸ τὰς οἰκογενεῖας βοσκῶν, ἠκούσθησαν μεμακρυσμένα λαλήματα. Εἰς ταῦτα ἀπήντησεν εὐθὺς τὸ λάλημα τῶν πετεινῶν ἀπὸ τὸν ὀρνιθῶνα τοῦ καλυβιοῦ τοῦ Λυρίγκου.

Ἡ λεχὼνα ἐξύπνησε. Ἡ μάμμη τῆς τῆς ἔδωκε νὰ πῇ τὸ φάρμακον, τὸ ὁποῖον εἶχε παρασκευάσει ἡ Φραγκογιαννού.

— Κουράγιο, κοπέλα μ', εἶπεν αὕτη μὲ πραεῖαν φωνήν.

— Ποῦ βρέθηκες ἐδῶ; εἶπεν ἡ λεχὼνα.

Τὴν ἐκοίταζε μὲ ἀπορίαν, κ' ἐδυσκολεύετο νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ.

— Ὁ Θεὸς μ' ἔστειλε, εἶπε μετὰ πεποιθήσεως ἡ Γιαννού.

— Καλὰ ποὺ ἦρθες, ἐδήλωσε τότε καὶ ἡ γραῖα.

Τῷ ὄντι, αὕτη ἂν καὶ εἶχε παραξενευθῇ καταρχάς, ἐσκέφθη καὶ ἀνεγνώρισεν ὅτι ἡ παρουσία τῆς Γιαννοῦς ἦτο μία παρηγορία εἰς τὴν μοναξίαν των.

ΙΔ

Κεφάλαιον

ερί τὰ πρῶτα γλυκοχαράγματα, τὸ βρέφος εἶχεν ἐξυπνήσει, κι ἄρχισε νὰ κλαυθυμυρίζῃ. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔκαμε καὶ πάλιν «κουμάντο». Ἐσυμβούλευσε τὴν λεχῶ νὰ βάλῃ τὸ παιδίον εἰς τὸ βυζί, διὰ νὰ δοκιμάσῃ ἂν κατέβῃ τὸ γάλα. Συγχρόνως ἠκούσθη κρότος ἔξωθεν, κ' εὐθὺς κατόπιν μία φωνή:

— Γριά!... Γριά! κοιμᾶστε;

Ἦτον ὁ Λυρίγκος, κ' ἐκάλει τὴν πενθεράν του.

Ἡ γραῖα ἐγνώρισε τὴν φωνήν, ἐσηκώθη κ' ἔτρεξεν εἰς τὴν θύραν.

— Ἐλα νὰ μοῦ δώσης ἓνα χέρι, ἐφώναξεν ὁ Λυρίγκος. Ὁ παραγνιὸς λείπει κ' εἶμαι μονάχος.

Ὁ Γιάννης φαίνεται ὅτι δὲν ἐσκέφθη κἂν νὰ ἐρωτήσῃ διὰ τὴν λεχῶ, τὴν γυναικῆά του, καὶ διὰ τὸ τέκνον του, πῶς εἶχον. Ἡσθάνετο μόνον ἐπείγουσαν ἀνάγκην, κ' ἔκραζε τὴν πενθεράν του νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὰς ποιμενικὰς ἐργασίας τῆς πρωίας, δηλαδὴ ἴσως εἰς τὸ ξεμάνδριασμα, τὸ ἄρμεγμα, καὶ τὰ λοιπά.

— Δὲν μπορεῖ κανεὶς μοναχός του, τὸ ἔρμο!... Πρέπει νὰ ᾗ τέσσερα χέρια! ἐπρόσθεσεν ὡς αὐτοδικαιολογούμενος.

Ἡ γραῖα ἐξῆλθε τρέχουσα. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔμεινε μόνη, μὲ τὴν λεχῶ καὶ τὸ βρέφος.

Ἡ νεαρὰ γυνὴ εἶχε λαγοκοιμηθῇ πάλιν, καὶ δὲν εἶχεν ἀντιληφθῇ

καλῶς τὴν ἀπουσίαν τῆς μητρός της. Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐξύπνησε καὶ εἶπε:

— Ποῦ πάει ἡ μάμμα, θὰ πῶ*;

Ἡ Φραγκογιαννοῦ, φρονοῦσα ὅτι τὸ καλύτερον ἦτον ἡ λεχὼνα νὰ κοιμᾶται διὰ νὰ ἡσυχάζῃ, καὶ γνωρίζουσα ὅτι ἡ ἀπόκρισις ἡ διδομένη εἰς τοὺς πυρέσσοντας καὶ εἰς τοὺς ὡς ἐν ὑπνοβασίᾳ παραμιλοῦντας βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ, δὲν ἀπήντησε τίποτε. Ἡ λεχὼ εὐθὺς καὶ πάλιν ἀπεκοιμήθη.

Τὸ θυγάτριον ἐκ νέου ἄρχισε νὰ κλαυθυρίζῃ πολὺ τρυφερὰ καὶ παραπονετικά, μέχρις ὀχληρότητος. Ἡ Φραγκογιαννοῦ, ἣτις εἶχε λησμονήσει ὅλας τὰς τύψεις, τὰς ὁποίας εἶχεν αἰσθανθῇ ἀλγεινῶς ὑπὸ τὰς μελανὰς πτέρυγας τῶν ὀνείρων της, καὶ ἐσπαράσσετο καὶ πάλιν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῆς πραγματικότητος, ἄρχισε νὰ σκέπτεται μέσα της:

— Ἄχ! δίκιο ἔχει, ὁ καημένος, ὁ Λυρίγκος... «Ὁλο κοριτσούδια, τὸ ἔρμο, ὅλο κοριτσούδια!»... Καὶ τί ξαλάφρωμα θὰ ἦτον τώρα γι' αὐτόν, γιὰ τὴν ἄμοιρη τὴ γυναικὰ του, νὰ τοῦ τό 'παιρνε τώρα, ὁ Μεγαλοδύναμος!... αὐτὸ κἂν πού 'ναι μικρό, καὶ δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ μεγάλον καημὸ πίσω του!

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μία μικρὰ ἀπορία· ποῦ εὐρίσκοντο τ' ἄλλα κοράσια τοῦ Λυρίγκου, τὰ μεγαλύτερα. Τότε ἐνθυμήθη ὅτι πρὶν ν' ἀναβῇ εἰς τὸ καλύβι, ὅπου εὐρίσκετο τώρα, τὸ ὁποῖον ἦτο χαμηλὸν ἀνώγειον, ἐπέρασεν ἔξω ἀπὸ τὴν θύραν ἐνὸς ἄλλου μικροτέρου καλυβίου, τὸ ὁποῖον ἦτο χαμόγειον, καὶ ἦτοκτισμένον δίπλα, κολλητὰ μετ' ὁπρῶτον. Ἦτο τὸ μικρὸν καλυβάκι τῆς γραίας, τῆς πενθερᾶς τοῦ Λυρίγκου, κ' ἐκεῖ μέσα τῆς εἶχε φανῇ ὅτι ἤκουεν ἀναπνοὰς κοιμωμένων, ρογχαλίσματα. Ἐκεῖ βέβαια θὰ ἐκοιμῶντο, μαζί με τὴν μικρὰν θείαν τους τὴν ἄγαμον, τὰ ἄλλα κοράσια τοῦ Λυρίγκου.

Ὡς ἐν ἀλλοφροσύνῃ καὶ ἐν πλάνῃ ὀνείρου, ἔτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὸ λίκνον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὠλόλυξε τὸ μικρόν... Ἐκαμε χειρονομίαν ὡς διὰ νὰ σχηματίσῃ τοὺς δακτύλους της εἰς διλαβίδα, εἰς ἀρπάγην καὶ στραγγαλιάν. Ἦσθάνετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀγρίαν χαρὰν

νὰ πνίξη τὸ μικρὸν θυγάτριον... Τῆς ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν ὅτι ἦτο ἀβάπτιστον, καὶ ἂν τὸ ἔπνιγε, θὰ εἶχε διπλὴν ἁμαρτίαν... Ἡ σκέψις αὕτη ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὴν ἀνεχαίτισεν, ἀλλ' ὅμως ἀπεφάσισε νὰ ὑπερπηδήσῃ τὸν φραγμὸν τοῦτον... Παρὰ ἓνα δάκτυλον, ἡ χεὶρ τῆς ἔψαυε τὸν λαιμὸν τοῦ μικροῦ πλάσματος...

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠκούσθη φωνή, βῆμα, κρότος, εἰς τὸ μικρὸν χαγιάτι-ἔξω, καὶ ἡ θύρα, τὴν ὁποῖαν ἡ γραῖα, ἡ πενθερὰ τοῦ Λυρίγκου, ἀναχωρήσασα δὲν εἶχε κλείσει μὲ τὸ μάνδαλον, ἀλλὰ μόνον τὴν εἶχε γείρει, ἡνοίχθη πέραν καὶ πέραν, ἐνδίδουσα εἰς ὧθησιν ἔξωθεν.

—'Εδῶ εἶναι, ἠρώτησεν ὁ ἐμφανισθεὶς ἄνθρωπος, ἐδῶ εἶναι τὸ σπίτι τοῦ Λυρίγκου, τοῦ τσοπάνη;

Ἦτον χωροφύλαξ, μὲ τὸ χιτῶνιον μισοκουμβωμένον, φουσκωτὸν ἐπὶ τοῦ στήθους, μὲ τὸ κασκέτον στραβά, μὲ στριμμένον τὸν μύστακα, καὶ μὲ τὴν κάπαν διπλωμένην μακρυνάρι ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου.

Μέσα στὸ καλύβι, ἡ κανδήλα ἐτρεμόσβηνεν ἐμπρὸς εἰς τὰ εἰκονίσματα. Ἡ φωτιά εἶχε καλυφθῇ καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν τέφραν. Τὸ λυχνάρι σβηστὸν ἐκρέματο ἀπὸ τὸ μικρὸν ράφι τῆς ἐστίας. Ἦτο σκότος. Ἐξω, εἶχεν ἐξημερώσει, καὶ παρὰ δύο λεπτὰ ὁ ἥλιος θ' ἀνέτελλεν.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔβλεπεν εἰμὴ ἀμυδρὰς σκιάς μέσα. Τὴν λεχώναν εἰς τὴν στρωμνὴν τῆς, ὡς ἀμαυρὸν ὄγκον κατακειμένην, τὸ βρέφος τὸ ὁποῖον ἐσάλευε καὶ ἀνάσαινεν ἐν τὸς τῆς σκάφης, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς λίκνον... καὶ τὴν Φραγκογιαννοῦ καθημένην ὡς φάντασμα, καὶ τείνουσαν τὴν χεῖρα πρὸς τὸ λίκνον.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔμεινε μὲ τὴν χεῖρα τεταμένην. Τὴν κατέλαβε φρίκη, τρόμος, ζάλη. Ἐντὸς δευτερολέπτου ἦλθεν εἰς ἐαυτήν, καὶ εἶδε τὸν φοβερὸν κίνδυνον.

Ἀκριβῶς ὁπισθέν τῆς ἦτο ἐν μικρὸν παράθυρον βλέπον πρὸς βορρᾶν, ὑπόσαθρον, νοτισμένον καὶ κακοκλεισμένον. Ὡς νὰ εἶχε τιναχθῇ ἀπὸ ἔκρηξιν, ἐστράφη μηχανικῶς, ἀνοιξε τὸ παράθυρον, κ' ἐπήδησεν ἔξω. Ἐπεσεν ἐπάνω εἰς χόρτα καὶ ἄχυρα, καὶ ὁ δοῦπος τῆς πτώσεώς τῆς οὔτε ἠκούσθη. Τὸ χαμηλὸν παράθυρον μόλις ἀνεῖχε μισὴν ὀργυιὰν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους.

Μόνον εἶχε ξεχάσει νὰ πάρῃ μαζί τὸ ραβδί της καὶ τὸ καλάθι της, τὰ ὁποῖα ὡς τόσον εὐρίσκοντο δίπλα της, εἰς τὸ πάτωμα. Ἦτο ἄξιον ἀπορίας, πῶς τόσον εἶχε σαστίσει. Τὰ ἐνθυμήθη ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἄρχισε νὰ τρέχῃ μετὰ τὸ πῆδημά της, κ' ἔτσι τῆς ἤρχετο ἂν ἦτο τρόπος, νὰ γυρίσῃ πίσω νὰ τὰ πάρῃ, καὶ νὰ στραβωθοῦν, νὰ μὴν τὴν ἰδοῦν οἱ διώκταί της.

Ὡς τόσον ἔτρεχεν, ἔτρεχεν... εἶχεν εἰσέλθει μέσα εἰς τὸ δάσος, τοῦ ὁποῖου τὰ διάφορα μονοπάτια τῆς ἦσαν πολὺ γνωστά. Δὲν ἐγύριζε νὰ ἰδῇ ὀπίσω της... Ἦτο βεβαία ὅτι οἱ δύο «ταχτικοὶ» θ' ἀργήσουν νὰ ἐννοήσουν τί συνέβη, καὶ νὰ βαλθοῦν νὰ τὴν κυνηγήσουν.

Τῷ ὄντι οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνδρες τῆς δημοσίας ἀνάγκης δὲν ἐνόησαν κατ' ἀρχὰς τί εἶχε συμβῇ. Τοὺς εἶχε στείλει «κατεπεῖγον» ὀπίσω ὁ εἰρηνοδίκης, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν πάρεδρον τὸν ἀστυνόμον, ὅστις, εἰς ὅσα ἀπεφαίνετο ὁ ἐμπνευσμένος ἐκεῖνος λειτουργὸς τῆς Θέμιδος, ἔλεγε πάντοτε ναί, καὶ μὲ τὸν ἐνωμοτάρχην, ὅστις δὲν ἔλεγε ποτὲ ὄχι, τοὺς εἶχε στείλει νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκίαν τοῦ Ἰωάννου Λυρίγκου, διὰ νὰ τὸν προσκαλέσουν νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν, κ' ἐν ἀνάγκῃ νὰ τὸν φέρουν διὰ τῆς βίας, ἐπειδὴ, ἐξ ὧν εἶχον διηγηθῇ τὴν ἐσπέραν τῆς προτεραίας, εἰς τὴν πολίχνην, οἱ δύο χωροφύλακες, οἱ εἰρημένοι φωστῆρες συνέλαβον τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ὁ Λυρίγκος ἐνείχετο εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς φυγῆς τῆς γυναικὸς Χαδούλας, χήρας Ἰωάννου Φράγκου, χριστιανῆς, καὶ ἐκτελούσης οἰκιακὰ ἔργα, τὴν ὁποίαν ἔλεγον ὅτι εἶχον ἰδεῖν ἀναρριχᾶται εἰς τὸν κρημνὸν τοῦ πετρῶδους βουνοῦ οἱ δύο στρατιωτικοὶ ἄνδρες.

Ὅθεν ἀμέσως, περὶ ὄρθρον βαθύν, ἀφοῦ ἐκοιμήθησαν ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ὥρας, φοροῦντες ὅλην τὴν στολὴν των, οἱ δύο χωροφύλακες, εἰς τὰ ἰσόγεια τῆς δημαρχίας, τὰ γεμάτα ἀπὸ βλατοῦδες*, σαργανταποδαροῦσες καὶ σαμαμίθια, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς καζάρμα* (ἡ καζάρμα αὐτῇ ἦτον ὁ τρόμος τῶν ἀγνισπαίδων, τῶν μοσχομαγκῶν, ὡς καὶ ὅλων τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου), εἰς ἓν σφύριγμα τοῦ ἐνωμοτάρχου ἐσηκώθησαν, ἐπῆραν τίς κάπες των, καὶ τὸ ἔβαλαν δρόμον διὰ τὸ βουνόν.

Ἐστέλλοντο ἰδίως διὰ νὰ φέρουν τὸν Λυρίγκον (καθὼς καὶ πάντα ἄλλον βοσκόν, τὸν ὁποῖον θὰ ἐξήταζον οἱ ἴδιοι, καὶ ὅστις θὰ ἔλεγε

«μπερδεμένα λόγια», ἐφρόντισεν ἃ προσθέσει ὁ εἰρηνοδίκης), ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὰ μυρισθοῦν τὰ ἴχνη τῆς Φραγκογιαννοῦς καὶ κατορθώσουν τὴν ἀνάκαλύψουν. Διὰ τοῦτο εἶχον πληρεξουσιότητα νὰ ψάξουν ὅλα τὰ μανδριὰ καὶ τὶς στάνες, καὶ νὰ ἐξετάσουν ὅλους τοὺς βοσκοὺς τοῦ βουνοῦ. Ὅθεν, διὰ καλὸν καὶ διὰ κακόν, ἐπῆραν μαζί καὶ τὶς κάπες των.

Ὅταν ὁ πρῶτος χωροφύλαξ ὤθησε τὴν θύραν τοῦ οἰκίσκου, καὶ εἶδε σκότος καὶ σκιὰν μέσα, ἤκουσε τὸν κρότον τοῦ βορεινοῦ παραθύρου ἀνοιγομένου, εἶδεν ἀκτῖνας φωτὸς ἐκεῖθεν νὰ εἰσδύωσι, κ' εὐθὺς ἐν μαῦρον σῶμα νὰ φράττη τὰς ἀκτῖνας ταύτας, κυρτόν, συνεσταλμένον, ἄμορφον, καὶ ἤκουσε τὸν ἀσθενῆ δοῦπον τῆς πτώσεως. Τότε τὸ παράθυρον ἔμεινεν ἀνοικτόν, καὶ εἰς τὰς διπλᾶς διασταυρουμένας ἀκτῖνας τὰς διὰ τῆς θύρας καὶ τοῦ παραθύρου, εἶδε καθαρὰ τὴν γυναῖκα τὴν λεχώ, ἐξαπλωμένην ἐπὶ τῆς κλίνης της.

— Τί τρέχει ἐδῶ; ἐφώναξεν ἐκπληκτος ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ λεχὼνα ἐξύπνησε, κ' ἐπρόφερε μὲ ἀσθενῆ φωνήν:

— Μάννα, ἐσύ 'σαι;... Ἦρθες;

ΙΕ

Κεφάλαιον

πάνω, εἰς τὰ Καμπιά, εἰς τὸ ὑψηλὸν ὁροπέδιον, ὅταν ἔφθασε λαχανιασμένη, ξεγλωσσασμένη ἢ Φραγκογιαννού, ἐστάθη, ἐγύρισε πρὸς τὸν κατήφορον, ὁπόθεν εἶχεν ἔλθει, κ' ἐκοίταζε μὴνίδη ἡ ἀκούση σκιὰν ἡ βῆμα τρέχοντος λαγωνικοῦ, χωροφύλακος. Δὲν ἐφαίνετο τίποτε. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἠσθάνετο ἐαυτὴν ἐν ἀσφαλείᾳ.

Ἐστάθη ὡς ἀφηρημένη κ' ἐσκέπτετο. Ἐκαμνε κάτι ὡς μαθηματικὸν ὑπολογισμόν. Ἐλογάριαζε τὸν χρόνον ὅσος θ' ἀπητεῖτο ὡς ἐγγιστα, διὰ νὰ συνέλθουν ἀπὸ τὴν ἐκπληξίντων οἱ δύο ταχτικοὶ (τὸν δεύτερον δὲν τὸν εἶδεν, ἀλλὰ τὸν ἐμάντευε), διὰ νὰ ἐννοήσουν τί συνέβη, ἴσως νὰ ζητήσουν πληροφορίας (ἢ λεχῶνα θὰ ἐτρόμαζεν ἄδικα καὶ δὲν θὰ ἤξευρε τίποτε νὰ τοὺς εἰπῇ· ἀλλὰ τότε, θὰ ἔτρεχον ἴσως πρὸς τὴν στάνην, ὅπου εὐρίσκετο ὁ Λυρίγκος κ' ἡ πενθερά του; τόσῳ περισσότερον θ' ἀργοποροῦσαν) εἶτα νὰ πετάξουν τίς κάπες των κάτω, καὶ νὰ τὸ βάλουν στὰ πόδια νὰ τὴν κυνηγήσουν.

Ἀλλ' εἶδαν τάχα ἀκριβῶς, ἢ ἐνόησαν, ἢ ἐγνώριζαν τὸ μονοπάτι τὸ ὁποῖον εἶχε πάρει αὐτή; Καὶ μήπως εἶχε τρέξει ὅλην τὴν ὥραν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν δρόμον; Καταρχὰς εἶχε στραφῇ δεξιὰ, ὡς νὰ ἤθελε νὰ πάρῃ τὸν κατήφορον, εἶτα ἐστράφη ἀριστερά, κ' ἔτρεξε τὸν ἀνήφορον — μὲ ὅλον τὸ μειονέκτημα τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ ἀνηφορικὸς δρόμος διὰ νὰ λαχανιάσῃ τις, ὅταν καταδιωκόμενος βιάζεται νὰ τρέχῃ. Ἀλλ' ἐὰν αὐτὴ θὰ ἐλαχάνιαζε, μήπως ἐκεῖνοι, καίτοι νέοι, δὲν ὑπέκειντο εἰς τὸ πάθημα τοῦτο; Ἡ Χαδούλα ἤξευρε μάλιστα, κατὰ σύμπτωσιν, ὅτι οἱ εἰς τῶν δύο ἐκείνων νέων ἐπασχευὰ ἀπὸ ἄσθημα... Δὲν ἦτο πολὺς καιρὸς ἀφότου αὐτὸς εἶχε παρακαλέσει τὸν γαμβρόν της νὰ εἰπῇ τῇς γριᾷς νὰ τοῦ κάμῃ ἓνα μαντζούνι διὰ τὸ νόσημα

τοῦτο.

Ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν ἐκδούλευσιν αὐτήν, ἡ Γιαννοῦ ἤξευρεν ὅτι δὲν ἔπρεπεν ἀπεριμένη ἔλεος ἀπὸ τὸν χωροφύλακα. Ὁ ἄνθρωπος ἔκαμνε τὸ καθήκον του. Ἄς ἔλειπαν αἱ περιποιήσεις τὰς ὁποίας θὰ τῆς ἔκαμναν, ἂν αὐτὴ ἔπεφτε στὰ χέρια των, καὶ ἂν ἔμελλον νὰ τὴν ὀνομάζουν «σταυρομάννα»!! Εἶχε παρατηρήσει ἄλλοτε, εἰς τὰς περιπετείας καὶ τὰ βάσανα ὅσα εἶχεν ὑποφέρει ἐξ αἰτίας τοῦ υἱοῦ της, τοῦ Μούρτου, ὅτι τὸ εἶδος αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων τότε μάλιστα θυμῶνουν ὅταν ὁ καταζητούμενος ἀνθίσταται, ὅταν αὐθαδιάζει, πολὺ δὲ περισσότερον ὅταν φεύγῃ, καὶ ἀναγκάζονται αὐτοὶ νὰ τὸν κυνηγοῦν, ὥστε νὰ βγαίνῃ ἡ ψυχὴ τους ἀνάποδα... Ὡ! βέβαια ἔχουν δίκαιον τότε νὰ σκληρύνωνται, καὶ νὰ γίνωνται θηρία ἀνήμερα· ὅθεν καὶ ἡ Φραγκογιαννοῦ, φεύγουσα, καὶ βιάζουσα αὐτοὺς νὰ τρέχουν δὲν ἐπερίμενεν ἔλεος ἀπ' αὐτούς.

Ἐκεῖ ὅπου ἴστατο συλλογισμένη, ἀκούει βήματα ὀπισθέν της, ἀπὸ τὸ μέρος τὸ ἀντίθετον πρὸς ἐκεῖνο ἐξ οὗ αὐτὴ ἦλθε. Στρέφεται καὶ βλέπει ἕνα ἄνθρωπον, ἕνα βοσκόν. Ἡ Φραγκογιαννοῦ τὸν ἀνεγνώρισεν. Ἦτο ὁ καλούμενος Καμπαναχμάκης. Ἦρχετο μὲ πατήματα λοξά, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν σκύλον του, ὅστις ἐγρύλισεν ἅμα εἶδε τὴν γυναῖκα. Ἀλλ' ὁ ἀφέντης του τὸν ἐμάλωσε.

Εἶδε τὴν Φραγκογιαννοῦ κ' ἐστάθη. Ἦρχετο ἀπὸ τὸ καλύβι κ' ἐπήγαινε εἰς τὸ μανδρί του. Ὑψηλός, μελαψός, ἰσχνός, εὐρύστερνος, τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον μὲ χρῶμα ἀχύρου καψαλισμένου, κρατῶν τὴν ράβδον του τὴν κυρτήν, ὑψηλὴν ἴσα μὲ τὸ μπόι του, ἐστάθη ἐνώπιον τῆς Φραγκογιαννοῦς. Ὁ ἄνθρωπος ἐφαίνετο νὰ εὐρίσκεται εἰς μεγάλην θλίψιν καὶ ἀδημονίαν.

— Ἄ! ποῦθε αὐτὸ τὸ καλό! εἶπε μὲ τὴν φωνὴν του τὴν δυσδιάκριτον καὶ τραχεῖαν, σφίγγων τοὺς ὀδόντας ἐνῶ ὠμίλει. Τόμ' * σ' ἀγροίκησα, ταμὰμ * σὲ προσήφερα *, κυρα-Γιαννοῦ... Ὁ Γεραμπῆς σὲ στέλνει!

— Τί λὲς γυιέ μου; εἶπε μὲ τὸ ὑποκριτικὸν ἥθος της ἡ Χαδούλα.

— Καλὰ ποὺ σ' ἐσταύρωσα *! Εἶπα, αὐτὴν νὰ εἴναι κεῖν' ἡ καλὴ γυναῖκα κάτ' ἀπ' τὴ χώρα ποὺ γρουνίζει * τὰ γιαιτρικὰ καὶ διώχνει κάθε γρουσουζλιά ἀλάργα! Τόμ' σ' ἀπέικασα, μονοκοπανιάς σ' ἐγρούμισα!...

Μὰ δὲ ξέρ'ς τίποτε, κυρα-Γιαννού μ';

— Τί τρέχει παιδί μου;

— Μεγάλο ζαράρι* μ' εὐρῆκε, νά 'χω τὸ συμπάθειο, θεια-Γιαννού! Τρανό, ἄτυχο* ντέρτι! Ἡ φαμιλιά* μ', ὅξ' ἀπὸ λόου σου, βγῆκε τὴν νύχτα πρὸς νεροῦ της, ὅξ' ἀπ' τὸ καλύβι, κυρα-Γιαννού μ', κ' ἐγύρισε πίσω κακὰ κι ἀδέξια*... Ντούρμα* βγῆκε, κ' ἐγύρισε μονοκοπανιά, χτυπημένη*, ξεγλωσσασμένη, ἀγρούνηστη*... Χτυπήθηκε*, μακριὰ ἀπὸ λόγου σου... Ἡ γλῶσσά της κρεμασμένη, ὅξ' ἀπ' τὸ σιαγόνι της, τὴ λαλιά της τὴν ἔχασε, τὴν ἡῦρε κακὴ θερμασιὰ καὶ κρυάδα καὶ ἀσπασμοί*... Κεῖτεται στὸ στρῶμα μισοπεθαμένη!

— Ἀλήθεια;... ὦ, ἁμαρτίες!... Καὶ πότε ἔγινε αὐτό;

— Προχτὲς τὸ βράδυ, τὴν νύχτα, τὰ μεσάνυχτα, θεια-Γιαννού! Ὁξοῦ ἀπὸ λόου σου, νά 'χω τὸ συμπάθειο... Ντούρμα βγῆκε ὅξ' ἀπ' τὸ καλύβι, κ' ἐγύρισε πίσω χτυπημένη, παλαβιασμένη... Κοπιάζεις ὥς τὸ καλύβι μπάριμ*, τώρα ἐδῶ ποὺ σ' ἐσταύρωσα, κυρα-Γιαννού μ'! Μονάχα νὰ τὴν θωρήσης, ν' ἀγροικήσης σὲ τί χάλι βρίσκεται... Ἐλμπέτ*, καλὸ θὰ τῆς κάμης· μετὰ τὰ γιαιτρικά σου, θὰ διώξης κάθε ἐνάντιο, ἓνα κ' ἓνα!

— Καὶ πῶς τῆς ἦρθε αὐτό; εἶπεν ἡ Φραγκογιαννού.

— Ποιὸς ξέρει τί ἁμαρτίες, κυρα-Γιαννού μ'. Ὁ Γεραμπῆς τὸ ξέρει.

Ἡ Χαδούλα ἐσκέφθη ἐπὶ στιγμὴν. Εἶτα εἶπε:

— Καλά· θὰ πάω ἀποκεῖ, τώρα-τώρα.

— Νά 'χης πολλὴ ζωὴ καὶ καλὴ ψυχὴ, θεια-Γιαννού! εἶπεν ὁ Καμπαναχμάκης. Ὁ Γεραμπῆς σ' ἔστειλε.

Ἀφοῦ ἀπεμακρύνθη ὁ Καμπαναχμάκης, ἡ Φραγκογιαννού ἐσκέφθη ὅτι θὰ εἶχε καταφύγιον, τοῦλάχιστον, διὰ τὴν ἐπομένην νύκτα καὶ ὅτι τὸ καλύτερον θὰ ἦτο νὰ κρυφθῇ τὴν ἡμέραν εἰς καμμίαν λόχμην ἢ εἰς καμμίαν σπηλιάν, ὅπου οἱ χωροφύλακες ἀδύνατον θὰ ἦτον νὰ τὴν εὕρωσι.

Ἐπῆρε τὸν κατήφορον, κατῆλθεν εἰς τῆς Ἀγαλλιανοῦς τὸ ρέμα. Ἐστάθη νὰ πῇ νερόν εἰς μίαν βρύσιν. Ἐκεῖ συνήντησεν ἓνα γέροντα μοναχόν, τὸν πάτερ Ἰωάσαφ, κηπουρόν τοῦ μοναστηρίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τὸ ὅποιον διέγραφε πρὸς τὰ ἄνω τὴν σεμνὴν κατατομὴν του, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ρεύματος.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ εἶχε καθίσει νὰ λάβῃ ἀναψυχὴν πλησίον τῆς δροσερᾶς πηγῆς, ἐστήριξε τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν χεῖρά της, ἐφαίνετο βυθισμένη εἰς λογισμούς, καὶ συγχρόνως «αὐτιάζετο»*, κ' ἔτεινε τὸ οὖς, φανταζομένη κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ὅτι ἤκουε βήματα τῶν χωροφυλάκων.

Ὁ πάτερ Ἰωάσαφ ἦλθε νὰ γεμίσῃ ἓνα σταμνίον ὕδατος, καὶ ἰδὼν τὴν Φραγκογιαννοῦ τὴν ἐκαλημέρισε.

— Ποῦ βρέθηκες ἐδῶ, γερόντισσα; Κάτι συλλογισμένη σὲ βλέπω...

— Ἀχ! γυιέ μου!... εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ. Ἐχῶ βάσανα καὶ πάθια...

— Τὰ βάσανα δὲν λείπουν ἀπὸ τὸν κόσμον, γερόντισσα... Ὅσο καὶ νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος, δὲν μπορεῖ νὰ τ' ἀποφύγῃ...

— Ἀχ! πάτερ Γιάσαφε, εἶπεν ἐν θλιβερᾷ διαχύσει ἡ Φραγκογιαννοῦ. Νὰ ἔμουν πουλὶ νὰ πέταγα!!!

— «Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὥσει περιστερᾶς;» εἶπεν ὁ Ἰωάσαφ, ἐνθυμηθεὶς τὸν ψαλμόν.

— Ἦθελα νὰ ἔφευγα ἀπ' τὸν κόσμον, γέροντά μου... Δὲν μπορῶ νὰ ὑποφέρω πλιά!

— «Ἐμάκρυνας φυγαδεύουσα καὶ ἠυλίσθης ἐν τῇ ἐρήμῳ», εἶπε πάλιν ὁ γέρον μοναχός.

— Μεγάλῃ φουρτούνᾳ μ' ἤρρε, γέροντά μου, καὶ μεγάλη λιγοψυχία μ' ἐκόλλησε.

— Ὁ Θεὸς νὰ σὲ γλυτώσῃ κόρη μου «ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταιγίδος», ἐπέφερεν ὁ Ἰωάσαφ, συνεχίζων τὸν ψαλμόν.

— Ἀπ’ τὴν κακία, ἀπ’ τὴν κακογλωσσίᾳ, ἀπ’ τὸ φθόνο, δὲν μπορεῖ νὰ γλυτώσῃ ἓνας ἄνθρωπος.

— «Καταπόντισον, Κύριε, καὶ καταδίελε τὰς γλώσσας αὐτῶν, ὅτι εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει», ἐπέρανεν ὁ πάτερ Ἰωάσαφ.

Εἶτα ἀφοῦ ἐγέμισε τὸ σταμνὶ τοῦ εἶπε:

— Ἄνπεράσῃς ἀπὸ τοὺς κήπους, γερόντισσα, φῶνα ξέμενὰ σὲ φιλέψω κανένα μαρούλι κι ὀλίγα κουκιά.

Καὶ ἀπεμακρύνθη.

Τὴν ἐσπέραν ἡ Φραγκογιαννοῦ εὐρίσκετο εἰς τὴν Πέρα-Ράχην, εἰς τὸ καλύβι τοῦ Καμπαναχμάκη. Ἡ σύζυγος τοῦ βοσκοῦ, γυνὴ πλέον ἢ τριάκοντα ἐτῶν καὶ μήτηρ πέντε τέκνων, ἔκειτο ἐπὶ τῆς κλίνης. Ἦτο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Τὸ μοῦτρό της εἶχε στραβώσει ἀπὸ τὴν νευρικήν προσβολήν, ἡ γλῶσσά της ἐκρέματο ἔξω τοῦ στόματος, κ’ ἐξέπεμπεν ἀνάρθρους φωνάς.

— Πῶς σοῦ ἦρθε αὐτό; τὴν ἠρώτησε διὰ νεύματος μᾶλλον ἢ διὰ τῆς φωνῆς ἡ Φραγκογιαννοῦ. Ἡ πάσχουσα ἀπήντησε διὰ γρυλισμοῦ οὐδὲν τὸ ἀνθρώπινον ἔχοντος.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐκάθισε παρὰ τὴν ἐστίαν, καὶ ἡσχολεῖτο νὰ βράσῃ βότανα διὰ τὴν πάσχουσαν. Δὲν εἶχε πλέον τὸ καλάθι της, ἀλλὰ εἶχε γεμίσει τοὺς κόλπους της ἀπὸ διάφορα μικροσκοπικὰ χόρτα, τὰ ὁποῖα εἶχε συλλέξει τὴν ἡμέραν κάτω εἰς τὰ ρέματα τῶν κοιλάδων.

Τὰ δύο μικρὰ κοράσια τῆς ἀσθενοῦς ἐκάθισαν σιμὰ εἰς τὰ γόνατα τῆς Φραγκογιαννοῦς, γλειφίδικα*, καὶ ζητοῦντα θωπείας. Ἡ Γιαννοῦ ἐθώπευσεν τὰ σιαγόνια των καὶ τοὺς λαιμούς των, τόσον δυνατὰ, ὥστε ἡσθάνθησαν πόνον, καὶ τὸ ἐν ἐφώναξε:

— Μάννα!

Ἀλλ’ ἡ μάννα ἦτον δι’ αὐτὰ ὥς νὰ μὴν ὑπῆρχε, καὶ τὰ δυστυχῆ πλάσματα δὲν ἦσαν εἰς ἡλικίαν οὔτε νὰ αἰσθανθῶσι τὴν ἔλλειψιν, οὔτε νὰ δύνανται τοῦλάχιστον νὰ τὴν ἀναπληρώσωσι. Τὸ μικρὸν

ἀγόρι, τὸ ὅποῖον ἐφαίνετο νὰ εἶναι ὁμήλικον μὲ τὸ κοράσιον τὸ ἔν, ὥς νὰ ἦσαν δίδυμα, ἔκλαιε κι ἐζήτει «νὰ σηκωθῇ ἡ μάννα του νὰ τοῦ κάμη γριά* στὸ τηγάνι».

— Τώρα, γυιέ μου, ἐγὼ νὰ σοῦ κάμω γριά, εἶπε τυχαίως ἡ Φραγκογιαννοῦ.

— Δὲν ἔχουμε ἀλεύρι, θειά, εἶπε τὸ μεγαλύτερον ἐκτῶν δύο κορασίων.

— Καλὰ· νὰ ἔλθῃ ὁ πατέρας νὰ φέρῃ ἀλεύρι, εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ πρὸς τὸ παιδίον, κ' ἐγὼ νὰ σοῦ κάμω «γριά»! Ἡσύχασε τώρα.

Ἀλλὰ τὸ ἀγόρι δὲν τὰ ἤκουεν αὐτά.

— Γριά θέλω, καὶ νὰ ᾽ναι ζαρωμένη γριά! Νὰ ᾽χη καὶ πετμέζι.

— Ποῦ νὰ βρεθῇ τὸ πετμέζι, γυιέ μου; εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ. Μεθαύριο νὰ μαυρίσουν τὰ σταφύλια στ' ἀμπέλι, νὰ τὰ τρυγήσουμε, νὰ κόψουμε τὰ ξεκούδονα* ἀπ' τὰ κλήματα, νὰ κάμουμε πολὺ-πολὺ πετμέζι, νὰ φάῃ τὸ καλὸ παιδί. Πῶς σὲ λένε;

— Γιώργη τόνε λέμε, θειά, εἶπε τὸ μεγαλύτερον κοράσιον.

— Ἐσένα;

— Δαφνώ.

— Κ' ἐσένα; ἠρώτησεν ἡ Γιαννοῦ τὸ μικρότερον θυγάτριον.

— Ἀνθή.

— Νὰ ζήσετε!

— Καὶ πότε θὰ τὰ κόψουμε, θειά, τὰ σταφύλια; ἐφώναξε τὸ ἀγόρι. Δὲν πᾶμε τώρα στ' ἀμπέλι νὰ τὰ κόψουμε;

— Ὅχι τώρα, γυιέ μου, ταχιά.

— Ταχιά το-ταχύ; εἶπεν ὁ Γιώργης.

— Ναί, γυιόκα μου. Απόψε θὰ δέσουν οἱ ρᾶγες, καὶ θὰ γλυκάνουν,

καὶ θὰ μαυρίσουν, καὶ ταχιά το-ταχὺ θὰ πάρουμε τοὺς τρυγολόγους* νὰ τρέξουμε στ' ἀμπέλι, νὰ τρυγήσουμε, νὰ τὰ κάμουμε κότσι-κότσι*, τὰ σταφύλια, τὰ ξεκούδουνα, νὰ τὰ πατήσουμε, νὰ τὰ λυώσουμε, καὶ θὰ κάμουμε μουστόπιττες καὶ πετμέζια καὶ χίλιων λογίων καλά... καὶ τότε, θὰ σοῦ κάμω ἐγὼ μιὰ γριά, ζαρωμένη, ἴσα μὲ τὸ τηγάνι μεγάλη!

— Σέλω νὰ 'ναι πουλὺ, πουλὺ μεγάλη! εἶπεν ὁ μικρός.

— Μεγάλη γριά, ἴσα μ' ἐμένα, εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ.

Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ μικρότερον τῶν δύο κορασίων, τὸ Δαφνῶ, καθὼς ἐκοίταζεν ἐναλλάξ τὸν λύχνον καὶ τὴν Φραγκογιαννοῦ μὲ τεθηπὸς βλέμμα, ὡς νὰ ὑπνωτίσθῃ ἀπὸ τὸ ὄμμα τῆς γραΐας, ἐνύσταξε, ἔγειρε τὸ κεφαλάκι του πρὸς τὴν ἐστίαν, καὶ ἀπεκοιμήθη. Ἡ Γιαννοῦ ἐπιμόνως τὸ ἐχάδευεν ὑπὸ τὸ κατωσάγονον, καὶ πότε τῇ χεὶρ τῆς ἐγγλίστρα πρὸς τὸν τράχηλον, καὶ ἴσως εἶχε κλίσιν νὰ θλίψῃ κάπως δυνατώτερα τὸν λαιμὸν τοῦ κορασίου. Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἠκούσθη δρομαῖον βῆμα ἔξωθεν, ἡ θύρα ἠνοίχθη, καὶ εἰσῆλθεν ὁ Καμπαναχμάκης.

— Δῶ εἶσαι, κυρα-Γιαννοῦ! εἶπεν ἐν ἄκρα ταραχῇ. Σήκου! Νὰ φύγῃς! νὰ κρυφτῇς!

— Τί τρέχει; εἶπεν ἡ γραῖα, προσπαθοῦσα νὰ φανῇ ἀτάραχος.

— Οἱ ταχτικοὶ σὲ χαλεύουν*. Τί ζαρὰρ* ἔκαμες, χριστιανή; Τρέχουν οἱ ταχτικοὶ γυρεύοντάς σε. Σήκου, τρέχα! νὰ κρυφτῇς πουθενά, μπάριμ! Σὲ λυποῦμαι καημένη! Τί κρίμα ἔκαμες;

— Ἐγὼ; κρίματα πολλὰ... Μὰ δὲν ξέρω, γιατί νὰ μὲ γυρεύουν οἱ ταχτικοί, πὺ μοῦ λές;

— Τρέχα, κατὰ δῶ ἔρχονται τώρα. Δὲ γρουνίζω πῶς σ' ἀγροίκησαν πῶς τὰ πρύμισες* κατὰ δῶ, θὰ ῥθουν τώρα νὰ χαλέψουν. Ὅπου κι ἂν εἶναι, πλάκωσαν! Ἀκοῦς! κάτου, στὴ Σκοτ' νῆ Σπ' λιά, στὸ Κακόρρεμα, κατακεῖν ἀπάρης τὸ φύσημά σου! Στὸ Κλῆμα στὸ Μονοπάτι, στοῦ Π' λιοῦ τὴ Βρύση, ἐκεῖ, καὶ νὰ σὲ πάρουν στὸ κοντό, δὲν μποροῦν νὰ σὲ πιάσ' ν! Αποκεῖ μπορεῖς νὰ κατεβῇς στὸ Γέροντα, στὸ Ἐρμητήριο, νὰ ξαγορευθῇς τὰ κρίματά σ', καημένη. Τρέχα!...

Ἔτρεξεν ἡ ἀθλία ἀλλὰ δὲν ἡσθάνετο πλέον δυνάμεις ἀκμαίας. Ἡ ἀυπνία τῶν περασμένων νυκτῶν, ἡ κακοπάθεια, αἱ συγκινήσεις τὴν εἶχον καταβάλει. Τὰ μέρη, τὰ ὅποῖα εἶχεν ὀνομάσει ὁ Καμπαναχμάκης, ἀπεῖχον πολὺ, δὲν ἡδύνατο δὲ νὰ ὁδοιπορήσῃ πρὸς τὰ ἐκεῖ εἰς τὴν ἀσέληνον νύκτα.

ΙΣΤ

Κεφάλαιον

Καθώς ἔτρεχεν, αὐτιαζομένη κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, ἐξαφνιζομένη, καὶ νομίζουσα ὅτι ἀκούει παντοῦ βήματα, εἰς τὸ μονοπάτι, ἀνάμεσα εἰς δένδρα καὶ θάμνους, ἤκουσε βήματα ἀληθῆ, ἐρχόμενα ἀπὸ διακοσίων βημάτων, ἀπὸ τὸν κύριον δρόμον. Ἐκρύβη ὀπισθεν τῶν θάμνων, καὶ τῆς ἐφάνη ὅτι ἦσαν πράγματι οἱ χωροφύλακες, βαδίζοντες πρὸς τὴν καλύβην τοῦ Καμπαναχμάκη, πρὸς τὸ μέρος ὁπόθεν αὐτὴ ἤρχετο. Ἐὰν οὕτως εἶχεν, ἡ θέσις τῆς καθίστατο ἀσφαλεστέρα πρὸς τὸ παρόν, καθότι δὲν ἐφοβεῖτο πλέον νὰ τοὺς συναντήσῃ, διὰ τὴν νύκτα ἐκείνην.

Ἐπροχώρησε πρὸς τὸ μέρος, ὁπόθεν εἶχεν ἔλθει τὴν πρωίαν. Ἐφθασεν εἰς τὸν μικρὸν ναῖσκον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, εἰς τὸ Κοιμητήριον τῶν Καλογήρων, εἰς τ' Ἀλώνι τοῦ Μοναστηριοῦ. Ἐπέρασεν ἔξω ἀπὸ τὸ Βουρδουναριό, ἀντικρὺ τῆς σιδηρᾶς πύλης τοῦ Κοινοβίου, ἣτις ἦτο κατάκλειστος. Ἄλλως, γυναῖκες ποτὲ δὲν εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ἱερὸν περίβολον. Κατῆλθεν εἰς τοὺς κήπους, ὅπου εἶχε συναντήσῃ τὴν πρωίαν τὸν καλόγηρον, τὸν κηπουρόν, ὅστις τῆς εἶχεν εἰπεῖ διάφορα ρητὰ ἀπὸ τὸ Ψαλτήριον, τὰ ὁποῖα αὐτὴ δὲν ἐνόει, ἀλλ' ἀορίστως ὑπώπτευν ὅτι προσηρμόζοντο κάπως εἰς τὴν θέσιν τῆς. Καὶ πράγματι τῆς εἶχον ἀφήσει ὡς ἓνα βόμβον περὶ τὰ ὦτά της· «Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς;... Ἴδου ἐμάκρυνα φυγαδεύων καὶ ηὐλίσθη ἐν τῇ ἐρήμῳ. Προσεδεχόμενη τὸν Θεόν, τὸν σώζοντά με ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταγίγδοτος...»

Καθὼς ἀνήρχετο τὴν ράχιν ἀντικρὺ, πέραν τῶν κήπων, ἄνω τοῦ ρεύματος, ἤκουσε τὸν μικρὸν κῶδωνα τοῦ μοναστηρίου νὰ ἤχῃ γλυκά, ταπεινὰ καὶ μονότονα, νὰ ἐξυπνᾷ τὰς ἡχοὺς τοῦ βουνοῦ, καὶ νὰ δονῇ τὴν μαλακὴν αὖραν. Ἦτο ἄρα μεσονύκτιον, ὥρα τοῦ

Μεσονυκτικοῦ, ὥρα τοῦ Ὁρθρου! Πῶς ἦσαν εὐτυχεῖς οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, οἵτινες εὐθὺς ἀμέσως, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, ὥσάν ἀπὸ θείαν ἔμπνευσιν, εἶχον αἰσθανθῇ ποῖον ἦτο τὸ καλύτερον τὸν ὅποιον ἠμποροῦσαν νὰ κάμουν — τὸ νὰ μὴ φέρουν, δηλαδή, ἄλλους εἰς τὸν κόσμον δυστυχεῖς!... καὶ μετὰ τοῦτο, ὅλα ἦσαν δεύτερα. Τὴν φιλοσοφίαν, αὐτοί, τὴν εἶχον λάβειώς ἐκκληρονομίας, χωρὶς <νὰ> σκοτίσουν τὸν νοῦν των εἰς τὴν «ζήτησιν τῆς ἀληθείας», ὅπου ποτὲ δὲν εὐρίσκεται.

Ἀνέβη ὑψηλότερα τὴν ράχιν, χωρὶς νὰ ἔχη σκοπὸν ἢ ἀπόφασιν ποῦ ἐπήγαινε. Καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν δρόμον, ὀλίγα βήματα μακράν, εἶδε μίαν στάνην, τὴν ὁποίαν ἀνεγνώρισεν ὅτι ἦτον τοῦ Γιάννη τοῦ Λυρίγκου. Ὁ σκύλος αἰσθανθεὶς μακρόθεν τὴν παρουσίαν της, ἤρχισε νὰ γαυγίζει.

Εἶχεν ἔλθει ἄρα, πλησίον εἰς τὸ κατάλυμα τῆς παρελθούσης νυκτὸς χωρὶς νὰ τὸ σκεφθῇ! Καὶ τώρα μόνον ἤρχισε νὰ τὸ σκέπτεται. Ἔως τὴν στιγμὴν τὸ ἔνστικτον τὴν εἶχεν ὁδηγήσει. Ἀλλὰ τώρα ὁ συλλογισμὸς της διετυποῦτο καθαρὰ. «Ποῦ ἄλλοῦ θὰ εἶμαι πλέον ἀσφαλῆς, γιὰ τὴν ὥρα, παρὰ ἐδῶ; Οἱ ταχτικοὶ ποτὲ δὲν θὰ πιστεύσουν ὅτι ξαναἤλθα πάλιν πρὸς τὸ ἴδιο μέρος, πού μὲ εἶχαν εὐρεῖ χθές, καὶ μ' ἐκυνήγησαν. Ὁ Γιάννης κοιμᾶται στὸ μανδρί του. Στὸ καλύβι θὰ ἔναι ἡ λεχώνα, κ' ἡ γριά. Τὴν νύχτα χθές, ἀπὸ τὸν σαστισμὸ κι ἀπὸ τὴ βία μου, ξέχασα ἐκεῖ τὸ καλαθάκι μου. Δὲν θὰ εἶναι καλύτερα νὰ πάω νὰ χτυπήσω τὴν πόρτα, νὰ τοὺς πουλήσω πάλι δούλεψη μὲ κανένα ψευτογιατρικό, νὰ πάρω καὶ τὸ καλαθάκι μου, καὶ σὰ φέξῃ νὰ πάω νὰ κρυφθῶ κάτω στὸ Κακόρρεμα, ἐκεῖ πού λέει ὁ Καμπαναχμάκης;...»

Βεβαίως ἡ γραῖα, ἡ πενθερὰ τοῦ Λυρίγκου, κάτι θὰ εἶχεν ἀκούσει εἰς βάρος της ἀπὸ χωροφύλακας ἢ ἀπὸ τρίτους, ἀλλὰ τί μ' αὐτό;

Δὲν θὰ εἶχε τόσην κακίαν οὔτε τόσον θάρρος, ὥστε νὰ τὴν προδώσῃ. Ἄλλως, αὐτὴ ὡς κυρίαν πρόφασιν διὰ νὰ εἰσέλθῃ θὰ προέταττεν ὅτι ἦλθε νὰ ζητήσῃ τὸ λησμονημένον καλάθι της.

Ἐκρύνε πολὺ ἀπὸ τὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ, καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ στεγασθῇ πουθενά, πρὸς ὥραν. Δὲν ἐδίστασε πλέον. Διέβη τὸν ζυγόν, τὸν ἐνοῦντα τὰς δύο ράχεις, ἐπὶ τῆς μεσημβρινωτέρας τῶν

οποίων ἦτο ἡ μάνδρα, ἐπὶ δὲ τῆς βορειοτέρας ἡ οἰκία τοῦ Λυρίγκου, κ' ἔφθασεν εἰς τὸ καλύβι.

Ἐκρουσε τὴν θύραν. Ἡ γραῖα ἐκοιμᾶτο, ἀλλὰ δὲν ἄργησε νὰ ἐξυπνήσῃ, κ' ἐλθοῦσα ἤνοιξε τὴν θύραν, χωρίς, αὐτὴν τὴν φορὰν, νὰ ἐρωτήσῃ τίς εἶναι, ἴσως διότι ἦτο μισοκοιμισμένη κ' ἐνήργει ὡς ἐν ὑπνοβασίᾳ μηχανικῶς, ἥ εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἢ δύνατο νὰ εἶναι εἰμὴ ὁ γαμβρός της. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔσπευσε νὰ εἰσέλθῃ.

— Τὸ κοφίνι μ' πλιό, ξέχασα ἀπ' τὴ βία μου, ἐψές, εἶπε. Τὸ εἶδες; Εἶναι πουθενά; Ποῦ τό 'χεις;

Ἡ χωρική γραῖα ἐστάθη καὶ τὴν ἐκοίταξε. Τώρα μόνον ἐφάνη νὰ ἐξύπνησεν ἐντελῶς, καὶ ἀναγνωρίσασα αὐτήν.

— Ποῦ βρέθηκες ἐδῶ; εἶπε.

— Μὴν ἐρωτᾷς, εἶπεν ἡ Γιαννοῦ. Εἶχα νυχτώσει σ' ἐν' ἄλλο καλύβι, μὰ δὲν εἶχα ὕπνο. Σὰ θυμήθηκα τὸ κοφίνι μου, ἦρθα. Πῶς εἴστε; Τί κάν' ἡ λεχώννα;

— Τί νὰ κάμῃ; Τὰ ἴδια... Μὰ δὲ μοῦ λές, εἶπε μετὰ τινὰ δισταγμὸν ἡ γραῖα· γιατί σ' ἐγύρευαν κεῖν' οἱ ταχτικοί;

— Φτόνος τοῦ κόσμου, ἀπήντησε μ' ἐτοιμότητα ἡ Φραγκογιαννοῦ. Ἐνα κορίτσ' εἶχε πνιγῇ μὲς στὸ πηγάδι...

— Ἔ;

— Καὶ δὲν ξέρω ποιὸς ἐχτρός εἶπε πῶς ἔφταια ἐγώ... Μὰ ἔτσι νὰ 'χουμε καλὴ ψυχὴ, μπορεῖς νὰ τὸ πιστέψῃς; Τάχα δὲν μποροῦσε νὰ πνιγῇ καὶ μοναχό του τὸ κορίτσι; Ἦταν ἀνάγκη νὰ βάλω χέρι ἐγώ;

— Μαθές!... ἔκαμεν ἡ γραῖα.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐγκατεστάθη, ὅπως καὶ τὴν προλαβοῦσαν νύκτα, σιμὰ εἰς τὴν γωνίαν τῆς ἐστίας, ὅπου εὗρε καὶ τὸ καλάθι της. Εἰς ἀνάψιν τὴν φωτιάν, ἔβαλε νερὸ στὸ μπρίκι, καὶ κατεγίνετο νὰ βράσῃ βότανα,

τὰ ὅποια ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν κόλπον της.

Ἡ λεχώνα ἐκοιμᾶτο, τοῦ μικροῦ θυγατρίου ἠκούετο ἡ ἀναπνοὴ μέσα εἰς τὴν σκάφην τὴν χρησιμεύουσαν ὡς λίκνον, ὑπὸ τὸ στέφανον τοῦ βαρελιοῦ τὸ ἀνέχον ὑψηλὰ ἐν λεπτὸν πανίον. Ἐνίοτε ἐκλαυθμύριζε. «Κοί, κοί, κοί!» ἐπρόφερεν ἡ γραῖα, ἡ προμήτωρ, ἥτις εἶχε κλείσει τὸ ἐν ὄμμα, καὶ μὲ τὸ ἄλλο, εἰς τὸ ἀσθενὲς φῶς τοῦ κανδηλίου καὶ εἰς τὴν διαλείπουσαν τῆς ἐστίας ἀναλαμπήν, δὲν ἔπαυσε νὰ κοιτάζῃ τὴν Φραγκογιαννοῦ. Τέλος, μετὰ ὥραν, ἡ γραῖα καίτοι ἐφαίνετο ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ μὴ κοιμηθῇ, τῆς ἦλθεν ὁ προδότης ὁ ὕπνος—ἴσως δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐκοίταξε λίαν ἐπιμόνως τὴν ὕποπτον γυναικα καὶ ἀπεκοιμήθη ἐπάνω εἰς τὸ τρίτον λάλημα τοῦ πετεινοῦ.

Τὸ βρέφος ἐκλαυθμύριζεν ἀκόμη. Ἡ μάμμη δὲν ἠγρύπνει πλέον διὰ ν' ἀπαγγέλλῃ τὸ μονότονον «Κοί, κοί, κοί!»

«Ὁλοκοριτσούδια, τὸ ἔρμο!» Τὸ παράπονον τοῦ Γιάννη τοῦ Λυρίγκου ἐβόμβει εἰς τὰ ὦτα τῆς Φραγκογιαννοῦς.

Ἡ λεχώνα δὲν εἶχεν ἐξυπνήσει. Ἡ γραῖα Χαδούλα ἐκινήθη ὀλίγον, ἐτανύσθη ἐπὶ τῶν γονάτων της, κ' ἔφθασε τὸ λίκνον. Παρεμέρισε τὸ λευκὸν πανίον ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς κούνιας, κ' ἔτεινε τὴν χεῖρα διὰ νὰ θωπεύσῃ τὸ μικρὸν, ἐνῶ τοῦτο ἐκλαυθμύριζεν. Ἐφράξε μὲ τὴν χεῖρά της τὸ μικρὸν στόμα, διὰ νὰ μὴ φωνάζῃ, ἐκοίταξε πρὸς τὸ μέρος τῆς λεχώνας, εἶτα πρὸς τὴν στρωμνὴν ἐφ' ἧς ἔκειτο κουβαριασμένη ἡ γραῖα.

Ἡ φωνὴ τοῦ βρέφους ἐπνίγη. Μίαν χεριὰν ἀκόμη ἐχρειάζετο νὰ κάμῃ ἡ Φραγκογιαννοῦ. Μὲ τὴν ἄλλην χεῖρα, τοῦ ἔσφιξε δυνατὰ τὸν λαιμόν... Εἶτα ἐμάζωξε τὸ λεπτὸν πανίον διὰ νὰ τὸ ρίψῃ πάλιν ἐπάνω τῆς στεφάνης. Ἡ χεὶρ της προσέκοψεν εἰς τὴν σανίδα, κ' ἔκαμε μικρὸν θόρυβον. Ἡ γραῖα, ἥτις δὲν ἐκοιμᾶτο βαρέως, ἐξύπνησεν. Ἀνετινάχθη, ἐσκίρτησεν. Εἶδε τὴν Φραγκογιαννοῦ ν' ἀποσύρῃ τὴν χεῖρά της καὶ ν' ἀποχωρῇ, ἀνεγειρομένη ἐπὶ τῶν γονάτων, ὀπίσω εἰς τὴν θέσιν της.

— Τί κάνεις; ἔκραξεν ἔντρομος ἡ γραῖα.

Ἡ λεχώνα ἐπετάχθη, ἀνεπήδησε.

— Τί εἶναι, μάννα;

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐσηκώθη, ἐπῆρε τὸ καλάθι της.

— Τίποτα· θέλησαν ἀτὸ κάμων ἀλουφάξῃ, νὰ μὴν κλαίῃ, ἀπήντησεν.

Ἡ γραῖα μάμμη ἔκυψε πρὸς τὴν κούνιαν.

— Πηγαίνω τώρα, ἔφεξε, εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ... Δῶσε τῆς λεχῶνας τὸ γιατρικὸ ποῦ ἔβρασα νὰ τὸ πιῇ!

Καὶ πάραυτα ἐξῆλθεν. Ἔτρεξε μὲ βῆμα δρομαῖον ν' ἀπομακρυνθῇ τάχιστα. Ἐπῆρε τὸν ἐπάνω δρόμον, κατὰ τὸ δάσος, διὰ νὰ μὴ περάσῃ ἀπὸ τὴν ἀντικρινὴν ράχιν ὅπου ἦτον ἡ στάνη.

Ἦτο γλυκεῖα αὐγὴ τοῦ Μαΐου. Ἡ κυανωπὴ καὶ ροδίνη ἀνταύγεια τοῦ οὐρανοῦ ἔχριε μὲ ἀπόχρωσιν μελιχρὰν τὰ χόρτα καὶ τοὺς θάμνους. Ἦκούετο ὁ μινυρισμὸς τῶν ἀηδόνων εἰς τὸ δάσος, καὶ τ' ἀναρίθμητα μικρὰ πουλιὰ ἐτέλουν ἐκθύμως, ἀπλήστως, τὴν συναυλίαν των τὴν ἄφατον.

Ἀφοῦ ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀπεμακρύνθη πολλὰ βήματα, ἤκουσε βραχνὴν κραυγὴν ὀπισθεν της. Ἦτο ἡ γραῖα, ἡ μήτηρ τῆς λεχῶνας· ἔξαλλος, τραβοῦσα τὰ μαλλιά της, εἶχε τρέξει ἔξω τῆς καλύβης, κ' ἐφώναζε:

— Πιάστε την!... Πιάστε την! Μᾶς ἔκαμε φονικό!

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔτρεχεν, ἔτρεχε. Ἦλπιζε νὰ χωθῇ τὸ ταχύτερον εἰς τὸ δάσος, ὅπου, καὶ ἂν τυχὸν ἔτρεχον κατόπιν της, τὰ ἴχνη της τάχιστα θὰ ἐχάνοντο.

Ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα, μετ' ὀλίγα λεπτά, εὐρέθη ἀντιμέτωπος τοῦ Γιάννη τοῦ Λυρίγκου, βαδίζοντος πρὸς τὴν οἰκίαν του. Οὗτος εἶχεν ἐξυπνήσει τὴν συνήθη ὥραν, κ' ἐπήγαινε πρὸς τὸ καλύβι, ἴσως διὰ νὰ κράξῃ πρὸς συνεργασίαν τὴν πενθεράν του, ὅπως καὶ τὴν προλαβοῦσαν πρωίαν. Ἀλλ' ὅταν εἶδε τὴν πενθεράν του νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ χειρονομῇ τόσον μακρὰν, ὥστε δὲν ἠδύνατο ν' ἀκούῃ τί αὕτη ἔλεγεν, ὁδηγούμενος μόνον ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν χειρονομιῶν της, εἶδε τὴν Φραγκογιαννοῦ νὰ φεύγῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦ δάσους — τότε, ἔτρεξε

πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, κ' ἐφώναξε μεγάλη τῇ φωνῇ πρὸς τὴν Φραγκογιαννού.

— Τί εἶναι;... Τί τρέχει;

Τότε ἡ Χαδούλα ἐστάθη, κ' ἐφώναξε μακρόθεν πρὸς τὸν Γιάννην τὸν Λυρίγκον.

— Φεύγω!... Πάω νὰ...

Ὁ Γιάννης ὁ Λυρίγκος εἶχε τρέξει ἀκόμη ὀλίγα βήματα, κ' ἦλθε πλησιέστερα πρὸς τὴν Φραγκογιαννού. Τότε κι αὐτή, ἀποφασιστικῶς, προέβη δύο ἢ τρία βήματα πλησιέστερα πρὸς ἐκεῖνον.

Ἡ Φραγκογιαννού ἐπεκαλέσθη εἰς βοήθειαν ὅλην τὴν ἐτοιμότητά της. Ἡὐτοσχεδίασε.

— Γιάννη! ἡ γυναῖκα σου ἔχει τοὺς πόνους! Εἶναι ἄσκημα.

— Ἐχει τοὺς πόνους!... ἀνέκραξεν ἐν ἄκρα ἀπορίᾳ ὁ ἄνθρωπος. Τί λές, χριστιανή μου;

— Ἐχει κι ἄλλο παιδὶ στὴν κοιλιά της! ἰσχυρίσθη μὲ τόλμην ἡ Φραγκογιαννού.

— Ἄλλο παιδὶ στὴν κοιλιά της!

— Ναί, αὐτὸ ποὺ σοῦ λέω. Μόνο τρέχα στὸ χωριό, νὰ φωνάξης τὴ μαμμή!... νὰ πῆς καὶ τοῦ γιατροῦ νὰ ῥθῇ!

Ὁ Λυρίγκος ἐστάθη. Πέραν, ἐπὶ τοῦ μικροῦ ὀροπεδίου, πρὸ τῆς οἰκίας, ἡ πενθερά του ἐφώναζεν ἀκόμη βραχνὰς κραυγὰς, τὰς ὁποίας ἐπαιρνε μακρὰν ὁ ἄνεμος, χωρὶς ὁ Γιάννης ν' ἀκούῃ τί ἔλεγεν ἐκεῖνη. Ἡ Φραγκογιαννού ὠμίλει μὲ θάρρος, κ' ἐφαίνετο ὅτι ἤξευρε τί ἔλεγε.

— Πῶς γίνεται αὐτὸ ποτέ; ἀνέκραξεν ὁ Γιάννης. Εἶσαι καλά, χριστιανή μου;

— Αὐτὸ γίνεται, ἐπέμενεν ἡ Φραγκογιαννού. Οὔλες τὶς φορὲς τὰ διπλάρικα* δὲν πέφτουν μαζὶ ἀπ' τὴν κοιλιά. Τὸ ἓνα, τὸ πλιὸ ἀδύνατο

ἀπ' τὰ δυό, ἀργεῖ καὶ ὥρες καὶ μέρες νὰ πέση.

— Ἀλήθεια! Ἔχω ἀκουστά μου, εἶπεν ὁ Γιάννης.

— Κατὰ πῶς φαίνεται, συνεπέρανε λίαν σοβαρὰ ἡ Φραγκογιαννού, αὐτὴν τὴν φορὰ τὸ ἕνα τὸ παιδί θὰ πιάστηκε ὕστερ' ἀπ' τὸ ἄλλο.

— Αὐτὸ εἶναι τάχα; εἶπε μὲ ἥθος οἴκτου ὁ Λυρίγκος.

— Τρέχα τὸ γληγορώτερο! νὰ πᾶς νὰ φέρῃς τὸ γιατρό!

— Ἐσὺ ποῦ πᾶς; ἠρώτησεν ὁ Λυρίγκος.

— Ἐγὼ πάω στὸν Αἰ-Χαράλαμπο... πάω νὰ φωνάξω τὸν παπα-Μακάριο, νὰ ῥθῇ νὰ τῆς κάμῃ μιὰ παράκληση, τῆς γυναίκας!

— Καλά! Τρέξε!

Καὶ ἡ Φραγκογιαννού ἔτρεξε.

ΙΖ

Κεφάλαιον

Κάτω εἰς τὸ Κακόρρεμα, χαμηλὰ εἰς τὸ βάθος, σιμὰ εἰς τὴν Σκοτεινὴν Σπηλιάν, οἱ λίθοι ἐχόρευον δαιμονικὸν χορὸν τὴν νύκτα. Ἀνωρθοῦντο, ὡς ἔμψυχοι, καὶ κατεδίωκον τὴν Φραγκογιαννοῦ, καὶ τὴν ἐλιθοβόλουν, ὡς νὰ ἐσφενδονίζοντο ἀπὸ ἀοράτους τιμωροὺς χεῖρας.

Εἶχον παρέλθει τρεῖς ἡμέραι ἀπὸ τὴν τελευταίαν φυγὴν της, ἀπὸ τὴν καλύβην τοῦ Λυρίγκου. Ἡ ἔνοχος γυνὴ εἶχε κρυφθῇ ἐκεῖ, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ διέφευγε πρὸς καιρὸν τοὺς ὄνυχας τῶν διωκτῶν της. Μὲ τὰ ὀλίγα δίπτυρα τὰ ὁποῖα εὕρισκοντο ἀκόμη εἰς τὸ καλάθι της, μὲ τὰς καυκαλήθρας, τὸν ἄνηθον, καὶ τὰ μυρόνια ὅσα συνέλεγε, καὶ μὲ τὸ γλυφὸ νερὸν τῆς Σκοτεινῆς Σπηλιᾶς, εἶχε διατηρηθῇ. Τὸ μέρος ἦτο σχεδὸν ἄβατον.

Τὸ Κακόρρεμα ἐσχηματίζετο ἀπὸ ἓνα βράχον ἀπάτητον πρὸς δυσμὰς, καὶ ἀπὸ ἓνα κρημνόν, ἢ μίαν σάραν* ὀλισθηρὰν ἐξ ἀνατολῶν. Κάτω εἰς τὸ βάθος ἀνέβλυζε τὸ Γλυφονέρι. Δύο ἄντρα, μὲ τὸ στόμιον πολὺ στενόν, ἔχασκον ἔνθεν καὶ ἔνθεν. Ἐκεῖ ἐκοιμᾶτο τὴν νύκτα τὴν ἡμέραν κατήρχετο εἰς τὴν Σκοτεινὴν Σπηλιάν. Διὰ ν' ἀνέλθῃ καὶ διὰ νὰ κατέλθῃ, οὔτε δρομίσκος οὔτε μονοπάτι ὑπῆρχεν. Ἐπάτει ἐπὶ τῆς σάρας, εἰς τὴν βάσιν τοῦ κρημνοῦ. Τότε ἡ σάρα ἐταράσσετο, ἐφαίνετο ὡς νὰ ἐθύμωνε. Οἱ λίθοι τοὺς ὁποίους ἐξετόπιζε πατοῦσα, ἦσαν ὡς βάσεις καὶ θεμέλιον εἰς ὅλον τὸν ἄπειρον σωρὸν τῶν λίθων, τὸν ἀπλούμενον ἐπὶ τοῦ πρανοῦς τοῦ κρημνοῦ. Καθὼς ἔφευγον οἱ πρῶτοι λίθοι, ἄλλοι λίθοι ἤρχοντο νὰ λάβωσι τὴν θέσιν των, μετ' αὐτοὺς δὲ ἄλλοι. Καὶ οὕτω ἡ παλῖρροια ὅλη τοῦ κρημνοῦ ἤρχετο κατ' ἐπάνω της, ἔπιπτεν εἰς τὰς κνήμας καὶ τὰ σκέλη της, εἰς τὰς χεῖρας καὶ τὸ στέρνον της. Ἐνίοτε, λίθοιτινές, ἀπὸ ὕψους κατερχόμενοι,

ἔπιπτον μὲ ὀρμὴν καὶ κακίαν κατὰ τοῦ προσώπου της. Τοὺς τελευταίους τούτους ἐφαίνετο πράγματι ὡς νὰ τοὺς ἐσφενδόνιζεν ἄορατος χεὶρ κατὰ τῆς κεφαλῆς της.

Ἀφοῦ τέλος, μετὰ τόσον λιθοβολήμα, ἔφθασεν εἰς τὴν Σκοτεινὴν Σπηλιάν, τὴν πρώτην ἡμέραν, ἐκάθισε κι ἀγνάντευε τὸ πέλαγος. Ἡ Σπηλιά, ἡ θαλασσόπληκτος, ἔχει διπλὴν εἴσοδον, ἕκ τε τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ στόμιόν της χαμηλὸν καὶ στενόν, ὅσον διὰ νὰ διέλθῃ μικρὰ βάρκα ἀλιέως. Ἡ Φραγκογιαννοῦ, ἄορατος, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς, ἤκουε τὸν ὑπόκωφον, ἐπίμονον παφλασμόν τοῦ κύματος εἰς τὸ στόμιον τοῦ ἄντρου. Τὸ κύμα ἀνωρθοῦτο, ἐπήδα, ἐπληττε τὴν ἄνω φλιάν τοῦ στομίου, κατέπιπτε, πάλιν ἀνεπήδα, ἐξέπεμπε μακροὺς ὠρυγμοὺς μανίας ἀπὸ τὶς ἀποθαλασσιές* τοῦ βορρᾶ, πότε στεναγμοὺς πόνου καὶ πάθους ἀπὸ τὴν φουσκοθάλασσαν.

Κάτω εἰς τὸ βάθος τὸ ἄπατον, μυστήριον καὶ σκότος σαλεῦον. Μία ποτὲ βάρκα, ὡς διηγοῦντο, εἰσπλεύσασα διὰ νὰ συλλέξῃ καραβίδας καὶ παγούρια, ἐνῶ εἷς τῶν ναυβατῶν εἶχεν ἀναρριχηθῇ εἰς τὸ τρομερὸν ὕψος τοῦ βράχου διὰ νὰ συλλέξῃ κρίταμα, ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς μίαν φώκην ζωντανὴν φράττουσαν ἀκριβῶς τὸ πλάτος τοῦ στομίου. Τὸ σκοτεινὸν ζῶον ἀνεταράσσετο, ἤσπαιρεν, ἡ μικρὰ σκάφη ἐπάλλετο, ἔτρεμε, καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑπάγῃ οὔτε ἐμπρὸς οὔτε ὀπίσω. Ὁ ναυβάτης ὁ ἐντὸς τῆς βάρκας ἐκτύπησε τὴν φώκην μ' ἓνα πέλεκυν, τὴν αἰμάτωσε, τὸ κύμα ἐκοκκίνησεν ἐπ' ὀλίγον. Ἡ φώκη ἤσπαιρεν ἐν ἀγωνίᾳ. Ὁ νεαρὸς ἀλιεὺς κατῶρθωσε νὰ σφίγῃ τὸν λαιμὸν μὲ μίαν θηλειάν, καὶ καλέσας τὸν ἄλλον σύντροφόν του εἰς βοήθειαν κατῶρθωσε τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ, μὲ κίνδυνον νὰ βουλιάξῃ ἢ φελούκα, ν' ἀνασύρῃ ἐπάνω τὴν φώκην.

Ἡ γραῖα Χαδούλα ἀγνάντευεν, ἀγνάντευεν εἰς τὸ πέλαγος. Ἄς ἦτον καὶ τώρα, νὰ φανῇ, νὰ πλησιάσῃ μία βάρκα!... Ἡ Φραγκογιαννοῦ θὰ παρεκάλει τοὺς νέους ἀλιεῖς, τοὺς πατριώτας της, νὰ τὴν ἐπάρουν μαζί, μὲς στὴν βάρκα... Καὶ ποῦ θὰ ἐπήγαινε;... Ὡ, βέβαια στὰ πέρα χῶματα, στὰ μέρη τ' ἀντικρινά, στὴν μεγάλη στεριά... Κ' ἐκεῖ τί θὰ ἔκαμνε; Ὡ, εἶχεν ὁ Θεός, θ' ἄρχιζ' ἐκεῖ νέον βίον!

Ἔβλεπεν, ἔβλεπεν, ἀνοιχτὰ εἰς τὸ πέλαγος, μακρὰν ἔξω, πολλὰ

πανιά, λευκά ιστία, σάν τοῦ γλάρου τὰ φτερά. Βρατσέρες, γολέτες, μικρά καϊκια, τὰ ἔβλεπε ν' ἄρμενίζουν, νὰ ὀργώνουν τὰ κύματα, ὡσὰν βοϊδάκια ζευγαρωτά. Ἄλλα ἔπλεον πόρρω πρὸς βορρᾶν, ἄλλα κατήρχοντο πρὸς νότον, ἄλλα ἄρμένιζαν πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμὰς, τέμνοντα σταυροειδῶς τὰς ὁλκούς, τὰς βαθείας ὁρατὰς αὐλακάς, τὰς ὁποίας ἄφηναν ὀπισθὲν τῶν τὰ πρῶτα. Εἶπα πολλὰ ρεύματα διαχαράσσοντα τὸ πέλαγος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐφαίνετο ἡ θάλασσα ὡσὰν κεντητή, πεποικιλμένη. Ἐβλεπεν, ἐωσότου τὰ μάτια της «ἔκαμαν γυαλιὰ»* νὰ βλέπη.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ καλὰ θιτὴς τὸ παλαιὸν κιτρινωπὸν χρᾶμι, τὸ μάλλινον, τὸ ὁποῖον εἶχε διὰ νὰ τυλίγεται ὅταν ἤθελε νὰ κοιμηθῇ καὶ δὲν εἶχεν ὕπνον, ἐσηκώθη ὀρθή, ἀνεπέτασε τὴν μαλλίνην σινδόνα, κ' ἄρχισεν ἐκθύμως νὰ τὴν σείη. Ἐκαμνε σήματα, ἀπηλπισμένα σήματα πρὸς τοὺς ναυτίλους, νὰ ἔλθουν νὰ τὴν ἐπάρουν μαζί τῶν. Ἐβλεπον, δὲν ἔβλεπον οἱ ναυβάται τὰ σημεῖα της; Ἀπὸ κανὲν πλοῖον δὲν ἀπήντησαν εἰς τὸν πόθον της, εἰς τὰς τόσας προσπαθείας της. Τὰ λευκά ιστία ἔφευγον μὲ τὸν ἄνεμον εἰς τὸ κῦμα, καὶ αὐτὴ ἔμενε προσηλωμένη εἰς τὸν βράχον τῆς Σκοτεινῆς Σπηλιᾶς, προγεγραμμένη, ἔρημος, μὴ βλέπουσα διὰ τὴν αὐριὸν χρυσῆς αὐγῆς τὴν ἀνατολήν...

Τὸ λευκάζον καὶ κιτρινωπὸν ράκος τῆς ἔφυγεν ἀπὸ τὴν χεῖρα· τὸ ἐπῆρεν ὁ ἄνεμος, καὶ τὸ ἔρριψεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων τῆς γυναικός.

— Αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ σάβανό μου! ἐψιθύρισε πικρῶς μειδιῶσα ἡ Φραγκογιαννοῦ.

Τέλος, καθὼς ἐκάθισε κάτω ἐπὶ τοῦ βράχου, βλέπει μίαν βάρκαν, μικρὰν φελούκαν, νὰ ἔρχεται, παραπλεύουσα τὴν ἀκτὴν. Εἶχε μικρὸν ιστίον καὶ δύο κουπιά, τὰ ὁποῖα ἔτυπτον ραθύμως τὸ κῦμα. Ἐπλεεν ἐξ ἀνατολῶν κ' ἐπλησίαζε πρὸς τὸν ἔρημον βράχον, εἰς τὸ ἄσυλόν της. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἠσθάνθη σκίρτημα ἐλπίδος μέσα της. Ἐκρύβη ὀπισθεν τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου, διὰ νὰ κατοπτρεύσῃ καὶ ἴδῃ ἂν θὰ ἐγνώριζε τοὺς ἐπιβαίνοντας. Ὅταν ἡ φελούκα ἐπλησίασεν, εἶδεν ὅτι ὁ εἷς ἐκ τῶν τριῶν ἐπιβατῶν της, ὅστις ἔσυρε τὴν «συρτὴν» ἀπὸ τῆς πρύμνης, ἐφόρει στρατιωτικὴν στολήν. Κάποιος παρεπι-

δημῶν ἀπό στρατος, ἀγαπῶντ' ὁψάρευμα, εἶχεν ἐξέλθει πρὸς ἄγραν, ὁμοῦ μὲ δύο ἐξ ἐπαγγέλματος ἀλιεῖς. Ἡ Φραγκογιαννοῦ, μόνον εἶδεν ὅτι ἦτο «ταχτικός», καὶ γελασμένη ἐκρύβη βαθύτερα ὀπισθεν τοῦ βράχου.

Τὴν νύκτα ἀπεκοιμήθη εἰς τὴν κρύπτῃν της, μέσα εἰς τὴν ὑγρὰν ἄλμην τῆς Σπηλιᾶς. Βόμβοι ἐθορύβουν εἰς τὰ ὦτά της. Τὸ κῦμα ὑπὸ τοὺς πόδας της ἐρρόχθει, μὲ παρατεταμένους ὠρυγμοὺς λύσεως. Βαθιά, μέσα εἰς τὰ στέρνα της ἤκουε τὰ κλαυθυμυρίσματα τῶν ἀκάκων νηπίων. Ὑπόκωφοι συριγμοὶ τοῦ μακρινοῦ ἀνέμου ἤρχοντο εἰς τὰς ἀκοάς της. Ὁ νεκρώσιμος χορὸς τῶν κορασίδων, μὲ ηὔξημένον τὸν φρικώδη ὄρμαθόν, ἐχοροπήδα τριγύρω της. «Εἴμαστε παιδιά σου! — Μᾶς ἐγέννησες! — Φίλησέ μας! — Δῶσέ μας μαμμά*! — Πάρε μας στολίδια, στολίδια ὁμορφα! — Χάϊδεψέ μας! — Δὲν μᾶς ἀγαπᾷς;»

Ἡ γραῖα πενθερὰ τοῦ Λυρίγκου, μανιώδης, συστρέφουσα τὰς χεῖρας, τὴν ἠπεῖλει τρομερά, καὶ ὁ γαμβρός της, μὲ ἥθος παραπονεμένον, τὴν ἐπέπληττε... Κάτω εἰς τοὺς πόδας, εἰς τὸ βάθος τῆς Σπηλιᾶς, ἐρρόχθει τὸ κῦμα... Ἔβραζεν, ἔβραζε, καὶ τὸ ἄντρον μετεβάλλετο εἰς στέρναν, καὶ τὸ νερὸν τῆς στέρνας ἐβρυχάτο μ' ἑναρθρον φωνήν: — Φόνισσα! — Φόνισσα!

Ἡ δυστυχὴς ἐξύπνησεν ἔντρομος, περιρρεομένη ἀπὸ ἄλμην καὶ ἰδρῶτα. Ἡῤῃχετο πλέον, καὶ πάραυτα τὸ ἀπεφάσισε, νὰ μὴν κοιμηθῇ ἄλλην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν της, ἂν ἦτον διὰ νὰ βλέπῃ τέτοια ὄνειρα. Ὁ θάνατος θὰ εἶναι ὁ κάλλιστος τῶν ὕπνων — ἄρκεϊ νὰ μὴν ἔχῃ κακὰ ὄνειρα! Τίς οἶδε! — Μόλις τὸ ἐσκέφθη, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεναρκώθη πάλιν. Τότε τῆς ἐφάνη ὅτι ἔβλεπεν ἐμπρὸς της τὸν Καμπαναχμάκην, τὸν ἄγροικον ἐκεῖνον τοῦ βουνοῦ· ἴστατο ἐνώπιόν της μὲ τὴν στραβολέκαν* του τὴν ποιμενικὴν, μὲ τὸ σκαιὸν ἥθός του, μὲ τὴν ὄψιν του τὴν τραχεῖαν καὶ μὲ λαρυγγώδη φωνὴν τῆς ἔλεγε: «Στὸ Κακόρρεμα! Στὸ Μονοπάτι, στὴ Βρύση τοῦ Πουλιοῦ! Στοῦ Γέροντα τὸ Ἑρμητήριο!»

Καὶ καθὼς ἐγένετο ἄφαντος, ἀκόμη ἐπανελάβε: — «Στὸ Ἑρμητήριο! Στοῦ Γέροντα τὸ Ἑρμητήριο!»

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐξύπνησε τὴν ὥραν τοῦ λυκαυγοῦς μὲ μικρὰν

γαλήνην εἰς τὴν ψυχὴν, ἐνῶ τὸ κυανοῦν καὶ πορφυρίζον τοῦ στερεώματος καταντικρὺ τῆς συνεχέετο μὲ τὸ μαυρογάλανον τοῦ πόντου, καὶ αὖρα, δρόσος, φλοῖσβος, κελάρυσμα ἀπετέλουν ἡδεῖαν συζυγίαν ἁρμονίας εἰς τὰς αἰσθήσεις τῆς.

Ἀπὸ τῆς προχθῆς δὲν εἶχε παύσει νὰ σκέπτεται τὸ ἐρημητήριον ἐκεῖνο, περὶ οὗ τῆς εἶχεν ὁμιλήσει πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὁ Καμπαναχμάκης. Εἶχεν ἀκούσει πολλὰ νὰ λέγουν γυναῖκες εὐλαβεῖς περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ Γέροντος ἐκείνου, τοῦ παπ' Ἀκακίου, ὅστις πρὸ ὀλίγου καιροῦ μόνον εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν νῆσον, καὶ εἶχε κατοικήσει εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, παλαιὸν ἀναχωρητήριον μετὰ ἐρήμου ναῖσκου, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐπὶ μικροῦ θαλασσοπλήκτου βράχου, ὅστις ἀπετέλει σκόπελον ἢ μικρὸν νησίδιον παρὰ τὴν βορείαν, μικρὸν πρὸς δυσμὰς κλίνουσιν, κρημνώδη ἀκτὴν, καὶ μὲ τὴν ἄμπωτιν τῶν ὑδάτων, τὸ νησίδιον ἐγένετο μικρὰ χερσόνησος. Ὁ γέρων παπ' Ἀκάκιος ἦτο, ἔλεγαν, αὐστηρὸς πνευματικὸς, πλὴν εἶχε τὸ σπάνιον χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν λογισμῶν, κ' ἔφθανε μέχρι προορατικότητος. Αἱ γυναῖκες ἐβεβαίουν ὅτι ἦτο σωστὸς κρυφιογνώστης, καὶ σοῦ ἔλεγε τί εἶχες μέσα σου. Καὶ πολλάκις ἐξωμολόγει τὸν μετανοοῦντα πολὺ περισσότερον ἢ ὅσον αὐτὸς ἠθελε νὰ ἐξομολογηθῇ.

Διὰ τὴν Φραγκογιαννοῦ θὰ ἦτο εὐτύχημα, ἂν εἶχεν εἰλικρινῆ ἀπόφασιν νὰ ἐξομολογηθῇ, νὰ εὐρίσκετο εἰς πνευματικὸς ὅστις νὰ τὴν ἀπήλλαττεν ἀπὸ τὸν κόπον καὶ ἀπὸ τὸ φοβερὸν βάσανον τοῦ δισταγμοῦ, λέγων: «Αὐτὸ κι αὐτὸ ἔκαμες!» Ἡρκει νὰ μὴν τὴν ἀπὴλπιζε, ἀλλὰ νὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ τὴν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὴν σώσῃ, — ἀκόμη καὶ εἰς τὸν πρόσκαιρον κόσμον, εἰ δυνατόν! Τάχα δὲν ὑπῆρξεν εἰς Ἅγιος ὅστις ἔκρυψε καὶ ἔσωσε, μὴ θελήσας νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, τὸν φονέα τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ του; Πόσω μᾶλλον ὁ παπ' Ἀκάκιος δὲν θὰ ἔσωζε καὶ θὰ ἔκρυπτεν αὐτήν, ἥτις δὲν εἶχε κάμει κακὸν ἀτομικῶς εἰς τὸν σεβάσμιον ἐρημίτην; Μήπως δὲν ἐπερνοῦσαν καθημερινῶς πλοῖα, γιὰ τὸ ἢ ἀνοιχτὰ ἀπὸ τὸν Αἰ-Σώστην, καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν φυγαδεύσῃ ἂν ἠθελε;

Ἡ Χαδούλα εἶχε βαρυνθῇ τὴν μονοτονίαν τῆς Σκοτεινῆς Σπηλιᾶς, καὶ εἶχεν ἀρχίσει ν' ἀδυνατίζῃ πολὺ ἀπὸ τὴν ἀνεπαρκῆ τροφήν. Ἐλαβεν ἀπόφασιν, ἅμα φέξῃ καλὰ, νὰ πάρῃ τὸ καλαθάκι τῆς, καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ἄσυλόν τῆς, ὅπως διευθυνθῇ πρὸς τὸν Ἅγιον

Σώστην. Ἐκεῖ θὰ ἐξωμολογεῖτο ὅλα τὰ «πάθια της». Καιρὸς μετανοίας πλέον...

Ἔφθασαν, ἔφθασαν, οἱ χωροφύλακες! Εἴτε διὰ προδοσίας, εἴτε δι' ἰχνηλασίας, τὴν εἶχαν ἀνακαλύψει... Κατῶρθωσαν νὰ κατέλθουν εἰς τὸ Κακόρρεμα, χωρὶς νὰ ἐνοχληθοῦν ἀπὸ τὸν κρημνόν, χωρὶς οἱ λίθοι τῆς σάρας νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ ριφθοῦν κατεπάνω τους, νὰ τοὺς κυνηγήσουν!

Ἦτο τὴν αὐγὴν ἅμα ἔφεξεν, ἐνῶ ἡ Φραγκογιαννοῦ ἡτοιμάζετο νὰ διευθυνθῇ διὰ τοῦ συντομωτέρου δρόμου, εἰς τὸν Αἰ-Σώστην, εἰς τὸ Ἐρημητήριον. Ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατείλει διὰ νὰ φωτίσῃ ἀκόμη τὴν φαλακρὰν ἀκτὴν, τὸ Κουρούπι, καὶ νὰ στείλῃ χρυσᾶς ἀκτῖνας εἰς τὴν ἀπότομον κλιτὺν τοῦ Στοιβωτοῦ. Ἡ Φραγκογιαννοῦ τοὺς εἶδεν, ἐτρόμαξεν, ἐπῆρε τὸ καλάθι της, καὶ ἀσθμαίνουσα, ξεγλωσσασμένη, ἔτρεξε τὸν ἀνήφορον, ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τὸν ἄβατον, εἰς τὸ Κλῆμα, πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος. Ἐπέταξε, μὲ λάκτισμα τῶν ποδῶν πρὸς τὰ ὀπίσω, τὰς φθαρμένας ἐμβάδας, «τὰ παλιοκατσάρια της», καὶ ξυπόλυτη ἀνερριχήθη ἐπάνω εἰς τὸν κρημνόν. Οἱ δύο «νομάτοι» ἔβγαλαν κι αὐτοὶ τὰ τσαρούχια τους, κ' ἔτρεξαν κατόπιν της, εἰς τὸν βράχον τὸν ἀπάτητον, εἰς τὸν χῶρον τῆς ἀπελπισίας, ὅπου ἐβάδιζεν ἐκείνη.

Μίαν μόνην στιγμὴν, ἡ δύστηνος ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν ὀπίσω. Τότε εἶδεν ὅτι οἱ διώκται ἦσαν μὲν δύο, ἀλλὰ μόνον ὁ εἰς ἐφόρει τὴν στρατιωτικὴν στολὴν. Ὁ ἄλλος ἔφερεν ἐγχώριον ἔνδυμα, μὲ σελάχι, ἐφωδιασμένον μὲ πιστόλια καὶ χαρμπιά, περὶ τὴν μέσην. Ἐφαίνετο νὰ εἶναι εἷς τῶν ἀγροφυλάκων.

Τοῦτο τὴν ἐπτόησε καὶ τὴν ἐφόβισεν. Ἡ ἀπουσία τοῦ ἐνὸς χωροφύλακος ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς ὑποψίας. Μήπως ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ κρημνοῦ, πέραν τοῦ βράχου τοῦ ἀξένου τῆς ἀπορρῶγος ἀκτῆς τὴν ἐπερίμενεν ἐνέδρα τις, ὥστε νὰ τὴν κλείσωσιν οἱ σκληροὶ διώκται μεταξὺ δύο πυρῶν;

Καὶ πάλιν ἡ σύμπτωσις αὐτὴ τὴν ἐπαρηγόρησε καὶ τῆς ἐνέπνευσε μικρὰν ἐλπίδα. Ἐάν ὅξνας ἀπὸ τοὺς δύο «νομάτους» ἦτον πατριώτης, χωρικὸς ἄνθρωπος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δημαρχίας, τοῦτο ἴσως ἐσήμαινεν ὅτι οὗτος θὰ ἐξετέλει μᾶλλον ὥς ἀγγαρείαν τὸ κυνήγημα

τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχαν ἐπιβάλει καὶ ἴσως μᾶλλον θὰ ἔκοπτε τὴν ὁρμὴν τοῦ ἄλλου, τοῦ χωροφύλακος. Δὲν ἦτο δὲ ἀπίθανον ὁ ἀγροφύλαξ ἐκεῖνος καὶ νὰ ἡσθάνετο μέσα του κρυφὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν φεύγουσαν, τὴν διωκομένην, τὴν τρέχουσάν ἐπάνω εἰς τὰ κατσάβραχα, μ' αἱματωμένους τοὺς πόδας, δυστυχῆ γυναικᾶ—περὶ τῆς ἐνοχῆς τῆς ὁποίας δὲν ἦτο κἄν βέβαιος.

ΙΗ

Κεφάλαιον

στερον ἀπ' ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας κυνηγητόν, ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν τοποθεσίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Καμπαναχμάκης εἶχεν ὀνομάσει «τὸ Μονοπάτι στὸ Κλῆμα». Ἦτον βράχος εἰσέχων ἀποτόμως πρὸς τὰ ἔσω, σχηματίζων μικρὸν ζύγωμα, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἔχασκεν ἡ ἄβυσσος, ἡ θάλασσα. Ἄνω τοῦ ζυγώματος τούτου ὑπῆρχε πάτημα ἡμισείας παλάμης τὸ πλάτος, ὅλον δὲ τὸ πέραμα ἦτο τριῶν ἢ τεσσάρων βημάτων. Ὅπως τὸ διέλθῃ τις, ἔπρεπε νὰ πιασθῇ ἀπὸ τὸν ἄνω βράχον, βλέπων πρὸς τὴν θάλασσαν, νὰ πατῇ μὲ τὴν πτέρναν, καὶ νὰ βαδίζῃ ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἡ ζωὴ του ἐκρέματο εἰς μίαν τρίχα.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔκαμε τὸν σταυρόν της καὶ δὲν ἐδίστασε. Οὔτε ὑπῆρχεν ἄλλη αἵρεσις ἢ προσφυγὴ. Δρόμος ἄλλος δὲν ὑπῆρχεν ἐπάνω τοῦ βράχου. Ἡ γυνὴ ἐπῆρε τὸ καλάθι της εἰς τοὺς ὀδόντας, ἐπήδησεν ἀποφασιστικῶς, καὶ διέβη αἰσίως τὸ φοβερὸν πέραμα.

Ἐφθασαν κατόπιν ἀσθμαίνοντες οἱ δύο νομᾶτοι. Ὁ χωροφύλαξ εἶδε τὸ πέραμα κ' ἐστάθη.

— Σοῦβαστᾶ, ἡ καρδιά σου; εἶπε μὲ κρυφὴν χαιρεκακίαν ὁ σύντροφός του.

— Δὲν εἶναι ἄλλος δρόμος;

— Δὲν εἶναι.

— Ἐσὺ θὰ τό 'χῃς περάσει πολλές φορές, εἶπεν ὁ στρατιώτης.

— Έγώ, ὄχι! ἡρνήθη ὁ ἀγροφύλαξ.

— Δέν ἦσουν τσομπάνης;

— Έγώ ἔβοσκα πρόβατα στὸν κάμπο.

Ὁ χωροφύλαξ ἐδίστασεν ἀκόμη.

— Καὶ νὰ μᾶς ρίξη κάτω μιὰ γυναῖκα! εἶπε.

— Δέν προφτάσαμε νὰ τὴν ἰδοῦμε τὴ στιγμὴ ποὺ περνοῦσε, εἶπεν εἴρων ὁ δραγάτης. Ἄν τὴν ἔβλεpes, θὰ σοῦ ἔκανε καρδιά.

— Ἀληθινά;

— Δέν ξέρεις πόσες φορὲς δίνουν τὸ παράδειγμα οἱ γυναῖκες! εἶπεν ὁ ἀγροφύλαξ. Σὲ καμπόσα πράγματα, δείχνουν πολὺ κουράγιο.

— Κ' ἐγὼ θὰ περάσω! εἶπεν ὁ χωροφύλαξ.

— Ἐμπρός!

Ὁ χωροφύλαξ ἔβγαλε τὸ ἀμπέχονόν του, καὶ τὸ ἔτεινεν εἰς τὸν σύντροφόν του, μείνας μὲ τὸ ὑποκάμισον. Ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ.

— Ἄν περάσω πέρα, μοῦ τὸ ρίχνεις, εἶπε.

Ἐδοκίμασε νὰ πατήσῃ ἐπὶ τοῦ στενοῦ, ἐπιάσθη ἀπὸ τὸν βράχον. Μετὰ ἓν βῆμα ὠπισθοδρόμησε.

— Μ' ἔπιασε ζαλάδα, εἶπεν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Φραγκογιαννοῦ, τρέχουσα, εἶχεν ἀνηφορίσει, καὶ ἀνῆρχετο ὑψηλότερα εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἀποκαμωμένη, ἥσθμαιεν, ἐφύσα. Ἐπήγαινε, κ' ἐστέκετο ἐπὶ μίαν ἀνεπαίσθητον στιγμὴν, κ' ἔτεινε τὰ ὦτα ἀκρωμένη. Ἦθελε νὰ βεβαιωθῇ ἂν θὰ διέβαινον τὸ πέραμα οἱ δύο διώκταί της. Ἀλλὰ δέν ἤκουε τίποτε. Ἀπὸ τὴν βραδύτητα αὐτὴν ἐσυμπέρανεν ὅτι οἱ δύο «νομᾶτοι» ἐδίσταζον πολὺ νὰ περάσουν τὸ μονοπάτι.

Τέλος ἔφθασεν εἰς τοῦ Πουλιοῦ τὴν Βρύση, ὅπως τὴν εἶχεν ὀνομάσει ὁ Καμπαναχμάκης. Ἦτο μία πηγὴ ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν βράχον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐσχηματίζετο μικρὸν ὀλισθηρὸν ὁροπέδιον ἀπὸ χῶμα, γεμᾶτον ἀπὸ βρύα καὶ ἄλλα ὑγρὰ χόρτα, τὰ ὅποια ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔπλεον εἰς τὸ νερόν. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐπάτει καλὰ διὰ νὰ μὴ γλιστρήσῃ καὶ πέσῃ. Ἀπὸ τὴν βρύσιν ἐκείνην, πράγματι, μόνον τὰ πετεινὰ τ' οὐρανοῦ ἠδύναντο νὰ πίνουν. Ἡ Χαδούλα ἔκυψε κ' ἔπιε...

—Ἄχ! καθὼς πίνω ἀπ' τὴ βρυσούλα σας, πουλάκια μου, εἶπε, δώστέ μου καὶ τὴ χάρη σας, νὰ πετάξω!...

Κ' ἐγέλασε μοναχὴ της, ἀποροῦσα ποῦ εὔρε τὸν ἀστεῖσμόν αὐτὸν εἰς τοιαύτην ὥραν. Ἀλλὰ τὰ πουλιά, ὅταν τὴν εἶδαν, εἶχαν ἀγριεύσει, κ' ἐπέταξαν ἔντρομα...

Ἐκάθισε, δίπλα εἰς τοῦ Πουλιοῦ τὴν Βρύση, διὰ νὰ ξαποστάσῃ καὶ πάρῃ τὸν ἀνασασμόν της. Σχεδὸν εἶχε βεβαιωθῇ πλέον ὅτι οἱ δύο «νομᾶτοι» δὲν εἶχαν κατορθώσῃ νὰ διαβῶσι τὸ Μονοπάτι στὸ Κλῆμα.

Ἀλλὰ δὲν ἠσθάνετο ἀσφάλειαν, ἡ δύστηνος, καθημένη ἐκεῖ. Ὅθεν, μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἐσηκώθη, ἐπῆρε τὸ καλάθι της, κ' ἔτρεξε τὸν κατήφορον. Τώρα πλέον ἐπῆγαινε νὰ αποφασιστικῶς εἰς τὸν Αἰ-Σώστην, εἰς τὸ Ἐρημητήριον. Καιρὸς ἦτο, ἂν ἐγλύτωνα, νὰ ἐξαγορευθῇ τὰ κρίματά της εἰς τὸν γέροντα, τὸν ἀσκητήν.

Εἰς ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας κατῆλθε τὴν ἀκτὴν, κ' ἔφθασεν εἰς τὰ χαλίκια τοῦ αἰγιαλοῦ, εἰς τὴν ἄμμον. Ἀντίκρυσεν τὸν ἀλίκτυπον βράχον, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο ὁ παλαιὸς ναῖσκος τοῦ Ἁγίου Σώζοντος. Ὁ λαϊμὸς τῆς ἄμμου, ὁ ἐνώνων τὸν μικρὸν βράχον μὲ τὴν στερεάν, μόλις ἀνεῖχεν ἓνα δάκτυλον ὑπεράνω τοῦ κύματος. Τώρα ἤρχιζε νὰ γίνεται πλημμύρα. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐστάθη κ' ἐδίστασε. «Τάχα δὲν θὰ... ξαναγίνη ρήχη σὲ λίγη ὥρα; εἶπε. Γιατί νὰ βιαστῶ τώρα, νὰ γίνω μούσκεμα;»

Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἤκουσε θόρυβον ὅχι μικρὸν ἐπὶ τοῦ κρημοῦ. Δύο ἄνδρες, ὁ εἰς στρατιωτικὸς, ὁ ἄλλος πολίτης, μὲ δύο τουφέκια ἐπ' ὤμου, κατήρχοντο τρέχοντες τὸν κατήφορον. Ὁ πολίτης δὲν ἦτον ὁ δραγάτης τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀφήσει ὀπίσω, μὲ τὸν ἓνα χωροφύλακα, ἦτον ἄλλος, κ' ἐφόρει φράγκικα. Αὕτῃ λοιπὸν ἦτο ἡ

ένεδρα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποπτεύσει εὐλόγως αὐτή, μὲ τὴν ὁποίαν ἠθέλησαν νὰ τὴν βάλουν εἰς τὰ στενά; Ἴδου ὅτι τώρα τὴν ἔφθαναν.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔτρεξεν, ἔκαμε τὸν σταυρόν της, κ' ἐπάτησεν ἐπάνω εἰς τὸ πέραμα τῆς ἄμμου. Ἡ ἄμμος ἦτον ὀλισθηρά. Τὸ κῦμα ἀνῆρχετο, ἐφούσκωνε. Ἡ γυνὴ δὲν ὡπισθοδρόμησε. Δὲν εἶχεν ἄλλην σανίδα σωτηρίας. Οὔτε αὐτὴν, τὴν παροῦσαν, μάλιστα δὲν εἶχε.

Τὸ κῦμα ἀνέβαινεν, ἀνέβαινε. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐπάτει. Ἡ ἄμμος ἐνέδιδε. Οἱ πόδες της ἐγλιστροῦσαν.

Ὁ βράχος τοῦ ἁγίου Σώζοντος ἀπεῖχε περὶ τὰς δώδεκα ὀργυιάς ἀπὸ τὴν ἀκτὴν. Ὁ λαίμὸς τῆς ἄμμου, τὸ πέραμα, θὰ ἦτο πλέον ἢ πεντήκοντα βημάτων τὸ μῆκος.

Τὸ κῦμα τὴν ἔφθασεν ἕως τὸ γόνυ, εἶτα ὡς τὴν μέσην. Ἡ ἄμμος ἐγλιστροῦσε. Ἐγίνετο βάλτος, λάκκος. Τὸ κῦμα ἀνῆλθεν ἕως τὸ στέρνον της. Οἱ δύο ἄνδρες, οἵτινες τὴν ἐκυνήγουν, ἔρριψαν μίαν τουφεκιὰν διὰ νὰ τὴν πτοήσουν. Εἶτα ἠκούσθησαν αἱ φωναὶ των, φωναὶ ἀλαλαγμοῦ καὶ βεβαίας νίκης.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀπεῖχεν ἀκόμη ὥς δέκα βήματα ἀπὸ τὸν Αἰ-Σώστην.

Δὲν εἶχε πλέον ἔδαφος νὰ πατήσῃ· ἐγονάτισεν. Εἰς τὸ στόμα της εἰσῆρχετο τὸ ἀλμυρὸν καὶ πικρὸν ὕδωρ.

Τὰ κύματα ἐφούσκωναν ἀγρίως, ὡς νὰ εἶχον πάθος. Ἐκάλυψαν τοὺς μυκτῆρας καὶ τὰ ὦτά της. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ βλέμμα τῆς Φραγκογιαννοῦς ἀντίκρυσεν τὸ Μποστάνι, τὴν ἔρημον βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου τῆς εἶχον δώσει ὡς προῖκα ἕνα ἀγρόν, ὅταν νεάνιδα τὴν ὑπάνδρευσαν καὶ τὴν ἐκουκούλωσαν, καὶ τὴν ἔκαμαν νύφην οἱ γονεῖς της.

—”ὦ! νὰ τὸ προικιό μου! εἶπε.

Αὐταὶ ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι λέξεις της. Ἡ γραῖα Χαδούλα εὔρε τὸν θάνατον εἰς τὸ πέραμα τοῦ ἁγίου Σώστη, εἰς τὸν λαίμὸν τὸν ἐνώνοντα τὸν βράχον τοῦ ἐρημητηρίου μὲ τὴν ξηράν, εἰς τὸ ἥμισυ

τοῦ δρόμου, μεταξὺ τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης.

Τέλος

Ο κολοφώνας στις εκδόσεις είναι μία σύντομη δήλωση που εμπεριέχει πληροφορίες σχετικά με την έκδοση ενός βιβλίου, όπως είναι ο τόπος και η ημερομηνίας έκδοσης, το όνομα του εκδότη κλπ. Στη χειρόγραφη παράδοση όλα τα στοιχεία και διακριτικά του κώδικα αναγράφονταν στο τέλος του βιβλίου, εν είδει «απολογισμού». Δηλαδή το όνομα του συγγραφέα, ο τίτλος του συγγράμματος, ο τόπος, η χρονολογία και το όνομα του καλλιγράφου, και συχνά και το όνομα του χορηγού ή παραγγελιοδότη για τον οποίο εργάστηκε

